

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

Diplomová práce



Bc. Matěj Křepinský

Interpretace základních problémů národních dějin v dílech čelných představitelů albánského národního hnutí

Interpretation of Key Issues of National History in the Works of the Main
Representatives of the Albanian National Movement

Praha 2020

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Pelikán, CSc.

Rád bych na tomto místě poděkoval prof. PhDr. Janu Pelikánovi, CSc. za cenné rady, laskavost a trpělivost při vedení této práce. Mé poděkování také patří Mgr. Přemyslu Vinšovi za vstřícné zapůjčení literatury a Mgr. Giovanně Nanci, Ph.D. za ochotu konzultovat prameny spjaté s italštinou. V neposlední řadě děkuji mé rodině za neochvějnou podporu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 8. května 2020

Matěj Křepinský

Abstrakt

Práce zkoumá utváření obrazu národních dějin Albánců během albánského národního hnutí. Studované období je vymezeno rokem 1854, kdy Johann Georg von Hahn publikoval *Albánská studia*, a vyhlášením albánské nezávislosti roku 1912. Cílem práce je seznámit čtenáře se strukturou albánského historického narativu v jeho romantické fázi s využitím obsahové analýzy prací sedmi předních představitelů albánského národního hnutí: Jeronima de Rady, Pashka Vasy, Thimiho Mitka, Spira Rista Dineho, Samiho Frashëriho, Naima Frashëriho a Janiho Vreta. Vysvětlena je časová linie historického příběhu, pohled na roli náboženství a náboženských obcí. Práce dále popisuje utváření panteonu hrdinů albánských dějin a pohledu na sousední národy. Konstrukt historického narativu je zasazen do kontextu počátků vědeckého bádání o dějinách Albánců. Čtenář je také pro lepší pochopení stručně seznámen s vývojem hlavních myšlenek albánského národního hnutí na pozadí zásadních historických momentů. K práci jsou přiloženy stručné biografie vybraných představitelů národního hnutí.

Klíčová slova

Albánci, národní hnutí, Rilindja, národní dějiny, výklad dějin

Abstract

The thesis focuses on the shaping of the national history of Albanians during the Albanian national movement. The time frame of the study is epoch between 1854 when Johann Georg von Hahn published *Albanian Studies*, and 1912 remarking proclamation of Albanian independence. The main goal of the paper is to introduce the structure of Albanian historical narrative in its romantic phase. For this purpose, the content analysis of works of seven main representatives of the national movement was used. Selected authors include: Jeronim de Rada, Pashko Vasa, Thimi Mitko, Spiro Risto Dine, Sami Frashëri, Naim Frashëri, Jani Vreto. The thesis explains the timeline of historical narrative and the perspective on the role of religion and religious communities. The study also covers creating the pantheon of national heroes and perception of neighbouring nations. The construct of the historical narrative is described in the context of beginnings of European scientific research about Albanian history. A reader will also get familiar with ideological development of the Albanian national movement on the background of pivotal historical moments. The attachment of the thesis represents short biographies of selected authors.

Key words

Albanians, national movement, Rilindja, national history, interpretation of history

Obsah

ÚVOD	8
1 POČÁTKY VĚDECKÉHO ZKOUMÁNÍ PŮVODU A HISTORIE ALBÁNCŮ.....	17
2 MYŠLENKOVÝ RÁMEC ALBÁNSKÉHO NÁRODNÍHO HNUTÍ.....	29
2.1 POČÁTKY IDEOLOGIE ALBÁNSKÉHO NÁRODNÍHO HNUTÍ	29
2.2 VELKÁ VÝCHODNÍ KRIZE JAKO KATALYZÁTOR ALBÁNSKÉHO NÁRODNÍHO HNUTÍ	41
2.3 ŠÍŘENÍ A ROZVOJ MYŠLENEK ALBÁNSKÉHO NÁRODNÍHO HNUTÍ PO PORÁŽCE PRIZRENSKÉ LIGY	48
2.4 MANASTIRSKÝ KONGRES A CESTA K NEZÁVISLOSTI	56
3 DĚJINY ALBÁNSKÉHO NÁRODA POHLEDEM VÝZNAMNÝCH PŘEDSTAVITELŮ ALBÁNSKÉHO NÁRODNÍHO HNUTÍ	60
3.1 ZLATÉ OBDOBÍ PELASGŮ. POPIS STAROVĚKU A PŮVODU ALBÁNCŮ.....	60
3.1.1 Pelasgický původ Albánců a jejich vztah ke starým Řekům	60
3.1.2 Antická Makedonie, Epirus a Ilýrie jako součást dějin albánského národa	68
3.1.3 Albánština jako důležitý argument starobylosti albánského národa.....	81
3.2 OBDOBÍ TEMNÉHO STŘEDOVĚKU	87
3.3 HLEDÁNÍ ZTRACENÉHO RÁJE JIŘÍHO KASTRIOTIHO-SKANDERBEGA. OBRAZ SKANDERBEGOVA BOJE PROTI OSMANSKÉ ŘÍŠI	93
3.3.1 Struktura popisu Skanderbegova období	94
3.3.1.1 Jan Kastrioti tureckým vazalem a odchod Jiřího Kastriotiho do Edirne	95
3.3.1.2 Skanderbeg jako rukojmí Murada II.	98
3.3.1.3 Boj Jiřího Kastriotiho-Skanderbega proti osmanské říši.....	102
3.3.2 Období Skanderbega jako návrat ke starověké pelasgické epoše.....	110
3.3.3 Role náboženství v popisu Skanderbega a jeho epochy	112
3.4 ALBÁNCI A OSMANSKÁ ŘÍŠE. OBRAZ VLÁDY SULTÁNŮ	115
3.4.1 Období před reformami tanzimatu.....	116
3.4.2 Reformy tanzimatu jako zlomový bod ve vnímání osmanské říše	121
3.5 POHLED NA NÁBOŽENSTVÍ A NÁBOŽENSKÉ OBCE	124
3.6 VNÍMÁNÍ DALŠÍCH NÁRODŮ V RÁMCI HISTORICKÉHO NARATIVU ALBÁNCŮ.....	129
3.6.1 Řekové	132
3.6.2 Turci	134
3.6.3 Slované	137
3.7 VÝZNAMNÉ POSTAVY V HISTORICKÉM VÝKLADU PŘEDSTAVITELŮ ALBÁNSKÉ NÁRODNÍHO HNUTÍ	138

3.7.1 Alexandr Veliký a Pyrrhos I.	141
3.7.2 Teuta a Genthius	144
3.7.3 Jiří Kastrioti-Skanderbeg	144
3.7.4 Ali paša Tepelenský a rod Bushatliu	147
3.8 KONSTRUKT ALBÁNSKÝCH DĚJIN V OBDOBÍ NÁRODNÍHO HNUTÍ.....	150
3.8.1 Hierarchie narativu albánských dějin	150
ZÁVĚR	156
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	160
SEZNAM PŘÍLOH	164
PŘÍLOHY	165

Úvod

Devatenácté století představovalo pro jihovýchodní část Evropy období silného vzednutí národnostních aktivit. Na území od Drávy a Karpatského oblouku na severu až po Peloponéský poloostrov na jihu, které bylo po čtyři staletí doménou osmanské říše, se začaly objevovat nové, národnostně vyhraněné státní útvary. Pod vlivem romantického nacionalismu a myšlenek osvícenství docházelo k formování národní identity a programu národních hnutí s vrcholem v nabytí politické suverenity. Pohled na dějiny vlastního národa přitom hrál v utváření národnostního cítění významnou úlohu. Předkládaná práce se zaměří na vytváření příběhu národních dějin Albánců během albánského národního hnutí, známého též pod albánským pojmenováním Rilindja (Obrození).

Cílem práce je analyzovat utváření albánského historického příběhu v jeho počáteční romantické fázi pomocí děl významných představitelů albánského národního hnutí. Tento proces bude zasazen do kontextu počátečního evropského vědeckého bádání o albánštině, Albáncích, jejich původu a dějinách. Časové vymezení studia je tak symbolicky ohraničeno rokem 1854, ve kterém Johann Georg von Hahn (1811-1869) publikoval stěžejní dílo *Albánská studia*, a vyhlášením albánské nezávislosti v roce 1912, kterým končí významná epocha albánského národního hnutí. Mezi těmito léty vznikla klíčová díla, která romantický historický narativ Albánců formovala. Jejich studiem tak můžeme hledat odpovědi na otázky vedoucí k ucelenému porozumění konstruktů albánských národních dějin. Ptáme se tedy především: Jak byl vykládán původ albánského národa? Jaký byl přístup ke starověkým a středověkým státním útvarům existujícím v albánském etnickém prostoru? Jak byla hodnocena dějinná úloha náboženství a náboženských obcí. Kdo byl zahrnut do národního panteonu a komu byla naopak přisouzena role antihrdiny? Jak byly vyobrazeny sousední národy? Tyto otázky představují tematické okruhy, které budou ve vybraných pramenech zkoumány za pomoci obsahové analýzy. Po prostudování předestřených konkrétních témat bude poté cílem práce představit obecnou strukturu narativu národních dějin Albánců vzniklého ve vytyčeném období.

Práce je rozdělena do tří kapitol. Pro zasazení konstruktů albánských národních dějin do dobového a myšlenkového kontextu jsou první dvě kapitoly věnované počátkům evropského badání o historii Albánců a obsahovému vývoji albánského národního hnutí na pozadí zlomových historických momentů. První kapitola čtenáře seznámí s díly průkopníků albanistiky coby vědní disciplíny. Druhá je poté analýzou vývoje hlavních myšlenek albánského národního hnutí od jejich počátků u arběreshských učenců po první dekádu 20. století. Cílem této kapitoly není podat vyčerpávající popis ideového světa albánských „buditelů“, ale zprostředkovat českému čtenáři základní přehled na pozadí politického vývoje

pro lepší porozumění některých aspektů romantického historického příběhu Albánců. Stejný účel má příloha této práce, doplňující výklad o biografické medailonky analyzovaných autorů. Hlavní těžiště poté představuje třetí kapitola pojednávající o vybraných stěžejních opusech a popisující konstrukt albánských národních dějin.

K teoretickému ukotvení naší práce byla využita především studie Miroslava Hrocha *Národy nejsou dílem náhody*.¹ Jsme si plně vědomi rozsáhlé literatury k problematice utváření národní identity a národního historického narativu. Z bohaté odborné literatury byla zvolena práce Miroslava Hrocha, neboť nabízí, mimo jiné, přehledně zpracovanou typologii utváření národních dějin se zahrnutím oblasti Balkánského poloostrova. Stejně tak uvádí konkrétní příklady konstruktů národních dějin a popisuje obecnou osnovu národních historických narativů.

Miroslav Hroch k samotnému utváření národních dějin uvádí, že konstrukcí národního historického příběhu docházelo k posílení pocitu sounáležitosti, národního sebevědomí a ke vzniku stereotypů o sobě samých a o „těch druhých“. V případě utvářejících se národů bez existující státnosti měly národní dějiny další velmi důležitou roli. Představovaly soubor argumentů obhajující právo na samotnou existenci daného národa. V souvislosti s tímto je třeba podotknout, že 19. století, které je s utvářením většiny evropských národů úzce spjato, lze označit za století historické vědy. Historické poznání tehdy představovalo důležitou součást společenského hodnotového systému. Právo na existenci národa tudíž museli představitelé národních hnutí hledat a potvrdit prostřednictvím historie. Především pro národní hnutí bez vlastní státnosti se stalo imperativem hledat počátky vlastních dějin v daleké historii. Demonstrace prastaré přítomnosti národa na určitém území mu poskytla právo nárokovat si pro sebe dané území a stala se argumentem proti kritikům a nepřátelům. Národní dějiny tak okolnímu světu předkládaly celistvý příběh od jeho dávných počátků až po současnost.²

Zde vyvstává otázka, zdali se v albánské společnosti během konstrukce historického narativu formovalo konsenzuální a obecně závazné schéma dějin, které anglická provenience označuje jako „master narrative“³ a Miroslav Hroch ho překládá termínem „učební text“.⁴ Ve studii *Národy nejsou dílem náhody* Hroch nabízí pro srovnání jednotlivých historických narativů soubor základních prvků, které dohromady mohou představovat onen hlavní/základní narativ („master narrative“) daného konstruktu dějin. Jedná se za prvé o prostorový rozměr národních dějin. Ten specifikuje hranice území, na kterém se dějiny

¹ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009.

² Tamtéž, s. 73, 168, 173, 177-178.

³ BERGER, Stefan, LORENZ, Chris (eds.). *The Contested Nation: Ethnicity, Class, Religion and Gender in National Histories*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.

⁴ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody* (c. d.), s. 181.

odehrávají, a určuje také jeho strukturu. Popsána je tak například národní metropole či regionální rozdělení území. Za druhé to je časový rozměr dějin, tedy kdy začínají, jaké události představují významné body utvářející jejich periodizaci, a co jsou vrcholy a co naopak „temná období.“ Za třetí se následně jedná o personální rozměr s otázkou, které etnické a sociální skupiny byly v minulosti považovány za příslušníky národa a zahrnuty do kontextu národních dějin. K tomuto bodovému souboru Hroch dodává, že je také důležité pohlížet na širší kontext vztahů s dalšími národy, v rámci něhož se národní dějiny utvářely.⁵

Další osnovu, kterou je možné sledovat při popisování základního rámce národních dějin, nalezneme ve sborníku *The Contested Nation: Ethnicity, Class, Religion and Gender in National Histories*.⁶ Ve studii s názvem *The Metaphor of the Master: „Narrative Hierarchy“ in National Historical Cultures of Europe* ji popsal nizozemský historik Krijn Thijs. Základní tematické rozvržení je velmi podobné tomu Hrochovu s tím, že se více zaměřuje na periodizaci dějin a vnímání času. Thijs svou osnovu nazývá „narrative hierarchy“ (hierarchie/posloupnost příběhu), která tvoří jakýsi obecný textový skelet složený z pěti bodů: 1. Ústřední aktéři příběhu: které historické osobnosti byly přítomné v centru národních dějin a kdo byli představitelé národa? Na jakém základě byl národ konstituován? 2. Hlavní nepřátelé národa: které skupiny byly označeny za hlavní hrozbu pro národ? 3. Zastřešující pohled na „historický vývoj“: podle Thijsa mohou být dějiny v národní historii vnímány různě, buď jako cyklické, progresivní či nahodilé; 4. Periodizace národních dějin: kdy a kde se hledá původ národa a jaké události, války, vítězství či porážky představovaly významné zlomy v národní minulosti? 5. Nakládání s časem („time economy“): tento bod úzce souvisí s předchozím a měl by zodpovědět, zdali je v národní minulosti obsažen prvek „zlatého období“, ke kterému se narativ vztahuje a slibuje ho oživit. Jedná se o období v pradávce historie, mýtickou epochu či o skutečně zapamatovanou éru z minulosti? Jsou v národních dějinách přítomna „temná období“ jako protiklad národním vrcholům, nebo je některé období z narativu vynecháno?⁷ Jak je z popisu Thijsova pojetí hlavního narativu patrné, jedná se o rozpracování Hrochova systému a jeho doplnění. Pro účely této práce bude tedy případný hlavní rámec albánských dějin popsán na základě Thijsovy osnovy, přičemž vlastně budou zodpovězeny témata i v případě té Hrochovy. Oba historici ve svých pracích nabízejí cestu, jak přehledně a strukturovaně popsat konstrukt národních dějin. Tato metoda zároveň umožňuje využít takto popsaný romantický historický narativ Albánců v komparaci s dalšími.

⁵ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody* (c. d.), s. 180.

⁶ BERGER, Stefan, LORENZ, Chris (eds.). *The Contested Nation* (c. d.).

⁷ Tamtéž, s. 70-71.

V případě další sekundární literatury byly využity jak práce albánských, tak také zahraničních a českých historiků a albanistů.⁸ Pro studium vývoje albánského národního hnutí a jeho myšlenek byla využita obsáhlá publikace francouzské historičky Nathalie Clayerové *O počátcích albánského nacionalismu: Zrození většinově muslimského národa v Evropě* (*Aux origines du nationalisme albanais: La naissance d'une nation majoritairement musulmane en Europe*).⁹ Od Roberta Elsieho se jedná o syntézu o vývoji albánské literatury *History of Albanian Literature*,¹⁰ v rámci níž mimo jiné popsal kulturní vývoj během albánského národního hnutí s bližším zaměřením na vybrané důležité postavy. Pro informace o biografii autorů analyzovaných děl a dalších osobností byl od Roberta Elsieho taktéž použit historicko-biografický slovník *A Biographical Dictionary of Albanian History*.¹¹ Další zdroj představuje sborník *Albanian Identities: Myth and History*¹² zahrnující studie jak o utváření specifické albánské národní identity, tak o vývoji albánského národního hnutí v kontextu mnohonárodnostní osmanské říše.

Z albánské provenience je na prvním místě nutné zmínit trojdílnou studii literárního kritika a spisovatele Rexhepa Qosji o albánském romantismu *Historie albánské literatury: Romantismus* (*Historia e letërsisë shqipe: romantizmi*).¹³ V té je logicky kladen důraz na literární a estetickou povahu období a děl, nicméně vedle toho se zde Qosja zabývá i některými utvořenými mýty, jakým byl například mýtus o pelasgickém původu Albánců, o albánských národních ctnostech či historických postavách. Pro vytvoření rámcového přehledu o vývoji albánského národního hnutí byla použita syntetizující práce vydaná Akademií věd Albánie s názvem *Historie albánského lidu* (*Historia e popullit shqiptar*),¹⁴ přesněji její druhý svazek zachycující období od 30. let 19. století do roku 1912. Je však třeba podotknout, že v některých oblastech se autorům zcela nepodařilo vymanit z nacionálních romantizujících schémat výkladu historie. Na druhou stranu publikace postihuje řadu témat, které jinde nejsou zmiňována. K problematice organizačních aktivit předáků národního hnutí v Istanbulu představuje pozoruhodnou práci *Istanbulský výbor* (*Komiteti i Stambollit*)¹⁵ od Muharrema Fetiu. Do té autor vedle detailního popisu vzniku a fungování albánských spolků v hlavním městě říše také zahrnul znění vybraných důležitých dokumentů těchto organizací.

⁸ Autor předkládané práce neovládá německý jazyk. Je si vědom existence rozsáhlé literatury o dějinách Albánců německé provenience, na kterou by zde jinak mohlo být odkazováno.

⁹ Využit albánský překlad: CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar, Lindja e një kombi me shumicë myslimane në Evropë*. Tiranë: përpjekja, 2012.

¹⁰ ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature, V. I*. New York: Columbia University Press, 1995.

¹¹ ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History*. London: I. B. Tauris, 2013.

¹² SCHWANDNER-SIEVERS, Stephanie, FISCHER, J. Bernd (eds.). *Albanian Identities, Myth and History*. London: Hurst & Co., 2002.

¹³ QOSJA, Rexhep. *Historia e letërsisë shqipe: Romantizmi I-III*. Prishtinë: Rilindja, 1990.

¹⁴ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar, V.2: Rilindja kombëtare, vitet 30 të shek. XIX-1912*. Tiranë: Akademia e Shkencave, 2002.

¹⁵ FETIU, Muharrem. *Komiteti i Stambollit*. Prishtinë: SAS, 2017.

V českém prostředí je problematika utváření historického příběhu Albánců zpracována dosti omezeně. Málo početná je také literatura o albánském národním hnutí a albánské historii obecně. Nejdůležitějším referenčním bodem je zde syntetické dílo Pavla Hradečného a Ladislava Hladkého *Dějiny Albánie*,¹⁶ kde se krátce hovoří o vytvořených historických mýtech Albánců. Hlavní pozitivum zmíněné publikace tkví ve srozumitelném a obsáhlém výkladu o politicko-ekonomickém a kulturním vývoji nejen z let albánského národního hnutí.

O problematice utváření romantického historického příběhu během albánského národního hnutí doposud nebyla v českém prostoru napsána žádná závěrečná práce. Tematicky blízko je bakalářská práce Víta Volného *Srovnání albánského a srbského pan-nacionalismu*,¹⁷ ve které je mimo jiné rozebírána velko-albánská myšlenka na základě děl Pashka Vasy a Samiho Frashëriho. Mimo české prostředí je zde disertační práce Artana Puta s názvem *The Idea of Nation during the Albanian National Movement (1878-1912)*.¹⁸ Puto se v ní zaměřuje na utváření národní identity ve tvorbě třech autorů, a to Pashka Vasy, Samiho Frashëriho a Faika Konici. Vedle závěrečných prací je třeba zmínit studii *Dílo obrozence Sami Frashëriho a konstrukce kontinuity albánského etnického prostoru*¹⁹ Přemysla Vinše zaměřená na klíčový politický manifest Samiho Frashëriho a přítomnost jeho idejí v albánské společnosti i během 20. století.

Hlavním souborem pramenů naší práce jsou díla sedmi klíčových představitelů albánského národního hnutí: Jeronima de Rady (1814-1903), Pashka Vasy (1825-1892), Thimiho Mitka (1820-1890), Spira Rista Dineho (1846-1922), Janiho Vreta (1822-1900), Samiho Frashëriho (1850-1904) a Naima Frashëriho (1846-1900). Tito muži byli vybráni ze dvou důvodů. Prvním je jejich výsadní postavení v rámci albánského národního hnutí. V průběhu jeho vývoje vystupovali jako hybatelé albánské kulturní a ideologické sféry (viz přílohu č. 1). Všichni jmenovaní autoři se zapojili do zakládání významných albánských kulturních organizací, ať už na území osmanské říše či v albánských diasporách. Jeronim de Rada zde navíc reprezentuje důležité centrum národnostních aktivit v arbëreshském prostředí. Druhým důvodem je fakt, že texty zvolených autorů z drtivé většiny představují albánskou romantickou historiografii. Podobný výběr autorů použil již albánský literární kritik Rexhep Qosja při popisu vybraných historických mýtů z období albánského národního obrození,

¹⁶ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.

¹⁷ VOLNÝ, Vít. *Srovnání albánského a srbského pan-nacionalismu*. Praha, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Přírodovědecká fakulta.

¹⁸ PUTO, Artan. *The Idea of Nation during the Albanian National Movement (1878-1912)*. Florence, 2010. Disertační práce. European University Institute. Departament of History and Civilization.

¹⁹ VINŠ, Přemysl: *Dílo obrozence Sami Frashëriho a konstrukce kontinuity albánského etnického prostoru*. In: BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.). *Etnické komunity. Balkánské cesty, díl II*. Praha: FHS UK, 2015.

ovšem bez díla Spira Rista Dineho a některých dalších pramenů popsaných níže.²⁰ Žánr a podoba děl je přirozeně různá. Jedná se jak o studie zaměřené čistě na problematiku dějin Albánců, tak o publicistické texty, básnické útvary, didaktické a vědecké texty s historickou tematikou. K takovýmto pramenům přistupujeme s vědomím dobového kontextu jejich vzniku, možných motivů autora a cílení textu na určité obecenstvo. S tím se také váže jazyková stránka analyzovaných pramenů. Kritériem výběru primární literatury nebylo její publikování v albánštině. Nemalý počet děl albánského národního hnutí byl v originálu vytištěn v jiném jazyce, než v tom albánském. Mezi prameny tak jsou texty, které původně vyšly v albánštině, řečtině, francouzštině a osmanské turečtině. Pro účely této práce byl vždy použit albánský překlad daného díla.

V případě Jeronima de Rady se jedná o albánsky psaný historický epos složený z romantických balad s názvem *Nešťastný Skanderbeg* (*Scanderbeccu i pafaan*, poprvé 1872),²¹ který představuje jeden z vrcholů De Radovy umělecké tvorby. Jak název napovídá, fabule díla je z období života Jiřího (alb. Gjergj) Kastriotiho-Skanderbega. Důraz je nicméně kladen na uměleckost textu, v němž vedle historických postav Jana (alb. Gjon) Kastriotiho, Skanderbega či Ballabana paši vystupují také postavy smyšlené. Svou historizující tematikou však zcela zapadá do vybraného souboru děl, které byly důležitým zdrojem pro utváření pohledu na vlastní národní dějiny Albánců. Druhým studovaným pramenem od Jeronima de Rady je vědecké pojednání o albánštině s názvem *Charakter albánského jazyka* (*Caratteri della lingua albanese*, 1899).²² Ten Jeronim de Rada sepsal na základě svých albanistických přednášek z kolegia sv. Hadriána ve městě San Demetrio Corone.

Z pera Pashka Vasy byly analyzovány dvě pojednání o historii Albánců prvně publikovaná v roce 1879. Jedním je francouzsky psaná *Pravda o Albánii a Albáncích. Historická a kritická studie* (*La vérité sur l'Albanie et les Albanais. Etude historique et critique*, 1879),²³ kterou se autor cíleně zaměřil na informování širší evropské veřejnosti o existenci Albánců a jejich historii. Druhým pramenem je albánsky napsané dílo *Albánie a Albánci* (*Shqypnija e Shqyptart*, 1897).²⁴ Obsahem se velmi podobá francouzskému textu, avšak nejedná se o jeho překlad do albánštiny, jak naznačují některé moderní publikace.²⁵ Mezi analyzovaná díla od Thimiho Mitka se zaprvé řadí publicistické texty z periodik v řečtině *Pandora* a *Hlas Albánie* (*I foni tis Alvantias*) napsané v letech 1859 až 1879.

²⁰ QOSJA, Rexhep. *Historia e letërsisë shqipe: Romantizmi I-III*. Prishtinë: Rilindja, 1990.

²¹ DE RADA, Jeronim. *Opera omnia: Skanderbeku i pafan (Scanderbeg sventurato) VI*. Soveria Mannelli: Rubbettino, 2005.

²² DE RADA, Jeronim. *Caratteri della lingua albanese e suoi monumenti nell'età preistorica*. Catanzaro: Officina tipografica di Giuseppe Calió, 1899.

²³ Analyzován byl albánský překlad: VASA, Pashko. *Vëpra 4*, Tiranë: Toena, 2009.

²⁴ VASA, Pashko. *Vëpra 4*, Tiranë: Toena, 2009.

²⁵ Viz ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature*. (c. d.), s. 260. ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History* (c. d.), s. 460.

Významnou část v nich tvořily Mitkovy odmítavé reakce na řecké expanzivní cíle v Epiru. Do naší práce jsme zahrnuli jeho čtyřdílný článek *Několik poznámek o Korči (Disa shënime rreth Korçës*, 1859, 1867) a článek „Livornské listy“ a co přinášejí o albánské otázce („Gazeta e Livornos“ sjell mbi çështjen shqiptare sa vijojnë, 1879). Dále byla od Thimiho Mitka analyzována básnická tvorba publikovaná mezi léty 1867 a 1898. Jedná se o básně *Všem Albáncům (E ndë Shqipëtarët gjithë sa janë*, 1867), *Výzva Albáncům k zapisování vlastního jazyka (Nxitje mbë Shqipëtarët për të shkruar gjuhën e tyre*, 1880), *Marsejesa* (napsaná kolem roku 1880), *Řek znovu promluvil (Prapë Greku e rëfeu*, napsaná kolem roku 1880), *Zvolání k Albáncům (Nxitje mbë Shqipëtarët*, 1898).²⁶

Analyzovaným dílem od Spira Rista Dineho je obsáhlá sbírka poezie a folkloru *Vlny moře (Valët e deti*, 1908).²⁷ Velký počet Dineho básní byl prodchnut nacionálním cítěním s častými odkazy na slavnou historii Albánců.²⁸ Od Janiho Vreta byla do práce zařazena poema s názvem *Historie Skanderbega (Istori e Skënderbeut)*.²⁹ Báseň byla otištěna v novinách *Albánie (Shqipëria)* roku 1897 s dodatkem Vreta, že ji napsal již během svých studií na gymnáziu v Janině v roce 1847. Od Samiho Frashëriho jsou zde zařazeny publicistické texty z roku 1878 z tureckých novin vycházejících v Istanbulu s názvem *Tlumočník východu (Tercümân-i Şark)*, a to dvoudílný článek *Intriky Slovanů a Řeků v Rumélii (Intrigat e Sllavëve dhe të Grekëve në Rumeli)*, *Balkán (Ballkani)* a *Statistické údaje Epiru (Të dhëna statistikore mbi Epirin)*.³⁰ Hlavním tématem v příspěvcích Sami Frashëriho byla soudobá situace na Balkánském poloostrově a propagace zájmů albánského národního hnutí. Vedle publicistiky jsou mezi prameny také zahrnuty ty části z Frashëriho šestidílné turecké encyklopedie historie a geografie *Slovník světa (Kamus-ül A'lâm*, 1889-1898),³¹ které se vztahují k albánské problematice. Encyklopedie sice nespadá do souboru textů albánského

²⁶ Využit sborník: MITKO, Thimi. *Vepra*. Tiranë: Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë, Instituti i Kulturës Popullore, 1981.

²⁷ DINE, Spiro Risto. *Valët e detit*. Sofia: S. Dine, 1908.

²⁸ Z díla *Vlny moře* byly prostudovány básně: *Pády Albánie a její jármo (Të rënë e Shqipërisë dhe xgjedh' e saj)*, *Příteli Albánie p. Han. (Mikut të Shqipërisë z. Han.)*, *Hrůzy Řecka (Të lomatiturat e grekërisë)*, *Albánci otráveni velkou církví-Patriarchátem (Shqipëtarët farmakosur prej kishëse madhe – πατριαρχείο)*, *Jak je ubohý ten, kdo pošle syna na učení do Atén (Si mjer' ay që dërgon të birë të mësonjë ndë Adhinë)*, *Ti, kdož jsou zábranou našemu jazyku (Të penguarit e gjuhësë t'onë)*, *Rozdělení Albánců na tři části: muslimové, pravoslavní, katolíci (Të ndarët Shqipëtarëve më tri pjesë: muhamedane, orthodhoksë dhe katolike)*, *Zděšení Řeků nad naším jazykem (Të lomatiturit e Grekërvet mbi gjuhënë t'ënë)*, *Ubozí muslimští Albánci, kteří neznají vlastní totožnost (Të mjerët turq Shqipëtarë që s'njohin gjindjen e vetë)*, *Albánc, který nevím kým je (Shqipëtarë që s'njeh se ç'është)*, *Snahy Albánců (Të përpyjekurit e Shqipëtarëve)*, *Všechna hrdinství Albánců přišla vniveč (Trimërit' e Shqipëtarëve venë të gjitha kottë)*, *Alexandr Veliký (Lekë Madhi)*.

²⁹ Využit sborník: VRETO, Jani. *Veprat ë zgjedhura*. Tiranë: Shtëpia botuese e librit politik, 1973.

³⁰ Sborník turecké publicistiky Samiho Frashëriho: FRASHËRI, Sami, ISMAJLI, Rexhep (ed.). *Kush e prish paqen në Ballkan: publicistika e Sami Frashërit turqisht*. Pejë: Dukagjini, 2000.

³¹ Pro účely práce využity dva překlady encyklopedických hesel s albánskou tematikou z osmanské turečtiny do albánštiny: FRASHËRI, Sami (POLISI, Mehdi překl.). *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm*. Shkup: Logos-A, 2002. FRASHËRI, Sami (BAKIU, Zyber překl.). *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam*. Shkup: Logos-A, 2004.

národního hnutí, které si kladly za cíl povzbudit národní uvědomění Albánců, avšak taktéž vypovídá o autorově vnímání albánských dějin. Důležitým pramenem je politický manifest Samiho Frashëriho s názvem *Albánie-čím byla, čím je a čím se stane? Úvahy o záchraně vlasti před nebezpečími, která ji obklopila* (*Shqiperia-ç'ka qënë, ç'është e ç'do të bëhetë? Mendime për shpëtimt të mëmëdheut nga reziket që e kanë rethuarë*, 1899), které představuje nejucelenější pojednání o minulosti, přítomnosti a budoucnosti Albánců z období albánského národního hnutí.³²

Z tvorby Naima Frashëriho je do výzkumu zahrnuta učebnice dějepisu *Obecná historie pro základní školy* (*Istori e përgjithëshme për mësonjëtoreset të para*, 1886),³³ která obsahuje rozsáhlé pasáže o dějinách Albánie a Albánců. Dále řecky napsaná poema *Opravdová touha Albánců* (*Ho alëthës pothos tón skipetarôn*, 1886), skrze níž předestřel cíle albánského hnutí Řekům a oslovil také Albánce ovládající řečtinu z oblastí dnešní jižní Albánie a severního Řecka, kteří získali vzdělání především v řeckých školách. Věnovali jsme se i další poezii Naima Frashëriho, zejména významnému historickému eposu *Historie Skanderbega* (*Istori' e Skenderbeut*, 1898) a kratším básnickým útvarům ze druhé poloviny 19. století.³⁴

Vedle textů významných představitelů albánského národního hnutí obsahuje soubor pramenů také díla o dějinách Albánců od evropských učenců, kteří sehráli formativní roli nejen v počátcích moderní albanistiky, ale i při utváření albánského národního příběhu. V poslední době se těmto textům dostalo pozornosti v albánsko-jazyčném prostředí s vydáním jejich překladů z němčiny do albánštiny. Jedná se o část z díla Johanna Ericha Thunmanna (1746-1778) *Studie k dějinám národů východní Evropy* (*Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker*, 1774) s názvem *O historii a jazyce Albánců a Vlachů* (*Über die Geschichte und Sprache der Albaner und der Wlachen*).³⁵ Dále o knihu Josefa Rittera von Xyländera (1794-1854) *Jazyk Albánců, neboli Schkipetarů* (*Die Sprache der Albanesen oder Schkipetaren*, 1835)³⁶ a první část trojsvazkového díla Johanna Georga von

³² FRASHËRI, Sami, Naim FRASHËRI, Haxhi Murat CHAMI a Shefqet Bajo GJINOKASTRA. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?: edhe "Mesime" prej N. F. - "Parrajsa dhe Fjala Fluturake" prej N. F. - "Deshira e Vertete e Shqipetarevet" prej N. H. F. - "Psheretime" prej Haxhi Murat Chami, Shefqet Bajo Gjinokastras*. Worcester: Mass, 1919.

³³ N. H. F. *Istori e përgjithëshme për mësonjëtoreset të para*. Bukuresht: Dritë, 1886.

³⁴ Sborník díla Naima Frashëriho: FRASHËRI, Naim (QOSJA, Rexhep ed.). *Vepra 1-6*. Prishtinë: Rilindja, 1986. Mezi další analyzované básně Naima Frashëriho patří: *Pastýřství a rolnictví* (*Bagëti e bujqësia*, 1886), báseň *Vědomosti* (*Dituritë*) ze sbírky školních textů *Verše pro základní školy* (*Vjersha për mësonjëtoreset të para*, 1886), básně *Náš jazyk* (*Gjuha jonë*) a *Korča* (*Korça*) ze sbírky *Květy léta* (*Lulëtë e verësë*, 1890), rozsáhlá báseň *Ráj* (*Parajsa*) ze sbírky *Ráj a okřídlená slova* (*Parajsa dhe fjala fluturake*, 1894), části ze sbírky *Zápisník Bektašiho* (*Fletore e Bektashinjët*, 1896) představující mimo popisu bektášismu také všeobecný pohled Naima Frashëriho na náboženství a dvě básně publikované roku 1897 *Albánie* (*Shqipëria*) a *Pelasgové-Albánci* (*Pellazgët-Shqipëtarët*).

³⁵ THUNMANN, Johann. *Historia dhe gjuha e Shqiptarëve dhe Vllehtëve*. Tiranë: Gent Grafik, 2018.

³⁶ J. Ritter von Xyländer. *Gjuha e Shqipëtarëve*. Tiranë: Shtëpia Botuese e Librit Shkollor e Re, 2017.

Hahna *Albánská studia* (*Albanesische Studie*, 1854).³⁷ Výjimku z německojazyčného prostředí tvoří francouzská encyklopedie Konráda Malte-Bruna (1775-1826) *Obecná geografie či popis všech částí světa* (*Précis de Géographie Universelle ou Description de toutes les parties du monde*, 1812-1826).³⁸

V práci jsou vybraná albánská toponyma uváděna v české variantě. Mezi ně patří města Drač (alb. Durrës), Skadar (Shkodra) a Korča (Korça). Ostatní zeměpisná a vlastní jména, která nemají ustálenou českou variantu, se drží ortografie původního jazyka. Všechna albánská pojmenování ženského rodu jsou v textu uváděna v určitém tvaru. Toponyma mužského rodu jsou psána ve tvaru neurčitém.

³⁷ HAHN von, Johan Georg. *Studime shqiptare*. Tiranë: Instituti i Dialogut dhe Komunikimit, 2007. V práci jsme primárně pracovali s albánským překladem. V případě srovnání textů je však čtenář z důvodu jazykové dostupnosti odkazován na německý originál *Albánských studií*: HAHN, Johann Georg von. *Albanesische Studien*. Jena, 1854.

³⁸ Pro práci využit anglický překlad: MALTE-BRUN, *Universal Geography, or a Description of All the Parts of the World, on a New Plan, According to the Great Natural Divisions of the Globe, Accompanied with Analytical, Synoptical, and Elementary Tables, Vol. VI*. Edinburgh: Adam Black, 1827.

1 Počátky vědeckého zkoumání původu a historie Albánců

Vědecké bádání o Albáncích, jejich jazyku a historii začíná mezi evropskými učenici a vědci ke konci 18. století. Zprvu se jednalo čistě o snahu objasnit původ do té doby velmi málo známého albánského etnika a blíže prozkoumat jejich historii. Později se k tomuto zájmu přidaly praktické důvody spojené s potřebou komunikovat s Albánci a rozumět jejich společnosti ze strany zahraničních diplomatů, úředníků a vojáků při jejich působení na jihu Balkánského poloostrova. Stále přitom přetrvávala fascinace doposud neprobádaným evropským obyvatelstvem, jehož dějiny a původ byly opředeny tajemnem. Během 19. století se závěry prvních průkopníků evropské albanistiky staly důležitým momentem v rozvoji ideologie albánského národního hnutí, a to především při konstruování národního historického narativu.

Prvním zahraničním učením, který popsal historii Albánců na základě systematické práce s prameny, byl švédský historik a teolog Johann Erich Thunmann v díle *Studie k dějinám národů východní Evropy* (*Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker*) z roku 1774. V rámci tohoto díla se ve druhé části zaměřil jak na dějiny Albánců, tak také Arumunů.³⁹ Tuto kapitolu Thunmann nazval *O historii a jazyce Albánců a Vlachů* a hned v jejím úvodu popsal svou motivaci pro zkoumání právě dějin těchto dvou etnik. Podle Thunmanna byla historiky ze západní Evropy opomíjena pro svůj menší politický význam. Nicméně on sám je vnímal jako důležité dílky celkové mozaiky evropských dějin, jejichž prázdná místa chtěl studiem historie Albánců a Arumunů zaplnit. Považoval je totiž za velmi staré obyvatelstvo, které by měl každý historik znát. Thunmann svou úlohu v procesu poznávání doposud málo prozkoumaných evropských etnik také pojímal jako civilizační misi. V úvodu zmínil, že samotný objekt jeho zkoumání se nacházel ve „špatné konjunkturu“ a nebyl tak sám schopný zkoumat svou minulost, původ a jazyk.⁴⁰ Kulturně zaostalými se podle Thunmanna Albánci a Arumuni stali během nadvlády osmanské říši. V tehdejší době měli znát pouze to, „jak se obdělává půda, chová dobytek, jezdí na koni a střílí na povel.“⁴¹

Na začátku části o Albáncích a Arumunech Thunmann zmínil, že sám neovládal jak albánštinu, tak ani arumunštinu. Nicméně jazyk považoval za důležitou součást bádání o historii a původu zmíněných etnik. První část Thunmannova textu tak tvoří latinsko-řecko-albánsko-arumunský slovník, který převzal z díla Antonia Bortoliho z roku 1770.⁴² Hned poté se text přesouvá k výkladu o původu a historii Albánců. Thunmann zde jako první rozvedl

³⁹ THUNMANN, Johann. *Historia dhe gjuha e Shqiptarëve dhe Vllehëve* (c. d.).

⁴⁰ Tamtéž, s. 10-12, 15.

⁴¹ Tamtéž, s. 16.

⁴² Tamtéž, s. 20-21, 23-24. (Slovník s. 25-83).

teorii, že albánské obyvatelstvo je na Balkánském poloostrově autochtonní a jeho předky jsou staří Ilyrové. To se následně snažil dokázat v historickém výkladu. Základní myšlenka jeho tzv. ilyrské teorie o původu Albánců je vcelku prostá: Jelikož během svého bádání Thunmann nenarazil na žádnou zmínku o albánské migraci na Balkánský poloostrov z jiného území, přiklonil se k závěru, že Albánci jsou původním obyvatelstvem těch území, na kterých v 18. století sídlili. Chápal je jako starověké sousedy Řeků a poté Římanů, k čemuž ho vedl charakter albánských slov, která prostudoval ve zmíněném slovníku.⁴³

Samotný historický výklad začal Thunmann geografickým vymezením ilyrského území ve starověku.⁴⁴ To ohraničil Dunajem na severu a Artským zálivem na jihu.⁴⁵ Přesnější pojetí Ilýrie a Ilyrů zde však není jasné. Vedle kmenů ze západního pobřeží Balkánského poloostrova totiž k Ilyrům zařadil také obyvatelstvo starověké Makedonie, Epiru a Thesálie. Staří Makedonci tak podle tohoto pojetí byli vlastně Ilyrové. Makedonštinu poté Thunmann označil za ilyrský jazyk.⁴⁶ Do výkladu však historii starých Makedonců s osobnostmi jako Filip II. (382-336 př. n. l.) či Alexandr Veliký (356-323 př. n. l.) nezahrnul. Naopak se zaměřil pouze na území ohraničené téměř stejně, jako dnešní Albánie s přesahem do celého Epiru. Thunmann postupně zmínil potyčky mezi jednotlivými ilyrskými kmeny, řeckou kolonizaci dnešního albánského pobřeží, rozbroje mezi Ilyry a Makedonským královstvím se zahrnutím konfliktu mezi Pyrrhem (319?-272 př. n. l.) a Kassandrem (355-297 př. n. l.).⁴⁷ Vrchol ilyrského mocenského rozvoje byl v Thunmannově výkladu spojen se založením ilyrského království Agronem (vládl 250-231 př. n. l.).⁴⁸ V této části byla zmíněna jak osoba královny Teuty (vládla 231-227 př. n. l.), tak také posledního ilyrského krále Genthia (vládl 181-168 př. n. l.), za jehož vlády byl ilyrský starověký stát dobyt Římany v roce 168 př. n. l.⁴⁹ Od tohoto okamžiku se Thunmannův výklad mění z popisu dějin obyvatelstva daného území na výklad administrativně-politických změn kraje a působení cizích vlivů v podobě nájezdů barbarských kmenů ze severovýchodu Balkánského poloostrova či výpadů rytířských vojsk z protějšího apeninského břehu. Od popisu římských administrativních celků, do kterých byla

⁴³ THUNMANN, Johann. *Historia dhe gjuha e Shqiptarëve dhe Vllehtëve* (c. d.), s. 84, 88-89. Jasnou definici pojmu „Albánie“ Thunmann ve svém díle neposkytl.

⁴⁴ Ohledně starověkých a středověkých pramenů patřil mezi nejčastěji uváděné autory Strabón, Thúkydídés, Plútarchos, Polybios, Plinius Starší, Ioannes Skylitzes, Anna Komnénéa, Jan VI. Kantakuzenos, Laonikos Chalkokondyles.

⁴⁵ Artský záliv, též známý jako Ambrakijský záliv, se nachází na západním pobřeží pevninského Řecka v jeho jižní části. U ústí zálivu se nachází město Preveza. Artský záliv uváděl jako jižní hranici Albánie (geografického pojmu) také Ottův slovník naučný z roku 1888. Autorem hesla *Albanie* byl Konstantin Jireček. *Ottův slovník naučný. První díl*. Praha: J. Otto, 1888. [cit. 19.4.2020]. Dostupné z: <https://archive.org/stream/ottvslovnknauni15ottogoog#page/n645/mode/1up>, s. 695.

⁴⁶ THUNMANN, Johann. *Historia dhe gjuha e Shqiptarëve dhe Vllehtëve* (c. d.), s. 90-92, 94-95.

⁴⁷ Tamtéž, s. 98-102.

⁴⁸ Tamtéž, s. 103.

⁴⁹ Tamtéž, s. 105.

dobytá ilyrská území přeměněna, se Thunmann dostal k rozdělení římské říše na východní a západní část s popisem gótských nájezdů do jihozápadní části poloostrova.⁵⁰

Změna stylu výkladu v tomto případě odkazuje na největší slabinu Thunmannovi ilyrské teorie o původu Albánců. Ta tkví v absenci jakýchkoliv záznamů o Ilyrech, potažmo Albáncích, mezi 5. a 11. stoletím. Naposledy se v nějaké podobě hovoří v Thunmannově výkladu o Ilyrech jako obyvatelích Ilýrie před rokem 488 n. l.⁵¹ Následně pracoval s Ilýrií a jejím vývojem čistě jako s geografickým pojmem. Až poté, v části o 11. století, přichází první zmínka o Albáncích z roku 1079 v souvislosti s pojmenováním tamního obyvatelstva *Arvanitai*, načež Thunmann ve výkladu přechází od používání názvu Ilýrie k Albánii.⁵² Ve zmíněné mezeře pěti staletí byly postupně vyobrazeny výpady barbarských kmenů z Panonie, Langobardů, Avarů a Slovanů, vláda Bulharů během 9. a 10. století a opětovné ovládnutí území Byzantskou říší. I po objevení se Albánců na dějinné scéně však pokračoval popis spíše zaměřený na působení vnějších vlivů než na samotné Albánce. To se postupně změnilo ve 14. století, kdy Thunmann zmínil albánské šlechtické rody, jako např. Shpata, Muzaka či Thopia, které se postupně měly vymanit ze závislosti na Konstantinopoli, popřípadě dalších vládčích, konsolidovat postavení na svých omezených panstvích a snažit se o jejich rozšíření na úkor sousedních šlechticů a kmenových vůdců.⁵³

Před příchodem osmanských vojsk do Albánie ve 14. století Thunmann věnoval nejvíce pozornosti osudům rodu Balsha, který pojímal jako albánský šlechtický rod.⁵⁴ S postupem osmanských vojsk však moc Balshů měla upadat a naopak se jako dominantní prvky objevily ve výkladu Thunmanna rody Kastriotů a Arianitů. Ty se z jeho pohledu staly vůdčími rodinami v boji proti osmanským sultánům s vedoucí úlohou Jiřího Kastriotiho-Skanderbega (1405-1468) a Jiřího Arianitiho (Arianitiho Thopii Golemiho, 1383–1462). Samotným obdobím bojů mezi albánskými šlechtici v čele s Jiřím Kastriotem se však Thunmann ve výkladu nezaobíral s odůvodněním, že již bylo dostatečně známo. Rovnou tak zmínil smrt Skanderbega a Arianitiho, kteří v historickém výkladu společně vystupují jako dvě hlavní figury boje s Osmany, nikoliv pouze Jiří Kastrioti, jak začalo být později obvyklé.⁵⁵ Po tureckém záboru albánských území se podle Thunmanna noví vládci chovali

⁵⁰ THUNMANN, Johann. *Historia dhe gjuha e Shqiptarëve dhe Vllehtëve* (c. d.), s. 107-108, 113-115.

⁵¹ Tamtéž, s. 115. Jednalo se o zmínku o generálovi „ilyrského obyvatelstva“ Sabinianusovi, který vedl tažení na Apeninský poloostrov. Tamtéž.

⁵² THUNMANN, Johann. *Historia dhe gjuha e Shqiptarëve dhe Vllehtëve* (c. d.), s. 125-126.

⁵³ Tamtéž, s. 116-118, 119-125, 150-153.

⁵⁴ Tamtéž, s. 153-157. Rod Balsha, známý také pod slovanským pojmenováním Balšić, byl zřejmě slovansko-albánsko-arumunského původu. Poprvé se v pramenech objevil v pol. 14. stol. v Zetě. Ve 2. pol. 14. stol. bojoval rod Balshů s Karlem Thopiou o vládu nad územím dnešní střední Albánie a nad městem Drač. Mimo to Balshové ovládali území dnešního západního Kosova a jihovýchodní část Černé Hory. Na severu byl centrem panství Balshů Skadar, na jihu ovládali Berat, Vloru, Kaninu a Himaru. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie*. (c. d.), s. 79-81.

⁵⁵ THUNMANN, Johann. *Historia dhe gjuha e Shqiptarëve dhe Vllehtëve* (c. d.), s. 157-160.

k Albáncům s respektem a dovolili jim, aby se mnozí zapojili do správy říše a dosáhli na vysoké úřady v Istanbulu. Vedle zapojení Albánců do politického života osmanské říše však ke konci výkladu bylo taktéž zmíněno, že se některé kmeny na jihu a severu odmítly podvolit osmanským sultánům. Oproti jiným tak měli žít svobodně i v 18. století.⁵⁶

Na základě svého výkladu albánských dějin přednesl Johann Thunmann argument pro potvrzení ilyrského původu Albánců, tedy že v jím prostudovaných pramenech nenašel zmínku o velké albánské migraci na Balkánský poloostrov z jiného území. Zároveň však ukázal spornost této úvahy s absencí informací o identitě obyvatelstva mezi 5. a 11. stoletím.⁵⁷ To však ve výkladu nebylo reflektováno a ve své teorii to švédský historik opomíjel. Je zde ale nutné zdůraznit, že Thunmann neprezentoval ilyrský původ Albánců jako daný fakt, ale čistě jako tezi. Sám na začátku díla přiznával, že zabývat se dějinami albánského obyvatelstva bylo těžké kvůli velmi omezenému množství pramenů.⁵⁸

Na tzv. ilyrskou teorii Johanna Ericha Thunmanna navázal na počátku 19. století dánsko-francouzský geograf Konrád Malte-Brun. Byť problematika původu a dějin Albánců nepatřila mezi nejdůležitější okruhy Malte-Brunových zájmů, byl to právě on, kdo přišel s vysvětlením albánské etnogeneze se zmíněním prastarého a neznámého pelasgického obyvatelstva.⁵⁹ Základy tzv. pelasgické teorie položil ve své monumentální osmidílné *Obecné geografii* (*Précis de Géographie Universelle ou Description de toutes les parties du monde*), publikované mezi léty 1812 a 1829. V šestém díle se při popisu evropské části osmanské říše dostal k tématice Albánců a albánských území. Zde vedle popisu fyzické geografie od Skadarského jezera po Artský záliv uvedl svůj pohled na charakter Albánců jako etnika a na jejich původ s důležitou částí o albánštině. Tu Malte-Brun pojímal jako živoucí artefakt vypovídající o starověkosti albánského obyvatelstva a jako klíč k možnému rozluštění jeho původu.⁶⁰

⁵⁶ Jako příklad uvádí Johann Thunmann kmeny z jihoalbánské Himary a přilehlých území, které uspěly i proti vojenským výpravám sultána Bájezida II. a Sulejmana Zákonodárce. THUNMANN, Johann. *Historia dhe gjuha e Shqiptarëve dhe Vllehëve* (c. d.), s. 161.

⁵⁷ Ve skutečnosti lze nalézt poslední zmínku o Ilyrech v díle *Zázraky sv. Demetria* (*Miracula Sancti Demetrii*) z počátku 7. století. První záznam o Albáncích pak obsahuje dílo Michaela Attaleiatese *Historia* z konce 11. století. Attaleiates zde Albánce zmínil jako Alvanoi v souvislosti s jejich účastí na bojích uvnitř Byzance v roce 1043. Mezi historiky však nepanuje jednotný názor, zda se skutečně jednalo o označení středověkého albánského etnika, či obyvatel jiných území. Všeobecně uznávané první zmínění Albánců je nicméně obsaženo ve stejném díle u letopočtu 1078 při povstání Nikefora Basilaka, v jehož vojsku měli figurovat také Albánci (zmíněni jako Arvanites). HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie*. (c. d.), s. 40, 56.

⁵⁸ THUNMANN, Johann. *Historia dhe gjuha e Shqiptarëve dhe Vllehëve* (c. d.), s. 16.

⁵⁹ Označení „Pelasgové“ používali starořeční autoři pro popis obyvatelstva Balkánského obyvatelstva, které na tomto území mělo být usídlené ještě před příchodem prvních řeckých kmenů. Neoznačovalo to jeden konkrétní kmen či etnikum, nýbrž se jednalo pro všeobecné označení staré a neznámé populace Balkánu. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie*. (c. d.), s. 13.

⁶⁰ MALTE-BRUN, *Universal Geography*. (c. d.), s. 190.

Dle Malte-Bruneho teorie byla albánština jedním z nejstarších jazyků Evropy a patřila do jím pojmenované „pelasgicko-helénské“ skupiny jazyků. Původ měl být tedy dvojitý. Helénské kořeny albánštiny Malte-Brun spojoval s eolským dialektem staré řečtiny, který se podle jeho myšlenek neměl příliš odlišovat od jazyka samotných starých Pelasgů. Druhou část původu albánštiny, tu pelasgickou, postavil na tvrzení Hérodota, že některá jména antických božstev jsou přejata právě od Pelasgů. Na základě toho následně Malte-Brun uvedl příklady takových antroponym, jejichž význam dokázal odvodit na základě soudobé albánštiny. To z jeho pohledu dokazovalo spojitost mezi jazykem Pelasgů a albánštinou.⁶¹ Jasně konstatování, že Albánci jsou potomci starých Pelasgů, však v *Obecné geografii* nenajdeme. Malte-Brun pouze uvedl, že albánské obyvatelstvo pochází ze starého kmene Ilyrů a je na světě stejně tak dlouho jako Řekové a Keltové.⁶² Právě v tomto bodu můžeme pozorovat návaznost na Thunmannovo dílo z roku 1774 a tzv. ilyrskou teorii o původu Albánců.

Z pojetí Malte-Bruna na jednu stranu jasně vyplývá původ albánštiny ze staré řečtiny a jazyka Pelasgů, původ samotného etnika je však popsán nejasně. Pelasgové zde totiž vystupovali jako předci Řeků, kdežto původ samotných Ilyrů vysvětlen nebyl. Malte-Brun pouze zmínil, že již od prehistorie obývali albánské hory, kde jim vládly dědičné linie náčelníků.⁶³

Malte-Brun nepředstavil, stejně jako Thunmann, svůj pohled na věc jako pevně danou skutečnost. Zmiňoval potřebu dalšího zkoumání historie a antické geografie této části Evropy ze strany orientalistů.⁶⁴ I přes to jeho specifické pojetí původu Albánců a jejich jazyka následně převzali někteří arbëreshští učenci z jižní Itálie a Sicílie, kteří v první polovině 19. století začali budovat vlastní specifickou albánskou identitu postavenou právě na pelasgickém původu.⁶⁵ Ovlivnění myšlenkami romantického nacionalismu a osvícenství se ve svých italsky psaných studiích snažili Albánce, potažmo Pelasgy, prezentovat jako jeden z nejstarších národů v Evropě.⁶⁶

V první polovině 19. století došlo k dalšímu rozšíření zkoumání historie Albánců a jejich jazyka o díla vzdělavců cestujících po Balkáně či zde přímo působících v diplomatických misích a dalších pozicích. Bavorský vojenský stratég Josef Ritter von

⁶¹ MALTE-BRUN, *Universal Geography*. (c. d.), s. 192-193. Jako příklad lze uvést odvozování jména bohyně Déméter od albánského dhé (půda, země), jméno Héra od slova erë (vzduch) či Thétys od slova deti (moře). Tamtéž.

⁶² MALTE-BRUN, *Universal Geography*. (c. d.), s. 189-190.

⁶³ Tamtéž, s. 189.

⁶⁴ Tamtéž, s. 190.

⁶⁵ CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar* (c. d.), s. 121-122. Arbëreshové, nebo také Italoalbánci, jsou historickou diasporou Albánců v jižní Itálii a na Sicílii. Emigrace z Balkánského poloostrova sem probíhala mezi 15. a 17. stoletím. Většina příchozích si uchovala svou specifickou identitu a následně také příslušnost k uniatské církvi. Tamtéž.

⁶⁶ Viz podkapitolu 2.1 Počátky ideologie albánského národního hnutí

Xylander se do kontaktu s albánskou tematikou dostal díky mladšímu bratrovi, který byl ve 30. letech 19. století ve službách řeckého krále Oty I. a který mu z Řeckého království přivezl albánský překlad Matoušova evangelia.⁶⁷ V samotném úvodu svého díla *Jazyk Albánců, neboli Schkipetarů* (*Die Sprache der Albanesen oder Schkipetaren*) z roku 1835 vysvětlil Xylander své pohnutky k sepsání knihy zaměřené pouze na albánskou tematiku.⁶⁸ Byly to právě časté kontakty jeho krajanů s Albánci během působení v Řeckém království, které ho dovedly k rozhodnutí studovat albánštinu, k níž se poté připojila také problematika jejich původu. Ostatně sám Xylander uvedl, že Albánci tvořili velkou část populace Řeckého království, což podkládal také poznámkami Williama Martin-Leaka (1777-1860) z jeho vlivného díla *Bádání v Řecku* (*Researches in Greece*).⁶⁹ Dosavadní penzum vědeckých poznatků o Albáncích však označil za nedostatečné. Zároveň Xylander dodal, že podle jeho vědomí nebyla do té doby vydána kniha zaměřená čistě na albánštinu a Albánce, která by dále mohla sloužit například cestovatelům.⁷⁰

Z tohoto důvodu, jak název napovídá, je většina obsahu *Jazyka Albánců, neboli Schkipetarů* věnována lingvistické stránce. Etnogenezi albánského obyvatelstva je poskytnut mnohem menší prostor. Vlastní dílo lze rozdělit na tři části: gramatika albánštiny, albánsko-německý a německo-albánský slovník, shrnutí dosavadních myšlenek o původu Albánců a autorovy úvahy na toto téma. V poslední zmíněné části hraje albánština stále významnou úlohu při úvahách nad etnogenezí Albánců. Xylander se zde přiklonil k myšlence, že albánština patří do indoevropské skupiny jazyků, nemá přímou vazbu na větev tatarských jazyků a nejedná se ani o směsku románských jazyků. Naopak příbuznost dle něho mohla existovat mezi albánštinou, rumunštinou a bulharštinou.⁷¹ Spojitost mezi těmito třemi jazyky, a tudíž i etniky, hledal u společného základního jazyka, kterým mělo mluvit nejstarší obyvatelstvo Balkánského poloostrova. V albánštině se z pohledu Xylandera uchovaly prvky z tohoto dávného základu v nejryzejší podobě.⁷² Označení Pelasg nebo pelasgičtina se však v textu ani jednou neobjeví, byť směrem k tzv. pelasgické teorii se úvahy autora očividně ubíraly.

Jako nejpravděpodobnější verzi původu Albánců Xylander přímo zmiňoval Thunmannův koncept o Ilyrech. Celkově je však třeba zmínit, že Josef Ritter von Xylander byl v tomto ohledu velmi opatrný a kritický. Na dosavadní pokusy o vysvětlení původu albánského obyvatelstva se podle něho bylo třeba dívat s rezervou a nic nebrat jako konečnou

⁶⁷ ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History* (c. d.), s. 491.

⁶⁸ XYLANDER, J. Ritter von. *Gjuha e Shkipëtarëve* (c. d.).

⁶⁹ Práce Martin-Leaka: MARTIN-LEAK, William. *Researches in Greece*. London: John Booth, 1814.

⁷⁰ XYLANDER, J. Ritter von. *Gjuha e Shkipëtarëve* (c. d.), s. 12.

⁷¹ Xylander neuvádí, zda si pod pojmem „bulharština“ představoval novodobí slovanský bulharský jazyk, či jiný starší jazyk starých Bulharů. XYLANDER, J. Ritter von. *Gjuha e Shkipëtarëve* (c. d.), s. 282-283.

⁷² Tamtéž, s. 282.

pravdu. Etnogenezi této populace stále považoval za věc nejasnou a velmi málo známou. Teorie o ilyrském původu Albánců se mu však zdála jako nejpravděpodobnější.⁷³

S autochtonností albánské populace na Balkánském poloostrově souhlasil také Johann Georg von Hahn, který je dnes považován za zakladatele moderní albanistiky. Do kontaktu s touto tematikou se dostal díky svému působení v jihozápadní části regionu jako rakouský konzul se sídlem v Janině. Jeho třísvazková *Albánská studia* (*Albanesische Studien*) vydaná roku 1854 představují do té doby nejrozsáhlejší dílo věnované albánské společnosti, jazyku, kultuře, geografii, etnogenezi a historii prostoru, který v díle Hahn označuje jako Albánie.⁷⁴ První díl je pro probíranou tematiku nejdůležitější. Byť se dělí na šest tematických částí (1. geograficko-etnický popis; 2. cestovatelské zápisky; 3. zvyky a tradice; 4. Jsou Albánci autochtonní?; 5. albánská abeceda; 6. historie), prolíná se otázka historie a původu Albánců celým svazkem. Georg von Hahn zde převzal myšlenku o pelagických kořenech Albánců a poskytl ucelený popis této teorie. *Albánská studia* jsou dnes nahlížena jako klíčový text tzv. pelagické teorie o původu Albánců.⁷⁵ Stejně jako Malte-Brun a další učenci si ani Hahn nenárokoval v této věci poslední slovo. Hned v úvodu vysvětlil, že byť vše trpělivě podrobil svému výzkumu a sběru informací, nemusela být každá informace v *Albánských studiích* pravdivá a bezchybná.⁷⁶

V otázce původu Albánců se Hahn v části výstižně pojmenované *Jsou Albánci autochtonní?* na jednu stranu vymezil proti Thunmannově popisu tzv. ilyrské teorie, ale zároveň na ni navázal. Hahn uvedl Thunmannův závěr o absenci zmínek o albánské migraci na Balkánský poloostrov. Tuto argumentaci ale považoval za vágní, postavenou čistě na vylučovací metodě, s čímž se odmítl spokojit. Tzv. ilyrskou teorii se tak rozhodl rozvinout o další argumenty, které nakonec jeho výklad dovedly ke konstatování pelagického původu Albánců. Pro Hahnův koncept je důležitá premisa, která již byla přítomná u arbëreshských vzdělců: staří Ilyrové, Makedonci a obyvatelstvo Epiru byli navzájem příbuzní skrze společný pelagický původ. Toto tvrzení Hahn podložil popisy tamních kmenů starořeckými historiky a geografy, ze kterých podle Hahna vyplývalo, že Ilyrové, Makedonci a Epiroté

⁷³ XYLANDER, J. Ritter von. *Gjuha e Shqipëtarëve* (c. d.), s. 285.

⁷⁴ Georg von Hahn ve svém díle pojem Albánie používá pro území v rámci osmanské říše, kde se většinou mluví albánsky. Zmiňuje však existenci i širšího významu tohoto označení např. u „rakouské Albánie“, kterou spojuje s oblastmi kolem Kotoru, kde však mají žít především Slované. Albánii chápe jako geografické a etnografické označení. Její severní hranice vyznačuje řeka Bojana, okolí Skadaru, Albánské Alpy a dále poté na severovýchodě oblasti Metohije a Kosova pole. Následně na východě směrem k jihu je hranicí pohoří Šar planina, dále údolí Ochridského jezera, oblast pramene Devollu a pohoří Pindus. Na jihu oblast uzavírá Artský záliv. HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), str. 15-20.

⁷⁵ CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar* (c. d.), s. 149-150.

⁷⁶ HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 6. Mezi nejčastěji uváděná jména v pramenech patřil Plútarchos, Polybios, Thúkydídés, Dionýsios z Halikarnassu, Hérodotos, Hekataios, Strabón, Georgios Pachyméres, Laonikos Chalkokondyles, Jan VI. Kantakuzenos, Ioannes Skylitzes, Goffredo Malaterra.

mluvili stejným jazykem a sdíleli podobné zvyky a tradice.⁷⁷ A právě na tradicích a jazyku založil své dva hlavní argumenty pro podpoření teorie o albánské autochtonnosti a pelasgické genezi.

V případě tradic Hahn konstatoval, že existovala až nápadná podobnost mezi zvyky starých Řeků, Římanů a moderních Albánců. Dle jeho názoru to téměř s jistotou mohlo dokazovat fakt, že předkové Albánců byli v těsném kontaktu se zmíněným starověkým obyvatelstvem, a nejen to. Staří Řekové, Římané a Albánci byli z jeho pohledu pravděpodobně příbuznými národy, jejichž společný původ Hahn označoval právě za pelasgický. Postupem času díky geografické nedostupnosti a izolaci od okolních vlivů si Albánci byli schopni po dlouhá staletí staré pelasgické tradice uchovat v téměř neporušené podobě.⁷⁸ U druhého argumentu založeném na jazyku Hahn pracoval s myšlenkou, že existuje jazyková kontinuita od Pelasgů až k moderním Albáncům. Snažil se to dokázat mimo jiné odvozováním významu starých toponym z oblasti západního pobřeží Jadranského moře na základě albánštiny z 19. století. Stejně tak následně postupoval v případě antroponym z řecké mytologie, kde hledal ve významové rovině vztah mezi označeními pro jednotlivá božstva a albánštinou. V zásadě tedy převzal argumentaci Malte-Bruna. Hahn také uvedl Hérodotovu zmínku, podle níž Heléni převzali některá pojmenování bohů právě od Pelasgů.⁷⁹ Hlavním kritérium toho argumentu se tedy neměnilo: odvozování fonetické podobnosti slov a hledání určité sémantické souvislosti mezi albánským výrazem a zvoleným antroponymem.

Na základě předestřených argumentů se Hahn domníval, že existoval vztah mezi jazykem Pelasgů a albánštinou z 19. století, kterou ostatně ve svém díle několikrát označil jako „novou pelasgičtinu.“ Svě důkazy považoval za natolik přesvědčivé, že moderní Albánce nazval „mladými Pelasgy,“ přičemž zmínil paralelu mezi starými Řeky a moderními Řeky.⁸⁰ Nutné je přitom mít na vědomí, že termínem „Pelasgové“ Hahn označoval jak obyvatelstvo, které žilo na Balkánském poloostrově ještě před příchodem starořeckých kmenů, tak také Ilyry, staré Makedonce a Epiroty představující domnělé tři větve pelasgického obyvatelstva. Z děl Hahna a Malte-Bruneho se jeví, že právě ona krátká Hérodotova zmínka byla hlavním prvkem spojující neznámé prastaré obyvatelstvo Balkánu a moderní Albánce za využití soudobé albánštiny. Myšlenkový vývoj byl tedy zřejmě následující: Od roku 1774 a vydání Thunmannova díla byla mezi částí zahraničních učenců všeobecně přijímána idea Albánců jako původního obyvatelstva Balkánu. Ilyrové, kteří tento region ve starověku obývali, se na základě toho zdáli jako nejlepší adepti na označení za předky Albánců. Zároveň byly ve spisech starořeckých autorů nalezeny zmínky o ještě

⁷⁷ HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 291, 298-299.

⁷⁸ Tamtéž, s. 289-291.

⁷⁹ Tamtéž, s. 309, 336-337.

⁸⁰ Tamtéž, s. 303, 336.

starším obyvatelstvu pojmenovaném souhrnně jako pelasgické, které na Balkáně mělo sídlit ještě před příchodem helénských kmenů. Hérodotos pak již pouze naznačil směr, kde hledat možné prvky jakési pelasgičtiny, čehož se novodobí vzdělanci ujali s výše popsaným výsledkem. V Hahnově pojetí se tak z neurčitého a neznámého prastarého obyvatelstva Balkánu stal konkrétní etnický celek s jedním jazykem a zvyky, který se následně ještě rozvinul do podoby starých Makedonců, Epirotů a Ilyrů.

Pro podporu svého pojetí o etnogenezi Albánců zahrnul Hahn do *Albánských studií* také část *Albánská abeceda*, ve které popsal jím nalezené písmo ve střední Albánii, které považoval za původní písmo předků albánského obyvatelstva. S tím se Hahn seznámil v Elbasanu a po jeho prostudování, přičemž je v *Albánských studiích* písmo kompletně popsáno a ukázané, ho označil za jedno z nejstarších písem v Evropě převzaté přímo od Féniciánů. Albánci tak tuto abecedu mohli podle Hahna používat již více než tři tisíce let, což by potvrdzovalo jejich dávné kořeny na Balkánském poloostrově. Od Pelasgů měli následně toto fénické písmo převzít staří Řekové a postupně jej rozvíjet do podoby alfabety. Zároveň však Hahn poznamenal, že Albánci toto nalezené písmo již v 19. století mnoho nepoužívali. Spíše se jednalo o kuriozitu, která se uchovávala především ze zájmu a zvědavosti, nadto v omezeném prostoru zahrnující pouze Elbasan.⁸¹ Ve skutečnosti se Hahn nesetkal s původní abecedou Pelasgů, nýbrž s uměle vytvořenou tzv. Todhriho abecedou z 18. století.⁸²

Poslední částí prvního svazku *Albánských studií* tvoří samotný výklad albánských dějin. V souladu s předchozí snahou představit pelasgický původ Albánců začal Hahn historický výklad u Pelasgů jako nejstaršího známého obyvatelstva Balkánského poloostrova. Uvedl, že o jejich příchodu do této části Evropy není nic známo, avšak podle Hahnových zjištění měli mít již v té době rozvinutou kulturu a být možná spřízněni s Egyptany či Féniciány. V tomto ohledu argumentoval objevenou abecedou. Pelasgové byli následně ve výkladu popsáni jako zruční řemeslníci a zemědělci s vlastním popracovaným systémem mytologie. Dle výkladu byly jejich hlavními sídly Argos, Arkadia, Atika, Beotia a Thesálie, tedy především místa na Peloponésu a blízkém okolí.⁸³ Příchod starořeckých kmenů vyvolal migraci pelasgického obyvatelstva více na sever poloostrova. Hahn potom přešel ve výkladu k Ilyrům, starým Makedoncům a Epirotům jako třem větvím pelasgického obyvatelstva. Oproti Thunmannovi tak u popisu starověkých dějin byli v Hahnově výkladu

⁸¹ HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 394, 396-398.

⁸² Až do 20. století nebylo pro zápis albánštiny využíváno jedno všeobecně přijímané písmo. Používala se alfabeta, arabské písmo, latinka. Objevovaly se také pokusy o vytvoření zcela nového písma, jehož příkladem je i Todhriho abeceda. ELSIE, Robert. *The Elbasan Gospel Manuscript (Anonimi i Elbasanit), 1761, and the Struggle for an Original Albanian Alphabet* [online]. Robert Elsie – articles [cit. 19.4.2020]. Dostupné z: http://www.elsie.de/pdf/articles/A1995ElbasanMs_Fig.pdf.

⁸³ HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 407.

zahrnutí také Pyrrhos I. Epirský, Filip II. Makedonský a Alexandr Veliký, jejichž vláda představovala období největšího rozmachu Pelasgů a jejich zlatý věk.⁸⁴

K úpadku jejich síly došlo při soubojích mezi Ilyry a Makedonským královstvím a konečně při dobývání jejich území Římany. Hahn zmínil, že o Ilyrech se z historických pramenů dozvídáme nejvíce právě při jejich potýkání se s Římem. Ve výkladu však oproti Thunmannovi ani jednou nezmiňuje ilyrskou královnu Teutu či posledního ilyrského krále Gentia. Nicméně zde můžeme najít budování obrazu o nezlomnosti ilyrského, tedy podle autora albánského, ducha. Řím měl z ilyrských oblastí doplňovat svá vojska statečnými a zručnými bojovníky a formovat ilyrské legie, což mělo podle Hahn dokazovat jejich sílu i po dobytí Římem.⁸⁵ V této části následně výklad vstoupil do epochy Hahnem pojímané jako albánský středověk, který trval až do 19. století a reforem tanzimatu. Dle Hahnova vnímání totiž do této doby Albánci nepokročili do novověku, neboť události jako objevení amerického kontinentu, nalezení námořní trasy do Indie, náboženská reformace a americká a francouzská revoluce neměly na „ilyrsko-řecký poloostrov“, jak jej Hahn pojmenoval, žádný vliv. Osmanská říše v tomto ohledu vystupovala jako překážka kulturního a civilizačního pokroku Albánců.⁸⁶ Toto dlouhé období středověku Hahn dělil na dvě období. První pojmenoval jako „období cizinců v albánských zemích“, kdy zdejší obyvatelstvo nebylo v pramenech zmiňováno. Hahn zde neuvedl časové ohraničení této epochy, nicméně podle jeho výkladu byl začátkem zřejmě přelom 4. a 5. století n. l. Druhé období představoval popis historie Albánců poté, co se začali objevovat v historických spisech pod pojmenováním *Arbën/Arvanitai* od 11. století. Můžeme tak vidět, že Hahn zde oproti Thunmannovi jakési hluché období v dějinách Albánců reflektoval. Jinak se však v části mezi 5. a 11. stoletím opíral zejména o výklad švédského historika. Postupně tak Hahn popsal příchod Gótů, Avarů, Maďarů, Bulharů, Langobardů a Slovanů.⁸⁷

Následné objevení se Albánců v historických záznamech v 11. století bylo Hahnem spojeno s výboji Normanů na západní pobřeží Balkánského poloostrova, proti nimž se měli postavit vedle byzantského vojska také místní bojovníci pod názvem Arvanoi, či Arvanitai. I tak hráli Albánci ve výkladu od 11. do 14. století spíše vedlejší úlohu, podobně jako u Thunmanna. Hlavní pozornost zde Hahn upřel na popis historie Epirského despotátu a obecně jižní části pobřeží od Drače po Artský záliv.⁸⁸ Výklad dějin severních albánských oblastí kolem Skadaru byl v *Albánských studiích* umístěn po představení dějin jižní části. Hahn to vysvětloval tak, že především kvůli geografickému oddělení obou částí nelze hovořit o

⁸⁴ HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 411-414, 415-416.

⁸⁵ Tamtéž, s. 417-418.

⁸⁶ Tamtéž, s. 419.

⁸⁷ Tamtéž, s. 420-422.

⁸⁸ Tamtéž, s. 423-431, 436-437.

společných dějinách severních a jižních oblastí. Nikdy podle Hahna nemělo dojít ke snaze o jejich spojení v jeden celek, protože se během historie nenašel nikdo dostatečně mocný.⁸⁹

V popisu dějin jižních oblastí nabývali Albánci důležitější úlohu ve 14. století se zmíněním rodů jako Shpata či Thopia, které konsolidovaly svou pozici vůči dalším lokálním vládcům a nakonec také vůči epirským despotům. Osmanský zábor této části poloostrova následně Hahn nepopisoval jako úplnou ztrátu svobodného postavení albánských vůdců, kteří si měli uchovat částečnou formu samosprávy. Rozhodnutí sultána totiž podle Hahna muselo být v tomto kraji vymáháno zpravidla armádou, jinak tu vládla spíše anarchie. Zároveň zmínil, že se některým albánským feudálům podařilo prosadit v osmanské státní struktuře a získat pro sebe vysoké posty. V tomto bodě byl ve výkladu zmíněn Ali paša Tepelenský (1740-1822) jako nejlepší příklad předchozího tvrzení. Jeho osobou Hahn zakončil výklad středověkého období v jižních albánských oblastech.⁹⁰

Popis vývoje severních oblastí tvoří závěrečnou část Hahnova výkladu o dějinách Albánců. U albánského severu zmiňoval, že mnoho pramenů k jeho historii není známo a tudíž bylo velmi těžké vytvořit obraz jeho dějin. I přes to Hahn tuto část rozdělil do tří hlavních epoch, které se mu jevily jako dílčí. Prvním takovým bodem bylo obrácení tamního obyvatelstva na katolickou víru. Hahn mnoho informací k obrácení se na katolicismus z pravoslaví neposkytl z důvodu nedostatku relevantních historických zdrojů. Nicméně zmínil zprávu papeže Innocence IV. (1195-1254) z roku 1250, ve které se hovořilo o obrácení tivarského (barského) arcibiskupa. Hahn se zároveň domníval, že obrácení se na katolictví mělo spojitost s vymaněním se tamních vládců ze závislosti na středověkém Srbském království.⁹¹ To ostatně představuje počátek další z dílčích epoch dějin severních albánských oblastí. Hahn se zde zaměřil na oddělení panství Balshů od srbské říše po smrti Štěpána Dušana v polovině 14. století a následné rozšiřování území ovládané touto dynastií.⁹² Třetí epochu pojmenoval Hahn jako Skanderbegův boj. Byť je v názvu epochy zmíněn pouze Jiří Kastrioti, Hahn zde do výkladu zahrnul také popis vlády jeho otce Jana Kastriotiho a dalšího důležitého albánského šlechtice Jiřího Arianitiho (v *Albánských studiích* uveden jako Arianit Komnén). Ve spojitosti s ním bylo zmíněno velké povstání proti Osmanům, které Arianiti

⁸⁹ HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 438-439.

⁹⁰ Tamtéž, s. 431-435, 436-438. Georg von Hahn u osoby Aliho paši do textu zakomponoval i zhodnocení osobnosti janinského vládce. Označil ho za postavu s bídným charakterem, kterou každý morální člověk musel odsoudit. Hahn se o janinském vládcu vyjadřuje velmi negativně jako o egoistovi, tyranovi a ďábelském kriminálníku. Nicméně z politického úhlu pohledu byl podle Hahna velmi zajímavý a jeho styl vlády přirovnal k *Vladaři* od Niccola Machiavelliho. Ke konci Hahn zmínil postřeh francouzského vědce Amiho Bouého, který o Alim pašovi Tepelenském prohlásil, že „vzpomínka na něj je v Albánii velmi živá, protože to byl tyran, nicméně byl alespoň despotou národním.“ O dynastii Bushatliu ze Skadaru se ve svém historickém výkladu nezmiňoval. Jejich popis vložil pouze do části o samotném Skadaru. Tamtéž, s. 141-145, 437-438.

⁹¹ HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 439.

⁹² Tamtéž, s. 439-441.

vedl. Byť se vzbouřenci dokázal porazit trestnou tureckou výpravu, což Hahn popsal jako velké a slavné vítězství, bylo povstání nakonec osmanskými vojsky potlačeno. Poté již Hahn přešel k Jiřímu Kastriotovi-Skanderbegovi a boji proti sultánům. Ve výkladu byla role albánského vojevůdce popsána jako prvek sjednocující albánské síly. Období vzdoru Skanderbega proti Osmanům popsal Hahn jako jeden z nejskvělejších momentů světových dějin, který zastínil i činy albánských předků, čili dle autora Pelasgů, v Asii a Itálii. Stejně jako Thunmann však detailní popis Skanderbegových činů Hahn do výkladu nezařadil s odkazem na texty rakouského orientalisty Josefa von Hammer-Purgstalla (1774-1856). V závěru svého výkladu Hahn uvedl, opět podobně jako švédský historik, že i po osmanské ovládnutí albánských území zůstaly některé křesťanské oblasti de facto svobodné. Jako příklad byla zmíněna Himara na jihu, Mirdita na severu a některé další kmeny v albánských Alpách.⁹³

⁹³ HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 442-443.

2 Myšlenkový rámec albánského národního hnutí

2.1 Počátky ideologie albánského národního hnutí

Počátky albánského národního hnutí jsou zasazovány do přelomu 30. a 40. let 19. století, kdy souhra několika faktorů způsobila zahájení albánské emancipace s utvářením specifické národní identity.⁹⁴ Albánci tak v porovnání s ostatními národy na Balkánském poloostrově započali národní hnutí výrazně později, což bylo zapříčiněno hned několika důvody týkajícími se stavu albánské společnosti v první polovině 19. století a jejího vnitřního rozdělení. To zahrnovalo jak rovinu administrativního a ekonomického rozdělení území, tak náboženské různorodosti a částečně jazykových specifik. Albánský etnický prostor netvořil uvnitř osmanské říše jeden kompaktní administrativní celek, ale byl vždy rozdělen do více regionů. Do roku 1864 se jednalo o tři ejalety s centry v Janině, Manastiru (Bitole) a Skadaru. Po zavedení administrativní reformy byl albánský etnický prostor rozdělen do čtyř vilajetů: kosovského, skadarského, bitolského a janinského. Na základě politiky Istanbulu s cílem udržení kontroly nebyly vilajety koncipovány jako etnicky homogenní. Cílem vlády zároveň bylo ve vilajetech udržet muslimskou většinu.⁹⁵ Komunikace mezi většími městy uvnitř těchto vilajetů buď zcela chyběla, nebo byly na velmi nízké úrovni. Vnitřní propojení albánské společnosti tak bylo velmi slabé, stejně jako interakce s okolním světem. Albánci, podobně jako další etnika v osmanské říši, postrádali jedno kulturní a politické centrum sehrávající roli symbolického spojujícího faktoru. Do určité míry šlo považovat severoalbánské město Skadar za tehdejší metropoli severních částí albánských etnických území, avšak nikoliv v celoalbánském měřítku.⁹⁶

Velmi výrazným a důležitým dělicím momentem albánské společnosti byla otázka náboženství. Oproti například Chorvatům, Srbům či Řekům nemohla u Albánců myšlenka jakési společné národní konfese hrát úlohu stmelujícího prvku formujícího se národa. Většina albánské populace do počátku 19. století přestoupila k islámu, přičemž dominovala sunnitská verze vyznání nad menšinovým šiitským súfiským řádem beктаšiů.⁹⁷ V jižních částech

⁹⁴ SCHWANDNER-SIEVERS, Stephanie, FISCHER, J. Bernd (eds.). *Albanian Identities* (c. d.), s. 33. PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar*. (c. d.), s. 17. FETIU, Muharrem. *Komiteti i Stambollit*. (c. d.), s. 15. Odlišný pohled lze najít u albanisty Roberta Elsie v *Historii albánské literatury*. Elsie považuje za počátek národního hnutí až události spojené s Velkou východní krizí. Období od 30. let do roku 1875-1878 chápe spíše jako jakési zárodečné období. ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature*. (c. d.), s. 211, 225.

⁹⁵ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie*. (c. d.), s. 203.

⁹⁶ SCHWANDNER-SIEVERS, Stephanie, FISCHER, J. Bernd (eds.). *Albanian Identities* (c. d.), s. 37. ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature*. (c. d.), s. 215-217.

⁹⁷ Bektaşismus je islámský súfiský řád z šiitské větve. Jeho zakladatelem byl Haxhi Bektash Veliu (1249-1344) z Íránů, který se během svého života dostal do kontaktu s hinduismem a buddhismem, což v zásadní míře ovlivnilo utváření beктаšské víry, jejímž důležitým prvkem je panteismus.

albánských území bylo silně přítomné pravoslavné vyznání v řeckém ritu a naopak na severu kolem Skadaru a v západní části albánských Alp byly katolické oblasti, zvláště pak region Mirdita. Od tohoto konfesního rozdělení se odvíjely další dělicí linie v albánské společnosti týkající se kulturní inklinace k různým centrům daného náboženství, jako Istanbul, konstantinopolský patriarchát či Atény a Řím. Ostatně v samotné administrativě osmanské říše se Albánci dělili do jednotlivých milletů na základě náboženského vyznání.⁹⁸ Vysoká porta Albánci vnímala jako Turky, pravoslavné a Latiny. Na konfesní příslušnosti závisela také preference, jaké písmo používat pro zápis albánštiny, zdali arabské písmo, abjadu, nebo latinu.⁹⁹ S jazykovou stránkou se v problematice roztržičnosti albánské společnosti pojila také existence velkých dialektických rozdílů, které se postupně začaly cíleně obrušovat právě až během albánského národního hnutí.¹⁰⁰

Významný albánský literární kritik a spisovatel Rexhep Qosja v souvislosti se stavem albánské společnosti před rozvojem Rilindji pracuje s myšlenkou jejího obecného regionalismu. Kulturní tvorba či aktivita Albánců byla regionálně omezena daným dialektem, náboženstvím a administrativním rozdělením.¹⁰¹ Avšak i přes zmiňovanou rozdílnost jednotlivých dialektů zůstal jazyk důležitým spojujícím faktorem Albánců, který se stal významnou složkou albánského národního programu společně se vzděláním v mateřském jazyce. První část národního hnutí tak byla výlučnou věcí úzké skupiny vzdělaných Albánců usazených mimo chudé a zaostalé regiony osmanské říše. Albánské diaspory, především ty v Bukurešti, Istanbulu, Itálii, Káhiře či Alexandrii, se zejména během první etapy Rilindji, ale v některých případech i po celou dobu jejího trvání, staly intelektuálními centry národního hnutí.¹⁰²

Na základě výše zmíněného obrazu albánské společnosti lze konstatovat, že počáteční pozice pro rozvoj albánské národní identity byla více než nepříznivá. Souhrou především vnějších faktorů však tento proces v první polovině 19. století přece jenom započal. Francouzská historička a albanistka Nathalie Clayerová mezi tyto faktory řadí zformování „západní“ albanistiky, hledání vlastní identity některými Arbëreshi, rozšíření náboženských

Svatostánkem beктаšů není mešita, ale tzv. teqe (tekke). Do Albánie se beктаšismus dostal v 2. pol. 17. století a od roku 1926 je jeho světovým centrem. LAFE, Emil, POPA, Ylli (eds). *Fjalor enciklopedik shqiptar*. Tiranë: Akademia e shkencave e Shqipërisë, 2008. s. 202-203.

⁹⁸ Jako tzv. millety se označovala autonomní nábožensko-správní společenství uvnitř osmanské říše. Albánci byli na základě náboženského vyznání rozděleni do milletu islámského, řeckého (tedy pravoslavného s hlavní autoritou konstantinopolského patriarchátu) a latinského (katolického). HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 201.

⁹⁹ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 27, 28. SCHWANDNER-SIEVERS, Stephanie, FISCHER, J. Bernd (eds.). *Albanian Identities* (c. d.), s. 38.

¹⁰⁰ QOSJA, Rexhep. *Historia e letërsisë shqipe* (c. d.), s. 51.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 56, 57.

¹⁰² PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 79. QOSJA, Rexhep. *Historia e letërsisë shqipe* (c. d.), s. 15-20, 23-24, 28, 36-37.

textů v albánštině díky práci protestantských misionářů a konečně počátek politické emancipace Řeků, Rumunů a Srbů.¹⁰³

O počátcích evropské albanistiky byla řeč již výše.¹⁰⁴ S rozvojem zájmu evropských vědců o Albánce a albánštinu bylo zároveň úzce propojeno vytváření specifické identity u Arbëreshů s uniatskou konfesí v jižní Itálii a na Sicílii. Tvorba italoalbánských autorů představovala jakési podhoubí pro formování celoaalbánské národní identity a formulování národních dějin a důležité ideje o původu Albánců. Počátky této aktivity nalezneme již v první dekádě 19. století. Díky úzkému kontaktu se západní kulturou byli arbëreshit intelektuálové jako první z Albánců vystaveni myšlenkám Velké francouzské revoluce a Herderovu pojetí romantického nacionalismu postaveného na jazyku, lidové slovesnosti a tradicích. Osvojení těchto idejí společně s faktem, že arbëreshské semináře či kolegia byly italskou společností mnohdy označovány za řecko-albánská, či prostě řecká s odkazem na jejich byzantský ritus s řečtinou jako hlavním náboženským jazykem, fungovalo jako silný stimulant pro formování vlastní národní identity.

Zároveň bylo toto období pro jih Itálie velmi dynamické s vyhnáním Burbonů z Neapole v roce 1805 Napoleonem Bonapartem a jejich následným návratem v roce 1816, kdy Ferdinand I. usedl na trůn Království obojí Sicílie. Vláda Burbonů pro Arbëreshe znamenala především snahu katolizace italoalbánské uniatské společnosti.¹⁰⁵

Na základě těchto vlivů začali někteří Arbëreshové, patřící zpravidla k intelektuální elitě a kněžskému stavu, přemítat ve svých dílech nad vlastní specifickou albánskou národní identitou. Jejich texty lze rozdělit do dvou skupin. Do první patří italsky psané studie zaměřené na jazyk a původ Albánců. Druhou potom tvoří publikace obsahující sebraný folklorní materiál. Prvním, kdo se takto původem Albánců zabýval, byl Angelo Masci (1758-1821, alb. Ēngjëll Mashi), povoláním právník. V roce 1807 publikoval v Neapoli italsky psanou esej s názvem *Výklad původu, zvyků a současného stavu albánského národa* (*Discorso sull'origine, costumi, e stato attuale della nazione Albanese*), ve které bylo jedním z hlavních témat důrazné vymezení rozdílů mezi Arbëreshi a Řeky podložené historickým výkladem. Původ Řeků a Italoalbánců byl dle Masciho pojetí odlišný, protože zatímco Řekové byli dle něho potomci starých Řeků, Albánci měli pocházet z Makedonců, Ilyrů a Epirotů. Během staletí si poté albánské obyvatelstvo uchovalo své tradice, jazyk a charakteristické vlastnosti jako odvahu a bojovnost. V geografickém pojetí zasadil původní albánský etnický prostor na území Albánie, Řecka, Itálie a Sicílie. Tento prvek vyzdvihování

¹⁰³ CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar* (c. d.), s. 143.

¹⁰⁴ Viz kapitolu 1. Počátky vědeckého zkoumání původu a historie Albánců.

¹⁰⁵ CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar*. (c. d.), s. 153-154.

rozdílnosti mezi Řeky a Albánci a zdůrazňování existence specifické albánské identity následně zakomponovali do svých děl jako důležitý element i další arbëreshští autoři.¹⁰⁶

Pro vývoj myšlenky o albánském původu bylo zásadní, že na esej Angela Masciho navázal již zmiňovaný Konrád Malte-Brun s první formulací teorie o pelasgickém původu Albánců, která se postupně stala jedním ze základních kamenů ideologie albánského národního hnutí. Pelasgickou teorii od Malte-Bruna poté převzal významný představitel Arbëreshů Giuseppe Crispi (1781-1859, alb. Zef Krispi). V knize s výmluvným názvem *Vzpomínky na albánský jazyk, ve kterém se ukazuje jeho původní charakter a jeho dávná starověkost, která sahá až k primitivním Pelasgům, Frýgům, Makedoncům a Eolům, což ho dělá z velké části matkou řečtiny*¹⁰⁷ vydané v roce 1831 označil Albánci za nejstarší národ v Evropě s pelasgickým původem a jazykem. Od tohoto pelasgického jazyka se řečtina oddělila v raném období a kultivací získala soudobou podobu. Z Pelasgů se následně měli stát Epiroté a Makedonci, kteří si uchovali původní jazyk Pelasgů. Jeho stopy měly být patrné i v soudobé albánštině. Z díla Malte-Bruna navíc Crispi převzal pasáž s odvozováním významu jmen z antické mytologie za použití soudobé albánštiny a také motiv Albánců jako národa s vlohami pro boj a statečnost.¹⁰⁸

Tato první italoalbánská publikace, spojující Albánce se starověkými Pelasgy a popisující výjimečnost albánského národa jako toho nejstaršího v Evropě, měla v arbëreshském prostředí velký ohlas. Se stejnými myšlenkami vystoupil v roce 1840 také Jeronim de Rada, který se následně profiloval jako nejdůležitější osobnost národního hnutí mezi Arbëreshi, ve studii *Pelasgická božstva (Divinazioni pelasgiche)*. Nejdetailněji se však pelasgickou teorií zabýval Vincenzo Dorsa (1823-1885) v knize *O Albáncích: výzkum a úvahy (Su gli Albanesi: ricerche e pensieri)* vydané v Neapoli roku 1847. Stejně jako Giuseppe Crispi se inspiroval myšlenkami Malte-Bruna, ale také dalších evropských autorů zabývajících se Albánci jako Françoise Pouquevilla či Johna Hobhause. Albánce jasně označil za původní obyvatelstvo Balkánského poloostrova s kořeny u Pelasgů a následně starých Makedonců, Ilyrů a Epirotů. To doplnil výkladem o dějinách tohoto antického obyvatelstva, vylíčením osudů Albánců pod nadvládou Říma a poté za vlády Skanderbega. Na albánštinu pohlížel jako na pozůstatek pelasgického jazyka, což se snažil dokázat, stejně jako Malte-Brun, hledáním významu starých toponym a antroponym skrze soudobou albánštinu. Zároveň Vincenzo Dorsa striktně vymezil v duchu Masciho eseje rozdílnost mezi

¹⁰⁶ CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar*. (c. d.), s. 154-155.

¹⁰⁷ (*Memoria sulla lingua albanese di cui se ne dimostra l'indole primordiale e se ne rintraccia la rimota antichità sino ai pelasghi ai frigi ai macedoni e agli eoli primitivi, che la costituisce in gran parte madre della lingua greca*)

¹⁰⁸ CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar*. (c. d.), s. 156.

Albánci a Řeky. K tomu dodal, že Albánci měli být stále neznámým národem kvůli neustálému zaměňování za Řeky.¹⁰⁹

Touto publikační činností arbëreshských učenců, při klíčové inspiraci prací Konráda Malte-Bruna, byl postaven jeden z pilířů ideologického konstruktů albánského národního hnutí týkající se původu Albánců a jejich dějin. Nejednalo se však pouze o myšlenku pelasgického původu Albánců, ale také o vytvoření základů albánského národního panteonu a představení postavy Jiřího Kastriotiho-Skanderbega jako albánského, a v této době stále ještě především křesťanského, hrdiny v boji proti osmanské říši. Jak Angelo Masci, tak také Vincenzo Dorsa ve svých dílech načrtli tento panteon skládající se z postav epirského krále Pyrrha I., Alexandra Makedonského a Skanderbega. K této skupině Dorsa přidal také Albánce spjaté s osmanskou říší, potažmo jejich snahou vybudovat si na Istanbulu autonomní postavení, jako Aliho pašu Tepelenského či egyptského místokrále Muhammada Aliho pašu (1805-1848). O nějakou snahu překonat náboženské rozdíly mezi Albánci zde však zřejmě nešlo, neboť se jinak Vincenzo Dorsa často zmiňoval o islámu a osmanské říši v souvislosti s násilím a tyranií.¹¹⁰

Další rozvoj ideologické roviny albánského národního hnutí již probíhal na samotném Balkánském poloostrově, kde byl počátek albánského národního dění ovlivněn rozvíjením nacionálních aktivit „mladých“ národů Srbů, Řeků a Rumunů. Ty do výčtu faktorů ovlivňující počátek Rilindji zahrнула Nathalie Clayerová. Oproti tomu Rexhep Qosja či Robert Elsie vidí jako jeden z hlavních stimulů albánského národního hnutí reformní snažení velkovezíra Mustafy Rešida paši (1800-1858) a sultána Abdülmecida I. (1823-1861) s plánem hlubokých sociálních a ekonomických proměn v celé říši. Toto tzv. období tanzimatu začalo v roce 1839 a úzce souviselo s rozvojem jednotlivých národních hnutí na Balkánském poloostrově a obecně upadající silou Istanbulu ekonomicky a vojensky konkurovat evropským státům.¹¹¹ Vysoká porta byla nucena reagovat na události, jakými bylo první srbské povstání v roce 1804, které vedlo k vyhlášení autonomie Srbského knížectví na osmanské říši. V podobném časovém rozmezí vystoupili proti osmanské nadvládě také Řekové. V roce 1821 zahájili povstání jak v dunajských knížectví díky řecké diaspoře, tak také na samotném Peloponésu, které vedlo k uznání nezávislého Řeckého království v roce 1830 na konferenci v Londýně, kde byla zároveň potvrzena autonomie dunajských knížectví Valašska a Moldavska.¹¹²

¹⁰⁹ CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar*. (c. d.), s. 157-158.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 155, 159.

¹¹¹ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 176-178.

¹¹² CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar* (c. d.), s. 142-143.

Istanbul reflektoval tento vývoj dílčími reformami již během 20. let 19. století především v oblasti vojenské a administrativní.¹¹³ Zároveň Vysoká porta započala prosazovat centralizační politiku, která mimo jiné vyústila roku 1822 v eliminaci de facto nezávislého janinského pašalíku Aliho paši Tepelenského a v roce 1831 také skadarského pašalíku rodu Bushatliu.¹¹⁴ Následné reformy po vyhlášení tzv. hatt-i şerifu gülhanského v roce 1839 se Albánců dotkly především zvýšením daňového zatížení, zavedením všeobecných odvodů do armády, instalací úředníků z Istanbulu na regionální posty bez znalosti místních reálií, s nedostatkem vzdělání a zkušeností a sklonem ke korupci a zneužívání svého postavení pro vlastní obohacení. Konzervativní muslimská vrstva navíc na změny pohlížela jako na hrozbu svého výsadního postavení v osmanské společnosti. Naopak křesťanské obyvatelstvo nevnímalo reformy jako dostačující krok k jejich zrovnoprávnění s muslimy. Zároveň se projevil odpor regionálních elit a předáků, kteří si vybudovali na Istanbulu do značné míry autonomní postavení.¹¹⁵

Výrazným zásahem do života Albánců byla snaha centrální vlády o odzbrojení obyvatelstva, což bylo pro většinu albánské populace nepředstavitelné při důležité symbolické roli, kterou zbraň v životě Albánce hrála, ale zároveň také s ohledem na špatnou bezpečnostní situaci ve všech čtyřech „albánských“ vilajetech. Reformy navíc zasáhly také do jazykové oblasti. Vysoká porta se snažila používání albánštiny mezi obyvatelstvem výrazně potlačit. V ideologické rovině se základní myšlenkou tanzimatu stal osmanismus, který spočíval v identifikování se veškeré populace osmanské říše nehlédě na náboženské, etnické a další rozdíly s jednotným a centrálně spravovaným státem. Osmanismus byl následně doprovázen panislamismem spočívajícím v respektování osoby sultána coby chalífy a nerozporování jeho autority nad všemi muslimy.¹¹⁶

V reakci především na ekonomické a centralizační reformy došlo na albánských území k regionálním povstáním, která však nacionální charakter postrádala a byla založena čistě na sociální, ekonomické a mocenské bázi.¹¹⁷ Pro rozvoj albánského národního hnutí a jeho ideologii se jeví jako důležité především snahy Vysoké porty o potlačení jiné identity obyvatel říše, než té osmanské, a s tím související využití školství k těmto účelům. Na základě tohoto tlaku zevnitř osmanské říše v kombinaci s výše popsány vnějšími stimulačními faktory došlo k formulaci programu albánského národního hnutí, který je

¹¹³ V roce 1826 byl například zrušen kdysi elitní sbor janičárů a prosazen nový koncept armády (nizam-i djedid) založený na všeobecném odvodu. CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar* (c. d.), s. 143.

¹¹⁴ CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar* (c. d.), s. 143.

¹¹⁵ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 179.

¹¹⁶ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 104, 112-114. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 176-178, 179-180.

¹¹⁷ CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar* (c. d.), s. 143-144.

neodmyslitelně spjatý s osobou Nauma Veqilharxhiho (1797-1846) a s albánskou diasporou v Rumunsku.

Naum Veqilharxhi je pokládán za prvního albánského „buditele“ a ideologa národního hnutí. Pocházel z malé vesnice Bredh v dnešní jižní Albánie, která se nacházela poblíž Vithkuqe, tehdejšího důležitého ekonomického a kulturního centra oblasti. Odtud v mladém věku odešel do Rumunska, zřejmě po vypálení Vithkuqe v roce 1819, hledat lepší podmínky k životu. V Rumunsku, kde při jeho příchodu již existovala početná albánská diaspora, se mladý Veqilharxhi seznámil s myšlenkami osvícenství a romantismu.¹¹⁸ Aktivně se účastnil rumunského a řeckého národního hnutí a v roce 1821 byl přímým účastníkem protiosmanského povstání ve Valašsku. Zároveň byl v tomto období zřejmě ovlivněn formulováním programu rumunského národního hnutí na poli kultury ve spojitosti s tvorbou Gheorgheho Lazára (1779-1823) a Iona Heliade Rădulesca (1802-1872).¹¹⁹ Natrvalo se Naum Veqilharxhi usadil ve valašském přístavním městě Brăila, kde se živil jako právník. V roce 1846 zemřel na následky otravy.¹²⁰

Aktivity Nauma Veqilharxhiho byly zásadní v oblasti ideologické, jazykové a vzdělávací. Jako první formuloval v polovině 40. let 19. století program albánského národního hnutí v otevřeném dopise adresovaným Albáncům z jihu s názvem *Encyklický dopis pro všechny bohaté a vzdělané ortodoxní Albánce (Letër enciklike për të gjithë pasurit e të mësuarit ortodoksë shqiptarë)*, známý také prostě jako *Oběžník (Qarkore)*. Byť byl text určený úzké skupině osob, kterou Naum Veqilharxhi chtěl povzbudit k podpoře národnostních aktivit a národního školství, stal se dopis základem filozofie celé Rilindji. Ve Veqilharxhiho pojetí zaujímal ústřední postavení vzdělání národa, zaměření se na mateřský jazyk, lidová slovesnost a národní dějiny.¹²¹ Vše však gravitovalo kolem středobodu v podobě národního školství a vzdělání. V Herderovském pojetí národa chápal jazyk jako hlavní znak národa. Podle Nauma Veqilharxhiho mohlo pouze vzdělání v mateřském jazyce vést Albánce ze stavu zaostalosti a intelektuální temnoty na cestu všeobecného pokroku. Důvody nevzdělanosti a zaostalosti albánské společnosti viděl v časté změně vládců albánských území

¹¹⁸ ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History* (c. d.), s. 462. PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 98.

¹¹⁹ V roce 1820 sepsal Gheorghe Lazăr vůbec první slabikář rumunského jazyka podle vzoru řeckého slabikáře od Dhimitera Darvariho. V oblasti vzdělávání následně v roce 1826 formuloval program rumunského národního hnutí Ion Heliade Rădulescu v důrazu na školství v mateřském jazyce. QOSJA, Rexhep. *Historia e letërsisë shqipe* (c. d.), s. 21.

¹²⁰ Dodnes není jasné, kdo Veqilharxhiho otrávil. S největší pravděpodobností se jednalo o čin na příkaz konstantinopolského patriarchátu s ohledem na krajně negativní postoj řecké ortodoxní církve vůči jakýmkoliv emancipačním projevům Albánců. Znamé jsou další případy tvrdého postupu ze strany ortodoxního kléru proti osobám zapojeným do albánského národního hnutí působících na pravoslavné albánské obyvatelstvo. ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature* (c. d.), s. 213.

¹²¹ QOSJA, Rexhep. *Historia e letërsisë shqipe* (c. d.), s. 310.

během jejich historie, náboženských dogmatech a odcizení se mateřskému jazyku s dominancí těch cizích.¹²²

Své myšlenky o postavení albánského národa Naum Veqilharxhi rozvedl v řecky psaném dopise svému synovci Janimu Calimu. V tom uvedl, že Albánci jsou národem se všemi znaky podle soudobého romantického pohledu: usazený na určitém území, jazykově specifický s vlastními tradicemi a zvyky vycházejícími z historického vývoje. Ve Veqilharxhiho filozofii bylo důležité, aby si národ byl vědomý své minulosti a znal texty zabývající se albánskými dějinami. Z toho důvodu také v dopise Calimu připomínal díla Josefa Rittera von Xylandra, Giuseppe Crispiho či Jeronima de Rady, u kterého poukazoval na práce o pelasgickém původu Albánců.¹²³

Důraz na vzdělání a jazyk ve filozofii Nauma Veqilharxhiho byl úzce spojen s otázkou jednotné abecedy pro zápis albánštiny. Styl zápisu mateřského jazyka vnímal jako další důležitý aspekt národního uvědomění s imperativem odstranění náboženské roviny při používání toho či onoho písma. Veqilharxhi se tedy zřejmě již od poloviny 20. let 19. století zabýval vytvořením zcela nové a unikátní albánské abecedy. Důležitým výsledkem jeho práce byl vůbec první albánský slabikář s názvem *Velmi stručný slabikář albánštiny* (*Evëtori Shqip Fort i Shkurtër*), který publikoval v roce 1844. Celé dílo mělo všeho všudy pouze čtyři strany, avšak obsahovalo Veqilharxhim zkonstruovanou abecedu se 33 znaky. Ty se záměrně nepodobaly ani latince, alfabetě či arabskému písmu, aby mohla být abeceda přijata všemi částmi albánské společnosti a v jejím zapisování již nehrála konfese žádnou roli. Slabikář se rozšířil především v oblasti mezi městy Korča a Berat. Hned rok na to Veqilharxhi uveřejnil druhé, přepracované a rozšířené, vydání slabikáře jako *Zcela nový slabikář albánštiny* (*Fare i ri ëvetar shqip*). K většímu osvojení Veqilharxhiho abecedy Albánci ale nedošlo. Důvodem mohla být brzká smrt jejího autora v témže roce, kdy byl vydán druhý slabikář, nebo čistě praktická rovina s problematickým a nákladným využitím abecedy pro tisk dalších publikací.¹²⁴

Svým počinem na poli jednotné abecedy pro zápis albánštiny Naum Veqilharxhi otevřel pro albánské národní hnutí citlivou a zároveň fundamentální otázku jednotného zápisu mateřského jazyka, která se táhla po celé trvání národního hnutí až do počátku 20. století. Veqilharxhi nastavil svým programem směr, kterým se ubíral zájem dalších představitelů národního hnutí. Mezi ústředními body bylo vzdělávání, jazyk a národní dějiny. Naopak politická rovina požadavků byla během první etapy albánského národního hnutí spíše upozaděna s postupným rozvojem až od 70. let 19. století.

¹²² QOSJA, Rexhep. *Historia e letërsisë shqipe* (c. d.), s. 20. PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 101.

¹²³ QOSJA, Rexhep. *Historia e letërsisë shqipe* (c. d.), s. 23-24.

¹²⁴ ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature* (c. d.), s. 214-215. QOSJA, Rexhep. *Historia e letërsisë shqipe* (c. d.), s. 7-8, 21-23.

Po smrti Nauma Veqilharxhiho byl rozvoj kulturních a vzdělávacích aktivit Rilindji spjatý především s hlavním městem říše Istanbulem, kde se soustředila významná skupina vzdělaných Albánců pracujících zejména v osmanské státní správě či v obchodnické sféře.¹²⁵ Zároveň se od poloviny 40. let museli představitelé Rilindji vypořádávat s narůstajícím tlakem ze strany dalších národů na Balkáně a jejich teritoriálními ambicemi. V tomto období dovršili koncept expanzivního národního programu Řekové a Srbové. Atény se snažily na základě programu tzv. Megali idea o restauraci Byzantské říše jakožto řeckého národnostního státu, zatímco Bělehrad aspiroval mimo jiné na připojení jižních slovanských krajů nacházejících se pod osmanskou říší. Do těch spadaly i severní etnicky albánské regiony. Na základě těchto kroků posílila především ze strany konstantinopolského patriarchátu a Řeckého království helenizace Albánců skrze řecké ortodoxní školy na jihu dnešní Albánie. Zároveň s tím docházelo zejména během 50. let k rozsáhlému zakládání tureckých státních škol na většinově albánských území, skrze které byla podporovaná myšlenka osmanismu a panislamismu s výukou v turečtině. Jakékoliv projevy albánského nacionálního cítění byly potlačované.¹²⁶ Otázka vzdělávání v národním jazyce a vyřešení problematiky abecedy se tak jevila jako stále naléhavější. I přes Veqilharxhiho osvětovou snahu totiž na území dnešní Albánie fungovaly na počátku 60. let 19. století pouze dvě katolické školy, ve kterých se albánština vyučovala jako jeden z předmětů.¹²⁷

Na aktivitu Nauma Veqilharxhiho navázal Konstandin Kristoforidhi (1827-1895), který stál za snahou o první organizační činnost uvnitř albánského národního hnutí. V roce 1864 z jeho popudu vznikla skupina významných osobností národního hnutí, dnes nazývaná Kulturní společnost v Istanbulu, mezi jejíž další zakládající členy patřil Hasan Tahsini (1811-1881), Pashko Vasa či Ismail Qemali (1844-1919). Hlavním cílem této společnosti byl sběr finanční podpory pro tisk albánských knih a učebnic a podpora vzdělávání v albánštině. Její členové se zároveň nevyhýbali ostré polemice proti názorům, že Albánci jako národ neexistují a jsou vlastně Turky, Řeky či Slovany. V tomto byla jejich hlavním argumentem albánská lidová slovesnost a tradice ukazující na svébytnost albánského obyvatelstva. Životnost tohoto prvního pokusu o společný postup několika představitelů Rilindji však neměl dlouhého trvání kvůli odporu ze strany Vysoké porty. K ukončení činnosti zmíněné skupiny přispěl i nepřátelský postoj konstantinopolského patriarchátu.¹²⁸

Další pokus o legální organizaci představitelů albánského národního hnutí inicioval opět Konstantin Kristoforidhi v roce 1867, kdy se jednotlivých setkání účastnilo již více

¹²⁵ QOSJA, Rexhep. *Historia e letërsisë shqipe* (c. d.), s. 23.

¹²⁶ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 102-104. FETIU, Muharrem. *Komiteti i Stambollit* (c. d.), s. 30-31.

¹²⁷ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 215.

¹²⁸ FETIU, Muharrem. *Komiteti i Stambollit* (c. d.), s. 19, 34-35. PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 126.

albánských osobností z různých sociálních vrstev. Hlavním cílem bylo zejména vyřešení otázky jednotné abecedy, bez které bylo prosazování jazykové a kulturní jednotnosti Albánců z různých regionů velmi obtížné. Skupina pod vedením Kristoforidhiho žádala velkovezíra Mehmeda Emina Âliho pašu (1815-1871) o povolení zformovat kulturní albánskou společnost pro podporu vzdělávání Albánců. Po počátečním kladném postoji Vysoké porty se však její stanovisko změnilo na základě vlivu konzervativních kruhů v osmanské administrativě a odporu řecké ortodoxní církve.¹²⁹ I nadále tedy mělo národní hnutí charakter separátních aktivit jednotlivých jeho představitelů, kterými se snažili přispět k rozvoji albánského národního uvědomění a mnohdy tajně šířit albánské vzdělání. V případě Konstantina Kristoforidhiho to byla zejména spolupráce s anglickými a americkými protestanskými misionáři při překladu náboženských děl a publikaci edukačních textů.

Třetí pokus o založení kulturní platformy předáků Rilindji proběhl v roce 1871. Od Kristoforidhiho tentokrát převzal iniciativu významný albánsko-osmanský intelektuál Hasan Tahsini, který se zapojil již do předcházejících pokusů o založení albánské kulturní společnosti v Istanbulu. V tomto případě se do společné aktivit zapojila i nastupující generace albánské intelektuální elity. V istanbulske skupině se tak vedle Hasana Tahsiniho, Konstandina Kristoforidhiho, Janiho Vreta, Ismaila Qemaliho a Pashka Vasy objevili také Sami Frashëri a Abdyl Frashëri (1839-1892), kteří sehráli klíčovou úlohu v dalším vývoji albánského národního hnutí.¹³⁰ Byť záporné stanovisko Vysoké porty ke vzniku jakékoliv albánské kulturní společnosti na nacionální bázi přetrvávalo, podařilo se Tahsiniho skupině vytvořit neoficiální komitét, který měl rozhodnout o podobě jednotné abecedy pro zápis albánštiny. K jednoznačnému závěru však její členové nedospěli, neboť se naplno projevil rozpor mezi jednotlivými návrhy. Prořecky smýšlející Jani Vreto podporoval použití alfabety, Hasan Tahsini kráčel ve šlépějích Nauma Veqilharxhiho a navrhoval vytvoření zcela nové abecedy pouze pro albánštinu. Naopak Konstandin Kristoforidhi, Pashko Vasa, Ismail Qemali či Sami Frashëri prosazovali převzetí latinky jako základu písma. Nakonec se komise dohodla na tom, že při budoucím rozhodování o této záležitosti by mělo být respektováno pravidlo: jeden znak – jedna hláska. Dále aktivity Tahsiniho skupiny nepokračovaly.¹³¹

Na přelomu 60. a 70. let 19. století došlo vedle pokusů o organizaci činnosti národního hnutí také k pozvolnému rozšíření nacionálního programu o politickou rovinu.

¹²⁹ FETIU, Muharrem. *Komiteti i Stambollit* (c. d.), s. 35-36.

¹³⁰ Myšlenku založení albánské kulturní organizace podpořil v roce 1871 také Zef Jubani v předmluvě svého důležitého díla na poli albánské folkloristiky s názvem *Soubor albánských lidových písní a rapsodií* (*Raccolta di canti popolari e rapsodie di poemi albanesi*), které vyšlo v Terstu. Jubani požadoval založení čistě albánské literární společnosti v Istanbulu, která by rozvíjela albánskou literaturu a šířila ji mezi Albánci. CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar* (c. d.), s. 206.

¹³¹ FETIU, Muharrem. *Komiteti i Stambollit* (c. d.), s. 36-38. PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 128.

Jedním z aktivistů, kteří se o tento krok zasloužili, byl Thimi Mitko z albánské diaspory v Egyptě, spjatý s jihoalbánským prostředím. Jeho myšlenky o emancipaci Albánců se projeví zejména v jeho řecky psané publicistice a korespondenci s dalšími osobnostmi Rilindji a zahraničními vědci se zájmem o albanistiku. Rozvoj vzdělávání a albánštiny byl i z jeho strany chápán jako nejdůležitější krok na cestě k rozvoji albánské národnosti. V duchu arbëreshských autorů, Malte-Bruna a Hahna se zaměřil na historii Albánců jako na dějiny autochtonního obyvatelstva Balkánu. Vedle toho se ale zároveň vyjadřoval o budoucím politickém postavení albánského státního útvaru. Dle Mitkových úvah by nezávislá Albánie byla příliš zranitelná vůči mocenským ambicím sousedů. Politickou budoucnost tedy viděl ve svazku s Řeckým královstvím ve federaci rovnocenných celků Řeků a Albánců.¹³² Idea o spojení Albánců a Řeků ostatně nebyla v albánském pravoslavném prostředí ničím neobvyklým. Řecko bylo chápáno jako přirozený spojenec proti rozpínavosti slovanských národních států. Během 70. let se však od tohoto konceptu upouštělo se sílící agresivitou helenizační politiky řeckého státu na základě velkořeckého programu.

Vedle Thimiho Mitka přispěl v této době k politickému rozšíření národního programu Zef Jubani (1818-1880), jeden z prvních představitelů Rilindji ze severních albánských oblastí. Jubaniho rodným městem byl Skadar, avšak podstatnou část života prožil mimo osmanskou říši. Myšlenky osvícenství a romantismu se k němu zřejmě dostaly již během studií na obchodní škole na Maltě. Po návratu, kdy ve Skadaru pracoval delší dobu jako dragoman (překladatel) na francouzském konzulátu, odecestoval do Kalábie, kde se setkal s Jeronimem de Radou a dalšími Arbëreshi, od kterých měl možnost inspirovat se jejich pohledem na charakter albánského národa a jeho situaci. Následně pobýval také v Benátkách, Terstu a Černé Hoře.¹³³ Pro oblast ideologického rozvoje Rilindji jsou důležité Jubaniho dva texty z roku 1870 a 1871. Jednalo se o studii napsanou francouzsky *Aktuální situace obyvatelstva severní Albánie* (*Situation actuelle du peuple de la Haute Albanie*) a italský text *Rozjímání nad morální situací a nad intelektuální kulturou albánského lidu* (*Considerazioni sullo stato morale, e sulla cultura intellettuale del popolo Albanese*). Poukázal v nich na důležitost tradic Albánců dokazujících jejich vlastní historický vývoj coby samostatného národa. Navázal tím na svůj zájem o sběr lidové slovesnosti. Zároveň ale popsal nutnost ekonomických, sociálních a politických reforem.¹³⁴

¹³² PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 124-125. MITKO, Thimi. *Veptra* (c. d.), s. 538-540, 560-561.

¹³³ ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature* (c. d.), s. 225.

¹³⁴ CLAYER, Nathalie. Në fillimet e nacionalizmit shqiptar (c. d.), s. 195-196. PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 122. Zef Jubani se o rozvoj obchodu mezi osmanskou říší a Evropou aktivně snažil. Během svého pobytu v Terstu publikoval v roce 1873 překlad z turečtiny do italštiny o obchodních procedurách v osmanské říši s názvem *Codice e appendice e procedura commerciale ottomano*. Následně v roce 1878 vydal v Benátkách krátkou publikaci nabádající k rozvoji paroplavby mezi Itálií a albánskými přístavy *Progetto di navigazione a vapore italiano*

Jubani požadoval zavedení zvláštních zákonů pro albánská území, které by byly v souladu s albánskými tradicemi. Zároveň ale některé zvyky Albánců kritizoval jako primitivní a bránící v dalším rozvoji. V tomto především zmiňoval praktikování krevní msty, na kterou dle Jubaniho mělo být pohlíženo jako na vraždu podle trestního zákoníku říše. Na privilegia a zvláštní postavení albánských horských kmenů na severu taktéž pohlížel jako na něco zaostalého a barbarského. S touto kritikou dosavadního obrazu albánské společnosti se pojil také Jubaniho antiklerikalismus, který se poté stal typickým znakem ideologie Rilindji. Obvinil muslimské a křesťanské duchovní z prohlubování rozdílů mezi Albánci. Jubani podporoval rovnoprávné postavení všech obyvatel říše nehledě na jejich náboženské vyznání.¹³⁵

V souladu s dosavadním vývojem nacionálního programu vyzdvihl vedle politické roviny tématiku vzdělávání v mateřském jazyce jako důležité části národního uvědomění společně s vyřešením otázky jednotné abecedy. Zef Jubani se vyslovil pro založení školy v každém větším městě se schopnými albánskými učiteli. Dosavadní vzdělávání ve státních školách ve Skadaru a jeho okolí vnímal negativně kvůli propagaci osmanské státní ideologie.¹³⁶

Jak Thimi Mitko, tak Zef Jubani jsou v rámci albánského národního hnutí známi především pro svou činnost na poli sběru folkloru. Skrze lidovou slovesnost poukazovali na bohatost albánské kultury a legitimitu emancipace albánského obyvatelstva. Jejich přínos pro rozvoj chápání národních dějin, soudobé situace a politických aspirací Albánců by ale neměl být opomenut. Skrze texty Thimiho Mitka se dále šířilo specifické pojetí albánských národních dějin a jeho náhledu na politickou budoucnost Albánců, zatímco ve studiích Zefa Jubaniho lze rozeznat náznaky autonomistického programu Rilindji, který se následně plně

nell'Adriatico, tra le piazze dei litorali d'Italia ed Albania, avendo per punto d'appoggio la Venezia. CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar* (c. d.), s. 195.

¹³⁵ CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar* (c. d.), s. 196. PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 122. V souvislosti s rozvíjejícím se antiklerikálním charakterem albánského národního hnutí je potřeba připomenout, že paradoxně to byli právě někteří příslušníci duchovenstva ať už muslimského, pravoslavného či katolického, kteří se stali významnými představiteli albánského národního hnutí. Vzpomenut zde může být progresivní muslimský duchovní a osmanský intelektuál Hasan Tahsini či katoličtí kněží jako Ndrje Mjeda, Preng Doçi nebo Gjergj Fishta. Ostatně v katolickém prostředí Skadaru došlo k prvnímu rozvoji albánské publicistiky a školství na albánském severu. Hlavním faktorem zde byla finanční podpora Vídně pro zakládání katolických škol a dalších kulturních institucí na základě jejího „kultusprotektoratu“ nad katolickým obyvatelstvem osmanské říše. Byť tím habsburská monarchie především sledovala své vlastní mocenské zájmy na Balkáně, přispěla k rozvoji aktivit františkánů a jezuitů v tomto regionu. Františkáni založili v roce 1855 první školu s albánštinou jako jedním z vyučovacích předmětů, následovanou také vlastní tiskárnou pro tisk albánských, především náboženských, textů a periodik. Stejně tak začali se vzdělávací aktivitou jezuité v roce 1859 založením dalších kolegií a druhé tiskárny. V roce 1877 jezuité založili ve Skadaru seminář pod názvem Kolegium Saverian, které se postupně stalo jedním z nejdůležitějších vzdělávacích ústavů na albánských území s absolventy jako Faik Konica, Ndre Mjeda, Luigj Gurakuqi či Ernest Koliqi. ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature* (c. d.), s. 215-218.

¹³⁶ CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar* (c. d.), s. 196.

rozvinul během tzv. velké východní krize a stal se nedílnou součástí politických ambic představitelů národního hnutí.

2.2 Velká východní krize jako katalyzátor albánského národního hnutí

Po prvních náznacích formování politické složky albánského národního hnutí z přelomu 60. a 70. let 19. století došlo k jejímu překotnému rozvoji hned v následujících letech v reakci na dění v regionu. Druhá polovina 70. let 19. století totiž byla v případě jihovýchodní části Evropy ve znamení dramatických mocensko-teritoriálních změn, dnes známých jako tzv. velká východní krize. Započatá v roce 1875 jako lokální povstání křesťanských rolníků v Bosně proti muslimským vlastníkům půdy, přerostla ve snahu nově emancipovaných národů na Balkánském poloostrově rozšířit svá území na úkor osmanské říše. V širším evropském měřítku byl následkem boj mezi velmocemi o sféry vlivu v tomto regionu s vyvrcholením v podobě Berlínského kongresu v červnu a červenci roku 1878.¹³⁷

V případě Rilindji se tzv. velká východní krize stala klíčovým impulsem jak pro rozvoj ideologie hnutí, tak pro všechny oblasti nacionálně motivovaných aktivit, od publikační přes organizační a politickou. Část albánských předáků správně pochopila možnosti, které jim silně nestabilní situace na Balkánském poloostrově nabízela při snaze vymanit se zpod nadvlády Istanbulu. Zároveň si ale byli vědomi vzrůstajícího rizika ze strany sousedních národních států s nároky na osmanská území, která představitelé Rilindji vnímali jako albánská. Hrozba rozdělení albánského etnického prostoru mezi Řecko, Černou Horu, Srbsko a případně Bulharsko, se stala hnacím motorem spojujících aktivit uvnitř celé albánské společnosti bez ohledu na regionální a konfesní příslušnost.¹³⁸ Hrozbou cizího záboru byli ohroženi jak Toskové na jihu v Epiru, tak Gegové na severu kolem Skadaru a dále na východ kolem Kosova a Dibry. V ideologické rovině to znamenalo rozpracování ideje o budoucí správě albánských území, rozvoj historického narativu Albánců s cílem ospravedlnit jejich právo obývat kraje nárokované jiným národem a vytříbení postojů významných osob albánského národního hnutí k okolním státům, především pak k Řeckému království a samotné osmanské říši.

Vztah k řeckému státu prošel během let 1875-1878 zásadní proměnou. Jak již bylo vzpomenu v předešlé podkapitole, zejména mezi Tosky z jižních albánských regionů byla silně přítomna myšlenka o spojení sil Albánců a Řeků s cílem zastavit rozpínavost slovanského elementu na Balkánském poloostrově a zbavit se vlády sultánů. S vývojem velké

¹³⁷ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 215-217.

¹³⁸ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 204-206. FETIU, Muharrem. *Komiteti i Stambollit* (c. d.), s. 45.

východní krize se tato myšlenka stala pro toskáské představitele nanejvýš aktuální. Vedle dosavadních povstání proti osmanské říši na severních albánských územích, která však měla epizodický a lokální charakter, se na jihu začal připravovat plán na celoalbánské povstání za pomoci Řeckého království.¹³⁹ V čele této snahy stál tzv. Albánský výbor ustavený v květnu roku 1877 v Janině, do kterého se zapojili představitelé téměř všech jihoalbánských území pod předsednictvím Abdyla Frashëriho, tehdejšího poslance osmanského parlamentu za Janinu. Jejich záměr počítal s podporou Řeckého království, s nímž by budoucí autonomní Albánie mohla existovat ve volném svazku rovnocenných entit po vymanění se z osmanského područí. Alespoň takový byl ideál Tosků, který se vzhledem k záměrům vlády v Aténách obnovit Byzantskou říši řeckého charakteru později ukázal jako zcela utopistický. Během tajných jednání mezi Aténami a Albánským výborem se neslučitelnost postojů obou stran naplno projevil.¹⁴⁰ Nacionálně naladěni představitelé toskáských krajů tak ideu řecko-albánské spolupráce a společné budoucnosti opustili. Představa řecko-albánského svazku byla po zbytek trvání Rilindji zcela marginálním tématem.¹⁴¹

Krach jednání s Aténami byl pro předáky národního hnutí impulsem pro přehodnocení politické pozice. Z jihu albánských území se politické centrum Rilindji přesunulo do Istanbulu. V období tzv. velké východní krize zde nalézáme většinu již nám známých albánských osobností, které se v předchozích letech zapojily do pokusů o založení albánských kulturních organizací. Během závěrečné fáze řecko-albánských jednání byl v hlavním městě říše 18. prosince 1877 založen Ústřední výbor pro obranu práv albánské národnosti (Komiteti qendror për mbrojtjen e të drejtave të kombësisë shqiptare), který se posléze začal zkráceně označovat jako tzv. Istanbulský výbor (Komiteti i Stambollit). Do jeho čela byl zvolen Abdyl Frashëri, který tak navázal na dřívější řízení janinského

¹³⁹ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 217-219. FETIU, Muharrem. *Komiteti i Stambollit* (c. d.), s. 50.

¹⁴⁰ Tajné jednání mezi delegací Albánského výboru v čele s Abdylem Frashërim a Aténami, které reprezentoval Epaminondas Mavromatis z ministerstva zahraničí, začalo v Janině v červenci 1877. Atény nicméně myšlenku jakéhosi rovnocenného postavení albánského a řeckého státu ve společném soustátí odmítaly a naopak počítaly buďto s plným začleněním albánských území do Řeckého království, nebo s vytvořením závislého albánského knížectví, v jehož čele by stanul panovník z Glöcksburské dynastie vládoucí v Aténách. Nepřekročitelné rozpory panovaly také v pohledu na možné vytyčení hranic. Řekové požadovali připojení celého janinského vilajetu, který částí zasahoval i na albánská etnická území po řeku Seman, k řeckému státu. To bylo pro Albánce neakceptovatelné a nanejvýš byli ochotni diskutovat o rozdělení janinského vilajetu. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 219-220.

¹⁴¹ Ještě v roce 1880 ve svém díle *Albánské stížnosti (Ankime shqiptare)* Thimi Brandi volá po společném boji Řeků a Albánců proti rozšiřujícímu se vlivu slovanských států na Balkánském poloostrově. Zároveň s tím ale dodává, že takové spolupráci stojí v cestě vládnoucí řecké elity. Ve stejném období formuloval Jusuf Ali bej, nacionálně naladěný představitel albánské diaspory v Sofii, naopak myšlenku o úzkém spojení Albánců a Bulharů, kteří měli podle jeho názoru mnoho společných cílů. Tento návrh obsažený v díle *Denní rozhovory zasluhující pozornost (Bisedime të ditësh që meritojnë vëmendjen)* z roku 1879 však nevzbudil v albánských nacionálních kruzích žádný ohlas. PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 208.

Albánského výboru. Oproti toskskému Albánskému výboru však měl Istanbulský výbor celolalbánský charakter.¹⁴²

V rámci Istanbulského výboru začali jeho členové formulovat nový politický program albánského národního hnutí. Po rozpoutání rusko-osmanské války se přitom situace na Balkáně ještě více vyostřila. Posilovaly obavy představitelů Rilindji z rozdělení albánského etnického prostoru. Po neúspěšném pokusu o sblížení se s Řeckem tedy ještě gradovala nutnost najít vhodného spojence, který by byl schopen záboru albánských regionů sousedními státy zabránit. Bylo jasné, že samotní Albánci by nebyli schopni čelit tlaku sousedních národů. Poněkud paradoxně, ale s ohledem na konstelaci sil zcela logicky, byla za tohoto „spojence“ určena osmanská říše. Abdyl Frashëri a další členové Istanbulského výboru upustili od myšlenky celolalbánského povstání proti Vysoké portě a začali vnímat existenci osmanské říše jako pojistku zachování celistvosti albánských krajů.¹⁴³ Zároveň s tím byla rozpracovaná myšlenka autonomie těchto území ve formě jednotného vilajetu s čistě albánským etnickým charakterem, který by vznikl spojením vilajetu kosovského, bitolského, skadarského a janinského. Prostřednictvím autonomního vilajetu Albánci měli získat prostor pro společenský a politický národní rozvoj. Problematika postavení dalších etnik, či jejich samotná existence v rámci albánské autonomie, nebyla reflektována.

Ke změně vnímání albánských nacionálních aktivit ostatně došlo i na straně Vysoké porty. Vývoj situace na Balkánském poloostrově s vojenskými úspěchy Petrohradu přiměl Istanbul pohlížet na aktivity Albánců shovívavěji. Začal je vnímat jako faktor, který by říši do určité míry pomohl zamezit ztrátám některých území v její evropské části. V Istanbulu tedy mohl otevřeně fungovat politicky zaměřený Istanbulský výbor, byť k jeho založení úřady nedaly souhlas, a říšská cenzura z počátku tolerovala i albánské nacionální projevy v některých periodických vycházejících v hlavním městě.¹⁴⁴

Istanbulský výbor se vedle propagace svých cílů uvnitř osmanské říše snažil získat pro svou věc podporu i na mezinárodním poli. Představení nejdůležitějších bodů jeho programu, tedy uchránění albánských území proti záboru cizími státy a získání administrativní a kulturní autonomie, tak například nalezneme v memorandu z roku 1878. Dokument odevzdal Pashko Vasa britskému vyslanci v Istanbulu jménem celého komitétu. V dokumentu byla na začátku obsažena pasáž obhajující historické právo Albánců na území definované čtyřmi vilajety na základě nástinu albánských dějin. V duchu děl Malte-Bruna a Johanna Georga von Hahna zde albánský národ vystupoval jako autochtonní obyvatelstvo Balkánu a jako potomek starých Pelasgů. Albánci tak měli obývat stejná území již od

¹⁴² Mezi zakládající členy Istanbulského výboru patřili Pashko Vasa, Jani Vreto, Zija Prishtina, Mehmet Ali Vrioni či Abdyl, Sami a Naim Frashëriovi. FETIU, Muharrem. *Komiteti i Stambollit* (c. d.), s. 45. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 221.

¹⁴³ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 220.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 222, 228. FETIU, Muharrem. *Komiteti i Stambollit* (c. d.), s. 65.

starověku. Na základě toho Istanbulský výbor odmítal nároky Černé Hory na území kolem Skadaru a požadoval autonomii albánských území a uznání Albánců za samostatný národ uvnitř osmanské říše. Byť autor memoranda britskému vyslanci nebyl známý, jednalo se s největší pravděpodobností o práci Pashka Vasy.¹⁴⁵

Zcela zásadním dokumentem pro další ideologický rozvoj Rilindji byl politický a kulturní program Istanbulského výboru se sedmi body, které podrobně popsaly požadavky předáků národního hnutí. Text programu otiskly istanbulské noviny *Tlumočník východu* 27. září 1878.¹⁴⁶ V této době představovalo zmíněné periodikum jednu z výrazných tribun Rilindji. Jejich šéfredaktorem totiž byl Sami Frashëri, významná osobnost jak albánského národního hnutí, tak také tureckých vědeckých a kulturních kruhů. Podobně jako u výše popsaného memoranda zůstal text anonymní, autorem byl zřejmě předseda Istanbulského výboru Abdyl Frashëri.¹⁴⁷

Hned první dva body uveřejněného dokumentu odkazovaly na nejtěživější obavy Albánců, které se naplnily v podobě sanstefanského míru ze 3. března 1878 a následného Berlínského kongresu.¹⁴⁸ Prvním bodem Istanbulský výbor odmítal přenechání jakéhokoli albánského území jinému státu či národu, přičemž sám sultán se měl zasadit o ochranu práv Albánců. Druhý bod poté představoval vizi vytvoření jednotného albánského administrativního území uvnitř osmanské říše pod názvem „Albánský vilajet“, který by měl v čele místodržícího – valiho, vybraného z místního obyvatelstva. To mělo zajistit jeho porozumění potřebám albánského obyvatelstva. Další čtyři body programu se vztahovaly k vnitřnímu fungování vilajetu s popisem určité formy demokracie při volbách do jednotlivých stupňů správy bez náboženských a sociálních rozdílů a diskriminace. Jednou ročně se mělo konat všeobecné shromáždění Albánců pro volbu „rady“ (këshilli) zastávající pozici vlády vilajetu. Společně s politickým fungováním byl v jednotlivých bodech velký důraz kladen na roli albánštiny. Na místa úředníků a soudců by podle programu mohli být jmenováni pouze osoby se znalostí albánštiny na takové úrovni, aby při komunikaci s místním obyvatelstvem nebylo třeba tlumočníka. S ohledem na jazykovou a kulturní stránku byl stěžejní šestý bod. Stanovoval albánštinu oficiálním jazykem všech úřadů, škol a politických shromáždění uvnitř vilajetu. Osmanskou turečtinu by představitelé vilajetu naopak používali pouze při komunikaci s Istanbulem a dále při příležitostech, kdy by to okolnosti vyžadovaly. Šestý bod obsahoval požadavek na vyčlenění určité částky z rozpočtu

¹⁴⁵ FETIU, Muharrem. *Komiteti i Stambollit* (c. d.), s. 51-56.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 67.

¹⁴⁷ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 207. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 228.

¹⁴⁸ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 221.

vilajetu na rozvoj vzdělání a vědy na jeho území. Poslední sedmý bod hovořil o vytvoření albánského vojska na obranu vilajetu, které mělo čítat dvě stě tisíc mužů.¹⁴⁹

Sedmibodový program Istanbulského výboru byl zároveň plánován jako předloha pro stanovy první vojensko-administrativní celoalbánské organizace, dnes nazývané jako Prizrenská liga či Albánská liga.¹⁵⁰ Ta byla utvořena 10. července 1878 na popud členů Istanbulského výboru za účelem ochrany celistvosti albánských území vlastními vojenskými silami v reakci na preliminární sanstefanský mír mezi Ruskem a osmanskou říší.¹⁵¹ Charakter ligy byl však zpočátku rozpolcený mezi konzervativní část účastníků se albánských předáků, pocházejících především z kosovského vilajetu, a radikální nacionalistické křídlo se silnou základnou v toských krajích. Z důvodu odmítnutí konzervativními kruhy jakéhokoliv náznaku zpochybnění autority sultána na celém území osmanské říše byla zpočátku liga spíše společenstvím bez nacionálního charakteru, které se odkazovalo na muslimské náboženské právo, autoritu sultána a na potřebu společného boje proti slovanským útokům na všechna osmanská území. To bylo zcela něco jiného, než zamýšleli představitelé Istanbulského výboru. S následujícím nacionálním vzednutím širokých albánských vrstev při rozšíření zpráv o možných důsledcích velmocenských dohod se však charakter ligy změnil na organizaci postavenou na nacionální bázi s vynecháním islámu jako dominantního prvku a odmítnutím prohlášení o loajalitě vůči sultánovi.¹⁵² Následně Prizrenská liga schválila 2. listopadu 1878 vlastní program postavený na sedmi bodech Istanbulského výboru. S ohledem na část domácích předáků národního hnutí vystupujících vůči Istanbulu spíše umírněně však byly jednotlivé body pozměněny tak, aby se vypustily ustanovení o volbách a demokratickém charakteru správy sjednoceného „Albánského vilajetu.“ Důvodem byl jejich strach ze ztráty vlastního výsadního postavení v osmanské/albánské společnosti.¹⁵³ K faktickému vyhlášení autonomie albánských území ze strany Prizrenské ligy následně došlo v lednu 1881 v Prizrenu. Nově ustavená prozatímní vláda v čele s Ymerem Prishtinou získala postupně pod svou kontrolu celý kosovský vilajet, a to i jeho správní centrum Skopji.¹⁵⁴ Další postup však byl znemožněn trestnou výpravou osmanského vojska.¹⁵⁵

¹⁴⁹ FETIU, Muharrem. *Komiteti i Stambollit* (c. d.), s. 65-66.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 64.

¹⁵¹ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 222-223.

¹⁵² Tamtéž, s. 224-225.

¹⁵³ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 225. Umírněné křídlo národního hnutí mělo základu především v severním gegském prostředí. Jeho představitelé byli především velkostatkáři, kteří měli těsnější vazby na Istanbul jako garanta jejich výsad. S vyhlášením albánské autonomie souhlasili, avšak nikoliv proti vůli sultána. Jejich hlavní cíl během let 1878-1881 tak byl totožný s cílem radikální části, a to uchránit celistvost albánských území uvnitř osmanské říše. Mezi přední osobnosti tohoto křídla národního hnutí patřil Ali paša Gucia, vlastník rozsáhlých pozemků ve skadarském vilajetu. Tamtéž, s. 223.

¹⁵⁴ Kosovský vilajet, nejdříve pojmenovaný jako Prizrenský vilajet, vznikl na základě administrativní reformy říše v 60. letech 19. století. Zahrnoval Novopazarský sandžak a dále území v dnešním Kosovu, jižním Srbsku, severovýchodní Albánii a severozápadní Severní Makedonii s městy

Na výše zmíněné tři dokumenty z roku 1878 poté navázala v rozpracování a šíření myšlenek albánského národního hnutí další literární činnost předních osobností Rilindji. Na poli ideologie vystoupilo do popředí jméno Pashka Vasy se dvěma studiemi z roku 1879, francouzsky naspaná *Pravda o Albánii a Albáncích* a studie v albánštině *Albánie a Albánci*. Hlavní tématem obou prací byl výklad albánských národních dějin, prostřednictvím kterých chtěl Vasa demonstrovat existenci svébytného albánského národa s vlastními cíli.¹⁵⁶

Vasův výklad byl jak ve francouzském, tak také v tom albánském díle postaven na pelasgické teorii o původu Albánců. Ti byli vyobrazeni jako jeden z nejstarších národů v Evropě s kořeny u Pelasgů, starých Makedonců, Ilyrů a Epirotů. Důležitým momentem obou Vasových textů bylo představení Jiřího Kastriotiho-Skanderbega jako celalbánského a nábožensky neutrálního národního hrdiny. Oproti pracím arběreshských učenců již Skanderbeg nebojoval proti Osmanům/muslimům s důležitým náboženským pozadím, ale čistě proti Osmanům/Turkům. Ostatně v otázce náboženství Pashko Vasa navázal na Zefa Jubaniho snahou vtisknout albánskému historickému narativu laický charakter spojený s kritikou duchovních, ať už katolických, pravoslavných, či muslimských.¹⁵⁷ Vyvrcholením historického výkladu poté v *Pravdě o Albánii a Albáncích* byla pasáž, ve které Vasa rázně odmítl jakékoliv úvahy o odtržení albánských území od osmanské říše. Naopak jako cíl albánského národního hnutí uvedl vytvoření jednoho albánského vilajetu spojením zmíněných čtyř krajů, ve kterém by byli Albánci zapojeni do administrativního chodu nově vzniklé jednotky říše. V jeho rámci měla vzniknout armáda podle švýcarského modelu. Dle pojetí Pashka Vasy tedy měli být Albánci rekrutováni pouze do albánských jednotek, které by působily výlučně na území albánského vilajetu.¹⁵⁸ V albánsky napsaném díle *Albánie a Albánci* tato část o návrhu vytvoření jednotného vilajetu chyběla. Hlavním cílem Pashka Vasy v tomto případě zřejmě bylo povzbudit nacionálního ducha albánských čtenářů díky historickému výkladu, nikoliv argumentovat o zájmu Albánců na vlastní administrativní celek uvnitř osmanské říše.

Pro šíření myšlenek národního hnutí byla důležitá aktivita Istanbulského výboru na poli kultury a vzdělávání. Během období tzv. velké východní krize byla stále přítomná témata

Mitrovice, Prishtina, Peja (Peć), Prizren, Kumanovo, Skopje a Tetovo. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 203. PUTO, Artan. *The Idea of Nation during the Albanian National Movement* (c. d.), příloha (mapa čtyř vilajetů).

¹⁵⁵ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 237. RYCHLÍK, Jan, Jan PELIKÁN, Nadja DANOVA a Krăst'o MANČEV. *Mezi Vídní a Cařihradem*. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 222. Vysoká porta myšlenku albánské autonomie v jakémkoliv rozsahu nicméně důrazně odmítala. Společně s tlakem velmocí k naplnění závěrů Berlínského kongresu i navzdory vojenskému odporu Albánců se postoj vlády sultána k albánským aktivitám změnil již během let 1878-1880. K porážce Prizrenské ligy trestnou výpravou osmanských sil pod velením Dervişe Togruta paši došlo během první poloviny roku 1881. RYCHLÍK, Jan, kol. *Mezi Vídní a Cařihradem* (c. d.), s. 222..

¹⁵⁶ ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature* (c. d.), s. 260. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.).

¹⁵⁷ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 14-15, 33-40, 49-50, 75-76, 79-82, 89.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 118-120.

jako jednotná abeceda pro zápis albánštiny, šíření albánského jazyka a podpora vzdělávání v mateřském jazyce. Vyřešení podoby jednotné abecedy a rozvoj kulturně-vzdělávací oblasti šly ruku v ruce s politickým cílem vzniku autonomního albánského vilajetu s albánštinou jako úředním jazykem.¹⁵⁹

Důležitým krokem v tomto směru bylo rozhodnutí Istanbulského výboru určit ze svých řad 25 členů, kteří zformovali skupinu s čistě kulturním a vzdělávacím zaměřením: otevírání albánských škol, vydávání učebnic, literárních děl a periodik. Tato užší část Istanbulského výboru měla poté vytvořit zvláštní komitét pro vyřešení jednotného zápisu albánštiny. Do něho patřili Sami Frashëri, Jani Vreto, Hasan Tahsini, Pashko Vasa a Koto Hoxha. Byť se během jejich jednání projeví již dřívější rozpory mezi jednotlivými vizemi, jak by zapsaná albánština měla vypadat, podařilo se členům této skupiny nakonec dojít ke shodě. Na zasedání komitétu pro abecedu, kterého se účastnil také Konstandin Kristoforidhi, bylo rozhodnuto o přijetí návrhu Samiho Frashëriho. Ten spočíval v používání písma založeného na latince se zakomponováním několika znaků z alfabety a také zcela nově vytvořenými grafémy pro specifické albánské hlásky. Zároveň jeho návrh dodržoval dříve ustanovený konsensus „jeden znak, jedna hláska.“ Této abecedě se následně začalo říkat istanbulska abeceda s odkazem na místo jejího vzniku.¹⁶⁰

Hned po přijetí tzv. istanbulské abecedy za jediné písmo pro zápis albánštiny začalo její šíření do albánských diaspor a do samotného albánského etnického prostoru, kde se uchytila především v jeho jižní a střední části. Zároveň skupina kolem Samiho Frashëriho vydala v tzv. istanbulské abecedě dílo *Abeceda albánského jazyka (Alfabetare e gluhësë Shqip)* představující vybraný návrh písma doplněný učebními texty Pashka Vasy, Janiho Vreta, Koty Hoxhy a Samiho Frashëriho. K plošnému přijetí této abecedy však nedošlo. Hlavním důvodem byla zřejmě její nepraktičnost při tisku, kdy se kvůli nově vymyšleným znakům a přejímkám z alfabety musely složitě upravovat tiskařské fondy.¹⁶¹ Nadto v některých regionech, jako Skadar, byla silně přítomná jiná tradice zapisování albánštiny. Otázka jednotné abecedy se tak sice rozhodnutím z Istanbulu posunula kupředu akceptací latinky jako základu písma, avšak zcela vyřešena nebyla.

V návaznosti na přijetí tzv. istanbulské abecedy se skupina pod vedením Samiho Frashëriho rozhodla založit další albánskou organizaci vedle samotného Istanbulského výboru, která by se soustředila na čistě kulturní rovinu národního hnutí. Za tímto účelem bylo do Istanbulu svolané shromáždění nacionálně naladěných albánských představitelů, kteří dne 12. října 1879 rozhodli o založení Společnosti pro vydávání albánských tisků (*Shoqeria e të*

¹⁵⁹ FETIU, Muharrem. *Komiteti i Stambollit* (c. d.), s. 70, 72-73.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 70.

¹⁶¹ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 210-212.

shtypurit shkronja shtqip).¹⁶² Jejím předsedou byl zvolen Sami Frashëri. Istanbulská abeceda byla přijata jako jediná možná forma zápisu albánštiny. Na stejném shromáždění byl schválený také statut Společnosti (*Kanonizma*) s dvaceti pěti body. Vedle základních zájmů v podobě otevírání nových škol, všeobecné podpory vzdělání v albánštině a tisku albánských děl obsahovaly i konkrétnější body k realizaci vytyčených cílů. Společnost tak od začátku počítala s vytvořením speciálního finančního fondu určeného na tisk knih a učebnic v albánštině a na založení vlastní tiskárny. Další důležitou částí statutu byla část o rozšíření organizačních aktivit národního hnutí s možností zakládání poboček Společnosti na všech místech, kde žili Albánci. Činnost poboček byla podle statutu vázaná právě na zakládající dokument mateřské Společnosti, podle kterého se musely řídit. Odboje této kulturní organizace následně vznikaly jak uvnitř osmanské říše, tak také mimo ni. Z nejvýznamnějších lze jmenovat tu v Bukurešti a Egyptě.¹⁶³ V tomto období se hlavní část národnostních aktivit stále vyvíjela mimo samotný albánský etnický prostor. Činnost Společnosti pro vydávání albánských tisků a jejích poboček, z nichž většina se následně stala samostatnými kulturně-vzdělávacími společnostmi, umožnila rozvoj ideologie Rilindji i během období nuceného utlumení politických aktivit národního hnutí po zániku Prizrenské ligy.

Porážka Prizrenské ligy během první poloviny roku 1881 symbolizovala zakončení prvního vrcholu albánských nacionálních aktivit se snahou vytvořit albánský administrativní celek s širokou autonomií pod ochranou osmanské říše. Představené pojetí Istanbulského výboru o albánské autonomii uvnitř osmanské říše z roku 1878 se stalo během následujících dekád v rámci i nadále nepočetných albánských politizujících elit dominantní představou o budoucím možném uspořádání albánsko-osmanských vztahů. Aktuální byla představa albánské autonomie uvnitř osmanské říše ještě v roce 1912, kdy to byly opět vnější okolnosti první balkánské války, které v podstatě neplánovaně donutily předáky národního hnutí v čele s Ismailem Qemalem přistoupit k proklamování úplné nezávislosti tehdy vyhlášeného albánského státu na Istanbulu.¹⁶⁴

2.3 Šíření a rozvoj myšlenek albánského národního hnutí po porážce Prizrenské ligy

Po porážce Prizrenské ligy během první poloviny roku 1881 došlo k takřka úplnému utlumení jakýchkoliv politických aktivit albánského národního hnutí. Vysoká porta opět upevnila svou moc v kosovském vilajetu a dalších albánských krajích, což se týkalo především měst a nížinných oblastí. Situace po roce 1881 se takřka vrátila do stejných kolejí

¹⁶² FETIU, Muharrem. *Komiteti i Stambollit* (c. d.), s. 71.

¹⁶³ Tamtéž, s. 71-74.

¹⁶⁴ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 300, 305-306.

jako před rokem 1878, tedy v období tanzimatu. Vysoká porta se nadále snažila represivním postupem vymáhat reformní kroky, jako např. odzbrojení obyvatelstva, pravidelné odvádění branců do osmanské armády či všeobecný výběr daní. V reakci na to sice docházelo k ozbrojeným povstáním Albánců i během období po Prizrenské lize, avšak tyto rebelie měly pouze regionální charakter bez nacionální roviny. Jednalo se čistě o odpor klanů proti centralizačním snahám Istanbulu.¹⁶⁵

V ideologické a kulturní rovině však k útlumu nedošlo, ba právě naopak. S ohledem na penzum publikovaných děl a vývoj v oblasti školství a jazyka mezi léty 1881 a 1912 lze právě tuto éru označit za významné období rozvoje a šíření myšlenek albánského národního hnutí. Hlavní témata přitom zůstala stejná, tedy politicko-administrativní budoucnost albánských území v podobě autonomie, jazyková oblast, konstruování národních dějin s budováním kultu Skanderbega jako celonárodního hrdiny a rozvoj albánského vzdělávacího systému. Na základě toho bylo nadále aspirací představitelů národního hnutí překonat rozdílnosti v albánské společnosti a vybudovat jednotnou albánskou identitu.¹⁶⁶ Rozmach kulturních aktivit byl v tomto období možný díky Společnosti pro vydávání albánských tisků a jejím pobočkám. Právě tyto odnože v letech po porážce Prizrenské ligy hrály prim v šíření idejí Rilindji. V roce 1881 vedle likvidace první celoalbánské politicko-vojenské organizace v podobě Prizrenské ligy Istanbul zakázal činnost i Společnosti pro vydávání albánských tisků na území osmanské říše. V témže roce nicméně byla založena její pobočka v Bukurešti, která se po Istanbulu stala klíčovým kulturním centrem Rilindji v tzv. poprizrenském období. Rok na to byla následně založena další pobočka v Egyptě. Uvnitř hranic osmanské říše se aktivity členů istanbulské větve Společnosti přesunuly do ilegality či se přestěhovaly právě za hranice říše do vzniklých poboček.¹⁶⁷

¹⁶⁵ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 239-240.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 249-251.

¹⁶⁷ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 240-241. Pobočka v Bukurešti fungovala pouze po omezené období jako závislá organizace mateřské společnosti v Istanbulu. Následně došlo k jejímu osamostatnění. Ke konci 19. století bylo poté založeno více samostatných kulturních organizací v zahraničí, např. v roce 1893 první kulturní spolek Dëshira (Touha) v Bulharsku. Následně roku 1894 v Káhiře vznikl kulturní spolek s názvem Albánské bratrstvo navazující na předešlou zdejší pobočku Společnosti. Důležitou postavou tohoto spolku byl Thimi Mitko či Spiro Risto Dine. V arbëreshském prostředí se Jeronimovi de Radovi podařilo roku 1895 svolat do města Corigliano Calabro jazykový kongres Arbëreshů, po kterém v témže roce vznikla tamní kulturní organizace Albánská národní společnost. Tu na základě svých zájmů na Balkáně podporovala i italská vláda zdůrazňující těsné vazby Italů a Albánců. Ve Vídni se zformovala roku 1904 kulturní společnost Dija (Znalost), jejímiž členy byli především Albánci studující v hlavním městě Rakouska-Uherska. V jejím čele stáli Gjergj Pekmezi a Hilë Mosi. Společnost Dija byla schopna svou činnost rozšířit i do Dubrovníku, kde vznikla její pobočka. Ta po nějaký čas vydávala i své periodikum *Nadëje Albánie* (*Shpnesa e Shqypënisë*). Od roku 1906 byly zakládány národní spolky v USA, které se v průběhu 20. století etablovaly jako důležitá centra albánské diaspory. PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 246, 344. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 255-256.

V případě bukurešťského kroužku se také podařilo dosáhnout jednoho z cílů Společnosti, a to založit vlastní tiskárnu k vydávání albánských děl. Tento počín, o který se zasloužil především Jani Vreto, však již neprobíhal pod křídly samotné istanbulske mateřské organizace. V roce 1884 se její pobočka osamostatnila a vznikla společnost Drita (Světlo), která objednala tiskárnu ve Vídni a zprovoznila ji v roce 1886.¹⁶⁸ Osamostatnění bukurešťské pobočky však neznamenal změnu jejích zájmů a cílů, neboť základem stanov se stal statut istanbulske Společnosti. Zároveň to také nestálo v cestě úzké spolupráci s významnými představiteli Rilindji z hlavního města říše. O tom svědčí i díla, která byla v roce 1886 v Bukurešti vytisknuta. Vedle textů Janiho Vreta, který v Bukurešti působil jako hlavní koordinátor činnosti tiskárny, byla totiž připravena k publikaci díla i Samiho Frashëriho a Naima Frashëriho. Tato první série publikovaných knih z roku 1886 v Bukurešti představoval důležitý předěl v šíření ideologie národního hnutí.

Obsah děl se dotýkal jak oblasti vzdělání a jazyka, tak také historického narativu Albánců s jasným záměrem vytvořit obraz jednotného národa se stejným jazykem a původem.¹⁶⁹ To se týkalo zejména textů Naima Frashëriho. Jeho učebnice dějepisu *Obecná historie* představovala po dvou studiích Pashka Vasy z roku 1879 třetí ucelený výklad národních dějin Albánců na základě pelasgické teorie o jejich původu a mytizaci postavy Jiřího Kastriotiho-Skanderbega. Obě tato témata se ostatně objevila i v poemě *Opravdová touha Albánců*, která byla napsaná v řečtině a vytištěná společně se zmíněnými texty. Jejím hlavním účelem totiž bylo oslovit jak obyvatelstvo jižních albánských krajů, kde byla řečtina dominantním kulturním jazykem, tak i samotné Řeky s představením myšlenek a cílů Rilindji širší řecké společnosti.¹⁷⁰

Na základě popisu albánské historie sahající až k Pyrrhovi či Alexandrovi Makedonskému a zmíněním kvalit albánského národa jako statečnosti a bojovnosti se Naim

¹⁶⁸ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 242. ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature* (c. d.), s. 251-252.

¹⁶⁹ ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature* (c. d.), s. 251-252. PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 242. Sami Frashëri připravil díla z jazykové oblasti. V tzv. istanbulske abecedě byl publikován jeho *Slabikář albánského jazyka* (*Abetare e gjuhës shqip*) a jedna z prvních gramatik albánštiny *Spisovnost albánského jazyka* (*Shkronjëtorja e gjuhës shqip*). Na texty Samiho Frashëri tematicky navázala další díla Janiho Vreta *Aritmetika* (*Numërmësonjë*) a *Etika* (*Mirëvetija*) představující soubor moralistických textů. Naim Frashëri připravil další učebnice *Čítanka pro chlapce* (*E këndimit të çunave këndonjëtorja*), *Verše pro základní školy* (*Vjersha për mësonjëtorët e para*). Vedle děl zasahující především na pole vzdělání a ideologie byla v roce 1886 například publikována také jedna z nejznámějších básní Naima Frashëriho *Pastýřství a rolnictví* (*Bagëti e Bujqësia* – název doslova znamená „Dobytěk a zemědělství“). V té jsou pouze lehké náznaky odkazující na vytvářený albánský historický narativ na základě pelasgické teorie. Největší část básně představuje poetické opěvování krás albánské země a básníkův stesk po vlasti. ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History* (c. d.), s. 153. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra I* (c. d.), s. 120-122. PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 242. ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature* (c. d.), s. 230.

¹⁷⁰ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 242. ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature* (c. d.), s. 230.

Frashëri snažil v této řecky napsané poemě o povzbuzení nacionálního citění albánských čtenářů. Důležitým momentem *Opravdové touhy Albánců* bylo vyzdvihování jednoty Albánců na základě „pokrevní“ a jazykové sounáležitosti. Nejlépe to snad vystihuje zvolání: „Ó albánští bratři, ó vy synové vlasti, my všichni jsem jeden národ, jedna krev, jeden kmen a jedno sémě. Všichni jsme stejné duše a stejného srdce, všichni máme stejné citění a mluvíme stejným jazykem. Nikdy nebudeme ani Turky, ani Řeky, ani Slovany, jsme prostě *arbërorë*, stateční Albánci. A toto ctěné jméno, slavné je napořád. Kdo nectí vlastní národ, ten je špinavý, záludný, je lhářem, je podlým zrádce.“¹⁷¹ Snaha o sjednocení Albánců byla podpořena i myšlenkou Naima Frashëriho, že otázka konfese je osobní věcí každého jednotlivce. Stejně jako Pashko Vasa zdůrazňoval významnější úlohu nacionální identifikace nad náboženskou příslušností. Důležitou myšlenkou díla bylo ostré vymezení se autora proti zaměňování Albánců s Řeky a jinými národy. Snaha Řeků o helenizaci Albánců byla ostře kritizována. Naim Frashëri volal po řeckém uznání svébytné existence albánského národa, aby tak mohli žít všichni, jak Albánci, tak Řekové i Slované, v přátelství a zasadili se společně o pád osmanské říše.¹⁷² O vytvoření nezávislé Albánie se sice Naim Frashëri přímo nezmiňoval, nicméně z podobných narážek lze odvodit radikálnější smýšlení autora o politické budoucnosti Albánie než jako o autonomním celku pod svrchovaností Istanbulu.

Na úspěch se začátkem publikování v tiskárně spolku Drita navázal v roce 1887 další pokrok na poli vzdělávání, které představovalo jednu ze zásadních programových částí Rilindji. Díky vlivu Samiho Frashëriho v tureckých kulturních kruzích a díky dalším faktorům povolila Vysoká porta otevřít první soukromou albánskou školu v Korči, nicméně pouze pro pravoslavné obyvatelstvo. I přes toto omezení se Korča následně stala nejdůležitějším bodem albánského vzdělávání na jihu dnešní Albánie.¹⁷³ Postava Samiho Frashëriho byla spjata i s dalšími úspěchy albánského národního hnutí, jakým bylo například oficiální vydávání prvního albánského periodika na území osmanské říše Drita (Světlo). Změna přístupu Vysoké porty v polovině 80. let 19. století nicméně nepředstavovalo hlubší přehodnocení politiky Istanbulu k albánským nacionálním aktivitám. K uvolnění situace došlo na základě několika nesourodých faktorů, mezi které se vedle již zmíněného vlivu

¹⁷¹ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra I* (c. d.), s. 140.

¹⁷² Tamtéž, s. 143, 147.

¹⁷³ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 240, 252. Jedním z prvních učitelů nově otevřené albánské školy se stal významný propagátor albánského vzdělávání na jihu Petro Nini Luarasi, který již před tím tajně učil albánštinu na řecké škole v Bozhdanu a za finanční podpory diaspory v Rumunsku zakládal další albánské školy, což vedlo k jeho exkomunikaci z řecké ortodoxní církve. Hned rok po otevření první soukromé albánské školy pro pravoslavné byla v Korči založena Společnost pro albánskou výuku, do které se již zapojili jak pravoslavní, tak také muslimové. V roce 1891 byla následně otevřena první albánská dívčí škola taktéž v Korči. Hlavní roli v tomto hrála rodina Qiriazí z Manastiru/Bitoly. Sourozencům Gjerasimovi, Parashqevije a Sevastije se podařilo školu založit za pomoci Naima Frashëriho a anglo-amerických protestantských misionářů. Gjerasim Qiriazí se stal prvním ředitelem dívčí školy v Korči. Po jeho smrti v roce 1894 převzal řízení ústavu jeho bratr Gjergj Qiriazí. Tamtéž, s. 252. ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature* (c. d.), s. 283, 286-287.

Samihó Frashëriho řadil také postoj umírněnějších členů osmanské administrativy k albánským požadavkům, složité balancování mezi Vysokou portou a konstantinopolským patriarchátem o vliv na pravoslavné obyvatelstvo říše a situace na Balkánském poloostrově.¹⁷⁴

Ve druhé polovině 80. let 19. století, kdy se naplno rozvíjela emancipační činnost albánské diaspory v Rumunsku, došlo k ideologickému rozdělení tamního spolku Drita na základě sporu o to, zdali se má albánské národní hnutí spojit s dalším etnikem či státem v prosazování svých cílů. V roce 1886 se původní spolek Drita rozpadl, načež v dalším roce vznikly dvě jeho nástupnické organizace.¹⁷⁵ Jedna nesla původní jméno Drita a v jejím čele byl Nikolla Naço, který se zapojením dalších etnik souhlasil. Zastával názor, že Albánci se mohou ubránit tlaku Řeků a Slovanů pouze při spolupráci s Arumuny a skrze ně s rumunským státem. Od toho se také odvíjel kladný postoj k Istanbulu jako ochranné moci proti sousedním státům. Druhá nástupnická organizace, Dituria (Vědění), naopak zapojení cizího vlivu odmítala a vnímala osmanskou říši krajně negativně. Většina Albánců usazených v Rumunsku se stala členy této druhé organizace. Úzce s ní spolupracovali také Naim Frashëri a Sami Frashëri při publikování svých děl.¹⁷⁶ K užšímu zapojení Arumunů či samotného Rumunska do aktivit albánského národního hnutí nakonec nedošlo. I nadále – až do roku 1912 – však Rumunsko představovalo důležitou základnu nacionálně naladěných Albánců.¹⁷⁷

Dilema týkající se zapojení cizího vlivu do emancipačního procesu Albánců přetrvávala i na přelomu 19. a 20. století. V tomto případě se diskuse neomezovala na okruh diaspory v Rumunsku, ale byly do ní zapojeny významné osobnosti napříč celým národním hnutím. V pozici možného zahraničního spojence však tentokrát stály Rakousko-Uhersko a Itálie. Zapojení Vídně do aktivit Albánců prosazoval například Faik Konica (1875-1942) či Shahin Kolonja, kdežto pro Řím byla významným spojencem v této věci diaspora Arbëreshů a Ismail Qemali. Pro zmíněné velmoci se případná podpora albánské nacionální činnosti stala vítanou možností, jak rozšířit svůj mocenský vliv do této části Balkánského poloostrova. Proti snahám zapojit cizí mocnost do vnitřních albánských záležitostí stálo křídlo národního

¹⁷⁴ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 252-254. Vstřícný postoj Vysoké porty k rozvoji aktivit Rilindji se začala opět měnit ke konci století. To se podepsalo především na rozvíjejícím se systému albánského školství, které Istanbul začal vnímat jako příliš nebezpečný prvek podporující u albánského obyvatelstva nacionální citění. Během let 1902-1904 tak byly uzavřeny všechny soukromé albánské školy na území osmanské říše a albánština se stala zakázaným jazykem. Vysoká porta zakázala používání albánštiny na veřejnosti a v písemném styku pod pohrůžkou tvrdých trestů, vězení nevyjímaje. Na území dnešní Albánie byla albánština vyučována pouze na soukromých školách, jejichž osnovy nepodléhaly centrální vládě, financovaných buď Rakouskem-Uherskem či Itálií v severních albánských oblastech. Tamtéž, s. 252-254.

¹⁷⁵ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 243.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 243-244. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 254-255.

¹⁷⁷ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 304.

hnutí, jehož významným představitelem byl Midhat Frashëri (1880-1949). Ten prosazoval, že k cíli albánské autonomie uvnitř osmanské říše musí dojít Albánci svojí vlastní cestou.¹⁷⁸ Stejně jako v případě Rumunska a Arumunů v této věci nedošlo mezi představiteli národního hnutí ke všeobecné shodě a postupu.

Myšlenka o kulturní a politické autonomii pod ochranou sultána v Istanbulu nicméně i nadále zůstávala převládajícím konceptem budoucího uspořádání Albánie. Ke konci 19. století bylo Vysoké portě a velmocem adresováno několik memorand, která se ve svém obsahu shodovala na požadavku oficiálního uznání Albánců jako svébytného národa, podpory albánštiny a utvoření nacionálně kompaktního správního celku ze čtyř vilajetů. V krajních případech se hovořilo také o soluňském vilajetu jako o pátém území požadované albánské autonomie. Protikladem proti tomuto byla konzervativní část albánského obyvatelstva představující zejména velkostatkáře a ortodoxní muslimy, která se spokojila s jakoukoliv podobnou správou Istanbulu, pokud neohrožovala jejich výsadní společenské postavení.¹⁷⁹ Ke konci 19. století se vedle těchto dvou proudů začalo stále výrazněji prosazovat radikální křídlo národního hnutí, jehož konečným cílem byla nezávislá a suverénní Albánie. Náznaky tohoto pojetí jsme již mohli vidět u Naima Frashëriho v díle *Opravdová touha Albánců* z roku 1886. Nejvýznamnější dílo prosazující myšlenku nezávislé Albánie ale bylo z pera jeho bratra Samiho Frashëriho, které publikoval anonymně v Bukurešti v roce 1899 a následně v Sofii roku 1907 pod názvem *Albánie – čím byla, čím je a čím se stane? Úvahy o záchraně vlasti před nebezpečími, která ji obklopila*.¹⁸⁰

Politický manifest Samiho Frashëriho je mnohdy označován za nejdůležitější ideologický text albánského národního hnutí. Rexhep Qosja ho vzletně označil za zhmotnění myšlenek politické filozofie albánského národního hnutí a zároveň za publicistickou utopii, která obsahovala syntézu myšlenek, nápadů a názorů Samiho Frashëriho vyjádřených ve vědeckém, ale zároveň i v uměleckém stylu výkladu.¹⁸¹ Jak název napovídá, dílo se skládá ze třech hlavních částí, ve kterých autor popsal dějiny Albánců na základě pelasgické teorie, soudobou situaci albánského obyvatelstva v osmanské říši a jeho budoucnost. Právě ve třetí části, nazvané *Čím se stane Albánie*, Sami Frashëri velmi podrobně vykreslil svou ideu nezávislého albánského státu jako republiky s nově zbudovaným hlavním městem a kolektivní hlavou státu ve formě rady starších.¹⁸² Zároveň se díky tomuto dílu můžeme dozvědět, jak jeden z nejdůležitějších představitelů Rilindji pohlížel na situaci národního

¹⁷⁸ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 264.

¹⁷⁹ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 262-264. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 259.

¹⁸⁰ ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature* (c. d.), s. 246.

¹⁸¹ QOSJA, Rexhep. *Historia e letërsisë shqipe* (c. d.), s. 243-244.

¹⁸² FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 49. PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 290-293.

pnutí na Balkánském poloostrově. Z jeho popisu vyplývá, že vnímal emancipaci národa a samotný nacionalismus jako velmi agresivní proces vůči ostatním etnikům a národům: „Dnes každý národ, pro uchování své národnosti a jazyka, musí otevřít oči, zkoncentrovat mysl, rozvíjet svůj jazyk a dávat si velký pozor, aby ho nepozřely a nerozcupaly sousední národy. V národnosti není přítel, stejně jako v případě závodů; každý se snaží sám vyhrát a pokořit ostatní. Národy jsou jako ryby co požírají jednu druhou. Nebohý ten, kdo je slabý!“¹⁸³ S ohledem na úskalí, jakým Albánci čelili, ať už to byla helenizace z jihu, snahy o teritoriální expanzi černohorského a srbského státu ze severu či odmítání existence albánského národa ze strany Vysoké porty se snahou prosadit ideologii panislamismu a osmanismu, lze na úvahy Samiho Frashëriho pohlížet jako na logickou reflexi dané situace.

V ideologickém konceptu Samiho Frashëriho hrál jazyk významnou, ne-li nevýznamnější roli v identifikaci národa a vytvoření jeho identity. V tomto pojetí navazoval na dosavadní vývoj idejí Rilindji. V politickém manifestu označil Albánce za vítězný národ už jen z toho důvodu, že si uchovali albánštinu navzdory tlaku sousedních států a podařilo se ji dokonce dále kultivovat v literárních dílech a dalších publikacích. Představitelům národního hnutí se tak podle Samiho Frashëriho podařilo vyvrátit tvrzení označující albánštinu za pokleslý jazyk a naopak ji pozvednout na úroveň kulturního jazyka, ve kterém lze psát poezii, prózu i překládat významné zahraniční texty.¹⁸⁴ S tématem jazyka byla silně spjatá rovina národního školství a vzdělávání. Ve svém manifestu Sami Frashëri načrtnul nový, a s ohledem na soudobou situaci školství v osmanské říši i radikální, systém postavený na povinném a všeobecném vzdělání pro všechny obyvatele budoucí nezávislé Albánie. Všechny školy měly být zároveň přímo pod kontrolou státu a uchráněny jakéhokoliv náboženského vlivu. Sami Frashëri chápal vzdělávací instituce jako budoucí místa rozvoje nacionálního citění budoucích generací.¹⁸⁵ Laický přístup k albánské národní identitě byl prodechnutý celým jeho dílem. V duchu textů Pashka Vasy z období Prizrenské ligy Frashëri apeloval na bratrství a pokrevní sounáležitost všech Albánců, které stojí nad náboženskou identifikací jednotlivce. Důležité je připomenout, že se nejednalo o snahu charakterizovat národní hnutí jako *antikonfesní*, nýbrž jako *akonfesní*. Sami Frashëri ve své představě o nezávislé Albánii oddělil stát od církve a náboženských obcí a striktně ohraničil roli duchovních ve společnosti. Zároveň dodal, že všichni musí respektovat náboženství druhých s tím, že se jedná o výsostně osobní záležitost.¹⁸⁶

Manifest Samiho Frashëriho jistě představoval v ideologickém vývoji národního hnutí důležitý mezník. Poprvé v ucelené podobě otevřeně prezentoval myšlenku suverénního

¹⁸³ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 28.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 34-35.

¹⁸⁵ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 293.

¹⁸⁶ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 58-59, 66-68.

albánského státu s detailním popisem jeho fungování. Zároveň je však třeba zmínit, že se tato „publicistická utopie“ stala do roku 1912 jediným významným textem o nezávislosti Albánie. Další představitelé národního hnutí i během první dekády 20. století podporovali ve svých programech a traktátech myšlenku autonomie Albánců uvnitř osmanské říše. Hned v následujícím roce po publikování *Albánie – čím byla, čím je a čím se stane?* vystoupil se svým pohledem na albánskou otázku Ismail Qemali, doposud významný osmanský úředník.¹⁸⁷ O samotné autonomii či nezávislosti se Ismail Qemali nezmiňoval. Umírněně požadoval uznání Albánců jako svébytného národa, který obýval území již dříve jmenovaných čtyř vilajetů. Důležitým momentem ale bylo jasné poukázání na evropskou identitu albánského národa, která se již před tím v rámci národního hnutí tvořila skrze pojetí národních dějin a inklinaci k používání latinky jako základu zapisování albánštiny. Na poli vzdělání a kultury se poté Qemaliho pojetí mnoho nelišilo od předchozích textů. Jako vůbec první krok na cestě k emancipaci albánského obyvatelstva se dle něho měla provést reforma vzdělávacího systému, zahrnující otevření národních škol s výukou v albánštině.¹⁸⁸

S tématem vzdělávání a kultury úzce souvisela přetrvávající otázka jednotného zapisování albánštiny. Na počátku 20. století došlo v této věci k výraznému posunu. Zatímco v albánských diasporách a dnešní střední a jižní Albánii převládala tzv. istanbulská abeceda Samiho Frashëriho, na severu ve Skadaru vykrystalizovaly další dvě verze zápisu albánštiny. Hlavními aktéry v tomto případě byli tamní katoličtí kněží, kteří v severních albánských oblastech hráli významnou roli na poli vzdělání. V roce 1899 byla založena společnost Bashkimi (Jednota), mezi jejíž členy patřil například Preng Doçi (1846-1917) nebo Gjergj Fishta (1871-1940). Vedle záměru šířit albánský jazyk přišla s vlastním návrhem albánské abecedy, založené na latince se spřežkami pro určité hlásky. Další spolek zaměřující se na rozvoj albánštiny byl založen v roce 1901 pod názvem Agimi (Úsvit). Zakládajícími členy byli stejně jako v případě Bashkimi nacionálně naladěni katoličtí duchovní, jako například bratři Ndre Mjeda (1866-1937) a Zef Mjeda, kteří začali používat pro zápis albánštiny vlastní abecedu založenou na latince, velmi podobnou té společnosti Bashkimi. Nejdůležitějším

¹⁸⁷ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 294-295. V roce 1900 Ismail Qemali aktivně vstoupil do diskuse o identitě a budoucnosti Albánců článkem z 15. května v periodiku *Albania*, vedeného Faikem Konicou a následně o této věci hovořil také ve svém rozhovoru pro italské periodikum *Tribuna* z 21. května 1900. Tamtéž.

¹⁸⁸ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 295-296. O postoji Ismaila Qemaliho k autonomii či nezávislosti Albánie se dozvídáme ze zaznamenaného rozhovoru mezi ním a francouzským konzulem v Káhiře roku 1901. Ismail Qemali myšlenku suverénní Albánie v té době odmítal a klonil se k nespecifikované albánské autonomii. Důvodem byl strach z plánů sousedních států o parcelaci albánských území, kterým nezávislá Albánie nebyla schopna čelit. Zároveň Ismail Qemali bral v potaz záměr velmocí udržet status quo ve spojitosti s osmanskou říší. Tamtéž, s. 296.

momentem v této otázce se na počátku 20. století stal Manastirský kongres roku 1908, jehož svolání bylo reakcí na situaci v osmanské říši po mladoturecké revoluci.¹⁸⁹

2.4 Manastirský kongres a cesta k nezávislosti

Po zveřejnění politického manifestu Samiho Frashëriho z roku 1899 a po zdůraznění evropského charakteru tvořící se albánské národní identity Ismailem Qemalim již k dalším výraznějším změnám v ideologii Rilindji nedošlo. Popsané myšlenky a hodnoty albánského národního hnutí přetrvávaly do vyhlášení albánské nezávislosti v roce 1912. V tomto ohledu bylo pro období mezi léty 1900 a 1912 charakteristické, že k rozvoji aktivit představitelů Rilindji docházelo v závislosti na vnějších faktorech, mezi které se řadily politické proměny v osmanské říši a situace na Balkánském poloostrově. Významný moment představoval rok 1908 a úspěch mladoturecké revoluce.

Mladoturecké hnutí mělo mezi Albánci nejdříve velkou podporu. Některé významné albánské osobnosti, jako Ismail Qemali či Dervish Hima, se do mladotureckého hnutí přímo zapojily. Cíl mladoturků, tedy svrhnout režim Abdülhamida II. (1842-1918), nastolit konstituční řád na základě ústavy z roku 1876 a zamezit pronikání cizího vlivu do státu, byl pro stále silněji emancipované albánské obyvatelstvo, zejména to městské, velmi přitažlivý. Mladoturecké hnutí pro ně bylo příslibem možného uvolnění politiky Istanbulu vůči netureckému obyvatelstvu říše a uznání Albánců jako svébytného národa. Již ke konci 19. století se hnutí rozšířilo i na albánská území a jeho tajné buňky byly zakládány především ve větších městech, jako ve Skadaru, Janině, Korči, Elbasanu či Tiraně.¹⁹⁰ Ideje mladoturků však nejvíce rezonovaly v osmanské důstojnickém sboru, v případě albánských důstojníků v kasárnách ve Skopji a Skadaru. Byly to právě vzbouřené jednotky v evropské části osmanské říše, které mladoturecké povstání započaly v červenci 1908. Vyvrcholení povstání představovalo opětovné vyhlášení ústavy z roku 1876 sultánem Abdülhamidem II. v noci ze 23. na 24. července. Následně byla jmenována nová vláda a po čtyřiceti letech zasedl osmanský parlament.¹⁹¹

Ve chvíli, kdy se mladoturecké hnutí dostala k moci, se však naplno projevil jeho ideologický a politický program, který pro neturecké obyvatelstvo osmanské říše nebyl zdaleka tak příznivý, jak významní albánští představitelé doufali. Hlavním cílem mladoturků totiž bylo udržet za každou cenu dosavadní územní rozlohu říše pomocí silné centrální vlády,

¹⁸⁹ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 349. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 278.

¹⁹⁰ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 371-372. Revoluční myšlenky se na území čtyř vilajetů dostávalo také skrze mladoturecká periodika, pašovaná do této části říše přes přístav v Drači a přes trasu Soluň – Manastir/Bitola za použití rakousko-uherské pošty. Tamtéž.

¹⁹¹ KREISER, Klaus, NEUMANN, Christoph. *Dějiny Turecka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 170-171. PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 374.

s čímž se vytvoření jakékoliv formy albánské autonomie vylučovalo. Na silný centralismus navazovala myšlenky osmanismu a panislamismu. Mladoturci chtěli vytvořit u veškeré populace říše osmanskou identitu silně spjatou se státem.¹⁹² Uznání samostatné existence albánského národa uvnitř říše tudíž také nepřicházelo v úvahu. Situace v tomto ohledu mohla velmi připomínat období tanzimatu, avšak byl zde jeden velký rozdíl, který i přes výše zmíněné překážky umožnil rozvoj kulturních a vzdělávacích aktivit albánského národního hnutí. Tímto rozdílem byla obnovená ústava z roku 1876. Ta sice obsahovala princip osmanismu, nicméně na kulturní a společenské pole vnášela výraznou liberalizaci. V červenci 1908 byla v osmanské říši zrušena cenzura tisku a občanům bylo garantováno kupříkladu právo na shromažďování a sdružování.¹⁹³ Byť tedy nebylo možné otevřeně prosazovat politické cíle Rilindji, příležitosti v podobě uvolnění v kulturní a sociální sféře se představitelé albánského národního hnutí energicky chopili a začali zakládat kulturní spolky, známé jako tzv. národní kluby. Oproti předchozím létům se již tyto kluby nenacházely pouze v albánské diaspoře, ale jejich hlavním těžištěm byla území požadované albánské autonomie. Albánské kulturní spolky vznikly v Tetovu, Tiraně, Skopji, Korče, Skadaru a dalších větších městech této části říše. Jejich činnost byla významná zejména pro rozvoj a šíření albánské kultury a vzdělání. Do jisté míry se tím navázalo na práci Společnosti pro tisk albánských textů. Byť mezi jednotlivými kluby neexistovala užší spolupráce a každý fungoval jako svébytná jednotka, všechny se ve svém programu shodovaly na rozvoji albánštiny, podpoře albánského školství, otevírání nových albánských škol a publikování albánských děl. Obecně tedy bylo hlavním cílem prosazování albánských kulturních práv.¹⁹⁴

Jak bylo zmíněno, tzv. národní kluby netvořily jednu organizovanou síť kulturních organizací s jedním centrem. V průběhu druhé poloviny roku 1908 se však projevil klub v Manastiru, nazvaný Bashkimi (Jednota), jako nejvlivnější. Neoficiálně převzal úlohu hlavního spolku. Tato pozice byla potvrzena schopností zmíněného klubu svolat celoalbánské shromáždění s cílem definitivně vyřešit letitou otázku jednotného zápisu albánštiny. Manastirského kongresu, který se uskutečnil mezi 14. a 22. listopadem 1908, se dohromady účastnilo na 50 albánských předáků jak z území osmanské říše, tak také z diaspor v Rumunsku,

¹⁹² PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 371-372, 380.

¹⁹³ KREISER, Klaus, NEUMANN, Christoph. *Dějiny Turecka* (c. d.), s. 170-171.

¹⁹⁴ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 275-276. Ke konci roku 1908 existovaly albánské národní kluby již ve 12 městech osmanské říše: Manastiru, Soluni, Skopji, Korči, Elbasanu, Gjirokastrë, Berat, Vloře, Pogradci, Janinë, Filiadesu, v Istanbulu a epirské Tsamurii. Následujícího roku se již jejich počet vyšplhal na 66. Se zrušením cenzury tisku zároveň došlo k nebývalému rozmachu periodik, a to nejen těch albánských, ale obecně v celé osmanské říši. Mezi léty 1908-1912 tak vně i uvnitř říše vycházelo s velmi různou životností na 35 albánských časopisů. Ve vztahu k albánskému vzdělávání došlo po červenci 1908 díky činnosti klubů k otevření 34 základních albánských škol, a to především v jižní části albánského etnického prostoru, kde se soustředilo nejvíce kulturních spolků. Tamtéž, s. 275-276..

Bulharsku, Egyptě, Itálii a Americe.¹⁹⁵ Na základním ustanovení, že by budoucí jednotná abeceda měla být založena na latince, se všichni delegáti dokázali velmi rychle shodnout během prvních dvou dnů shromáždění. Při zvolení konkrétního písma se ale opět projevila nejednotnost představitelů národního hnutí v této otázce. Mezi nejvážnější návrhy patřila tzv. istanbulská abeceda a dvě formy zápisu ze Skadaru od kulturních společností Agimi a Bashkimi. Pro vyřešení situace se delegáti rozhodli vytvořit jedenáctičlennou komisi v čele s Gjergjem Fishtou. Nicméně ani tato komise se nedokázala dohodnout na určení jediné abecedy. Hlavním problémem se stala neústupnost zastánců jak tzv. istanbulské abecedy, tak abecedy Bashkimi ze severu. Konečné rozhodnutí Fishtovy komise tedy bylo dvojaké. Jako jediný možný zápis albánštiny byly přijaty dvě abecedy, jak ta Samiho Frashëriho z Istanbulu, tak také druhá založená pouze na latince s 25 písmeny bez vymyšlených a přejatých grafémů. Tato abeceda byla velmi podobná té od společnosti Bashkimi a byla přijata především z praktických důvodů pro tisk albánských textů. Na obě abecedy se od té chvíle pohlíželo jako na jediný správný způsob zápisu albánštiny a obě měly být vyučovány na školách. Až podle dalšího vývoje se mělo rozhodnout o výběru jediné abecedy. Byť tedy nedošlo k jednoznačnému vyřešení této otázky, představoval Manastirský kongres zlomový bod. Alfabetu a arabské písmo byly definitivně pro zapisování albánštiny zavrhnuty. Zvolení latinky šlo vnímat také jako signál kongresu o svébytné profilaci Albánců ve vztahu k Řekům, Slovanům a Turkům.¹⁹⁶

Dlouhotrvající otázka podoby albánské abecedy tak byla v roce 1908 symbolicky nasměrována ke svému blízkému vyřešení.¹⁹⁷ Nicméně problematika abecedy nebyl jediným bodem, o kterém se roku 1908 v Manastiru diskutovalo. V rámci kongresu proběhla vedle hlavní ortografické diskuse také tajná jednání delegátů o dalším politickém směřování národního hnutí. Důležitými tématy byly budoucí vztahy mezi Albánci a Turky, prosazování kulturních a politických práv Albánců jako svébytného národa a postoj k cizím státům. Výsledkem tohoto rokování se stal dokument s osmnácti body, který následně Shahin Kolonja představil v tureckém parlamentu. Základní myšlenkou zde byl požadavek bezvýhradného uznání existence albánské národnosti. O politické či kulturní autonomii se v dokumentu z Manastiru přímo nehovořilo, avšak jednotlivé body k ní de facto odkazovaly. Delegáti požadovali jmenování pouze albánských úředníků na albánská území, tedy na území čtyř vilajetů. Dále chtěli změnit v této části říše vyučovací jazyk na školách z turečtiny na albánštinu s důrazem na zamezení vlivu náboženských obcí na výuku. Dokument požadoval financování duchovních státem, aby se tak dostali pod jeho kontrolu. K rozvoji albánské

¹⁹⁵ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 391-392.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 392-394. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 278.

¹⁹⁷ Postupně začalo užívání abecedy založené pouze na latince převažovat nad tzv. istanbulskou abecedou. Od konce 1. světové války poté byla používána již výhradně tato varianta. PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 394.

kultury a vzdělávání směřovaly plány na založení několika institucí, jako univerzity a národního archeologického muzea.¹⁹⁸

Závěry tajného politického jednání z Manastiru jasně ukazují na fakt, že ani s nástupem mladotureckého režimu se nezměnila hlavní idea o budoucím uspořádání albánské politické „entity“. Radikální křídlo, které skrze text Samiho Frashëriho z roku 1899 volalo po směřování k nezávislosti Albánie, se ani v tomto období významnějším způsobem neprosadilo, a to ani po konsolidaci mladoturecké vlády v roce 1909, kdy začala násilně potírat výdobytky albánského národního hnutí z předchozího roku. Vláda v Istanbulu zakročila proti albánským kulturním spolkům, zavřela albánské školy, zamezila vydávání albánských periodik, snažila se mezi Albánci šířit arabské písmo pro zápis albánštiny a odmítala jejich uznání jako samostatného národa.¹⁹⁹ Umírněný požadavek z minulých let na autonomii uvnitř osmanské říše se tak v této situaci jevil spíše jako ten radikálnější. I nadále se však objevoval v prohlášeních a memorandech z let 1909-1912 přijatých na shromážděních nacionálně naladěných Albánců, ať už z jihu či ze severu.²⁰⁰

K vyhlášení albánské nezávislosti 28. listopadu 1912, která v předchozích letech či dokonce týdnech nebyla vůbec na pořadu dne, došlo v reakci na situaci na Balkánském poloostrově. Hlavním impulsem se stala první balkánská válka, jejíž průběh albánským představitelům jasně demonstroval neschopnost osmanské říše ubránit svá území v Evropě. Myšlenka autonomie uvnitř osmanského státu coby ochranného prvku proti sousedním zemím tak pozbyla smyslu, na základě čehož se skupina kolem Ismaila Qemaliho rozhodla vyhlásit existenci suverénního albánského státu. K tomu došlo v jihoalbánském městě Vlora, které měli s širším okolím pod kontrolou albánští ozbrojenci. Většina vysněného albánského státu na území čtyř již bývalých vilajetů byla však v té době pod kontrolou Řecka, Srbska a Černé Hory.

¹⁹⁸ PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar* (c. d.), s. 394-395.

¹⁹⁹ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 279-281.

²⁰⁰ Mezi takové dokumenty patří např. Gerčské memorandum albánských exilových vůdců horských kmenů ze severu o nutnosti decentralizace říše a oficiálního uznání albánského národa. Dále zde lze zmínit prohlášení tzv. Ústředního revolučního výboru z Vlory o albánské autonomii z roku 1911 či prohlášení Hasana Prishtiny ze srpna 1912. To o autonomii přímo nehovořilo. Prishtina nicméně zmiňoval nutnost zavedení zvláštního systému správy a soudnictví pro území čtyř vilajetů podle tamních zvyků a tradic, což na autonomii Albánců jasně odkazovalo. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 290-292, 299-300.

3 Dějiny albánského národa pohledem významných představitelů albánského národního hnutí

3.1 Zlaté období Pelasgů. Popis starověku a původu Albánců

V rámci konstrukce dějin albánského národa představovala otázka původu Albánců jednu z nejdůležitějších problematik, které byla ve vybraných textech věnovaná značná pozornost. Tento fakt byl spjatý s polemikami ohledně původu albánského obyvatelstva a existencí různých teorií již od druhé poloviny 18. století. Z nich některé odmítaly chápání Albánců jako autochtonního etnika na Balkáně.²⁰¹ Během 19. století tyto teorie, s ohledem na již zmiňovaný vývoj situace na Balkáně, znamenaly pro představitele albánského národního hnutí problematický bod, vůči kterému se ve svých textech silně vymezovali. Teorie poukazující na albánské obyvatelstvo jako na nepůvodní by totiž legitimizovaly nároky sousedních národů, potažmo států, na ta území, která byla ze strany Albánců vnímána jako součást jejich vlastního etnického území. Cílem představitelů národního hnutí tedy bylo prezentovat Albánce především jako autochtonní obyvatelstvo Balkánského poloostrova, které by tak mělo historický nárok na daná území.²⁰²

Je logické, že představitelé národního hnutí se ve svých pracích o dějinách Albánců ochotně opírali o teze zahraničních učenců a vědců, kteří Albánce chápali jako původní obyvatelstvo Balkánského poloostrova. Prim v podobě hlavní inspirace a zdroje poznatků zde podle odkazů v textech zastával právě Johann Georg von Hahn a jeho *Albánská studia* s popisem pelasgické teze o původu Albánců. *Albánská studia* představovala jednu z výjimek ohledně zdrojů, na které albánští autoři ve svých dílech odkazovali. Ve většině případů totiž prameny a zdroje nezmiňovali vůbec, či velmi vágně bez konkrétního označení. Když však bylo na někoho odkazováno přímo, byl to ve většině případů právě Johann Georg von Hahn a některé jím použité prameny. Naopak Konrád Malte-Brun, Zef Krispi či Vincenzo Dorsa byli v analyzovaných dílech opomíjeni.

3.1.1 Pelasgický původ Albánců a jejich vztah ke starým Řekům

V rámci děl vybraných čelných osobností národního hnutí se jako první o pelasgickém původu Albánců zmínil Thimi Mitko v roce 1859, tedy pět let po vydání

²⁰¹ THUNMANN, Johann. *Historia dhe gjuha e Shqiptarëve dhe Vllehtëve* (c. d.), str. 19. Thunmann ve svém díle z roku 1774 zmínil, že někteří učenci umísťovali původní domovinu Albánců na Kavkaz do oblasti u Kaspického moře a do Kalábie. Existoval také názor, že Albánci jsou Slované, či z nich pocházejí. Tamtéž, str. 88-89.

²⁰² HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), str. 250.

Hahnových *Albánských studií*.²⁰³ Nejednalo se však o ucelený text zabývající se primárně dějinami albánského národa, ale o článek napsaný v Káhiře do řeckých novin *Pandora*, ve kterém se zmiňoval o životě albánské diaspory v Egyptě. Tam měli Albánci žít obklopeni především Řeky, nicméně podle Mitka mezi sebou Albánci nadále komunikovali v albánštině, kterou označil právě za pelasgický jazyk.²⁰⁴

Podobnou kratší zmínku o pelasgickém původu Albánců můžeme nalézt v díle Jeronima de Rady *Nešťastný Skanderbeg*. Ve čtvrté části díla zmínil studium jednoho albánského žáka v Padově, který měl nad všemi ostatními vynikat svou silou, chytrostí a krásou, neboť byl potomkem prastarých Pelasgů.²⁰⁵ Z těchto počátečních zmínek je patrné, že již před obdobím Berlínského kongresu vybraní představitelé národního hnutí tíhli k tzv. pelasgické teorii, a nikoliv například k Thunmannově teorii o čistě ilyrském původu Albánců částečně přítomné i v konstrukt Malte-Bruna. Největší část profilových textů však byla publikována právě po roce 1878.

K pelasgickému původu albánského obyvatelstva se Thimi Mitko vrátil v roce 1879 v dalším článku, kde se však opět jednalo o pouhou narážku bez nějakého ucelenějšího a propracovanějšího popisu této myšlenky.²⁰⁶ S ním přišel ještě v téže roce Pashko Vasa, který publikoval dva první ucelené texty zabývající se primárně dějinami albánského národa. Jednalo se o dílo *Albánie a Albánci* sepsané v albánštině a francouzsky napsaná historická studie *Pravda o Albánii a Albáncích. Historická a kritická studie*.

Pashko Vasa zcela přejal pojetí Hahna a arbëreshských učenců o pelasgickém původu Albánců. K tomu navíc přidal popis o genezi samotných Pelasgů, který byl v *Albánských studiích* označen za neznámý. V *Albánii a Albánci* svůj výklad začal v době, kterou sám popsal jako počátek světa, kdy ještě neexistovalo vzdělání a vše kolem této doby bylo zahaleno nejasnostmi.²⁰⁷ V této Vasově bájně době se měl z Asie vydat kmen Pelasgů směrem do Evropy.²⁰⁸ Po překonání Egejského moře přistáli na místě zvaném Argos a usídlili se na dnešních řeckých územích, kde před jejich příchodem neměly žít žádné cizí kmeny.²⁰⁹ Příchod Pelasgů Pashko Vasa umístil do období před čtyřmi tisíci lety. Uchování znalosti této migrace odůvodnil ústním předáváním z generace na generaci, na základě čehož také podle

²⁰³ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), str. 547.

²⁰⁴ Tamtéž, str. 542.

²⁰⁵ DE RADA, Jeronim. *Opera omnia: Skanderbeku i pafan* (c. d.), str. 508.

²⁰⁶ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), str. 560-561.

²⁰⁷ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), str. 14.

²⁰⁸ Vasa Pelasgy v tomto období popisoval jako divoké a necivilizované, naučené především bojovat. Jejich bojovnou povahu zmínil jako jeden z možných důvodů, proč odešli z původních sídel, tedy kvůli konfliktům s dalšími tamními kmeny. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), str. 14-15.

²⁰⁹ Pashko Vasa polohu tohoto místa nepřiblížil. S největší pravděpodobností se tak jednalo o Argos na Peloponésém poloostrově, významný antický městský stát. Právě o Argu na Peloponésu píše Hahn jako o původním území Pelasgů. O samotné jejich migraci do Evropy se však Hahn nezmiňuje. HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), str. 407-408.

svých slov odvodil příchod Pelasgů do Evropy se zmíněnou datací.²¹⁰ Nakonec ale sám Pashko Vasa uvedl, že o tomto období neexistuje mnoho informací. Příchod Pelasgů z Asie na jih Balkánského poloostrova přesto chápal jako daný fakt.²¹¹

Podle Vasova výkladu se Pelasgové následně na svém novém území konsolidovali, rozrůstali a zakládali města a vesnice. Zároveň se měla začít vytvářet jejich mocenská struktura založená na panovníkovi, nižších vůdcích a radách starších, jejichž vláda byla založena na vlastních zákonících a zvyklostech. Pashko Vasa tuto rannou epochu vykreslil jako období moudré a spravedlivé vlády. Zároveň poznamenával, že si Pelasgové přinesli své náboženství v podobě uctívání přírodních úkazů jako slunce či měsíce.²¹²

V případě díla *Pravda o Albánii a Albáncích* začal Pashko Vasa svůj výklad historie obecněji myšlenkou o rozdělení národů do tří skupin. První skupině se podle něho podařilo uchovat si vzpomínky na své významné osobnosti a dějiny, kdežto do druhé skupiny patřily ty národy, které v průběhu času zanikly, a o jejichž existenci již není mnoho poznatků. Albánce následně zařadil do třetí skupiny těch národů, které sice existovaly i ve Vasově době, ale které zároveň ztratily znalost o svém původu.²¹³ Na začátku francouzsky psaného díla tedy byl znatelný zdrženlivější postoj autora k jasné formulaci albánského původu oproti textu určenému především albánskému čtenáři. Avšak i v tomto díle Pashko Vasa během výkladu nakonec poukázal s naprostou jistotou na Pelasgy jako na přímé předky Albánců.²¹⁴

První část výkladu v *Pravdě o Albánii a Albáncích* se následně velmi nelišila od albánsky psaného textu. Za pradávnu domovinu Pelasgů byla opět označena Asie, ze které se přes Egejské moře dostali na jih Balkánu. Bylo zde však obsaženo více podrobností. Pashko Vasa uvedl významné osoby těchto Pelasgů, jejichž hlavní sídla byla zároveň blíže geograficky specifikována. Zmíněn tak byl v 19. století př. n. l. vládce „první Pelasg, syn Toka“, usazený v Arkádii.²¹⁵ V Aitólíi měl podle výkladu následně vládnout „druhý Pelasg“ a

²¹⁰ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), str. 14. Jak sám Vasa v textu uvedl, byly mu zdrojem pro toto datování příchodu Pelasgů ústně předávané znalosti. Za pozornost však stojí část z Hahnových *Albánských studií* o tzv. albánské abecedě, kterou podle autora mohli Albánci používat již více než 3000 let. Hahn zároveň údaj čtyř tisíc let přímo zmiňoval jako délku období, během kterého se stav albánské společnosti neměl do poloviny 19. století dramaticky měnit. Nabíledni je tak Vasova inspirace z této části Hahnova díla. HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), str. 394, 419.

²¹¹ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), str. 14.

²¹² Tamtéž, str. 15. Zmínění jakéhosi pelasgického náboženství, které následně podle výkladu měli převzít staří Řekové, souviselo s jedním z důležitých argumentů Hahna a Malte-Bruna o pelasgickém původu Albánců. Ten byl založený na odvozování významu pojmenování některých božstev v řecké mytologii na základě albánštiny. Hahn zde odkazoval na zmínku ve spisu Hérodota z Halikarnassu, že Řekové převzali pojmenování svých božstev od Pelasgů. Poukázání na staré pelasgické náboženství se objevovalo i v dalších dílech albánského národního hnutí. HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), str. 335-336.

²¹³ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), str. 47-48.

²¹⁴ Tamtéž, str. 69-70.

²¹⁵ Tamtéž, str. 49.

na území Epiru byl usídlený s kmenem Molossů vládce Faeton.²¹⁶ K bližší charakteristice a hodnocení tohoto období ale ze strany Pashka Vasy oproti albánsky psanému textu nedošlo. Zřejmým důvodem byl odlišný záměr autora. U francouzského díla nebylo hlavním cílem povzbudit pocit pospolitosti a národního cítění čtenáře, ale předložit širší evropské veřejnosti argumenty o právu albánského národa na existenci s nárokem na daná území.

Po roce 1879 a publikaci obou Vasových textů se hned v následujícím roce objevila další zmínka o pelasgickém původu Albánců v poezii Thimiho Mitka.²¹⁷ Třetí dílo s uceleným pohledem na dějiny Albánců se následně objevilo v roce 1886, kdy Naim Frashëri publikoval učebnici *Obecná historie*. Autor hned v úvodu jasně spojil Albánce s Pelasgy jako jejich předky.²¹⁸ Příchod Pelasgů na jih Balkánu určuje stejně jako Pashko Vasa, a zřejmě na základě inspirace jeho dílem, do časů čtyři tisíce let před 19. stoletím. Zároveň Pelasgy zahrnul do indoevropského obyvatelstva na základě toho, že jejich jazyk měl být velmi podobný sanskrtu.²¹⁹ Je však důležité při této kvalifikaci brát na vědomí, že Naim Frashëri vycházel z přesvědčení a Hahnovy premisy, že albánština je vlastně jazykem potomků Pelasgů a v důsledku tedy i jazykem tohoto neznámého starověkého obyvatelstva. V této souvislosti lze také poukázat na zřejmý vliv teze Franze Boppa (1791-1867), který ve svých pracích ze začátku druhé poloviny 19. století jako první zařadil albánštinu do skupiny indoevropských jazyků na základě vědeckého přístupu.²²⁰

V roce 1886 a následně i v samotném závěru 19. století byly publikovány ještě další díla Naima Frashëriho, ve kterých označil Pelasgy za předky Albánců. Podobně jako u Thimiho Mitka v nich však nalezneme pouze jednotlivé zmínky o původu národa, nikoliv ucelený popis dějin.²²¹ V závěru 19. století také začala vycházet turecká encyklopedie Samiho Frashëriho s názvem *Slovník světa*, jejíž první díl byl vydán v roce 1889.²²² Ze své podstaty se nejedná o ucelený výklad dějin Albánců, avšak u jednotlivých hesel, mezi něž se řadí

²¹⁶ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), str. 49. Srov. s HAHN, Johann Georg von. *Albanesische Studien* (c. d.), str. 302, 305.

²¹⁷ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), str. 587.

²¹⁸ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), str. 6.

²¹⁹ Tamtéž, str. 36.

²²⁰ ISMAJLI, Rexhep. *Studime për historinë e shqipes në kontekst ballkanik*. Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, 2015. s. 137. Na Franze Boppa ke konci 19. století následně navázal Gustav Meyer, který albánštinu nejen označil za indoevropský jazyk, ale zároveň ji i v rámci této skupiny klasifikoval jako satemový jazyk, čímž teorii o indoevropské příslušnosti albánštiny potvrdil. Tamtéž, str. 138.

²²¹ Mezi tato díla patřila poema *Opravdová touha Albánců* napsána v řečtině. Předpokládaným publikem tak vedle Řeků a řecky hovořících Albánců bylo i obyvatelstvo z etnicky silně promíšených řecko-albánských regionů, které ovládalo řečtinu a nemělo jasně vyhraněnou národnostní identitou. Dále se jednalo o báseň *Pastýřství a rolnictví* (*Bagëti e bujqësija*) napsané v albánštině. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 2* (c. d.), s. 138. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), Prishtinë 1978, s. 122.

²²² FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmûs al-a'lâm* (c. d.), str. 17.

mimo jiné „Albánci“, „Albánie“ a další pojmy vztahující se k této problematice, jsou jejich dějiny šířeji popsány.

I v tomto turecky napsaném díle byla starobylá domovina Pelasgů umístěna, stejně jako v případě Pashka Vasy a Naima Frashëriho, kdesi do centrální Asie. Sami Frashëri taktéž toto obyvatelstvo zařadil do indoevropské, v díle označené jako árijské, skupiny etnik. Jasně konstatoval, že Albánci představovali potomky Pelasgů a tím byli jednou z nejstarších populací Evropy.²²³ Nicméně oproti výše zmíněným autorům do určité míry relativizoval tvrzení, že předkové Albánců přišli do Evropy jako úplně první. U migrace árijských kmenů z Asie totiž popisoval také příchod Keltů, u kterých uvedl, že na základě lingvistických studií je možné říci, že Pelasgové a Keltové přišli do Evropy v téže době s možností, že buďto Keltové nebo Pelasgové přišli krátce před těmi druhými.²²⁴ Sami Frashëri již v této fázi výkladu chápal pelasgické obyvatelstvo jako albánské a také ho tak označoval.²²⁵

Pro poznání pohledu Samiho Frashëriho na původ Albánců, a vůbec na vývoj jejich dějin, představuje hlavní zdroj jeho politický manifest z roku 1899 sepsaný v albánštině *Albánie-čím byla, čím je a čím se stane?*. V první části s názvem *Čím Albánie byla?* věnoval Frashëri tématu Pelasgů celou první kapitolu, v níž oproti své turecky napsané encyklopedii jasně označil Albánce za nejstarší obyvatelstvo Evropy, kam zřejmě přišli z Blízkého Východu.²²⁶ Území osídlené Pelasgy, ve výkladu již označenými jako Albánci, zahrnovalo dle Samiho Frashëriho velkou část Východní Evropy, od Balkánu k Maďarsku, a oblasti dále na východě v Malé Asii.²²⁷ Zároveň Pelasgy umístil na Apeninský poloostrov s tvrzením, že Etruskové byli také potomky Pelasgů, stejně jako Latinové a další tamní kmeny. Sami Frashëri zde také navázal na Pashka Vasu a zmínil původní náboženství Pelasgů, uctívání přírodních jevů a způsob samosprávy prostřednictvím kolektivních shromáždění.²²⁸

Ve stejném roce jako manifest Samiho Frashëriho vyšlo pojednání Jeronima de Rady s názvem *Charakter albánského jazyka*, ve kterém se taktéž přiklonil k myšlence, že Albánci pocházejí z Pelasgů. Dle jeho textu Pelasgové do Evropy přišli v „rané antice“ bez nějakého bližšího upřesnění. Následně Jeronim de Rada poznamenal, že s pojmenováním tohoto obyvatelstva jako „Pelasgů“ přišli až staří Řekové a Latinové.²²⁹

²²³ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), str. 33-34.

²²⁴ Zde se Sami Frashëri odkazoval na studie Friedricha Maxe Müllera o pojmenování nejstaršího obyvatelstva, které do Evropy přineslo znalost zemědělství, na základě slova *ar/agr/arg*. To mělo podle Samiho Frashëriho znamenat ve starých árijských (indoevropských) jazycích „obdělávané pole“. Staré označení pro Albánce „Arban“ odvozoval od tohoto slova, s čímž dále u hesla „Albani“ zmínil staré označení *Albany/Albain* pro Skotsko ve vztahu ke Keltům. FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), s. 30-31, 36.

²²⁵ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), str. 33.

²²⁶ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), str. 5.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), str. 6.

²²⁹ DE RADA, Jeronim. *Caratteri della lingua albanese* (c. d.), str. 7.

Z výše uvedeného je patrné, že teorie o pelasgickém původu albánského obyvatelstva byla ze strany významných představitelů albánského národního hnutí relativně krátce po publikování *Albánských studií* přijata a následně naprosto osvojena. Během druhé poloviny 19. století v dílech dotýkajících se alespoň částečně dějin Albánců tato teorie zcela dominovala a mezi autory, byť z různých společenských prostředí diaspor, nebyl v této otázce přítomný jediný rozpor. To se změnilo s postupem historického narativu od příchodu Pelasgů, jejich usazením se a rozšířením, k příchodu dalších kmenů do Evropy, především pak těch helénských. Dílčí nesoulad mezi jednotlivými výklady se pojil s otázkou příbuznosti starých Řeků a pelasgického obyvatelstva, v rámci jednotlivých výkladů chápaného jako albánského.

Ve spojitosti s touto otázkou je důležité brát v potaz soudobou politiku Řeckého království a konstantinopolského patriarchátu vůči pravoslavnému obyvatelstvu na území dnešní jižní Albánie a severozápadního Řecka. Z obsahu analyzovaných děl zároveň vyplývá, že v konečném důsledku nebyla u jednotlivých autorů otázka spřízněnosti albánských předků a starých Řeků významnou problematikou pro celkové pojmání albánských dějin. Nesoulad v této otázce však poukazuje na fakt, že ačkoliv jednotlivá pojetí a chápání dějin albánského národa mohla být u představitelů národního hnutí ve větší míře podobná, ne-li shodná, nelze brát jejich myšlenkový diskurz jako zcela uniformní celek.

V analyzovaných dílech, která se tématu vztahu starých Řeků a Pelasgů jakožto předků moderních Albánců dotkla, nalézáme dva navzájem si odporující výkladové proudy. Představiteli prvního byli Thimi Mitko a Naim Frashëri, kteří ve svých textech potvrzovali příbuznost starých Pelasgů a Řeků. Mitko tuto myšlenku uvedl ve svém článku z roku 1879, kde spřízněnost Albánců a Řeků odůvodnil právě společným pelasgickým původem. Albánii dokonce označil za sestru Řecka.²³⁰ Šířeji následně koncept spřízněnosti starých Řeků a Albánců popsal Naim Frashëri ve své učebnici *Obecná historie*. Po usazení Pelasgů na Balkáně měly dle jeho výkladu přijít z Egypta na jih poloostrova další kmeny během tzv. herojského období.²³¹ Ti většinu Pelasgů vytlačili více na sever, avšak s těmi, kteří zůstali na svém původním území, se následně měli promísit. Tím dle Naima Frashëriho vznikly starořecké kmeny společně s jejich jazykem.²³² Následně konstatoval, že Řekové jsou příbuznými Pelasgů, tedy Albánců. Zároveň staří Řekové převzali polyteistické náboženství Pelasgů, čímž vznikla antická řecká mytologie.²³³

²³⁰ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), str. 560-561.

²³¹ Toto období Naim Frashëri ohraničil léty 1600 a 870 př. n. l. První kmeny, ze kterých se utvořili staří Řekové, přišli dle jeho výkladu z Egypta roku 1582 př. n. l. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 27, 30.

²³² Podle podobného vzoru následně měli vzniknout také Latinové na Apeninském poloostrově, kde se Pelasgové promísili s dalšími přítomnými kmeny. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 91.

²³³ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), str. 91-92.

Pojetí spřízněnosti Albánců a Řeků u Naima Frashëriho však nelze chápat jako něco, co narušovalo převládající koncept představitelů národního hnutí o albánském národu jako nejstarším obyvatelstvu na Balkánském poloostrově a tím o jeho jedinečnosti. Ke konci *Obecné historie* autor jasně poukázal na to, že Albánci jsou nestarším národem v Evropě, který nelze považovat za Řeky, Latiny či Slované.²³⁴

V opozici vůči pojetí Naima Frashëriho a Thimiho Mitka najdeme Pashka Vasu a zprvu také Samiho Frashëriho, kteří jakoukoliv vzájemnou spřízněnost mezi starými Řeky a Pelasgy odmítali. Ve stejném roce, kdy Thimi Mitko ve svém textu označil Albánii za sestru Řecku, nastínil Vasa ve svých dvou dílech opačný pohled na věc. Dle jeho verze připluly z Asie přes Egejské moře na jih Balkánu kmeny Aiólů, Dórů a Iónů, kde již byli usazení Pelasgové. Mezi nově přichozími a pelasgickým obyvatelstvem se následně rozpoutal dlouhotrvající konflikt, který ve výsledku znamenal odtáhnutí Pelasgů do hornatějších oblastí dál od mořského pobřeží.²³⁵ K tomu Pashko Vasa dodal, že se se starořeckými kmeny nikdy nepromísili.²³⁶ Staré pelasgické a řecké obyvatelstvo mělo spojovat pouze náboženství, které i podle Pashka Vasy staří Řekové převzali od Pelasgů.²³⁷

Sami Frashëri nejdříve v encyklopedii *Slovník světa* podobně jako Pashko Vasa uvedl, že Pelasgové se starými Řeky neměli od pradávna žádný spřízněný vztah a samotní Řekové pelasgické obyvatelstvo označovali za barbarské.²³⁸ Po příchodu helénských kmenů byli podle Samiho Frashëriho Pelasgové vyhnáni z Peloponésu a přilehlých přímořských oblastí, přičemž však velmi malá část na tomto území zůstala v horách Aitólie a Akarnánie. Ta měla být z velké části starými řeckými kmeny asimilována.²³⁹ Zbytek pelasgického obyvatelstva poté žil odděleně od starých Řeků.²⁴⁰ Ve svém pozdějším politickém manifestu však Sami Frashëri nebyl v pojetí této otázky konzistentní. Názor o neexistujícím vztahu mezi starými Řeky a Pelasgy opustil a naopak uvedl, že Heléni a Pelasgové pocházeli z jednoho „plémě“. Staří Řekové se po příchodu na Balkán měli usídlit na březích Egejského moře a ovládnout tamní pelasgické obyvatelstvo, se kterým se měli následně promísit.²⁴¹ Sami Frashëri zde oproti výkladu ze své turecké encyklopedie zřejmě již reflektoval zasazení albánštiny do indoevropské skupiny jazyků společně s řečtinou, přičemž rovinu jazyka pravděpodobně následně vztáhnul na spřízněnost mezi starými Řeky a Pelasgy, chápáno Albánci.

²³⁴ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), str. 109.

²³⁵ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), str. 16.

²³⁶ Tamtéž, str. 92.

²³⁷ Tamtéž, str. 62.

²³⁸ FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), str. 75-76.

²³⁹ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmûs al-a'lâm* (c. d.), str. 34.

²⁴⁰ Tamtéž, str. 37.

²⁴¹ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), str. 6.

Faktory, které ovlivňovaly pojetí této otázky u jednotlivých autorů, nejde s jistotou určit. Pravděpodobně se jedná o souhrn více vlivů zahrnující politické postoje a cíle, vlastní výklad teorie z *Albánských studií* a *Obecné geografie*²⁴² či prostě znalost a přístup k dalším studiím zabývajícím se Albánci, albánským jazykem a jeho původem. V případě Pashka Vasy a jeho odmítavého postoje ke spřízněnosti lze nejspíše vyloučit, že by v rozhodující míře rozhodly antipatie k řeckému kultuře či lidu. V závěrečné kapitole díla *Pravda o Albánii a Albáncích* přdestřel svůj kladný vztah k Řekům a jejich zemi coby kolébce civilizace.²⁴³ Hlavní roli tak zřejmě sehrála politika Atén vůči pravoslavnému albánskému obyvatelstvu, které se snažily prezentovat jako řecké. Stejně tak u Thimiho Mitka a Naima Frashëriho je pravděpodobné, že pozici k této problematice a chápání tzv. pelasgické teorie ovlivňovaly vlastní politické postoje a cíle. Thimi Mitko se v 70. letech 19. století vyslovoval pro vytvoření řecko-albánské federace a Naim Frashëri zprvu nabádal k harmonickému soužití a spolupráci mezi Albánci, Řeky a Slovy pro naplnění cíle zbavení se turecké nadvlády.²⁴⁴ U Samiho Frashëriho není zcela jasný důvod počátečního odmítavého postoje ke spřízněnosti starých Řeků a Pelasgů. Nicméně pozdější změna názoru mohla být způsobena pevným usazením albánštiny do skupiny indoevropských jazyků po rozpracování této Boppovy teze v pracích Gustava Meyera (1850-1900). Ten se mimo jiné velmi zajímal o vliv latiny na albánštinu a na základě svého studia albánštiny dospěl k závěru, že se jedná o polo-románský jazyk.²⁴⁵ Na inspiraci Meyerem ve Frashëriho politickém manifestu také odkazuje tvrzení o blízkém vztahu mezi Albánci a románskými národy: „... Ale Latinové jsou ze všech nejbližší

²⁴² V *Albánských studiích* nebyla tato problematika popsána zcela jasně. Na jedné straně Hahn společný původ Pelasgů a starých Řeků odmítl. Poté ale uvedl, že ani starí historikové se nedokázali na příslušnosti Pelasgů shodnout (Strabón je měl nazývat barbary, kdežto Dionýsos z Halikarnassu Helény). Poté během výkladu dějin Albánců popsal Makedonce, které označil za následníky Pelasgů, jako příbuzné starých Řeků. Ti podle Hahna měli vzejít ze dvou blízkých elementů: pelasgického a řeckého. Přitom však ten řecký měl následně pelasgický vytlačit a odstranit i jeho jazyk. Stejně tak byla nejasná tato otázka u Matle-Bruna. Ilyry jako předky Albánců nespojoval ani s Řeky, ani s Pelasgy. Jejich jazyk ale měl pocházet z helénsko-pelasgického základu. Zef Krispi pojímal staré Řeky jako mladší národ než Pelasgy/Albánce a Vincenzo Dorsa popsal původ starých Řeků oddělením se části pelasgického obyvatelstva a jeho promísením se s „primitivním“ obyvatelstvem jižního Balkánu. HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 300-301, 415. MALTE-BRUN, *Universal Geography* (c. d.), s. 189-190. CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar* (c. d.), s. 153-158.

²⁴³ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), str. 124-125.

²⁴⁴ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 565. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 2* (c. d.), s. 143.

²⁴⁵ Mezi léty 1883 a 1897 vydal Gustav Meyer šestisvazková *Albánská studia* (*Albanesische Studien*). Ve třetím svazku se zabýval mimo jiné indoevropskými prvky v albánštině. V roce 1884 vydal studii *Pozice albánštiny v rámci skupiny indoevropských jazyků* (*Über die Stellung des Albanesischen im Kreise der indogermanischen Sprachen*). K dalším jeho albanistickým pracím patří především *Etymologický slovník albánského jazyka* (*Etimologische Wörterbuch der albanesischen Sprache*) z roku 1891 či *Stručná gramatika albánštiny* (*Kurzgefasste albanesische Grammatik*) z roku 1888. LAFFE, Emil, POPA, Ylli (eds.). *Fjalor enciklopedik shqiptar II* (c. d.), str. 1593. ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History* (c. d.), str. 307.

nám, Albáncům; takže i náš jazyk je velmi podobný latině a jazykům, které se z ní vydělily, jako italština, francouzština a další.“²⁴⁶

3.1.2 Antická Makedonie, Epirus a Ilýrie jako součást dějin albánského národa

S převzetím teorie o pelasgickém původu Albánců mohli představitelé národního hnutí dále zahrnout do svého pojetí dějin také veškerou historii antických zemí v Makedonii, Epiru a Ilýrii, které Georg von Hahn v *Albánských studiích* pokládal za pelasgické a mezi nimiž měl podle jeho pojetí existovat příbuzenský vztah.²⁴⁷ Obyvatelstvo těchto starověkých území následně představitelé národního hnutí chápali jako pelasgické předky Albánců, jejichž část si uchovala svůj jazyk, ráz, zvyky a tradice, aniž by se promísila s některým dalším cizím kmenem. Touto cestou mělo dojít k zachování nepřerušené existence pelasgického, v pojetí autorů albánského, lidu.

K výkladu dějin království a kmenů ve starověké Makedonii, Epiru a Ilýrii přešli autoři studovaných textů po popisu příchodu helénských kmenů do Evropy a vyhnání tamního pelasgického obyvatelstva z Peloponésu, egejského pobřeží a přiléhajících nížin do horských oblastí. Tam měly mít lepší obrannou pozici proti cizím kmenům a zároveň být od okolního obyvatelstva do jisté míry izolovaní.²⁴⁸ Ze studovaných textů je patrné, že hlavní téma této části výkladu představovala historie a významné postavy antické Makedonie a následně Epiru. Méně pozornosti oproti předchozím dvěma bylo věnováno starověké Ilýrii. Všechny tři názvy byly chápány, vedle etnografické roviny, také jako označení státních útvarů na daných územích.

Pashko Vasa popisoval založení antických států v Makedonii, Epiru a Ilýrii jako přímý důsledek bojů s příchozími helénskými kmeny a vyhnání pelasgického obyvatelstva více na sever. Starověké obyvatele Makedonie, Epiru a Ilýrie pojímal jako tři na sobě nezávislé skupiny s vlastními králi a vládci, avšak se společným původem a zároveň i společným jazykem Pelasgů. Dle Vasova výkladu měly tyto kmeny mezi sebou přátelské, až bratrské, vztahy a podporovaly se proti společným nepřátelům.²⁴⁹

Jak v díle *Albánie a Albánci*, tak v *Pravdě o Albánii a Albáncích* se Pashko Vasa jako prvnímú útvaru věnoval Makedonii. V albánsky psaném díle nejdříve geograficky přiblížil, kde z jeho pohledu starověká Makedonie vznikla. Uvedl, že jedna skupina Pelasgů vyhnáných řeckými kmeny se usadila v dnešní albánské oblasti Matu, Dibry a okolí Skopje,

²⁴⁶ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), str. 6.

²⁴⁷ HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 291. V případě Thunmannovy ilyrské teorie není na spřízněnost ilyrských, epirských a makedonských kmenů jasně poukázáno. Ve výkladu historie Albánců tak Hahn oproti Thunmannovi zahrnuje i Alexandra Velikého. Tamtéž, s. 415-416.

²⁴⁸ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 16-17, 50, 92. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 35. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 7.

²⁴⁹ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 17-18, 61.

kde měl vzniknout nukleus starověkého makedonského státu.²⁵⁰ Odůvodnění, proč umístil základy tohoto antického státu do albánského Matu, nabídl Vasa ve svém francouzsky napsaném díle. Tam autor předestřel detailnější výklad o založení makedonského království, kdy zmínil mýtického krále Karana, potomka bájného Hérakla, který po vyhnání z Arga přišel v 9. stol. př. n. l. do oblasti nazývané Emathia (v org. Ematia).²⁵¹ Tam měl následně založit království se sídlem v Pelle. Na základě označení tohoto území původně jako „Ematia“ rozvíjel Vasa teorii, že se jednalo o území v dnešní Albánii mezi kraji Dibra, Mirdita a Kruja, zvaném Mat. Toto pojmenování mu připomínalo právě název „Ematia“. Dále svou teorii podkládal tvrzením, že poblíž Matu se měly nacházet jakési antické rozvaliny s rozeznatelnými základy kulaté věže, které byly obecně známé pod jménem „Pela“. Následně s rozšiřováním makedonského království podle Pashka Vasy mohlo docházet k zakládání dalších měst pojmenovaných po počátečním centru, čímž zdůvodňoval existenci Pelly u Soluně, tradičně považované za sídelní město antické Makedonie.²⁵²

V albánsky psaném textu Pashko Vasa začal výklad dějin Makedonie u Filipa II. (382-336 př. n. l.).²⁵³ Důraz kladl především na popis makedonského království jako velmi silného státu s dobrou vládou na základě vlastních tradic a zákonů. Stejně tak vyzdvihoval rozdílnost mezi starými Řeky a Makedonci jako navzájem si cizím obyvatelstvem bez nějakých spřízněných vztahů.²⁵⁴ To bylo například patrné v poznámce vztahující se k uvedení Filipa II. do shromáždění Amfiktyonie, kam před ním mohli vstoupit pouze Řekové. Zde Vasa připomněl, že obyvatelstvo Makedonie, stejně jako Epiru a Ilýrie, nazývali Řekové lidem barbarským, tedy neřeckým.²⁵⁵

Po období Filipa II. a jeho výbojích do sousedních oblastí pokračoval výklad v *Albánii a Albáncích* vládou Alexandra Velikého. Pashko Vasa popisoval tažení makedonského vojevůdce proti Persii a vyzdvihoval jeho statečnost, sílu a válečnický um. Stejně tak vyobrazoval jeho vojáky, které nazýval bojovníky a hrdiny Albánie (*sic*).²⁵⁶ Po dobytí Perské říše a následném tažení dál do Indie přiřkl Pashko Vasa Alexandrovi Velikému dobytí celé Asie a vytvoření obrovské říše, kterou před římskou říší ještě nikdo neviděl.²⁵⁷ Poté ale Vasa v glorifikaci Alexandra Velikého nepokračoval, a naopak předestřel jeho neslavný konec. Alexandr ve výkladu odložil dobré makedonské zvyky, chápáno tedy

²⁵⁰ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 17.

²⁵¹ Tamtéž, s. 50-51.

²⁵² Tamtéž, s. 51-52.

²⁵³ Tamtéž, s. 20.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 21-22.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 22. Ve francouzském díle je například ještě zmíněná účast mnoha makedonských a epirských kmenů v bojích na straně Peršanů proti Řekům během 5. stol. př. n. l. To podle Vasy mělo dokazovat, že obyvatelé Makedonie a Epiru nebyli v té době součástí starověkého Řecka a necítili k němu nějakou vazbu. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 54.

²⁵⁶ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 23-24.

²⁵⁷ Tamtéž.

albánské zvyky, a dělal špatná rozhodnutí. Po smrti Alexandra Velikého autor zmínil rozdělení území mezi velitele a konec slavného období Alexandrovy říše.²⁵⁸ Poté se Pashko Vasa vrátil k makedonskému království až v závěru jeho existence v době války s Římem.

Ve francouzském díle byla dikce Vasova popisu starověkého makedonského státu podobná. Makedonii vyobrazil jako velmi silné a rozsáhlé království. V *Pravdě o Albánii a Albáncích* však Pashko Vasa svůj výklad začal již v 7. stol. př. n. l. zmínkou o makedonském králi Filipu I.²⁵⁹ Následně vyjmenoval další makedonské vládcy do 5. stol. př. n. l.²⁶⁰ Až poté se autor dostal k Filipu II. a jeho úspěšnému ovládnutí Řecka, čímž začal výklad v albánském textu. Této době zde však nebyla věnována taková pozornost, jako v případě *Albánie a Albánců*, přičemž tažení Alexandra Velikého na východ nebylo zmíněno vůbec. Obecně byl Alexandr Veliký vyobrazen jako vojenský genius, který vykonal po smrti svého otce mnoho hrdinských činů.²⁶¹ Pashko Vasa se zde ale především soustředil na obhajobu tvrzení, že staří Makedonci a Řekové si nebyli blízcí a ani spřízněni, což se vztahovalo i na Epirus a Ilýrii. Byl vyzdvihován pelagický původ Makedonců a jejich pojetí coby předků dnešních Albánců.²⁶² Naopak v albánském výkladu Pashko Vasa použil postavu Alexandra Velikého a jeho činy k posílení hrdosti albánského čtenáře s poučením o morální nadřazenosti albánských zvyků a tradic nad těmi cizími.

Naim Frashëri v *Obecné historii* nepřelal Vasův pohled na přátelské soužití kmenů na území Epiru, Ilýrie a Makedonie a zmiňoval, že byť měly tyto kmeny blízké vztahy, vedly zároveň mezi sebou časté války.²⁶³ To se v dalším výkladu týkalo především území Epiru a Makedonie. Alexandrovi Velikému a Makedonii²⁶⁴ byla v tomto díle věnována celá jedna zvláštní kapitola vedle části o řeckých a římských dějinách a o historii samotných Albánců a Albánie. Nelze to ale interpretovat jako vyčlenění z historického narativu Albánců, spíše tím byl ze strany autora dán ještě větší důraz na vyzdvižení tohoto historického období. Výklad v této kapitole Naim Frashëri začal stejně jako Pashko Vasa v díle *Albánie a Albánci* u Filipa II., kterého označoval za syna albánského otce. Byl vyobrazen jako statečný bojovník a velmi zručný a ambiciózní král. Po makedonském ovládnutí Řecka, smrti Filipa II. a nástupu Alexandra Velikého následoval podrobnější výklad o bojích s Persií a jejím ovládnutím, dobytí Egypta, pochodu až k řece Hindu, podmanění si Indie, a nakonec o návratu do

²⁵⁸ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 25-26.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 53.

²⁶⁰ V té době je vyzdviženo jméno krále Perdika, během jehož vlády se měla Makedonie po bojích s Thráky stát velmi silnou a rozsáhlou. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.).

²⁶¹ Tamtéž, s. 52-55.

²⁶² Tamtéž, s. 53, 55-57.

²⁶³ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 93.

²⁶⁴ Naim Frashëri ve svém díle antickou Makedonii geograficky nespecifikoval.

Babylonu.²⁶⁵ Oproti Vasovi zde Naim Frashëri nezmínil před smrtí Alexandra Velikého jakékoliv negativní aspekty jeho vlády a chování.

Naim Frashëri označoval bojovníky v Alexandrově armádě, s jejichž pomocí si měl makedonský vojevůdce neuvěřitelně rychle podmanit v té době celý známý svět, za Albánce.²⁶⁶ Samotného Alexandra Velikého popsal jako největšího krále „staré Albánie.“²⁶⁷ Ve výkladu byl Alexandr Veliký bez nějakých pochyb označen za Albánce, přičemž se Naim Frashëri odvolával na Démosthena jako na zdroj tohoto poznání bez bližšího odkazu na konkrétní dílo. Stejně tak explicitně označoval za Albánce všechny diadochy, kteří si rozdělili říši Alexandra Velikého po jeho smrti. Zvláště se zmiňoval o Ptolemaiovi, jehož egyptské království označoval za největší z nástupnických celků předchozí říše a jeho samotného za nejlepšího druha Alexandra.²⁶⁸ „Byli jimi Ptolemaios, Kassandros, Lýsimachos a Seleukos. Tito všichni byli Albánci. Největšími královstvími byl Egypt v Africe; Sýrie, Persie, Kapadocie, Pontus v Asii; a Makedonie v Evropě. Egypt a Arábii a Palestinu atd. ovládl Ptolemaios, který byl nejlepší ze všech velitelů. Ti, co vládli po Ptolemaiovi z jeho rodu v Egyptě, se jmenují Ptolemaiovcí. V Egyptě se za vlády Ptolemaia znovu oživila záře Řecka. Sýrii a její sousedy ovládl Seleukos. Tito králové se nazývali Seleukovci. Seleukovci byli vždy ve válce s Ptolemaiovcí. Kassandros ovládl Řecko a také Makedonii. Lýsimachos ovládl Vidin a Thrákii atd.“²⁶⁹

Historický vývoj před vládou Filipa II. a Alexandra Velikého byl obsažen v kapitole týkající se samotných dějin Albánců. Naim Frashëri označil jako počátek existence makedonského království rok 1392 př. n. l., kdy mělo vzniknout z 15 tamních pelasgických kmenů.²⁷⁰ Až následně měl přijít Karanos do Emathie a ujmout se vlády nad makedonským královstvím v roce 796 př. n. l.²⁷¹ Tímto Karanem taktéž začal Naim Frashëri následující výpis makedonských králů a chápal ho tak zřejmě jako prvního historicky doloženého panovníka starověké Makedonie.²⁷²

Vedle *Obecné historie* se Naim Frashëri zmiňoval o starých Makedoncích jako o předcích Albánců v poemě naspané řecky *Opravdová touha Albánců* vydané ve stejném roce jako jeho učebnice historie. Jednalo se však pouze o čisté konstatování bez dalšího rozvedení

²⁶⁵ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 46-48.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 48.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 95.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 49, 96.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 48-49. Jména diadochů v albánském originálu: Ptolemeu, Kasandri, Lisimahu a Seléfkua.

²⁷⁰ Naim Frashëri tyto kmeny nevyjmenoval. Taktéž neuváděl svůj zdroj pro takto přesnou dataci. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 102.

²⁷¹ Emathii Naim Frashëri zmiňoval jako město, nikoliv jako větší oblast. V originálu používal pojmenování Emadhia, což mělo připomínat albánský původ názvu ze slova „e madh“ (veliká) a evokovat albánský charakter antické Makedonie. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 102-103.

²⁷² N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 102-103.

této otázky. Naim Frashëri zde především zdůrazňoval tvrzení, že staří Makedonci nebyli ani Řekové, ani Slované.²⁷³

Označení starých Makedonců přímo za Albánce nalezneme u hesla Makedonie v turecké encyklopedii Samiho Frashëriho *Slovník světa*. Hlavním argumentem zde byla idea o vzájemné spřízněnosti obyvatelstva antické Makedonie, Epiru a Ilýrie, které dle Frashëriho mluvilo jedním jazykem a mělo stejné tradice a zvyky skrze svůj pelasgický původ.²⁷⁴ Ve spojitosti se starými Makedonci se zde sice dozvídáme, že vykonali velkolepé činy a podařilo se jim pod vedením Alexandra Velikého dobýt území až po Indii, ale na samotné rozšiřování starověkého makedonského státu nahlížel Sami Frashëri spíše negativně. Podle jeho pohledu z těchto velkých úspěchů samotné makedonské království nic nezískalo.²⁷⁵ K tomu zároveň dodal, že starý makedonský jazyk nebyl zapisován a nevytvářela se žádná literární díla, tudíž jak Alexandr Veliký, tak také Ptolemaios či Seleukovci si osvojili starou řečtinu. Ta se poté rozšířila na dobytá území na úkor starého makedonského jazyka, tedy v pojetí Samiho Frashëriho na úkor albánštiny. Zároveň tím měli zapomenout svůj makedonský původ, autorem chápáný jako albánský.²⁷⁶

V případě Frashëriho politického manifestu z roku 1899 se pojetí výkladu staré Makedonie oproti všem výše zmíněným textům odlišovalo důrazem spíše na historii starého Epiru a Ilýrie, kterým byla v díle vyhrazena samostatná kapitola. Nicméně i přesto byla Makedonie zmíněna ve výkladu jako první s charakteristikami velmi silného a následně rozlehlého království, kterému se díky vládě Filipa II. a Alexandra Velikého podařilo podmanit větší část tehdy známého světa.²⁷⁷ Stejně jako v případě Frashëriho encyklopedie zde byla popsána negativní stránka Alexandrových výbojů s rozšířením staré řečtiny, a nikoliv staré makedonštiny (tedy albánštiny).²⁷⁸

U jednotlivých výkladů o Epiru se s prvním označením tohoto území jako albánského i v období starověku setkáváme nejdříve u Samiho Frashëriho. Jednalo se o článek z roku 1878, otištěný v tureckém periodiku *Tlumočník východu*. Text byl reakcí na probíhající Berlínský kongres a řecké nároky na území celého Epiru. Sami Frashëri v něm polemizoval s řeckým periodikem *Neologos*, ve kterém byl Epirus označený za řecké území. To Frashëri odmítal a odkazoval se na staré řecké historiky, ale také na Konráda Malte-Bruna a Georga von Hahna, kteří měli Epirus vždy chápat jako albánské území.²⁷⁹

²⁷³ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra I* (c. d.), s. 137-139.

²⁷⁴ FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), s. 157-159.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 157-159.

²⁷⁶ Tamtéž.

²⁷⁷ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 7.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 17.

²⁷⁹ FRASHËRI, Sami, ISMAJLI, Rexhep (ed.). *Kush e prish paqen në Ballkan* (c. d.), s. 115.

Obsáhlejší a podrobnější popis Epiru coby antického území a státu přímých předků dnešních Albánců nalézáme také u Pashko Vasy v obou dílech z roku 1879. V díle *Albánie a Albánci* geograficky vymezoval starověký Epirus jako území kolem dnešní Janiny, Beratu, Gjirokastry a Vlory, kde Pelasgové vyhnání helénskými kmeny založili starověké království.²⁸⁰ Ústřední postavou výkladu dějin Epiru zde byl Pyrrhos I., který v tomto případě zaujímal podobné místo, jako tomu bylo u Alexandra Velikého v případě starověké Makedonie. Pashko Vasa vyobrazil epirského vládce jako zdatného a velmi schopného vojevůdce, který si podrobil mnoho řeckých a makedonských vesnic a měst nedaleko hranic svého království.²⁸¹ Zároveň byla vylíčena Pyrrhova výprava na Apeninský poloostrov a boje kolem Tarentu s Římany. Tuto expedici autor nepopsal nějakým negativním způsobem, naopak byly vyzdvihovány Pyrrhovi vojenské úspěchy. Vasa vedle toho ale nezamlčoval válečnický um Pyrrhových římských nepřátel. Jejich statečný boj nakonec podle výkladu způsobil neakceschopnost Pyrrhova vojska vedoucí k vynucenému míru s Římem. I přes to z toho vyšel ve Vasově pojetí Pyrrhos I. vítězně a do svého království se vrátil nejen bez újmy na pověsti, ale naopak se měl stát slavným a uznávaným panovníkem.²⁸²

Zmíněným bojem Pyrrha s Makedonci si Pashko Vasa protiřečil se svým úvodním tvrzením, že mezi státy a kmeny na Epiru, v Makedonii a Ilýrii vždy panovaly přátelské vztahy, neboť všichni měli být pelasgického původu a členy jednoho širšího kmenového celku.²⁸³ Na takové pojetí je však potřeba spíše nahlížet jako na Vasovo romantické přemítání nad dějinami vlastního národa, které zapadalo do intencí národního hnutí. Tvrzení o převládajících přátelských vztazích pelasgického obyvatelstva bylo přitom vyvráceno ještě v témže textu stejným autorem.

Ve francouzském díle *Pravda o Albánii a Albáncích* zaujímal ústřední roli v případě Epiru taktéž Pyrrhos I. Samotný výklad však začal v dřívější době. Po zmínění bájného Faetona, vládce kmene Molossů na Epiru, Pashko Vasa připouštěl, že o dalších králích a náčelnících z této oblasti není mnoho informací až do období výprav Alexandra Velikého do Asie. V této souvislosti zmiňuje jiného krále Alexandra, který ve 4. stol. př. n. l. podnikl

²⁸⁰ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 17. V případě území starověkého Epiru lze ve skutečnosti hovořit spíše o svazku kmenů, kterému dominovalo království Molossů. Epirské království utvořil Pyrrhos I., kterého dosadil ilyrský král Glaukias za krále Molossů v roce 307 př. n. l. Po smrti Pyrrha došlo v Epiru k vytvoření republikového spolku s centrem ve Foiniké. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 20-21.

²⁸¹ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 26.

²⁸² Tamtéž, s. 27. Tarent byla řecká obec na jihu Itálie. Do oblasti Tarentského zálivu Římané přitáhli v 80. letech 3. stol. př. n. l. Na jejich přítomnost pohlíželi Tarentané jako na ohrožení své suverenity a na pomoc si proto pozvali epirského krále Pyrrha. Pyrrhos se však ve svých výbojích neomezil pouze na jih poloostrova, ale zmocnil se také skoro všech kartaginských měst na Sicílii. V roce 275 př. n. l. byl poražen Římany a poté se vrátil do Epiru. BURIAN, Jan, OLIVA, Pavel. *Civilizace starověkého Středomoří II*. Praha: Arista Books, 2015. s. 378-379.

²⁸³ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 18.

vojenskou výpravu na Apeninský poloostrov.²⁸⁴ Pashko Vasa v tomto případě nedával důraz na vyobrazení silného a statečného bojovníka, ale na tvrzení, že Alexandrova neúčast na výpravě Alexandra Velikého potvrzovala vystupování Epiru jako svébytného celku. Ten nebyl spojen ani s Řeckem, ani s Alexandrem Velikým, kterého Alexandr z Epiru nepodpořil.²⁸⁵ S ohledem na účel francouzského textu byl více akcentován rozdíl obyvatelstva Epiru od starých Řeků, tedy vlastně mezi Albánci a Řeky. Pashko Vasa zde uváděl, že Epiroté měli zcela odlišnou identitu od té helénské s rozdílným pelasgickým jazykem, kterému staří Řekové nebyli schopni rozumět.²⁸⁶

Po Alexandrových výbojích na Apeninský poloostrov pokračoval Vasa výkladem o Pyrrhovi I. Epirského krále vyobrazil podobně jako v albánském díle *Albánie a Albánci* coby úspěšného a významného válečníka, který dobyl Antigonu a podrobil si Makedonii. Následně pokračoval popisem povstání Makedonců po smrti Pyrrha a jednotlivých bojů mezi Epirem a jeho makedonským sousedem. Opět však Pashko Vasa kladl důraz na poukázání absence jakéhokoliv politického vztahu k Řekům, které neměla ani jedna strana žádat o pomoc či přijmout jakoukoliv formu podpory.²⁸⁷ Konec výkladu dějin starověkého Epiru spojil s porážkou makedonského krále Persea (vládl 179-168 př. n. l.) v bitvě u Pydny proti Římanům. Boje se měli zúčastnit na straně Persea kvůli pocitu sounáležitosti a na základě pelasgického původu také válečníci z Epiru.²⁸⁸

Naim Frashëri v *Obecné historii* začal výklad dějin starověkého Epiru, který označoval jako „Toskërija“,²⁸⁹ již rokem 1529 př. n. l., kdy se toto území mělo nazývat Pelasgií kvůli jejímu pelasgickému obyvatelstvu.²⁹⁰ S Epirem spojuje mýtického hrdinu Achillea, jehož synové měli na tomto území vládnout po Trojské válce.²⁹¹ Od těchto bájných časů se Naim Frashëri následně skokem dostal k roku 430 př. n. l. Zmínil existenci menších království a demokracií antického formátu na tomto území s následným vyjmenováním vládců v Epiru.²⁹² Tím se ve výkladu dostal ke králi Alexandrovi, kterého již zmínil Pashko Vasa. V *Obecné historii* však nebylo na jeho výpravu na Apeninský poloostrov nahlíženo jako na potvrzení svébytnosti epirského obyvatelstva oproti Řekům. Hlavním motivem zde

²⁸⁴ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 55.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 56.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 61.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 71-72.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 72. Bitva u Pydny zakončila třetí makedonskou válku mezi Římem a Makedonií mezi léty 171-168 př. n. l. Ve skutečnosti však státy, které s Makedonií sympatizovali, Perseovi kvůli obavám z Římanů neposkytly žádnou pomoc. BURIAN, Jan, OLIVA, Pavel. *Civilizace starověkého Středomoří II* (c. d.), s. 459.

²⁸⁹ Albánský etnografický název pro jižní Albánii. Použití takového pojmenování zřejmě mělo ve výkladu vyzdvihnout albánský ráz území starověkého Epiru.

²⁹⁰ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 97.

²⁹¹ Tamtéž.

²⁹² Nejsilnějším kmenem v Epiru byl zde jmenovitě zmíněn kmen Molossů. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 97.

byl obraz silného a dobrého vojáka, který v Římanech zpozoroval budoucího nebezpečného nepřítele „Albánie“ (*sic*), proti kterému se rozhodl zakročit.²⁹³

K osobě krále Pyrrha I., který i u Naim Frashëriho reprezentoval nejdůležitější postavu dějin starověkého Epiru a získal v jeho výkladu přízvisko Pyrrhos Veliký, se autor dostal po popisu vpádu Makedonců do Epiru, únikem mladého Pyrrha do Ilýrie a jeho konečným převzetím moci v Epiru za pomoci ilyrského vládce Glaukia.²⁹⁴ Období vlády Pyrrha zde bylo vyobrazeno jako zlaté období starověkého Epiru, ve Frashëriho pojetí tedy „Toskërie“, kdy se jeho sláva měla rozšířit do celého světa. Vyzdvihováno bylo územní rozšíření Pyrrhova království na úkor starých Řeků, ale zároveň také sousedních Makedonců a následně Římanů.²⁹⁵ Výklad o dějinách starověkého Epiru zakončil Naim Frashëri zmínkou o vládě několika Pyrrhových potomků, z nichž posledním byla Deidamia II.²⁹⁶ Opět u ní můžeme nalézt adjektiva jako moudrá či statečná, ačkoliv Frashëri dále ve výkladu uvedl její zabití vlastními poddanými a rozdrobení epirského státu na menší celky.²⁹⁷

Stejně jako Naim Frashëri zahrnuje i Sami Frashëri ve své encyklopedii *Slovník světa* u hesla Epirus potomky mýtického Achillea mezi první vládce tohoto území. Zmiňoval, že podle legendy založil v roce 1270 př. n. l. Achilleův syn Pyrrhos království v Molossii.²⁹⁸ Poté následuje stejně jako v *Obecné historii* velký výkladový skok do 5. stol. př. n. l. k historicky podloženým vládcům v Epiru a k hlavní postavě Pyrrha I., jehož vládu ohraničoval léty 295 a 272 př. n. l.²⁹⁹ Vedle kladného popisu ve stylu skvělého vojevůdce a slavných vítězství proti Řekům, Římanům a Kartagincům, zde Sami Frashëri poukazoval také na to, že se Pyrrhovi nepodařilo udělat nic pro budoucnost samotného epirského království. Z vojenských úspěchů dle výkladu neprofitovalo a nezajistila se jeho delší existenci ukončená nadvládou Makedonie.³⁰⁰ Stejný náhled na vojenské úspěchy s absencí kladných dopadů na samotný „domovský“ státní celek použil Sami Frashëri také u Alexandra Makedonského. To zřejmě souviselo s jeho pojetím historické role Albánců jako národa, který vždy bojoval a angažoval se ve věcech, ze kterých měli prospěch jiní.³⁰¹

²⁹³ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 98-99.

²⁹⁴ V originálu jako král „Glaŕko“. Tamtéž.

²⁹⁵ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 100. Zde je zvlášť zmíněno „staré město Argos“, kde podle Naim Frashëriho bylo založeno jedno z nejstarších řeckých království. Naopak Pashko Vasa Argos popisuje jako místo, kde se na Balkáně poprvé vylodili Pelasgové po jejich odchodu z Asie. VASA, Pashko. *Veptra 4* (c. d.), s. 13.

²⁹⁶ V originálu jako „Didámia“. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 101.

²⁹⁷ Tamtéž.

²⁹⁸ FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), s. 75-76.

²⁹⁹ Tamtéž. Jako počátek vlády Pyrrha I. se udává rok 307 př. n. l. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 20.

³⁰⁰ FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), s. 75-76.

³⁰¹ Toto pojetí historické role Albánců Sami Frashëri popisuje ve svém politickém manifestu v části s názvem „Albánci vždy pro svět, nikdy pro sebe“. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 17-19.

Ve Frashëriho politickém manifestu byl výklad dějin Epiru spojen s výkladem o Ilýrii. Oproti ostatním kapitolám z historické části celého díla však nebyl velmi obsáhlý. Sami Frashëri zde především poukazoval na politickou oddělenost Epiru a Ilýrie a jejich obyvatelstva skrze existenci dvou na sobě nezávislých království. Vedle nich však zároveň mělo existovat mnoho dalších kmenů spravovaných jednotlivými radami starších.³⁰² Ani v tomto díle Sami Frashëri neopomenul postavu krále Pyrrha I., avšak v této části bez negativního hodnocení vojenských výprav.³⁰³ Na základě popisu zvyků a způsobu života kmenů z Epiru a Ilýrie, které se od sebe neměly příliš lišit, zde autor spojoval dnešní Albánce se starověkým obyvatelstvem tohoto území. Tuto kontinuitu dále podložil zmínkou o společném jazyce Ilyrů a Epirotů, tedy o albánštině.³⁰⁴ V případě zvyků a životního stylu byl v díle autorem záměrně zmiňován způsob spravování veřejných věcí skrze rady starší. Představovalo to další pojítko k moderním Albáncům, neboť rady starších v albánském kmenovém uspořádání hrály důležitou úlohu i během 19. století a do určité míry tomu tak je i v dnešní albánské společnosti.

U Epiru a Makedonii představoval konec výkladu dějin boj Říma proti makedonskému králi Perseovi a zejména pak jeho porážka v bitvě u Pydny. Ta v pojetí všech analyzovaných autorů znamenala zánik starověkého makedonského státu a konec rozkvětu antické civilizace v Epiru. Zároveň byl tento moment využit pro další vytváření obrazu o spřízněnosti mezi starověkými obyvateli Makedonie, Epiru a Ilýrie. Podle prostudovaných výkladů totiž měli Ilyrové a epirské kmeny přijít Perseovi na pomoc v boji proti Římanům, což bylo vysvětlováno jejich společným pelagickým původem a pocitem sounáležitosti. Ve skutečnosti však bylo ilyrské království Římany poraženo již před bitvou u Pydny.³⁰⁵

Významné místo v této části výkladu zaujímal velitel římského tažení proti Makedonii Lucius Aemilius Paullus Macedonicus (229-160 př. n. l.).³⁰⁶ Ten, až na jednu výjimku, není vyobrazen primárně negativně.³⁰⁷ Ve všech dílech je s ním však spojené

³⁰² FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 7.

³⁰³ Tamtéž, s. 8.

³⁰⁴ Tamtéž. Albánština se stala ve výkladech o historii Albánců důležitou částí argumentace o jejich původu, viz podkapitolu 3.1.3 Albánština jako důležitý argument starobylosti albánského národa.

³⁰⁵ VASA, Pashko. *Veptra 4* (c. d.), s. 29-30, 72-73. Naim Frashëri, *Obecná historie*, s. 105-106. Sami Frashëri, *Encyklopedie-lidé*, s. 39. Sami Frashëri, *Manifest*, s. 8. Ilyrské království bylo poraženo za vlády krále Genthia ve třetí římsko-ilyrské válce (168 př. n. l.). Následně byl Genthius spolu s rodinou odveden jako zajatec do Říma a ilyrské království přestalo existovat. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 24-25.

³⁰⁶ V dílech nejčastěji pojmenován jako Pal-Emili. Do čela římské armády byl ustaven v roce 168 př. n. l. BURIAN, Jan, OLIVA, Pavel. *Civilizace starověkého Středomoří II* (c. d.), s. 459.

³⁰⁷ Pouze Sami Frashëri ve svém politickém manifestu charakterizuje Lucia Aemilia Paulla Macedonia jako „divocha s chladným srdcem“. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 8.

následné vypálení desítek měst v Epiru a zotročení velkého počtu tamního obyvatelstva Římany jako odvetu za podporu Perseovi.³⁰⁸

V případě výkladu dějin starověké Ilýrie a Ilyrů nepředstavovala bitva u Pydny v pojetí Naima Frashëriho a Pashka Vasy v *Albánii a Albáncích* jeho zakončení, byť v textech vystupovala jako jeho předzvěst.³⁰⁹ To naopak neplatilo u politického manifestu a turecké encyklopedie Samiho Frashëriho a Vasova francouzsky napsaného díla *Pravda o Albánii a Albáncích*, kde byla Perseova porážka u Pydny pojímána jako zánik starověkého ilyrského státu bez popisu jeho dalších bojů s Římem.³¹⁰ Rozpor je zde vidět především u děl Pashka Vasy. Byť byly texty publikovány ve stejném roce, v albánsky napsaném díle *Albánie a Albánci* byl po bitvě u Pydny ještě vyobrazen boj ilyrského státu s Římem v čele s královnou Teutou, což v *Pravdě o Albánii a Albáncích* autor nezmiňoval vůbec, stejně jako samotnou postavu královny Teuty.³¹¹ Možným vysvětlením zde může být nemožnost využití bojů mezi Ilyry a Římany pro demonstraci odlišnosti albánských předků od starých Řeků a pospolitosti populace Makedonie, Epiru a Ilýrie ve francouzsky napsaném díle. Na rozdíl od toho mohl být boj Teuty a Genthia využit v albánském díle pro vytvoření obrazu národní bojovnosti a statečnosti.

Co se týče uceleného výkladu dějin starověkého ilyrského státu, byl v *Albánii a Albáncích* nejdříve tento útvar blíže geograficky specifikován. Podle Pashka Vasy se měl rozprostírat na dnešním albánském území Dukagjin a v horách kolem Skadaru.³¹² Právě do této oblasti měla podle výkladu utéct třetí část Pelasgů vyhnaných z původních oblastí kolem Egejského moře a založit zde království s centrem ve Skadaru, který se stal sídelním městem krále Genthia a královny Teuty.³¹³ Pouze tyto dvě postavy jsou jmenovitě zmíněny jako

³⁰⁸ V jednotlivých dílech se počty vypálených měst a zotročeného obyvatelstva různí. Pashko Vasa v *Albánii a Albáncích* a Naim Frashëri v *Obecné historii* uváděli 70 pobořených měst a 150 tisíc otroků. Sami Frashëri ve své encyklopedii u hesla Epirus uváděl 75 vypálených měst a neurčitě stovky tisíc otroků. Naopak u hesla Albánci zmiňoval 85 měst. Poté Sami Frashëri v politickém manifestu uváděl 80 pobořených měst. Hahn v Albánských studiích, které zřejmě byly hlavním zdrojem jednotlivých výkladů, v této otázce odkazoval na Polybia a uváděl 70 pobořených epirských měst a 150 tisíc zotročených obyvatel. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 30. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 106. FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), s. 76. FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 39. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 8. HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 417.

³⁰⁹ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 105. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 30-31.

³¹⁰ FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), s. 102. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 8. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 72-73.

³¹¹ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 31. Jak již bylo uvedeno, Vasův výklad o boji mezi ilyrským státem a Římem po bitvě u Pydny je chybný, neboť k jeho porážce došlo již před bitvou u Pydny. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 24-25.

³¹² VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 17.

³¹³ Tamtéž, s. 27-28. Nejstarší celky sdružující více ilyrských kmenů vznikaly od 7. stol. př. n. l. Nejednalo se však o pevnější útvary srovnatelné s dalšími starověkými státy. Stablnější státní celek se začal utvářet v dnešní jihovýchodní Albánii od konce 5. stol. př. n. l., který již byl antický autory většinou označován jako „ilyrské království“. Označení Skadaru jako nejstaršího centra starověkého

panovníci ilyrského státu, jejichž charakteristika byla podána kladně coby dobrých a statečných vládců. Ilyrský král Genthius byl spojován především s pomocí makedonskému králi Perseovi, po jehož porážce, podle výkladu, Genthius prchl se zbytkem vojsk ke Skadaru. Tam byl však Římany přemožen a poslán jako zajatec do Říma, kde měl společně se svými syny zemřít.³¹⁴ Pashko Vasa tedy jako první v roce 1879 přišel v rámci analyzovaných textů s výkladem, že se Genthius zapojil do bitvy u Pydny, po níž římskému vojsku ještě dále neúspěšně vzdoroval. Pashko Vasa tím zachoval svůj konstruovaný obraz společného „pelasgického“ odporu proti Římanům, což by při respektování historických faktů nebylo možné. Zároveň se ale mohlo jednat o prostou chybu, která jednoduše zapadla do jeho pojetí dějin albánského národa.

Po období vlády krále Genthia zasazoval Pashko Vasa do výkladu panování královny Teuty. U té autor vyzdvihoval její statečný odpor proti Římanům, který však v důsledku nebyl úspěšný, neboť po její smrti Římané ilyrský stát, ve Vasově výkladu „horní Albánii“, dobyli.³¹⁵

Jak již bylo zmíněno, v *Pravdě o Albánii a Albáncích* označoval Pashko Vasa pád krále Genthia a jeho odvezení do Říma jako přímý důsledek římského vítězství u Pydny. Avšak celkově zde nebyl přítomný ucelený popis dějin Ilýrie, pouze v některých částech textu byla zdůrazněna spřízněnost ilyrského obyvatelstva s tím makedonským a epirským.³¹⁶

Naim Frashëri v *Obecné historii* označoval starověkou Ilýrii jako „Gegërija“.³¹⁷ V porovnání s výkladem o Epiru a Makedonii byla část o Ilýrii velmi krátká. Byť zde autor neuváděl nějaké bližší geografické ohraničení svého pojetí tohoto termínu, dozvídáme se z textu, že Ilýrie byla od pradávných dob velmi rozlehlá a jejími sousedy na severu byli Keltové. Stejně tak se od těchto dávných dob měla celá Albánie nazývat Ilýrii a Albánci Ilyry.³¹⁸ Za nejvýznamnější panovníci ilyrského státu byla označena Teuta. Její období vlády a „statečný“ boj proti Římanům určoval Naim Frashëri kolem roků 228 a 231 př. n. l.³¹⁹ Po

ilyrského státu tedy není správné. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 19.

³¹⁴ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 29-31. Bitva mezi Římany a Genthiiem byla v originálu pojmenována jako „bitva u Zadrimi“. Tamtéž.

³¹⁵ Tamtéž, s. 31. Ve skutečnosti královna Teuta vládla před Genthiiem. Pro konflikt mezi Teutou a Římem, dnes známý jako první římsko-ilyrská válka (229-228 př. n. l.) probíhající ještě před bitvou u Pydny, stalo záminkou pirátství Ilyrů a obavy helénských států z rozpínavosti ilyrského království, na což zareagoval Řím. Teuta po své porážce musela přijmout příměří, na jehož základě abdikovala, avšak existence království byla uchována. Stalo se však závislým na Římu, kterému platilo tribut. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 22.

³¹⁶ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 68, 72, 73.

³¹⁷ Jedná se o podobný případ jako u pojmenování Epiru coby „Toskërija“. Gegërija je albánský název pro etnografickou oblast zahrnující severní albánská území se symbolickou hranicí v podobě řeky Shkumbin, oddělující severní oblasti od těch jižních. Využití tohoto názvu zřejmě mělo zdůraznit albánský ráz starověké Ilýrie. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 104.

³¹⁸ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 104.

³¹⁹ Tamtéž, s. 104-105.

bitvě u Pydny je zmíněn pád krále Genthia a římské postupné dobývání celé Ilýrie.³²⁰ Oproti výkladu Pashka Vasy tedy lze u Naima nalézt opravenou posloupnost doby vlády Teuty a Genthia, avšak se zachováním porážky ilyrského království až po Pydně.

Podrobnější popis Ilýrie a jejích dějin obsahovala encyklopedie *Slovník světa* od Samiho Frashëriho pod hesly Ilýrie a Albánci.³²¹ Oproti Pashkovi Vasovi zde nepopsal založení starověkého ilyrského státu hned od příchodu Pelasgů na toto území. Naopak Sami Frashëri poznamenával, že po dlouhou dobu nedošlo ke zformování jednoho státu i přes vzájemnou spřízněnost ilyrských kmenů a sdílení stejného jazyka. Jednotlivé kmeny si měly vládnout samy, aniž by se podvolily nadvládě nějakého dalšího kmene či státu. Zároveň jim autor nepřisuzoval nějaký vyšší stupeň civilizovanosti a jako hlavní obživu označoval pirátství.³²²

Pozdější formování ilyrského státu, bez zmínění datace, Sami Frashëri spojoval se vzestupem ilyrského kmene Autariataeů a jeho postupným podrobením si ostatních kmenů. Zánik jejich vlády nad ilyrským královstvím byl ve výkladu umístěn do roku 280 př. n. l. ve spojitosti s vtrhnutím Keltů do Ilýrie a jejich usazením se na tomto území.³²³ Následně měla vláda nad ilyrským státem přejít ke kmeni Ardiaeů,³²⁴ u kterého byl zmíněn král Agron ve spojitosti s vybudováním velké flotily a drancováním přímořských řeckých měst. Poté se Sami Frashëri ve výkladu přesunul ke královně Teutě, Agronově manželce a nástupkyni na trůnu. Její vláda zprvu nebyla vyobrazena pozitivně, jelikož proti ilyrskému království měla poštvat Řím zabitím jeho vyslanců žádajících ukončení ilyrských pirátských nájezdů. Ačkoliv byl v tomto výkladu popsán důvod války s Římem takto nelichotivým způsobem, následný boj proti římským vojskům autor vylíčil jako statečný a dlouhotrvající odpor ilyrských bojovníků proti cizím útočníkům. Sami Frashëri následně zmínil Římem vynucené příměří s Teutou, jejíž království tím ztratilo část území.³²⁵ Zánik ilyrského státu autor spojoval se zapojením Genthia do bitvy u Pydny a porážkou makedonského krále Persea.³²⁶ Ve stejném duchu, jako statečný odpor Teuty a Genthia proti římským silám, byl koncipován výklad

³²⁰ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 105-106. V *Obecné historii* charakterizován jako Albánec a silný muž. Tamtéž, s. 105.

³²¹ FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), s. 101-104. FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 30-39.

³²² FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), s. 101. Pirátství a loupeživé výpravy Ilyrové prováděli a tato jejich aktivita se také stala jednou ze záminek třetí římsko-ilyrské války. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 19,22.

³²³ FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), str. 102. V originále je kmen pojmenován jako „Autariat“. Tamtéž.

³²⁴ V originálu pojmenován jako kmen „Ard“. Tamtéž. Ilyrský kmen Ardiaeů k pobřeží dnešní jižní Dalmácie přišel z vnitrozemí poloostrova od řeky Neretvy ve 3. stol. př. n. l. kvůli tlaku Keltů. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 15.

³²⁵ FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), s. 102. Ilyrské království přišlo po první římsko-ilyrské válce o všechna území jižně od města Lissus (dnešní Lezha). HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 22.

³²⁶ FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), s. 102.

v rámci společné kapitoly o obyvatelstvu Ilýrie a Epiru ve Frashëriho politickém manifestu z roku 1899.³²⁷

Bitvu u Pydny z roku 168 př. n. l. lze na základě analyzovaných textů pojímat jako symbolický konec výkladu starověkých dějin Makedonie, Epiru a Ilýrie (v pojetí vybraných autorů tedy jako konec starověkých dějin albánského národa). Zároveň ve vztahu k této události můžeme pozorovat konstruování mýtu o společném boji „pelasgických“ sil u Pydny proti Římanům a vytváření obrazu o pocitu sounáležitosti starověkých předků Albánců, tedy obyvatel Makedonie, Epiru a Ilýrie.

Následné éře římské nadvlády a pronikání dalších kmenů na Balkánský poloostrov nebyla věnována velká pozornost s výjimkou Samiho Frashëriho, který tomuto období v politickém manifestu vyčlenil celou jednu kapitolu.³²⁸ U všech autorů však můžeme nalézt stejný pohled na postavení tehdejšího obyvatelstva těchto tří území jako nadále svobodného. Podle Pashka Vasy se z obyvatelstva nestali poddaní Říma. Ten měl naopak být schopen ocenit statečnost druhých a využít jejich schopností: „... Díky tomuto Albánie neztratila své posvěcené jméno a Římané brali z Albánie mnoho válečníků a bojovníků, a vytvořili několik albánských (*sic*) legií, které nazývali: ilyrské legie. Julius Caesar, kterého lze označit za prvního římského císaře, je měl velmi v oblibě a ctil ilyrské legie, a to až tak, že v Německu měl vždy dvě albánské legie, do jejichž statečnosti vkládal mnoho naděje.“³²⁹ Stejně tak i Naim Frashëri a Sami Frashëri označovali vládu Říma na dobytém území pouze jako *de iure*. Fakticky mělo obyvatelstvo, u obou autorů nazváno Albánci, zůstat svobodné a nadále vládnout na svém území skrze rady starších bez podvolení se dobyvatelům.³³⁰ Lze tak v této části výkladu pozorovat snahu vyobrazit Albánce jako nezlomný národ, který statečně vzdoroval římským vojskům a který i po porážce neztratil svou svobodu a čest. Podobný obraz bude možné později pozorovat i v případě osmanské říše.

Obecně je období starověku ve výkladech jednotlivých autorů pojímané jako významné a slavné období pro albánský národ, který se na základě pojetí pelasgického původu mohl odkazovat na postavy jako Alexandra Makedonského, Pyrrha I., Ptolemaia, Teutu či Genthia. Obyvatelstvo starověké Makedonie, Epiru a Ilýrie bylo pojímáno jako albánské a toto celé území potom jako starověká „Albánie“. Například Pashko Vasa jí

³²⁷ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 7-8.

³²⁸ Tamtéž, s. 8-10.

³²⁹ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 32. V originálu jsou legie přímo pojmenované jako „legjeont e Ilyris“ a „legjeon Shqyptarsh“. Popis rekrutování ilyrských bojovníků do římských legií nalezneme také v Hahnových *Albánských studiích* s velmi podobnou dikcí, jakou používal Pashko Vasa (viz kapitolu Počátky vědeckého zkoumání původu a historie Albánců). Tamtéž, s. 32. HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 417-418.

³³⁰ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 8. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 106.

v tomto období obecně popisoval jako velkou, bohatou, silnou a ctěnou celým světem.³³¹ To následně skončilo po záboru Římem, při kterém „Albánie“ měla ztratit všechny dobré věci a upadnout do bídy, chudoby a nevzdělanosti, byť s uchováním vlastní svobody a cti, jak bylo ukázáno výše.³³² Stejně tak Naim Frashëri zmiňoval aspekty síly, statečnosti a cti „Albánie“ ve starých časech.³³³

3.1.3 Albánština jako důležitý argument starobylosti albánského národa

Při utváření albánského historického příběhu sehrála významnou úlohu samotná albánština. Jazyková kontinuita se stala důležitým argumentem v dokazování starobylosti, a především autochtonnosti, Albánců na Balkánském poloostrovu. Lze zde tak nalézt další využití Hahnových *Albánských studií* a prací Malte-Bruna a arbëreshských učenců v rámci albánského národního hnutí jako zdroje poznatků o původu Albánců. Jejich texty pracovaly se soudobou albánštinou coby důkazem přítomnosti Albánců na Balkáně již ve starověku a na konkrétních příkladech odvozování významu starých toponym a antroponym se tak snažily podložit myšlenku o pelasgickém původu Albánců.³³⁴

Základní premisa pro využití albánského jazyka z 19. století pro argumentaci o původnosti Albánců na Balkáně vycházela z již zmíněné teze, že Albánci jsou přímými potomky starověkého pelasgického obyvatelstva, ne-li jimi samotnými. Na základě toho byla následně albánština z období národního hnutí pokládána za jazyk samotných Pelasgů.³³⁵ Lze tu rozpoznat snahu představit nepřerušenou kontinuitu jazyka, kterým měli Albánci hovořit již od starověku. Označení albánštiny jako staré pelasgičtiny bylo přítomné u všech aktivistů národního hnutí, kteří se ve svých dílech původem Albánců a období starověku zabývali. V případě prostudovaných textů dal rovnítko mezi albánštinou a pelasgičtinou jako první v roce 1859 Thimi Mitko a následně také Pashko Vasa ve svém francouzském díle z roku 1879.³³⁶ V *Pravdě o Albánii a Albáncích* označoval Vasa pelasgičtinu za jazyk starověké populace Epiru a starých Makedonců, kterou se i v autorově době mělo hovořit v částech antické Ilýrie,

³³¹ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 28.

³³² Tamtéž, s. 30.

³³³ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 2* (c. d.), s. 99-100. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 139.

³³⁴ HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 309-343. MALTE-BRUN, *Universal Geography* (c. d.), s. 193. CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar* (c. d.), s. 158.

³³⁵ Srov. DE RADA, Jeronim. *Caratteri della lingua albanese* (c. d.), s. 4. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 93. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 138. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 57. FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 36. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 14. MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 542.

³³⁶ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 542. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 57.

Epiru, Makedonie a na některých řeckých ostrovech pod pojmenováním „arbërishtja“, tedy albánština.³³⁷

Rozdílný náhled na jazykovou kontinuitu představovalo pojetí Naima Frashëriho v *Obecné historii* z roku 1886. Na albánštinu jasně pohlížel jako na pelasgičtinu, kterou označoval za nejstarší jazyk Evropy: „Také dnes se Albánci dělí na větve, jako Toskové, Gegové, Çamové, Labové atd.; všichni jsou ale jeden národ a mají jeden jazyk. Dnešní albánský jazyk je pelasgičtina, která je dcerou sanskrtu, což je jazyk starých Hindů, a matkou všech jazyků Evropy.“³³⁸ V témže díle však zároveň uvedl, že ze samotné pelasgičtiny vycházela jak albánština, tak zároveň i stará řečtina a latina. Ty v jeho pojetí společně tvořily nejstarší evropské jazyky.³³⁹ V širším slova smyslu bychom dnes mohli nazvat roli pelasgičtiny ve Frashëriho jazykovém schématu jako substrátového jazyka albánštiny, staré řečtiny a latiny.

V *Obecné historii* byl také do určité míry narušen koncept absolutní jazykové kontinuity tvrzením, že „vidouce ale všechny zapsané prastaré jazyky, které se proměnily, nemůžeme říci, že prastaří Albánci mluvili naším jazykem, jak se jím mluví dnes.“³⁴⁰ Oproti tomu Sami Frashëri ve svém politickém manifestu z roku 1899 označil albánštinu, stejně jako Pashko Vasa, za nejstarší jazyk v Evropě, kterým se v 19. století mluvilo stejně jako za Pelasgů. Dodal k tomu, že „pokud by dnes byl nějaký Pelasg, mohl by si povídat s Albáncem stejně, jako si rozumí Tosk s Gegem a Čam s Gorarem.“³⁴¹ Zároveň ale stejně jako Naim Frashëri a Pashko Vasa reflektoval zařazení albánštiny do indoevropské skupiny jazyků a uváděl její spřízněnost se starou řečtinou, latinou, perštinou či sanskrtem. Podle pojetí Samiho Frashëriho se albánština jako jediná z již zaniklých starých jazyků uchovala v původní podobě díky geografické a sociální izolovanosti albánského obyvatelstva od cizích vlivů.³⁴²

Jazykovou kontinuitu albánštiny již od starověku popsal také Jeronim de Rada ve svém spisu *Charakter albánského jazyka*. Podle jeho názoru se albánština uchovala z větší části ve své původní podobě s odlišnými prvky od staré řečtiny či latiny. Oproti předešlým autorům se však Jeronim de Rada snažil své tvrzení dokázat lingvistickým rozbořem

³³⁷ Pashko Vasa se v případě starých Makedonců odvolával na Plútarcha a další antické historiky. Zmínil, že Plútarchos ve svých spisech neoznačuje jazyk, kterým Alexandr Makedonský komunikoval se svými vojáky, za řečtinu, ale makedonštinu. Vasa na základě toho došel k závěru, že dorozumívacím jazykem v makedonském vojsku nebyla řečtina, nýbrž makedonština, tedy dle Vasy stará pelasgičtina. To bylo založeno na jeho chápání antických Makedonců jako součásti pelasgického obyvatelstva. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 57-59.

³³⁸ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 93.

³³⁹ Tamtéž, s. 6-7.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 93.

³⁴¹ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 14. U posledně zmíněného etnika měl Sami Frashëri zřejmě na mysli příslušníka etnické skupiny Goranů z oblasti Gora (dnešní Kosovo).

³⁴² FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 14-15.

albánštiny a uvedením jejích charakteristik. Popsán byl např. určitý a neurčitý tvar podstatných jmen, tvar sloves či tvoření plurálu. Na základě svého rozboru Jeronim de Rada došel k závěru, že se albánština v Evropě objevila zřejmě v rané antice, aniž by však uvedl přesnější dataci.³⁴³

Na základě tohoto pojetí albánštiny a vytvořeného obrazu nepřetržité existence albánského jazyka v té či oné podobě již od starověku mohli následně předáci národního hnutí využít další argument potvrzující autochtonnost a stáří albánského národa. Ten byl právě založený na zmíněném odvozování významu toponym a antroponym z oblasti Balkánského poloostrova a sousedních regionů s použitím soudobé albánštiny podle vzoru Hahna či Malte-Bruna. Tento způsob demonstrování původnosti, rozšíření a starobylosti albánského obyvatelstva se stal velmi oblíbenou a četnou disciplínou mezi významnými představiteli národního hnutí.³⁴⁴ Lze ho najít jak u Thimiho Mitka, tak také u Pashka Vasy, Samiho Frashëriho, Naima Frashëriho a Jeronima de Rady.³⁴⁵ Během uvádění jednotlivých příkladů se však nehledělo na lingvistické vysvětlení pravidel hláskových změn během vývoje jazyka. Hlavním kritériem naopak byla fonetická podobnost obou výrazů a hledání jejich sémantické souvislosti. Zároveň je třeba brát v potaz fakt, že se nedochovaly žádné záznamy jazyka tzv. pelasgického obyvatelstva.³⁴⁶ Jednalo se o prezentování starověkosti Albánců a albánštiny zcela v souladu s duchem romantického náhledu národního hnutí. Záměr a cíl autora společně s účelovým vybíráním zdrojů informací tak upozadovaly faktickou stránku věci. Zmíněný postup navíc mohl být v očích představitelů národního hnutí legitimizován jeho rozpracováním v dílech evropských učenců.

Jako příklad zmíněného odvozování za použití soudobé albánštiny lze uvést článek Thimiho Mitka z roku 1879, ve kterém pojmenování Epirus vysvětloval pomocí albánského slova „epërë“ (vysoko) s tou logikou, že území Epiru je oproti dalším oblastem Řecka položeno výše. Dále např. uváděl označení Ambrakia v souvislosti se slovem „breg“ (břeh) kvůli geografické poloze tohoto antického města.³⁴⁷ Naim Frashëri v *Obecné historii*, vedle stejného vysvětlení Epiru jako v případě Mitka, vysvětloval pojem Ilýrie na základě

³⁴³ DE RADA, Jeronim. *Caratteri della lingua albanese* (c. d.), s. 4-7.

³⁴⁴ Srov. HAHN, Johann Georg von. *Albanesische Studien* (I. díl, kapitola IV. *Sind die Albanesen Autochthonen?*), s. 229-254.

³⁴⁵ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 545. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 62-66. FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), s. 25, 74, 235-236. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 7, 14. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 95. DE RADA, Jeronim. *Caratteri della lingua albanese* (c. d.), s. 8-10.

³⁴⁶ Chybějící záznam jazyka Pelasgů uváděl v *Pravdě o Albánii a Albáncích* i Pashko Vasa s tím, že vyšší vrstvy pelasgického obyvatelstva měly používat vedle svého jazyka kvůli prestiži především starou řečtinu. I přesto následně využíval v dílech soudobou albánštinu k vysvětlování toponym a antroponym. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 95.

³⁴⁷ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 562.

albánského „i lirë“ (svobodný), tedy jako zemi svobodného obyvatelstva.³⁴⁸ Sami Frashëri následně vedle některých uvedených slov odvozoval ve své turecké encyklopedii označení staré římské silnice Via Egnatia ze slova „e gjata“ (dlouhá).³⁴⁹ Jméno města Skadar (alb. Shkodër) spojoval se slovem „kodër“ (kopec) s vysvětlením, že se město nejdříve tvořilo kolem pevnosti na kopci.³⁵⁰ Albánským slovem „i madh“ (velký) poté vysvětloval označení oblasti Ematia, ve které byla založena antická Makedonie, jejíž označení Sami Frashëri také spojoval s vysvětlením „velké země“ (alb. vendi i madh).³⁵¹ Stejným způsobem využil argumentaci s odvozováním toponym také ve svém politickém manifestu.³⁵²

Jeronim de Rada se pomocí tohoto způsobu práce s jazykem snažil dokázat spřízněnost obyvatelstva staré Troje a Frýgie s albánským obyvatelstvem odvozením pojmenování Říma, který mělo obyvatelstvo z těchto oblastí podle Publia Vergilia Mara založit. De Rada k tomuto záměru použil albánského slova „rromi“ (žijeme/obýváme).³⁵³ Poté např. vysvětluje pojmenování Adria, chápáno jako oblasti kolem Jadrana, pomocí slova „atëri“ (otčina).³⁵⁴

Hlavní součástí této argumentace se však v analyzovaných textech stalo vysvětlování antroponym, zejména v souvislosti s postavami antické mytologie. Stejně jako v případě toponym se jednalo o převzetí části *Albánských studií* a *Obecné geografie* o paralelách mezi pojmenováním postav řecké mytologie a soudobou albánštinou.³⁵⁵ Přijmutím tohoto náhledu autoři daných textů nejenže zdůraznili stáří svého národa, ale také podtrhli tvrzení, že řecké antické náboženství nebylo původem helénské, ale pelasgické, tedy z jejich pohledu albánské.

Jako první zahrnul tento konstrukt v ucelené podobě Pashko Vasa v díle *Pravda o Albánii a Albáncích*. Pro příklad lze zmínit pojmenování „Kaos-i“ (Chaos), které Vasa popisoval jako označení prázdnoty, neforemnosti. Toto slovo mělo podle jeho výkladu pocházet z pelasgického slova „hâ-hao“, což představovalo albánské sloveso „ha“ (jíst). Z toho následně tvoří slovo „haos“ s významem jakéhosi požírače. U tohoto pojmenování také uvádí možnost původního slova „haap/haapsi“, tedy otevřený/prázdný.³⁵⁶

V podobném duchu byl následně popsán původ pojmenování „Ereba“ (Erebus) ze slova „errësira“ (temnota), odpovídající temnému místu podsvětí.³⁵⁷ Dále například

³⁴⁸ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 95.

³⁴⁹ Silnice spojující Dyrrachium, Soluň a Byzantium. FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), s. 25.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 235-236.

³⁵¹ Tamtéž, s. 73.

³⁵² FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 14.

³⁵³ DE RADA, Jeronim. *Caratteri della lingua albanese* (c. d.), s. 11.

³⁵⁴ Tamtéž.

³⁵⁵ Srov. HAHN, Johann Georg von. *Albanesische Studien* (c. d.), s. 244-254.

³⁵⁶ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 62.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 62.

pojmenování „Gea“ mělo mít základ ve slově „dhe“ (země), „Kronos“ ve slově „kohë“ (čas), „Hera“ být ze slova „erë“ (vítr/dech), „muze“ (múzy) od slova „mësoj“ (učit se/učit).³⁵⁸ Takto Pashko Vasa popsal celkem původ 17 výrazů z antické mytologie.³⁵⁹ Podobně se prvními albanistickými texty inspiroval také Sami Frashëri ve svém politickém manifestu a Jeronim de Rada ve spise o albánštině z roku 1899.³⁶⁰ V něm se vedle označení bohů a titánů řecké mytologie zaměřil také na pojmenování postav dvou mýtických hrdinů: Achillea a Odyssea. Ti v pojetí výkladu de Rady měli albánská jména, která po vysvětlení na základě albánštiny měla objasňovat jejich roli a vystupování v bájích. Jméno Achilleus vysvětlil pomocí slov „Akj i ljee“³⁶¹ (tak rychlý/hbitý/lehkonohý) tvořící ucelené jméno „Akillêa“. Jméno Odysseus poté odvodil od albánského „uudh“ (cesta/pout') tvořící pojmenování „Udhisse/Ulisse“.³⁶²

Jméno Achilleus však bylo do historického příběhu Albánců zasazeno již dříve. Z analyzovaných textů ho jako první spojoval s albánštinou Thimi Mitko v roce 1859. Jako základ použil Achilleovo další pojmenování Aspetos, u čehož uvedl slovo „shpejt/shpejtoj“ (rychle/pospíchat). Zároveň k němu přidal přízvisko „rychlonožý“ Achilleus pro potvrzení albánského charakteru jména.³⁶³ Za Albánce byl tento mýtický hrdina považován také v *Obecné historii* Naima Frashëriho, kde používal tvar jeho jména odkazující na údajný albánský základ: „Aqilehti“ (tak rychlý/hbitý/lehkonohý).³⁶⁴

S problematikou role albánštiny v rámci vytváření národního příběhu Albánců souvisel také pohled jednotlivých autorů na původ pojmenování sebe samých názvem „Shqiptar“ (Albánc). S touto otázkou se lze setkat v příspěvku Thimiho Mitka v řeckých novinách *Pandora* z roku 1859, u Pashka Vasy v obou dílech z roku 1879, v *Obecné historii* Naima Frashëriho a zároveň i v politickém manifestu Samiho Frashëriho.³⁶⁵ Všechny zmíněné příklady zabývající se původem a významem endonyma „Shqiptar“ spojuje fakt, že jeho vysvětlení bylo založeno na fonetické podobnosti tohoto slova s albánským výrazem pro orlici: „shqiponja“. Spojení endonyma „Shqiptar“ a slova „shqiponja“ jako jeho původu uvedl také Hahn v *Albánských studiích* jako jednu z možných variant.³⁶⁶ Naopak Malte-Brun v *Obecné geografii* tuto verzi nezmínil.³⁶⁷

³⁵⁸ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 63-65.

³⁵⁹ Tamtéž, s. 62-66.

³⁶⁰ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 14. DE RADA, Jeronim. *Caratteri della lingua albanese* (c. d.), s. 8-9.

³⁶¹ Ve standartní albánštině odpovídá přepis „aq i lehtë“.

³⁶² DE RADA, Jeronim. *Caratteri della lingua albanese* (c. d.), s. 10.

³⁶³ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 545.

³⁶⁴ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 97.

³⁶⁵ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 543. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 26-27, 56-57. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 95. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 5.

³⁶⁶ HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 310.

³⁶⁷ Podle Malte-Bruneho vzniklo pojmenování „Shqiptar“ ze slova „skiphos“ označující ve starořeckém eolském dialektu meč. Jak již bylo zmíněno, v *Obecné geografii* byla albánština popsána

Vysvětlení toho, proč se ze slova „shqiponja“ stalo vlastní označení pro Albánce, se však v analyzovaných textech lišilo. Thimi Mitko a Pashko Vasa toto pojmenování podložili příběhem z Plútarchova spisu o Pyrrhovi, ve kterém hovořil Pyrrhos se svými vojáky.³⁶⁸ Pashko Vasa to v díle *Pravda o Albánii a Albáncích* popsal následovně: „... I přes všechny tyto porážky vidíme ve třetím století vystoupení velké epirské osobnosti, Pyrrha, který před tím, než vyrazil do Itálie, bojoval jak proti Makedoncům, tak také proti Řekům, kteří byli sousedy na hranicích jeho země; právě v tomto čase se stalo, že jeho vojáci, udivení rychlostí jeho (Pyrrhových) vojenských manévřů, mu řekli, že si s ničím nezadá s orlicí. Pyrrhos jim dal za pravdu, ale dodal, že jejich armády mu sloužily jako křídla, která ho nesla v jeho letu.“³⁶⁹ Podle výkladu Vasy se na základě tohoto Pyrrhova přízviska rozšířilo pojmenování „Shqiptar“ na antické obyvatelstvo Epiru a následně na všechny, kteří se dnes označují tímto názvem.³⁷⁰ Thimi Mitko se při vysvětlení původu tohoto označení odvolával na tentýž příběh.³⁷¹ Oba autoři tak chápali zmíněné pojmenování jako původní název Albánců již od starověku bez toho, aniž by brali v potaz pojmenování historických albánských diaspor v Itálii, tzv. Arbëreshů, či v Řecku, tzv. Arvanitů.

Od albánského výrazu pro orlici odvozoval název „Shqiptar“ také Naim Frashëri. Ve svém výkladu se však nezmiňoval o Pyrrhovi a jeho přízvisku. Původ označení naopak hledal v mýtické roli orlice coby božského dravce a znaku statečnosti, který byl poté používán na albánských praporech.³⁷² S touto symbolickou rovinou obrazu orlice pracoval také Sami Frashëri, který ale odmítal pojmenování „Shqiptar“ jako původního označení Albánců. Argumentoval zde pojmenováním Albánců v historických diasporách, které v díle označoval jako „Arbëre“.³⁷³

Jak již bylo zmíněno, původ označení „Shqiptar“ z albánského slova „shqiponja“ je zmíněno Hahnem v roce 1854. Není to však jediné vysvětlení, které bylo v *Albánských studiích* předloženo. Jako první Hahn naopak zmiňuje odvození označení „Shqiptar“ od

jako jazyk zčásti s helénskými kořeny. Malte-Brun zde navíc odkazoval na charakter Albánců jako bojovného lidu, čímž se meč dostal rovnou do jejich pojmenování. MALTE-BRUN, *Universal Geography* (c. d.), s. 193.

³⁶⁸ Jedná se o část *Pyrrhos a Marius* z Plútarchova díla *Životopisy slavných Řeků a Římanů*: „Po oné bitvě se Pyrrhos vrátil domů ověnčen slávou; byl na to hrdý a měl z toho radost. A když mu Épeirané začali říkat Orel, řekl jim: Vaší zásluhou jsem orel; a jak také ne, když jsem vašimi zbraněmi jako rychlými křídly vynášen do výše.“ PLÚTARCHOS, *Životopisy slavných Řeků a Římanů I.*, Praha 2006, s. 562. Pohled Pashka Vasy a Thimiho Mitka byl následný: soudobá albánština byla vlastně pelasgičtina, tudíž rozhovor mezi Pyrrhem a vojáky byl veden v albánštině. Označení pro orla tak spojovali se slovem „shqiponja“. Originál Plútarchova díla je však ve staré řečtině.

³⁶⁹ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 56. Stejný příběh o rozhovoru Pyrrha s vojáky obsahuje také Vasovo dílo *Albánie a Albánci* taktéž s odkazem na Plútarchův spis. Tamtéž, s. 26-27.

³⁷⁰ Tamtéž, s. 56-57. Pojmenování „Shqiptar“ chápal Pashko Vasa jako označení „synové orlice“ a Shqipëri jako „země orlice“. Tamtéž.

³⁷¹ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 543.

³⁷² N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 95.

³⁷³ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 5.

albánského slova „shqiptoj/shqiptim,“ tedy vyslovovat/výslovnost.³⁷⁴ Na verzi s příběhem o rozhovoru Pyrrha s vojáky se naopak díval velmi skepticky.³⁷⁵ S ohledem na dobový kontext rozvíjejícího se albánského romantismu a národního hnutí však bylo logické, že autoři sáhli právě po variantě odkazující na původ ve slově orlice. Mohli tak v textech posílit národní hrdost Albánců a opětovně poukázat na starobylost jejich původu v případě odkazu na rozhovor Pyrrha s vojáky.

S Hahnovým dílem *Albánská studia* souviselo také téma tzv. albánské abecedy a jejího popsání jako jednoho z nejstarších písem v Evropě převzatého přímo od Féníčanů.³⁷⁶ S touto problematikou se lze setkat v dílech Naima Frashëriho a Samiho Frashëriho.³⁷⁷

Označení Hahnem popsaného písma jako původního albánského, se základem v tom fénickém, nejdříve uvedl Naim Frashëri v *Obecné historii* se zmíněním přímého odkazu na Johanna Georga von Hahna a *Albánská studia*. Autor především zdůraznil, že nejdříve tuto abecedu používali „staří Albánci“, od kterých ji následně převzali Heléni.³⁷⁸ Zároveň s tím Naim Frashëri do textu zahrnul i zmínku o velmi malém rozšíření tohoto písma: „Mnoho učenců říká: že Albánci kdysi převzali nejdříve písmo od Féníčanů, a od pradávných Albánců ho převzali staří Řekové. Byly nalezeny zbytky kamenů v Albánii pozůstalých ze starých dob, které jsou popsané albánským jazykem a albánským písmem. Toto písmo se více podobá písmu Féníčanů než starým písmenům Řeků. Proto říkají, že staří Albánci převzali písmo od Féníčanů, prastarí Řekové ho vzali od Albánců. Staré albánské písmo ale můžeme vidět pouze na zmíněných kamenech, jinde ne. Proto dodáváme, že není mnoho používané.“³⁷⁹ Ve stejném duchu otázku „starého albánského písma“ popisoval taktéž Sami Frashëri ve svém politickém manifestu i s odkazem na Hahnovo dílo.³⁸⁰

3.2 Období temného středověku

Po rozsáhlé části, jež se v jednotlivých výkladech dějin Albánců zabývala otázkou původu a obdobím starověku s představením antické Makedonie, Epiru a Ilýrie, se popis národních dějin přesunul k jakémusi přechodnému období. To spojovalo dva důležité momenty v historickém příběhu albánského národa představující epochu Pelasgů ve starověku a boj Skanderbega proti osmanské říši. Symbolicky toto období bylo ohraničeno bitvou u Pydny v roce 168 př. n. l. a životem Jiřího Kastriotiho-Skanderbega v 15. století.

³⁷⁴ HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 310. Analogicky k tomu uváděl France Miklošiče a jeho tezi, že označení Slovanů pochází ze slova „slovo“.

³⁷⁵ HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 311.

³⁷⁶ Srov. HAHN, Johann Georg von. *Albanesische Studien* (c. d.), s. 295-296.

³⁷⁷ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 94. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 16.

³⁷⁸ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 94.

³⁷⁹ Tamtéž.

³⁸⁰ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 16.

Byť se tedy jednalo o velmi dlouhou historickou epochu zahrnující více jak patnáct set let, autoři jí v analyzovaných textech věnovali velmi málo prostoru bez hlubšího popisu, jaký lze najít u předcházející části výkladu. Informační penzum v rámci analyzovaných textů je pro toto období nejmenší ze všech částí zabývajících se popisem historického vývoje a prameny se zde omezily pouze na díla představující ucelený popis dějin Albánců z pera Naima Frashëriho, Samiho Frashëriho a Pashka Vasy.³⁸¹ Výjimku tvořila poezie Naima Frashëriho *Opravdová touha Albánců* a *Historie Skanderbega* a Jeronima de Rady *Nešťastný Skanderbeg*. Tohoto období se zmíněné básnické útvary dotkly velmi krátce na několika řádcích.³⁸²

Oproti předchozí části v textech také nenalezneme společnou a ucelenou strukturu výkladu, jakou v případě starověku představovala osnova: 1) antická Makedonie 2) Epirus 3) Ilýrie.³⁸³ Rámcové společné motivy a témata v této krátké fázi výkladu představoval jednak popis úpadku velikosti Albánců, popřípadě jejich předků v závislosti na pojetí autora, po vyzdvihovaném období ukončeném bitvou u Pydny. To bylo spojené s nájezdy kočovných kmenů na Balkán ze severu a z východu. Dalším tématem bylo utváření menších albánských feudálních držav. Po tom již výklady přecházely k popisu tureckého záboru albánských území, na což navázala část Skanderbegova boje proti osmanské říši.

Pokud bychom počáteční období historického příběhu Albánců všeobecně shrnuli jako obraz silného, ctěného a především společně vystupujícího pelasgického obyvatelstva, tak k této fázi výkladu by se naopak hodilo pojmenování jako rozpad starověké jednoty, rozdělení Albánců do menších útvarů a celkově jejich úpadek. Obecně negativní popis období středověku, který zahrnoval většinu této přechodné éry, lze najít například u Naima Frashëriho v *Obecné historii*. Středověk v ní popsal jako dobu válek, ztráty vzdělanosti a poznání, ve které se člověk choval jako „divoch.“³⁸⁴ Podobně negativně toto období popsal Pashko Vasa v návaznosti na zánik antické řecké kultury.³⁸⁵ Přímo k Albáncům se hodnocení tohoto přechodného období vztahovalo v *Opravdové touze Albánců*, kde Naim Frashëri popsal středověk jako epochu velkého vlivu barbarství a fanatismu, kdy měli Albánci slepě bojovat ve službách cizích zájmů na úkor „vlasti a národa.“³⁸⁶ V podobném duchu toto období představil Sami Frashëri v turecké encyklopedii pod heslem Albánci, kde bylo dobytí

³⁸¹ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 57, 16-108. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 7-10, 24. FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kámús al-a'lám* (c. d.), s. 39. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 32-33, 73-75.

³⁸² FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 146. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 9. DE RADA, Jeronim. *Opera omnia: Skanderbeku i pafan* (c. d.), s. 158.

³⁸³ Viz podkapitolu 3.1.2 Antická Makedonie, Epirus a Ilýrie jako součást dějin albánského národa.

³⁸⁴ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 56.

³⁸⁵ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 73.

³⁸⁶ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 146.

Římány pojímáno jako začátek neštěstí Albánců.³⁸⁷ Obraz upadající Albánie lze nalézt také v *Nešťastném Skanderbegovi* Jeronima de Rady. Ve třetí písni zasazené do roku 1418 byla Albánie jednou z postav popsána jako ubohá země, která pomalu skomírala.³⁸⁸

Zánik obrazu starověké jednoty pelagického obyvatelstva byl spojen s vládou římské říše, jejím rozdělením a slábnoucí centrální mocí Konstantinopole, kvůli čemuž se mohly na albánském území etablovat menší samostatné celky. Po předchozím negativním obrazu této epochy však lze u vzniku těchto menších feudálních celků najít v analyzovaných textech také kladný aspekt spojený s udržení vlády Albánců na svých územích skrze vlastní vůdce.³⁸⁹

V rámci ucelených výkladů dějin Albánců se tomuto přechodnému období jako první krátce věnoval Pashko Vasa v roce 1879. V albánsky napsaném díle *Albánie a Albánci* mu vyhradil necelé dvě strany. Na nich především reflektoval ono rozdělení Albánců do malých feudálních držav, k čemuž se dostal hned po pádu západní části římské říše.³⁹⁰ Následně se ve výkladu přesunul rovnou do 15. století k vládě Murada II. a jeho postupnému dobývání Balkánu bez bližšího popisu.³⁹¹ Na územích pojímaných jako Albánie zmínil pouze vládu Jana Kastriotiho v Kruji, otce Skanderbega, a obavu dalších albánských vladařů z osmanské hrozby. Tímto skokem v popisu dějin se ve výkladu dostal k následujícímu důležitému momentu v podobě Skanderbegova protiosmanského boje.³⁹²

V případě francouzsky napsaného díla *Pravda o Albánii a Albáncích* se Pashko Vasa odpoutal v této fázi od popisu dějin Albánců a zaměřil se na Řeky a Byzantskou říši, kterou v textu také označoval pouze jako „Řecko.“³⁹³ K přesunutí pozornosti k Řekům se dostal v návaznosti na jejich společný osud s Albánci po dobytí Římány. Jako důsledek ztráty svobody a bohatství označil zničení antické řecké kultury a úpadek Řeků, ze kterého se již z Vasova pohledu nikdy nevzpamatovali. Ve výkladu následně přešel k oslabování Východního císařství nájezdy Gótů a Bulharů a nakonec k rozbití „Řecka“ na malé feudální državy po jeho dobytí křižáky.³⁹⁴ Na porážku Byzance při čtvrté křížové výpravě nahlížel

³⁸⁷ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 39.

³⁸⁸ DE RADA, Jeronim. *Opera omnia: Skanderbeku i pafan* (c. d.), s. 158.

³⁸⁹ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 107. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 32. FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 39. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 9. Emancipace domácích albánských rodů začala ve 2. pol. 14. stol. s rozpadem srbského státu po smrti Štěpána Dušana. Jejich snahou bylo především vybudovat své nezávislé státní útvary. Mezi nejvýznamnější albánské feudální rody se řadily: Balsha, Zaharia, Kastrioti, Dukagjini, Thopia, Gropi či Muzaka. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 75-77.

³⁹⁰ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 32.

³⁹¹ Tamtéž, s. 33.

³⁹² Tamtéž.

³⁹³ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 73.

³⁹⁴ V textu Pashko Vasa neuvádí přesnou dataci a pojmenování této události. Je však jasné, že zde Vasa narážel na čtvrtou křížovou výpravu z roku 1204, jejímž vrcholem bylo dobytí křižáckým vojskem Konstantinopole a vytvoření latinských feudálních celků na většině území zaniknuvší Byzantské říše. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 195-200.

Pashko Vasa velmi negativně. Z jeho pohledu latinští vládcové uplatňovali na svých územích krutou vládu. Zároveň toto období Vasa popsal jako vrchol úpadku, kdy byl dle jeho slov „západní barbarismus“ našroubován na pozůstatky antické civilizace.³⁹⁵ Výklad Pashka Vasy se přiklání k ortodoxnímu pojetí této části dějin vrcholící „západními barbary“ v Konstantinopoli. Tato perspektiva je u Vasy zajímavá s ohledem na jeho konfesní příslušnost ke katolické církvi. Ta zde zřejmě byla upozaděna autorovou fascinací antickou kulturou a chápáním Byzantské říše jako její uchovatelky. Vzhledem k chybějícímu vztahu k historii Albánců, který se zde Pashko Vasa ani nepokoušel nějakým způsobem vytvářet, je složité hledat jiné odůvodnění jeho pojmání této části dějin.

Obraz Byzantského císařství po jeho obnově nebyl ve Vasově výkladu zcela kladný. Zmínil ztrátu jeho někdejší síly kvůli špatné vnitřní administrativě a despocii. Následně Pashko Vasa pokračoval v negativním tónu při popisu drobící se Byzance ještě před jejím dobytím Osmany. Se vstupem osmanské říše do výkladu se i zde Vasa přesunul rovnou ke Skanderbegově epoše, podobně jako ve svém albánském díle.³⁹⁶

Odlišný přístup k výkladu tohoto období zvolil Naim Frashëri v učebnici *Obecná historie* z roku 1886. V té se zaměřil především na výboje cizích kmenů a vojsk na ta území, která chápal jako albánská. Od ovládnutí Balkánu Římany se v popisu přesunul hned k roku 447 n. l. Sem zasadil nájezdy Hunů do Evropy v čele s Attilou, které se neměly vyhnout ani „Albánii.“³⁹⁷ Následně v rámci výkladu popsal další nájezdy do této oblasti ze strany Gótů, Sarmatů a poté i Bulharů, kteří měli albánské území vydrancovat dvakrát, v roce 487 a 523.³⁹⁸ Dále byl zmíněn příchod Slovanů, Avarů, přechod křižáků a zabránění několika území Normany a Benátkami v roce 1100.³⁹⁹ Až následně se Naim Frashëri dostal ke konstatování, že se slábnoucí silou Byzantské říše rostla naopak moc lokálních albánských vládců

³⁹⁵ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 73.

³⁹⁶ Tamtéž, s. 74-75.

³⁹⁷ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 106. Hunové se na území dnešní Albánie dostali mezi léty 500 a 517. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 37.

³⁹⁸ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 107. Krátkodobě na území dnešní Albánie pronikli Vizigóti v roce 380 a následně s přestávkami výboje pokračovali do roku 403. Vandalové zpustošili pobřežní oblasti v roce 467. Ostrogóti se zde objevili v roce 459 a mezi léty 479 a 488 se na větší části území trvale usadili až do svého odchodu na Apeninský poloostrov. Bulharský středověký stát se na území dnešní Albánie poprvé dostal v roce 851. Větší část do něj byla zahrnuta za vlády cara Symeona. Části dnešní Albánie byly následně součástí také obnoveného bulharského státu s centry v Prespě a Ochridu až do jeho zániku v roce 1018. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 37, 46-47.

³⁹⁹ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 107. První válečná výprava Normanů z Apeninského poloostrova na Balkán se uskutečnila v roce 1081 pod vedením Roberta Guiscarda a jeho syna Bohemunda Tarentského, který se v čele vojsk vylodil na Korfu a na pobřeží jižní Albánie. První normanská výprava skončila nezdarem v roce 1085. Druhá výprava Normanů pod vedením Bohemunda Tarentského začala v roce 1107 vyloděním mezi dnešním Dračem a Vlorou. Byzantské síly je však již v následujícím roce dokázaly porazit v rozhodujícím střetu u Dyrrachionu (Drače). HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 54-55.

zakládajících menší državy, v textu s označením „království.“⁴⁰⁰ Stejně jako u Pashka Vasy označil Naim Frashëri za nejsilnější království to Jana Kastriotiho s centrem v Kruji. Zároveň zmínil i další významné albánské rody jako Shpata, Thopia, Arianiti, Dushmani a Dukagjini. Blíže se jimi však Naim Frashëri nezaobíral a naopak rychle přešel po zmínce o rozdělení římské říše k roku 1435, kdy se měli Osmané dostat do Albánie, což opět ve výkladu vedlo k popisu Skanderbegova boje proti osmanským sultánům.⁴⁰¹

Na rozdíl od dvou výše zmíněných autorů věnoval Sami Frashëri období mezi starověkou fází výkladu a obdobím Skanderbega více prostoru. A to především ve svém politickém manifestu z roku 1899, kde této epoše zasvětil jednu ucelenou kratší kapitulu s názvem „Malá království Albánie.“⁴⁰² Sami Frashëri taktéž jako jediný z analyzovaných představitelů národního hnutí zahrnul do výkladu vysvětlení ohledně osudu starověkých Makedonců a dalších kmenů, jím pojímaných jako pelasgických.

Ve svém politickém manifestu předestřel, že po římském dobytí Makedonie a dalších částí Balkánského poloostrova se tamní pelasgické obyvatelstvo, zahrnující Makedonce, Ilyry a Thráky, začalo mísit s příchozí cizí populací, čímž mělo to původní zaniknout.⁴⁰³ Výjimku však z jeho pohledu tvořila část Ilyrů, ze kterých podle výkladu pocházejí dnešní Albánci. Toto své pojetí následně rozvedl líčením, že v 7. století se na Balkán ze severu a východu dostali Bulhaři a Slované. V oné době podle Frashëriho došlo k srbskému zabrání „severní Ilýrie,“ tedy Bosny, Hercegoviny, Dalmácie, Srbska a Černé Hory. Tamní Pelasgové se postupně promísili se Slovany a přijali jejich jazyk. Makedonii podle výkladu ovládli Bulhaři, kteří se před tím promísili se Slovany. Část makedonských Albánců (*sic*) uprchla na západ do albánských hor.⁴⁰⁴

Z jeho pohledu tímto způsobem Albánci ztratili území po svých pelasgických předcích a ze samotné Albánie se stala „malá země, která zabírala polovinu jižní Ilýrie, polovinu (severní a západní stranu) Makedonie a celý Epirus. (...) Od té doby dále Albánie nezměnila hranice, i dnes jsou stejné, až na některá území, která byla dána Srbsku a Černé Hoře po shromáždění v Berlíně, jako Vranja, Leskovac, Kurshunlia, Ulcinj atd.“⁴⁰⁵ Sousední území následně Sami Frashëri označoval jako „Slavii.“⁴⁰⁶ Ve výkladu také konstatoval, že při

⁴⁰⁰ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 107.

⁴⁰¹ Tamtéž, s. 108. Osmané se na albánská území dostávají v rámci výbojů na Balkán již mezi léty 1352 a 1402, kdy se jednalo o jednotlivé vojenské výpady a získávání vazalů mezi tamní šlechtou. Přímé začleňování do Osmanské říše se odehrávalo ve 20. let. 15. stol., kdy byla např. v roce 1415 obsazena Kruja, 1417 dobytá Vlora s pevností Kaninou a v roce 1419 Gjirokastra. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 94-96.

⁴⁰² FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 10.

⁴⁰³ Tamtéž, s. 7.

⁴⁰⁴ Tamtéž, s. 9.

⁴⁰⁵ Zmíněná sídla: Vranje, Leskovac, Kuršumlja (v dnešním jižním Srbsku v okrese Toplica), Ulcinj. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 9.

⁴⁰⁶ V originálním textu použité slovo „Shqehëri“. Tamtéž, s. 9.

rozdělení římské říše tato Albánie zůstala ve Východním císařství, s jehož slábnoucí mocí se začala na albánském území objevovat svébytná království, kdežto některá území podél pobřeží zabrali Benátčané. Jako nejvýznamnější feudální rod zde nebyl zmíněn pouze Kastrioti z Kruje, ale také rod Thopia z Arty.⁴⁰⁷ Jako méně mocné oproti dvou zmíněným rodinám Sami Frashëri uvedl rod Dukagjini od Skadaru a Muzaka od Muzeqeji, nicméně stále byly jejich državy označovány jako „království.“ Vedle nich byla zmíněna existence menších feudálních celků na albánském území, která autor pojmenoval jako „bojarëri“ a „kryesi“, mezi nimiž mělo docházet k neustálým šarvátkám a válkám.⁴⁰⁸ Těmto albánským feudálním državám Sami Frashëri nepřisuzoval hlubší význam pro dějiny Albánců. Nespatřoval v nich zárodek samostatnosti albánského národa, u kterého by bylo nutné se ve výkladu déle zdržet. Nedožíváme se tak nic bližšího o Frashëriho vnímání jejich civilizačního charakteru.

Po vyobrazení rozpolcenosti Albánců ve formě výše zmíněných samostatných menších celků se Sami Frashëri ve výkladu přesunul k osmanskému záboru albánských území, která nebyla schopna takto jednotlivě vojenskému tlaku vzdorovat. Postupně mělo dojít k podmanění všech albánských feudálů s tím, že někteří přijali nadvládu Osmanů dobrovolně. Tímto se autor dostal k Janovi Kastriotimu, který vládu Turků přijal bez boje. Podobně jako v předchozích dílech představovala postava tohoto albánského šlechtice spojující článek mezi přechodným obdobím středověku a částí o Skanderbegově boji proti osmanské říši.⁴⁰⁹

Jak z výše uvedeného popisu jednotlivých pojetí dějin vyplývá, pouze v případě Naima Frashëriho můžeme nalézt alespoň přibližné časové ukotvení jeho výkladu, pokud pomineme zmínku o příchodu Slovanů v 7. století u Samiho Frashëriho. V případě ostatních textů se jednalo spíše o popis jednotlivých témat a motivů bez bližšího dějového výkladu, jasné posloupnosti událostí a datace. Toto zredukování patnácti set let s největší pravděpodobností souviselo s nejasným etnickým vývojem na tomto území při absenci informací z historických pramenů. Ilyrové, kteří byli chápáni jako jedni z předků Albánců, se z historických pramenů vytrácejí na počátku 7. stol. n. l. a samotní Albánci se v nich poté objevují až v 11. století.⁴¹⁰ Jak bylo popsáno výše, tato okolnost byla patrná i v dílech prvních albanistů, jejichž výklady byly zřejmě jedním z hlavních inspiračních zdrojů pro představitele národního hnutí při formování vlastního pohledu na dějiny Albánců. V této fázi se tak v díle

⁴⁰⁷ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 10.

⁴⁰⁸ Tamtéž, s. 10. Sami Frashëri menší državy pojmenoval podle toho, kdo z jeho pohledu byl v jejich čele. Pro název „bojarëri“ si vypůjčil označení „bojar“ pro pojmenování feudálů z Bulharska, Moldavska či Valašska a dalších východoevropských území. „Kryesi“ pak zřejmě označovalo prostě to území, kde vládl „kryetar“, tedy náčelník/vládce/vůdce.

⁴⁰⁹ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 10.

⁴¹⁰ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 40, 56.

Thunmanna či Hahna spíše než o dějiny Albánců jednalo o popis historického vývoje toho území, které jimi bylo chápáno jako Albánie, s důrazem na pronikání barbarských kočovných kmenů, srbskou a bulharskou nadvládu a vývoj Epirského despotátu.⁴¹¹ Nicméně Thunmann vedle toho ve svém díle zmínil i panství Balshů ze 14. století jako důležitý bod albánských dějin.⁴¹² Stejně tak toto téma zahrnul Hahn do *Albánských studií* jako jednu ze tří důležitých epoch dějin severní Albánie.⁴¹³ Balshové, stejně jako postava významného albánského feudála Karla Thopii či Jiřího Arianitiho, vůdce prvního rozsáhlejšího protiosmanského odporu ve 30. letech 15. stol., nebyli v analyzovaných textech vůbec reflektováni. Zcela mimo romantický konstrukt dějin Albánců stál také Epirský despotát či anjouovské Albánské království, které se předáci národního hnutí nepokoušeli do historického narativu nějakým způsobem inkorporovat. Důvodem zde zřejmě byl dostatek historických pramenů hovořících o charakteru zmíněných politických útvarů, což představitelům Rilindji neposkytovalo tak volný výkladový prostor, jako tomu bylo u období starověku. Navíc i v pojetí Thunmanna a Hahna vystupoval Epirský despotát a anjouovská država jako cizí elementy zasahující do středověkých dějin Albánců, či lépe řečeno do středověkých dějin albánského prostoru.

Odklon od popisu samotných dějin Albánců je patrný především u díla *Pravda o Albánii a Albáncích* od Pashka Vasy, ve kterém pozornost přesunul k Řekům, případně k Řecku a Byzantské říši jako výraznému prvku historie Balkánského poloostrova.⁴¹⁴ Naim Frashëri a Sami Frashëri řešili absenci poznatků o Ilyrech či Albáncích z tohoto období zaměřením se na příchod kočovných kmenů. Hned poté uvedli téma vytváření malých albánských feudálních celků v reakci na slábnoucí sílu Byzance a postup osmanské říše na Balkán.⁴¹⁵ Nejradikálnější skok ve výkladu od rozdělení římské říše ve 4. století k vytváření malých albánských držav, Janovi Kastriotimu a osmanskému dobývání albánských území v 15. století nalezneme v díle *Albánie a Albánci* Pashka Vasy.⁴¹⁶

3.3 Hledání ztraceného ráje Jiřího Kastriotiho-Skanderbega. Obraz Skanderbegova boje proti osmanské říši

Období boje Jiřího Kastriotiho, zvaného Skanderbeg, proti osmanské říši představovalo v analyzovaných textech významný bod výkladu. Skanderbegova epocha

⁴¹¹ THUNMANN, Johann. *Historia dhe gjuha e Shqiptarëve dhe Vllehtëve* (c. d.), s. 126-157. HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 419-437

⁴¹² THUNMANN, Johann. *Historia dhe gjuha e Shqiptarëve dhe Vllehtëve* (c. d.), s. 156-157.

⁴¹³ HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 439-441. Jako další důležité body dějin severní Albánie vnímal Hahn přestup tamního obyvatelstva na katolickou víru, oddělení od středověkého Srbského království a boj Skanderbega proti Osmanské říši. Tamtéž, s. 439.

⁴¹⁴ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 73-75.

⁴¹⁵ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 106-108. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 7-10.

⁴¹⁶ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 32-33.

zahrnovala vyobrazení celého jeho života od nuceného odchodu na dvůr sultána Murada II., coby záruka loajality Skanderbegova otce Jana Kastriotiho, až do Skanderbegovi smrti. Soubor pramenů pro tuto fázi výkladu je oproti předchozí etapě rozsáhlejší, ať už se týče samotných představitelů hnutí, kteří se tohoto období dotkli ve svých dílech, či forem samotných textů. Důležité místo opět zastávaly ucelené výklady národních dějin Pashka Vasy a Samiho Frashëriho, ale zároveň se vedle těchto pramenů objevil další typ textů, důležitých pro toto období, v podobě tzv. historií Skanderbegova života ve formě poem a jiných básnických útvarů. V rámci analyzovaných textů se jedná především o epickou poemu *Historie Skanderbega* z roku 1898 od Naima Frashëri, dále o dílo *Nešťastný Skanderbeg* Jeronima de Rady z roku 1872 a kratší poemu *Historie Skanderbega* od Janiho Vreta publikovanou roku 1897. Mezi další básnickou tvorbu, ve které se autoři tohoto období dotkli, spadá kratší poezie Thimiho Mitka, Naima Frashëriho a Spira Rista Dineho.

Z historického hlediska patří Skanderbegova epocha, kterou lze ohraničit jeho ovládnutím Kruji roku 1443 a smrtí v roce 1468, do období středověku.⁴¹⁷ Nicméně v jednotlivých výkladech bylo pojetí a chápání doby před Skanderbegem a poté fáze za jeho života velmi odlišné. Tudíž i v této práci je zmíněná část oddělena od historického výkladu o středověku. Zároveň je k období mezi léty 1443 a 1468 připojena část o podvolení se Skanderbegova otce, Jana Kastriotiho, osmanské nadvládě a odvedení Jiřího Kastriotiho do Edirne. Tento okamžik totiž v ucelených výkladech představoval přechod od popisu středověku k popisu Skanderbegových činů a se zmiňovanou problematikou byl úzce provázaný. Stejně tak Jan Kastrioti vystupoval v epických poemách o životě Skanderbega od Jeronima de Rady, Janiho Vreta a Naima Frashëriho.

3.3.1 Struktura popisu Skanderbegova období

Struktura této fáze výkladu se v dílech, které předestírají celé souvislé pojetí dějin albánského národa, popřípadě pojetí Skanderbegova života, drží stejné osnovy. Ta se skládá ze třech základních bodů: 1) rozhodnutí Jana Kastriotiho podvolit se osmanské říši a poslat své syny, či v závislosti na variantě syna jediného, jako rukojmí do Istanbulu; 2) život Skanderbega v osmanské říši a jeho zapojení se do tureckých vojenských výprav; 3) Skanderbegův návrat do Albánie a boj proti osmanské říši. Celou tuto osnovu lze najít v díle Naima Frashëriho *Historie Skanderbega*, v albánsky napsaném díle *Albánie a Albánci* Pashka Vasy, v turecké encyklopedii Samiho Frashëri pod hesly Skanderbeg a Albánci a také v jeho politickém manifestu *Albánie-čím byla, čím je a čím se stane*. Další prameny, tedy převážně kratší poezie a také *Obecná historie* Naima Frashëriho, zahrnují jeden či dva body výše

⁴¹⁷ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 101, 113.

popsané osnovy, přičemž ve většině se jednalo o její poslední část představující Skanderbegův boj proti osmanské říši.

3.3.1.1 Jan Kastrioti tureckým vazalem a odchod Jiřího Kastriotiho do Edirne

První dílo v rámci analyzovaných textů, které se dotklo tématu podvolení se Jana Kastriotiho osmanské nadvládě, bylo *Albánie a Albánci* od Pashka Vasy z roku 1879. Nejednalo se o podrobný popis, nýbrž o stručné zmínění ohledně rostoucí síly Turků a jejich úspěchu při dobytí Adrianopole (Edirne), po kterém si sultán Murad II. měl dát za cíl dobýt i Albánii. Vasa zmínil, že všichni albánští šlechtici měli z Osmanů strach, ale Jan Kastrioti se s nimi spřátelil a sultánovi poslat své čtyři syny jako pojistku své loajality.⁴¹⁸ U Vasova výkladu můžeme pozorovat částečné převzetí struktury příběhu o životě Skanderbega z díla od Marina Barleti s názvem *Příběh života a činů Skanderbegových* z roku 1508. Ten ve svém díle uváděl, že se Jan Kastrioti byl nucen Turkům podvolit po dlouhých a vyčerpávajících bojích, načež měli být posláni na dvůr k sultánovi Muradovi II. všichni jeho synové.⁴¹⁹ Ve francouzsky napsaném textu *Pravda o Albánii a Albáncích* zmínku o vazalství Jana Kastriotiho ze Skanderbegova příběhu Pashko Vasa ve výkladu zcela vynechal.⁴²⁰

V podobném znění s převzetím narativu od Barletiho tuto fázi období Skanderbega popsal také Sami Frashëri ve své turecké encyklopedii *Slovník světa* pod heslem Skanderbeg. Při postupném dobývání albánských území Osmany se Jan Kastrioti dle výkladu stal poddaným Murada II., který pro pojištění Kastriotovy oddanosti měl vzít všechny jeho čtyři syny na svůj dvůr do Edirne.⁴²¹ Ve svém politickém manifestu z roku 1899 zůstal Sami Frashëri konzistentní ve vyobrazení dobrovolného podrobení se osmanské říši ze strany Jana Kastriotiho. V případě poslaných synů na sultánský dvůr se však s textem u hesla Skanderbeg

⁴¹⁸ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 33.

⁴¹⁹ FRASHËRI, Kristo. *Gjergj Kastrioti Skënderbeu, jeta dhe vepra (1405-1468)*. Tiranë: Toena, 2002. s. 79-80. Jan Kastrioti byl donucen stát se tureckým vazalem již v roce 1409. Muzeum Çelebim, pretendentem na trůn po smrti Bajezida I. Jan Kastrioti tehdy skutečně poslal jako pojistku své poslušnosti jednoho ze svých synů, avšak tím byl zřejmě jeho nejstarší syn Stanisha Kastrioti. Jiří Kastrioti se do Edirne jako zajatec dostal zřejmě v roce 1423, kdy byl Jan nucen potvrdit své vazalské postavení vůči Muradu II. Všichni synové Jana Kastriotiho, tedy Stanisha, Reposhi, Konstantin a Jiří, se nikdy nestali zajatci osmanských sultánů v jeden okamžik. Stejně tak se nezakládalo na pravdě Vasovo tvrzení, že Jan Kastrioti měl své sídlo v Kruji, kde byl knížetem. Tato informace se poté objevila i v dalších dílech Samiho Frashëriho, Naima Frashëriho či Janiho Vreta, kde byla Kruja vylicena jako rodinné sídlo Kastriotů. Jan Kastrioti však Kruju nikdy neovládal. Během života Jana Kastriotiho byla Kruja v držení albánského feudála Niketa Thopii. Turci ji dobyli v roce 1415. FRASHËRI, Kristo. *Gjergj Kastrioti Skënderbeu* (c. d.), s. 76, 79-81, 85. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 33. FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Këmës al-a'lâm* (c. d.), s. 172. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 10. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 10. VRETO, Jani. *Veprat ë zgjedhura* (c. d.), s. 43.

⁴²⁰ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 76.

⁴²¹ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Këmës al-a'lâm* (c. d.), s. 172-173.

v turecké encyklopedii rozešel s předchozím pojetím, neboť uvedl, že k Muradovi II. byl poslán jako rukojmí pouze jeho nejmladší syn Jiří Kastrioti.⁴²²

Obraz dobrovolného podmanění se Jana Kastriotiho osmanské říši zahrnul do své poemy *Historie Skanderbega* z roku 1897 také Jani Vreto. Zároveň zde vzpomenu, že se bez boje Muradovi II. nevzdal pouze vládce Kruji, ale také sousední šlechtici.⁴²³ Oproti pozdějšímu Frashëriho politickému manifestu zde však Vreto stejně jako Pashko Vasa operoval s verzí odjezdu všech čtyř Kastriotových synů. Zároveň Vretiho dílo obsahovalo bližší popis této situace. Podle jeho pojetí se měl Murad II. rozhodnout, že byl Jan Kastrioti dobrým vládcem v Kruji a jeho trůn mu tak chtěl ponechat. Jako záruku však požadoval jeho syny, z nichž by se jeden stal po Janově smrti jeho nástupcem.⁴²⁴ Jani Vreto do svého narativu také přidal zmínku, že se Jan Kastrioti měl o sultánově rozhodnutí radit se svými významnějšími poddanými, kteří s dohodou nesouhlasili a přimlouvali se k boji proti osmanské říši.⁴²⁵

Jani Vreto v této části konstruoval obraz Albánců, kteří by radši bojovali i s vyhlídkou vlastní smrti, než aby přijali dohodu podkopávající jejich svobodu a čest. Cílem tím zřejmě bylo posílit pocit národní hrdosti Albánců a odkázat se na již dříve budovaný obraz Albánců jako statečných bojovníků. Navíc vydání Kastriotových synů do Edirne spojil Jani Vreto s myšlenkou přípravy na společné evropské tažení proti osmanské říši.⁴²⁶ Jelikož by odchod Skanderbega a jeho bratrů k sultánovi bez nějaké formy odporu nezapadal do obrazu Albánce-válečníka, Vreto odůvodnil jejich odchod vyšším zájmem v podobě přípravy společného evropského postupu proti Muradovi II. během období míru, vykoupeného podvolením se odchodu synů.

Jak u Pashka Vasy, tak také u Samiho Frashëriho a Janiho Vreta byla sice v této fázi výkladu vyobrazena osmanská říše jako vnější agresor, nejednalo se však o popis primárně negativní. V případě Pashka Vasy se mohlo do jisté míry jednat o vliv autocenzury příslušníka osmanského úřednického aparátu, který v konečném důsledku myšlenku suverénní Albánie odmítal. Zároveň by to také odporovalo kladnému přístupu k osmanské říši v další fázi historického výkladu po smrti Skanderbega, což zřejmě platilo i u politického manifestu Samiho Frashëriho. Naopak vliv autocenzury je v jeho případě možné zcela vyloučit, neboť právě v tomto díle Sami Frashëri představil svojí vizi samostatné Albánie. V případě encyklopedie *Slovník světa* byl pravděpodobně limitován existencí oficiální cenzury.

⁴²² FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 10.

⁴²³ VRETO, Jani. *Veprat e zgjedhura* (c. d.), s. 43.

⁴²⁴ Tamtéž, s. 44-45.

⁴²⁵ Tamtéž.

⁴²⁶ Tamtéž, s. 45.

Ve Vrethi *Historii Skanderbega* byl obraz sultána Murada II. dokonce zcela pozitivní. Vystupoval zde jako moudrý, spravedlivý a svým lidem velmi oblíbený vládce.⁴²⁷ Podobné atributy, tedy moudrost a spravedlnost, propůjčil autor také samotnému Janu Kastriotimu. Turky obecně ale Jani Vreto popsal jako „lid divoký, národ mladý.“⁴²⁸ Důvod k takové rozporuplnosti nelze zcela specifikovat. Jani Vreto zde nebyl vázán vytvářením celkového výkladu dějin Albánců s výhledem dalšího popisu období osmanské vlády na albánských územích. Zároveň jeho poema nebyla publikována na území osmanské říše.⁴²⁹ Zřejmě se prostě jednalo o autorovo vlastní chápání této epochy zasazené do kratšího básnického útvaru.

Stejnou strukturu děje, jako v příkladu Vrethi *Historie Skanderbega*, má v této fázi také *Historie Skanderbega* od Naima Frashëriho. Zde však již nelze nalézt pozitivní popis Murada II. V textu naopak byly dva vystupující prvky, albánský a turecký, jasně kvalitativně rozděleny podle linie kladný/záporný ve všech ohledech. Jan Kastrioti v pojetí Naima Frashëriho před příchodem Osmanů vládl moudře, spravedlivě, laskavě a čestně, zatímco Turci byli divokým a krutým lidem.⁴³⁰ Jan Kastrioti byl opět postaven před otázku, zdali přistoupí na Muradem navržené podmínky s odvedením synů do Edirne, či se uchýlí k ozbrojenému odporu. I zde boj proti Turkům provolali svolání albánští feudálové po návrhu na přijetí vazalství: „O králi, pane můj! Co mi říkáš? Neznáme snad Turecko? Nepoučili jsme se a neprokoukli ďábelství, jak až do dnešních dnů pracovalo? (...) Lepší, aby národ zemřel a nestal se tak slabým, necht' nezůstane kámen na kameni a vlast ať se obrátí v prach! Se ctí žijme, nebo ve válce zahyňme a vlast zachraňme (...) Co jen radíte! Na co myslíte! Abychom se stali otroky Turecka? To vám není hanba? Zahráváme si se ctí Albánie!“⁴³¹

Obraz Albánce jako hrdinného a čestného bojovníka tak byl v situaci podvolení se osmanské říši přítomný i v díle Naima Frashëriho, avšak stejně jako ve Vrethi textu byl následně upozaděn obrazem moudrého a chytrého vládce Jana Kastriotiho, který na podmínku vydání svých synů přistoupil, aby získal čas na budování vlastních sil proti Turkům.⁴³² Zároveň se zde opět objevil motiv využití míru pro přidání se k ostatním evropským vládům v boji proti osmanské říši: „Turků je nyní mnoho jako stáda, sílu mají nepředstavitelnou, ať jen Bůh je svrhne! Říkám abychom jim chlapce poslali a přijali smír, s ostatními abychom vytrvali a připravili se. Moudré lidi abychom přivedli, království přesvědčili a tehdy bojovali, když spojíme síly; my dnes musíme Turecko uspat, abychom

⁴²⁷ VRETO, Jani. *Veprat ë zgjedhura* (c. d.), s. 43.

⁴²⁸ Tamtéž.

⁴²⁹ *Historie Skanderbega* od Janiho Vreta byla publikována v novinách *Shqipëria* vycházející v Bukurešti. VRETO, Jani. *Veprat ë zgjedhura* (c. d.), s. 48.

⁴³⁰ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 9-10.

⁴³¹ Tamtéž, s. 16-18.

⁴³² Tamtéž, s. 14.

utvořili spojenectví jako hrdina s mnoha druhy. Hrdinství má čas se předvést a promluvit k Bohu za čest Albánie.⁴³³ Tím albánské panstvo, reprezentující obraz Albánce-válečníka, souhlasilo s ustoupením a posláním Kastriotových synů do Edirne, aniž by byl narušen motiv statečnosti a bojovnosti Albánců.

Z výše popsané první fáze Skanderbegovy epochy vyplývá, že se především jednalo o otázku tureckého podmanění albánských území a vypořádání se s problémem postavení albánských feudálů coby vazalů osmanského sultána. V básnických skladbách Janiho Vreta a Naima Frashëriho byla navíc patrná snaha autorů vyřešit otázku, jak pojmout fakt, že Albánci, zde reprezentováni Janem Kastriotim a jeho vazaly, se s příchodem Osmanů stali jejich poddanými. Albánci obecně totiž byli v rámci romantického pohledu pojatí jako nepoddajný, svobodný a bojovný lid. Postava samotného Skanderbega zde byla ještě upozaděna, což se však následně změnilo ve druhé fázi, která zahrnovala život a působení Jiřího Kastriotiho-Skanderbega v osmanské říši poté, co byl odveden z Kruji.

3.3.1.2 Skanderbeg jako rukojmí Murada II.

Z analyzovaných textů se této druhé fázi Skanderbegovy epochy nejdříve ve své tvorbě věnoval Jeronim de Rada. V *Nešťastném Skanderbegovi* vyobrazil jak své pojetí Skanderbegova působení v rámci osmanské říše, tak také situaci na albánských území. V části vyobrazující Skanderbegovu domovinu vystupoval z historických postav především Jan Kastrioti v posledních dnech před svou smrtí, kdy podle De Radovy fabule prohlásil před shromážděnými feudály Skanderbega svým nástupcem.⁴³⁴ Zároveň byl v díle přítomný motiv společného evropského tažení proti osmanské říši, do kterého by se Albánci měli zapojit. Jeronim de Rada zde přímo v ději uvedl Polsko a Uhry jako království s možnou vedoucí úlohou. Albánci naproti tomu měli především být oporou pro vojenské síly Benátek s odůvodněním, že Benátčané a Albánci měli mezi sebou zvláštní spřízněnost kvůli společnému, v díle však blíže nespecifikovanému, původu.⁴³⁵ Vedle myšlenky o společném původu Benátčanů a Albánců zřejmě souviselo zdůraznění Benátek jako hlavního spojence Albánců proti osmanské říši s arbëreshským původem Jeronima de Rady.

Část de Radova díla, ve které se zaměřil na vyobrazení Skanderbegova života v osmanské říši, se týkala především popisu jeho vnitřní rozpolcenosti mezi svou albánskou identitou a tureckým prostředím. Skanderbeg v pojetí autora skrýval před Turky skutečnost, že se nepodvolil jejich kulturně-náboženskému vlivu a zachoval si svou křesťanskou a

⁴³³ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 21.

⁴³⁴ Tamtéž, s. 202.

⁴³⁵ Tamtéž, s. 494.

albánskou identitu.⁴³⁶ Vedle této části zabývající se Skanderbegovým vnitřním světem vytvářel Jeronim de Rada v *Nešťastném Skanderbegovi* také obraz Jiřího Kastriotiho jako schopného a zdatného bojovníka a velitele v osmanské armádě, který byl ostatními vojáky velmi oblíbený.⁴³⁷ Samotný návrat Jiřího Kastriotiho-Skanderbega do Albánie a jeho boj proti Osmanské říši však již v tomto díle vyobrazen nebyl.

Stejně dva motivy, tedy Skanderbeg coby schopný a oblíbený velitel v turecké armádě a otázka jeho identity, se následně objevily také v díle Pashka Vasy *Albánie a Albánci*. Podle Vasova výkladu Murad II. nejdříve zabil po smrti Jana Kastriotiho Skanderbegovi tři starší bratry, ale jeho samotného si měl velmi oblíbit.⁴³⁸ Jiří Kastrioti ve Vasově pojetí přijal tureckou kulturu a doslova se měl stát „Turkem,“ tedy měl v tomto případě přijmout také islám, načež byl Turky pojmenovaný právě jako Skanderbeg.⁴³⁹ Uvnitř si však měl zachovat svou albánskou identitu, kvůli čemuž si podle Pashka Vasy kolem sebe vydržoval družinu věrných Albánců. Jiří Kastrioti tak v autorově pojetí mohl fungovat jako úspěšný turecký velitel, který se ve vojsku osmanské říše osvědčil a vydobyl pro ni mnohá vítězství.⁴⁴⁰ Motiv skryté albánské identity s vystupováním navenek v roli Turka/muslima obsahovala také Vreťiho poema *Historie Skanderbega*. Zároveň Jani Vreto, stejně jako Pashko Vasa, pracoval s tématem Skanderbega obklopeného družinou „statečných Albánců.“⁴⁴¹

V dalším uměleckém zpracování Skanderbegova života od Naima Frashëriho z roku 1898 sice motiv skrývání albánské identity přítomný nebyl, celkově však toto dílo představovalo nejlepší příklad textu s intencemi a motivy z období národního hnutí. Naim Frashëri se snažil vzbudit pocit národní hrdosti a sjednocení skrze společného albánského hrdinu, kterého v rámci své *Historie Skanderbega* tvořil na pozadí boje dobra, tedy Skanderbegovy strany, proti zlu, straně Turků. Schéma dichotomie pozitivního, které představuje vše albánské, a negativního, pro změnu vše turecké, bylo s několika výjimkami přítomné v celém textu.⁴⁴²

⁴³⁶ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 340-347. Ohledně role náboženství v této části albánského národního narativu viz podkapitulu 3.3.3 Role náboženství u popisu Skanderbega a jeho epochy.

⁴³⁷ DE RADA, Jeronim. *Opera omnia: Skanderbeku i pafan* (c. d.), s. 334, 542.

⁴³⁸ Jak již bylo výše zmíněno, bratři Jiřího Kastriotiho s ním v zajetí nebyli a nestali se obětmi Murada II. po smrti Jana Kastriotiho. Reposh a Konstantin zemřeli ještě před smrtí Jana, který zemřel zřejmě v roce 1438. FRASHËRI, Kristo. *Gjergj Kastrioti Skënderbeu* (c. d.), s. 113, 118.

⁴³⁹ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 33.

⁴⁴⁰ Tamtéž.

⁴⁴¹ VRETO, Jani. *Veprat ë zgjedhura* (c. d.), s. 46-48.

⁴⁴² FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.). Významný albánský literární teoretik a kritik Rexhep Qosja k tomuto poznamenal, že v *Historii Skanderbega* je dobro pojato jako závazek k vlasti a statečnost jako nejvyšší ctnost člověka. Zároveň podle něho tento dualismus ovlivňuje postavy v poemě, které jsou ploché, bez psychologické hloubky a schématické. Buď jsou tedy dobré, či špatné. Žádné jiné varianty zde neexistují. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 61. Srov. pojednání o polaritě dobra a zla ve Frashëriho *Historii Skanderbega* od Rexhepa Qosji

Edirne, kam odvedení Kastriotovi synové přijeli, Naim Frashëri popsal v souladu s dichotomií dobra a zla výrazně negativně: „Nebohá Adrianopoli! Ta, co se stala zdrojem smutku, vrhla svět do neštěstí, do otravy špatností! Chlapci k tobě přijeli, ó proklaté město! Kolik jen slz nebohých bylo prolito z úzkostného srdce! Bylo plné město lidmi z Asie, proudili sem jako houf dobytka se srdci a dušemi temnými, (byli) divocí a děšiví, všichni jako z pekla, zavalití a oškliví; všichni byli jednoduchého myšlení a neměli k ničemu lásku, nevěděli jak sít a sklízet, pouze brát a ničit.“⁴⁴³ Následně autor přistoupil, podobně jako u již zmíněných děl, k vytváření obrazu Skanderbega jako výjimečně schopného válečníka. V této části se Naim Frashëri nesnažil nějakým způsobem vysvětlovat Skanderbegovo zapojení do osmanských válečných výprav, tak jako to dělali Vreti, de Rada či Vasa zmíněním přetvářky za oddaného služebníka sultána. Naopak otevřeně zmínil, že se Skanderbeg přímo zapojil do rozšiřování osmanské říše, k čemuž přidal své nešťastné zvolání: „Hrdina Albánie, opravdový muž Skanderbeg, položil základy Turecka, nebohý osud! O jaké neštěstí!“⁴⁴⁴ Vedle toho byl však v této části kladen důraz na popis Skanderbega jako výjimečného a slavného bojovníka v rámci osmanské říše a také celé Evropy. V pojetí Naima Frashëriho Skanderbeg ve službách Murada II. neprohrál žádnou bitvu a v souladu s romantickým tónem přisuzoval jeho výjimečné schopnosti jakémusi předurčení osudem, neboť „na pravém rameni, když se narodil, měl znaménko připomínající meč, všichni kolem byli přesvědčeni, jak družina, tak matka i otec, že se stane hrdinou, mužem a bude ctít vlast, nikdy nebude poražen, jak jen bude živ a zdrav.“⁴⁴⁵

Jiří Kastrioti byl ve Frashëriho *Historii Skanderbega* již během jeho služeb u sultána vyobrazen jako dobrý vládce.⁴⁴⁶ Skanderbegovi se mělo povést vyhnat všechny bandity z oblastí, kam se vypravil, a konat všeobecně dobro. Přímo byla v textu zmíněna Skanderbegova vláda v Sýrii, u čehož Naim Frashëri dodal, že zde Jiří Kastrioti pociťoval stesk po rodině a Albánii.⁴⁴⁷ V rámci příběhu tak byl konkrétně zasazen pouze do oblasti geograficky vzdálené od albánských území bez zmínění toho, že ve skutečnosti Skanderbeg působil jako osmanský velitel také na různých místech na Balkánském poloostrově, a přímo také na územích dnešní Albánie.⁴⁴⁸

v prvním díle sebraných spisů Naima Frashëriho: FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.).

⁴⁴³ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 35.

⁴⁴⁴ Tamtéž, s. 49.

⁴⁴⁵ Tamtéž, s. 36-37, 40.

⁴⁴⁶ Tamtéž, s. 45-46.

⁴⁴⁷ Tamtéž, s. 47, 61-63.

⁴⁴⁸ Jiří Kastrioti-Skanderbeg byl jmenován správcem vilajetu v Kruji na konci 30. let 15. stol. a následně byl povýšen do stavu sandžakbeje a převelen zřejmě do nikopolského sandžaku v dnešním Bulharsku. Nadto zřejmě Skanderbeg nebyl v sultánových službách trvale. Po několika letech od odvodu do zajetí se opět vrátil ke svému otci. Kristo Frashëri ve své studii o životě Skanderbega zmiňuje, že Jiří Kastrioti byl zřejmě zpátky na území svého otce v roce 1426, tedy tři roky po odvedení

Životem Skanderbega v osmanské říši se ze zřejmých důvodů detailněji zabýval také Sami Frashëri ve své turecké encyklopedii. Jako v předchozích dílech zmínil oblibu Skanderbega na sultánově dvoře v Edirne, avšak žádný popis skrývání albánské identity zde nenalezneme.⁴⁴⁹ Naopak Skanderbeg na základě vyjmenování pozic, které v rámci osmanské správy zastával, vystupoval v této fázi výkladu jako pevná součást osmanské říše. Sami Frashëri v encyklopedii zmiňuje Skanderbegovo jmenování sandžakbejem v Srbsku, Valašsku a v dalších sandžacích.⁴⁵⁰ Navíc také zmínil okolnost, že byl Jiří Kastrioti vychováván společně s budoucím sultánem Mehmedem II. (1432-1481). Vedle toho v encyklopedii *Slovník světa* zachoval Sami Frashëri obraz Skanderbega jako velmi schopného bojovníka a velitele, který v sultánových službách, stejně jako v případě díla Naima Frashëriho, prohrál ani jednu bitvu.⁴⁵¹

Vyobrazení Skanderbega ve Frashëriho turecké encyklopedii postrádalo dikci romantismu a národního hnutí, kterou bychom naopak našli u zmíněných děl Pashka Vasy či Naima Frashëriho. To lze vysvětlit jednak zcela odlišným cílem autora při tvoření encyklopedie, která neměla primárně podporovat národní cítění Albánců, ale byla určena veškeré vzdělanější společnosti osmanské říše a Blízkého východu obecně. Zároveň je třeba brát v potaz vliv státní cenzury. I přes to můžeme v encyklopedii u hesla Skanderbeg nalézt prvky s romantizujícím pohledem na Skanderbegovu postavu, především v obrazu neporaženého bojovníka a v jeho popisu jako „neobvykle chytrého a statečného.“⁴⁵²

V politickém manifestu z roku 1899 Sami Frashëri taktéž v této fázi Skanderbegova života zmínil jeho službu v osmanské armádě a neobyčejné vojenské schopnosti, avšak styl textu se od toho v encyklopedii zcela odlišoval. Sice zde zmínil jeho výchovu na dvoře sultána, ale dále již chyběla informace o Skanderbegově působení v Srbsku či Valašsku. Naopak Sami Frashëri zmínil pouze jeho zapojení do osmanského vojska s jedinou konkretizací v podobě bojů v Sýrii, tedy opět geograficky vzdáleného území od Albánie, po které ve Frashëriho pojetí měl Skanderbeg cítit stesk.⁴⁵³ V případě vytvářeného obrazu legendárního albánského bojovníka bylo v manifestu zmíněno, podobně jako v encyklopedii a výše zmíněných textech, že „prokázal své hrdinství ve službě tureckého vojska, které udivovalo celý svět. Kam přišel, tam zvítězil.“⁴⁵⁴ Přímé označení Skanderbega jako jednoho

do Edirne. Stanisha, který byl odvedený zřejmě během prvního Janova přijmutí vazalství v roce 1409, se ze zajetí vrátil v roce 1413. Následně se však jak Jiří, tak Stanisha, objevovali v sultánových službách. To, že Skanderbeg byl v sultánově vojsku až do svého návratu na albánská území v roce 1443, obsahovalo Barlettiho dílo. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 101. FRASHËRI, Kristo. *Gjergj Kastrioti Skënderbeu* (c. d.), s. 72-73, 89-90.

⁴⁴⁹ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 172-173.

⁴⁵⁰ Tamtéž, s. 172. Sandžakbeg – správce administrativního celku uvnitř osmanské říše – sandžaku.

⁴⁵¹ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 172-173.

⁴⁵² Tamtéž, s. 172.

⁴⁵³ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 11.

⁴⁵⁴ Tamtéž, s. 11.

ze strůjců rozsáhlosti a velikosti osmanské říše, jak to ve své *Historii Skanderbega* popsal Naim Frashëri, zde ale nebylo.

3.3.1.3 Boj Jiřího Kastriotiho-Skanderbega proti osmanské říši

Po druhé fázi Skanderbegova narativu následoval popis samotného boje Jiřího Kastriotiho proti osmanské říši. V dílech, která obsahovala ucelený výklad o životě a činech Skanderbega, se jednalo o nejrozsáhlejší část. Mezi tyto texty se řadila *Albánie a Albánci* Pashka Vasy, encyklopedie Samiho Frashëriho a zároveň jeho politický manifest z roku 1899. Pouze touto částí Skanderbegova života se pak zabývalo francouzské dílo Pashka Vasy *Pravda o Albánii a Albáncích*, ve kterém část o odchodu Jiřího Kastriotiho do Edirne a o jeho působení v osmanské říši zcela chyběla. Nejrozsáhlejším dílem s touto tematikou byla epická poema *Historie Skanderbega* od Naima Frashëriho. Vedle toho se této části výkladu dotkly některé básně Thimiho Mitka, Naima Frashëriho a Spira Rista Dineho.

V díle *Albánie a Albánci* bylo Skanderbegovo opuštění sultánovi armády a postavení se na protiosmanskou stranu odůvodněno jeho vnitřními pocity stesku po Albánii, zatímco samotný odchod byl popsán spíše jako souhra okolností. Dle Vasova výkladu se totiž Skanderbeg při vojenské výpravě do Srbska dostal poblíž samotné Albánie a pocítil touhu vrátit se do své domoviny. Zároveň v tu chvíli k vojsku přijel sultánův posel disponující pečeti Murada II. Skanderbeg ho dle Pashko Vasy donutil pečeť vydat a stvrdit s ní nařízení sultána (ferman), podle kterého turecký velitel v Kruji měl pevnost přenechat Skanderbegovi. Následně Jiří Kastrioti posla zabil.⁴⁵⁵ Pashko Vasa sice tento Skanderbegův čin hodnotil negativně, nicméně jedním dechem ho omlouval tím, že Skanderbeg neměl jinou možnost, pokud měl být jeho návrat do Albánie úspěšný.⁴⁵⁶

V dalším Vasově výkladu Skanderbeg se svou družinou Albánců, které kolem sebe měl již během služby v osmanském vojsku, bez boje obsadil Kruju a získal zpět majetek svého otce. Zároveň byl popsán obraz všeobecné radosti na albánských územích nad návratem Jiřího Kastriotiho do Kruji a připravenost albánského obyvatelstva povstat proti osmanské říši.⁴⁵⁷ Následné shromáždění albánských feudálů Pashko Vasa zasadil do Kruji,

⁴⁵⁵ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 33-34. Skanderbegovo ovládnutí pevnosti v Kruji bez boje díky padělanému fermanu je zcela možné, avšak v historických pramenech, kromě Barletiho, není o samotném získání pevnosti žádná zmínka. O falsifikaci sultánova nařízení Skanderbegem se zmiňoval vedle Marina Barletiho také benátský kronikář Stefano Magno. FRASHËRI, Kristo. *Gjergj Kastrioti Skënderbeu* (c. d.), s. 130-131.

⁴⁵⁶ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 34. Skanderbegovo opuštění služeb Murada II. po bitvě u Niše v roce 1443, ve které bylo turecké vojsko poraženo tím uherským pod vedením Jana Hunyadiho, nebylo učiněno z momentálních emocionálních pohnutek. Jiří Kastrioti již předem plánoval vzepření se osmanské vládě a půdu pro uskutečnění svého záměru si připravoval také díky své pozici jako správce debarského sandžaku. Přes něj se po opuštění osmanských sil dostal bez potíží k pevnosti v Kruji. FRASHËRI, Kristo. *Gjergj Kastrioti Skënderbeu* (c. d.), s. 123-124.

⁴⁵⁷ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 34.

místo Lezhi, a nezmiňoval se o jiných přítomných šlechticích, než o těch albánských.⁴⁵⁸ Na tomto shromáždění mělo dojít k uzavření spojení proti osmanské říši v čele se Skanderbegem, kterého Vasa popsal ve vztahu k dalším feudálům jako prvního mezi rovnými.⁴⁵⁹

Následující boje mezi vyslanými armádami osmanské říše a albánským vojskem pod velením Skanderbega Pashko Vasa podrobně nepopsal. Vyobrazil především statečnost a čest Albánců během bojů, v nichž dle Vasova pojetí vždy zvítězili.⁴⁶⁰ Zároveň zmínil fakt, že Albánci takto získali velkou válečnou kořist.⁴⁶¹

S jednotlivými vítězstvími Pashko Vasa popsal vzrůstající Skanderbegovu prestiž jak na Balkáně, tak po celé Evropě. Postupně se podle jeho pojetí mělo na Skanderbega pohlížet jako na největšího vojevůdce své doby.⁴⁶² V rámci této tematiky s přesahem za hranice albánských území Vasa zmínil výpravu Jiřího Kastriotiho na Apeninský poloostrov poté, co ho neapolský král Ferdinand požádal o pomoc proti svým francouzským nepřátelům. Zároveň zmínil, že Skanderbeg po dobu této expedice uzavřel s Mehmedem II. příměří.⁴⁶³ V pojetí Pashka Vasy tedy vztah mezi Skanderbegem a Mehmedem II. nepředstavoval neustálý boj, ale také možné příměří v případě potřeby Jiřího Kastriotiho. Úspěchy albánských sil proti Turkům a poté taktéž vítěznou výpravu na Apeninský poloostrov vyobrazil Vasa jako povýšení Albánců z pozice spíše objektu evropského dění do role významného subjektu. Skanderbeg byl Pashkem Vasou oslavován jako „muž dobrý a statečný (...), který dokázal

⁴⁵⁸ Shromáždění feudálů v Benátcech ovládané Lezhi se na popud Skanderbega uskutečnilo v roce 1444 za účelem sjednocení sil proti osmanské říši. Vedle albánských šlechticů, mezi které patřil Jiří Arianiti, Andrea Thopia či Pal Dukagjini, byli přítomni také někteří šlechtici Zety pod vedením Stefana Crnojeviće. Výsledkem jednání bylo zformování tzv. Lezhské ligy, tedy volného uskupení albánských šlechticů, ve kterém Skanderbeg figuroval jako vrchní velitel spojených vojsk, pokladník a vůči dalším feudálům ze spolku vystupoval jako první mezi rovnými „primus inter pares.“ Lezhská liga nepředstavovala založení jakési formy albánského státního útvaru. Jednotliví členové si drželi své suverénní postavení a sami rozhodovali o své vojenské či finanční účasti ve společných akcích. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 102-103.

⁴⁵⁹ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 34-35.

⁴⁶⁰ Ozbrojeným silám Lezhské ligy pod velením Skanderbega se mezi léty 1445-1447 podařilo zvítězit nad všemi trestnými osmanskými výpravami. V roce 1448 však přišla drtivá porážka albánských feudálů v bitvě o významnou hraniční pevnost Svetigrad (alb. Sopotnica) nacházející se jižně od Debaru (Dibry). HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 104-105.

⁴⁶¹ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 36. Detailnější popis bitvy přišel ve výkladu Pashka Vasy s obležením Kruji samotným Muradem II. Zde Vasa popsal Skanderbegův styl boje, kdy v samotné pevnosti byla nechána menší jednotka Albánců a Skanderbeg se zbytkem sil prováděl bleskové výpady proti obléhajícímu vojsku s následným rychlým stažením. Tímto způsobem se Albáncům mělo podařit oslabit osmanskou armádu natolik, že se Murad II. rozhodl od Kruji stáhnout. Osmanský sultán se ve výkladu vrátil do Edirne a krátce na to zemřel. V případě této bitvy autor do výkladu zahrnul také poznámku o technologické nevýhodě Albánců, kteří neměli střelné zbraně, což měli vynahradit svou odvahou. Poté následovala další část zmiňující albánská vítězství nad vojsky Mehmeda II. a nakonec také jeho porážku ve druhém obléhání Kruji, ke kterému mělo dojít po dobytí Konstantinopole. Tamtéž, s. 37-38.

⁴⁶² VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 39.

⁴⁶³ Tamtéž.

vzdorovat všem sultánským vojskům Turecka a bojoval se ctí také v Evropě.⁴⁶⁴ Skutečnost, že vztah mezi Skanderbegem a předchozím neapolským králem Alfonsem V. Aragonským byl stvrzen smlouvou, která Skanderbegovo postavení definovala jako vazalské vůči Alfonsovi za poskytnutí pomoci proti Turkům, ve Vasově výkladu chyběla.⁴⁶⁵ Se záměrem textu probudit v albánských čtenářích pocit národní hrdosti však byla vybraná dikce Skanderbegova popisu jako albánského šlechtice, který se významem vyrovnal dalším králům v Evropě a představoval největšího bojovníka 15. století, zcela logická. Výklad o Skanderbegově době byl poté Vasou zakončen zmíněním jeho smrti po nemoci v Lezhi roku 1467 (*sic*).⁴⁶⁶

V případě francouzsky napsaného díla *Pravda o Albánii a Albáncích* Pashko Vasa kladl důraz na vyličení Skanderbegova boje proti osmanské říši jako na společný boj všech Albánců. Uskupení, ve kterém se měli shromáždit pod vedením Jiřího Kastriotiho-Skanderbega, pojmenovával jako Albánská liga.⁴⁶⁷ Tu Vasa pojímal jako „sjednocení se kolem patriotické myšlenky“⁴⁶⁸ a projev „albánského národního hnutí.“⁴⁶⁹ Dále zmínil důležité body Skanderbegova narativu jako život v Edirne, opětovné získání Kruji a dalších rodinných území v Albánii a statečný odpor proti osmanské říši.⁴⁷⁰ Zde, stejně jako ve svém albánském díle, Pashko Vasa představil Skanderbega jako neohroženého velitele, který se jako jediný v Evropě odvážil v čele Albánců postavit proti sultánovi Muradovi II. a poté Mehmedovi II., které oba popsal jako „nejhroživější sultány osmanské říše.“⁴⁷¹

V následujících letech po publikování obou děl Pashka Vasy se objevovaly spíše kratší zmínky týkající se života Skanderbega a jeho doby. V básni *Marsejesa* se tohoto tématu dotkl Thimi Mitko. Albánci měli statečně bojovat proti Turkům, čímž zachránili zbytek Evropy před osmanskými nájezdy.⁴⁷² Zmínka o Skanderbegově boji zde fungovala jako motiv povzbuzující národní cítění a hrdost albánského čtenáře. Zároveň lze pozorovat návaznost na předchozí díla s budováním příběhu o Albáncích, kteří se v 15. století stali jedinými ochránci Evropy proti osmanským vojskům. Stejný obraz následně můžeme nalézt také v rozsáhlejší poemě Naima Frashëriho *Oprávdová touha Albánců* z roku 1886. V té

⁴⁶⁴ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 40.

⁴⁶⁵ Pomoc Skanderbegovi ze strany Alfonse V. však nebyla velká. Neapolský král poslal omezenou finanční podporu a jednu jednotku Katalánců, která byla umístěna v Kruji. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 106.

⁴⁶⁶ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 41. Skanderbeg zemřel 17. ledna 1468. FRASHËRI, Kristo. *Gjergj Kastrioti Skënderbeu* (c. d.), s. 468.

⁴⁶⁷ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 75.

⁴⁶⁸ Tamtéž, s. 75.

⁴⁶⁹ Tamtéž, s. 76.

⁴⁷⁰ Tamtéž, s. 74-77.

⁴⁷¹ Tamtéž, s. 75.

⁴⁷² MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 584. Báseň *Marsejesa* byla mezi Albánci zřejmě známá již před rokem 1880. Poprvé však byla publikována v roce 1895 v díle Holgera Pedersena *Albanesische Texte mit Glossar* v Lipsku. Tamtéž.

taktéž použil motiv Albánců jako udatných válečníků, kteří se jako jediní postavili nebezpečí z východu a zachránili „ze strašného nebezpečí Západ.“⁴⁷³

Roku 1886 byla zároveň publikována Frashëriho učebnice *Obecná historie*. Ve výkladu dějin Albánců zde však období Skanderbega nezaujímal přední místo a spíše bylo podáno na několika řádcích, jako by mu autor nepřisuzoval velký význam. Naim Frashëri pouze poznamenal, že se Skanderbegovi v roce 1444 podařilo ovládnout Kruju, načež měl delší dobu bojovat s Muradem II. Hned poté následoval popis fungování Albánců uvnitř osmanské říše po Skanderbegově smrti.⁴⁷⁴

Nelze jednoznačně určit, proč ve Frashëriho výkladu v rámci učebnice historie bylo toto období, které v dalších ucelených výkladech dějin albánského národa hrálo velmi důležitou roli, bylo takto zestručněno, až opomenuto. Jak vyplývá z předešlých analyzovaných textů, tak již v době publikování *Obecné historie* zde byl přítomný obraz Skanderbega jako celoalbánského národního hrdiny, což ostatně dokazuje dílo *Opravdová touha Albánců* samotného Naima Frashëriho z téhož roku.⁴⁷⁵ Jedním z vysvětlení může být, že Naim Frashëri nezpracoval do výkladu tuto část albánských dějin, protože se domníval, že již bylo zevrubně popsáno v jiných albánských textech. Tento argument například ve svém popisu dějin Albánců použil Johann Georg von Hahn, když vysvětloval absenci podrobnějšího popisu této problematiky ve svém díle *Albánská studia* z roku 1854.⁴⁷⁶ Na druhou stranu se však tato úvaha nejeví zcela přesvědčivá, vezmeme-li v potaz, že *Obecná historie* byla určená pro výuku ve škole, kde se budoucí generace Albánců měla seznamovat s dějinami vlastního národa.

Po stručné poznámce v díle Naima Frashëriho věnoval větší prostor Skanderbegově boji Sami Frashëri ve své turecké encyklopedii. Stejně jako v případě výkladu Pashka Vasy zmínil, že se Jiří Kastrioti dostal zpět do Kruji po smrti svého otce pomocí lsti a následně byl ostatními albánskými šlechtici zvolen za vrchního albánského velitele.⁴⁷⁷ Opět se tu objevil motiv záchrany zbytku Evropy před tureckými vojsky, u které Sami Frashëri ještě zdůraznil negativní aspekt toho, že ostatní evropští vládci se na Skanderbega sice spoléhali, ale nijak mu vojensky nepomohli. Zároveň zde vyložil střízlivější pohled na situaci na samotných albánských územích, která měla kvůli neustálým bojům trpět.⁴⁷⁸ Sami Frashëri také zmínil

⁴⁷³ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 140. Ve stejném duchu byla také zmínka o Albáncích pod vedením Skanderbega jako jediných, kdo se odvážili postavit Turkům, v další sbírce Naima Frashëriho s názvem *Ráj (Parajsa)* z roku 1894 a *Albánci-Pelazgové (Shqiptarët-Pellazgët)* z roku 1897. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 2* (c. d.), s. 107-108, 191.

⁴⁷⁴ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 108.

⁴⁷⁵ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 137-147.

⁴⁷⁶ HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 442.

⁴⁷⁷ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Këmës al-a'lam* (c. d.), s. 172-173.

⁴⁷⁸ Tamtéž, s. 172-173.

skutečnost, že někteří albánští spojenci Skanderbega opustili a přidali se k Turkům.⁴⁷⁹ Mimo to do výkladu zahrnul úspěšnou výpravu Albánců do Itálie na pomoc neapolskému králi Ferdinandovi I. v roce 1461.⁴⁸⁰

V encyklopedii *Slovník světa* Sami Frashëri dodržel vyobrazení Skanderbega jako úspěšného bojovníka proti Osmanům díky taktice rychlých výpadů a stáhnutí se při využití skvělé znalosti terénu.⁴⁸¹ Konec výkladu o Skanderbegovi však toto pojetí narušovalo popisem, že po návratu z italského tažení vyslal Mehmed II. do Albánie tak početné vojsko, že Skanderbeg pochopil nevyhnutelnost své porážky a uchýlil se pod ochranu Republiky sv. Marka do Lezhi, kde roku 1467 (*sic*) umřel kvůli nemoci.⁴⁸² Důvod tohoto odlišného pojetí Skanderbegova příběhu v rámci dějin Albánců ve *Slovníku světa*, tedy odlišný záměr autora a možný vliv oficiální cenzury, již byl zmíněn výše.

Zcela odlišný tón v této části Skanderbegova narativu oproti výše zmiňované turecké encyklopedii nalezneme v *Historii Skanderbega* od Naima Frashëriho z roku 1898. V několika momentech se Frashëriho umělecký výklad zároveň liší od dříve popsanych děl Pashka Vasy. Pevnost v Kruje totiž v tomto případě Skanderbeg nezískal Istí, nýbrž ji se svými vojáky dobyl.⁴⁸³ Naim Frashëri se tak vyhnul negativnímu aspektu při návratu Skanderbega do Albánie, který by se neslučoval s jeho vyobrazením národního hrdiny představujícího všechny dobré vlastnosti. Zároveň byl Skanderbeg označen za osvoboditele celé Albánie od všeho zlého, tedy v pojetí autora všeho tureckého.⁴⁸⁴ To opět představovalo

⁴⁷⁹ V textu přímo zmínění Albánci Hamza, Skanderbegův synovec, a albánský feudál Moisi Arianiti. Tamtéž. Skanderbegův tábor a Lezhskou ligu však v průběhu 50. a 60. let 15. století opustilo více šlechticů. Reagovali tak na rostoucí moc Skanderbega uvnitř spolku na úkor ostatních členů, které postupně přetvářel na své vazaly s cílem vytvoření centralizovaného státního útvaru s co možná největším územím. Jednotliví šlechtici, kteří se rozhodli z Lezhské ligy odejít, se následně spojili buď s Benátkami, či osmanskou říší. Odpor proti Skanderbegově hegemonii na severu albánských území představoval rod Dukagjinů. Ve střední Albánii přerušil v roce 1454 kontakty se Skanderbegem jeho tchán, Jiří Arianiti, který následně do roku 1461 působil ve správě Benátské Albánie. Na stranu osmanské říše přešel již zmíněný Moisi Arianiti či Skanderbegovi synovci Hamza Kastrioti a Jiří Stres Balsha. Někteří šlechtici takto přešli na opačnou stranu pouze dočasně. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 108-109.

⁴⁸⁰ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 174.

⁴⁸¹ Tamtéž, s. 172-173.

⁴⁸² Tamtéž, s. 174. Ve skutečnosti se Skanderbegovi i po návratu z italského tažení dařilo odrazet osmanské útoky. Se vstupem Benátek do války proti osmanské říši v roce 1463 se staly Skanderbegovým spojencem proti Mehmedu II. Společným armádám se podařilo porazit i osmanskou výpravu v roce 1467 vedenou samotným Mehmedem II., který potřetí neúspěšně oblehl Kruju. Ke shromáždění zbylých vojenských sil mělo dojít podle Skanderbegova úmyslu v benátské Lezhi. Do té chtěl svolat členy Lezhské ligy a představitele Benátské Albánie pro přípravu vojsk proti dalším tureckým výpravám. Tento plán však překazila jeho smrt v lednu 1468. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 111-113.

⁴⁸³ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 84.

⁴⁸⁴ Tamtéž, s. 81-82.

jeden z mnoha případů dichotomie dobra (Albánci/Albánie) a zla (Turci/osmanská říše), která se prolínala *Historií Skanderbega*.⁴⁸⁵

Další výraznou změnou oproti předchozím textům bylo postavení Skanderbega vůči ostatním albánským šlechticům. Naim Frashëri opustil roli Skanderbega jako prvního mezi rovnými, či prostě vrchního velitele spojených albánských sil proti Osmanům. Naopak z něho ve svém výkladu učinil krále Albánie, který vystupuje jako suverén vůči ostatním albánským šlechticům.⁴⁸⁶ Albánii pak Naim Frashëri pojímal jako celistvé království, čímž zřejmě hledal v tomto období středověkou albánskou státnost, na kterou se albánské národní hnutí mohlo odkazovat.⁴⁸⁷ Zároveň Skanderbega dával na roveň dalších evropských vládců, jako např. Vladislava Jagellonského-Varnenčíka, a opět zde užíval motivu Albánců a Skanderbega jako jediné obrany Evropy, která měla s nadějí vzhlížet k Albáncům a Skanderbegovi kvůli záchraně před osmanskou říší.⁴⁸⁸

O samotné vládě Skanderbega na albánských územích se však Naim Frashëri v *Historii Skanderbega* detailněji nezmiňoval. Obecně ji popsal v romantizujícím tónu jako šťastné období pro albánský lid, který měl spravedlivou a dobrou vládu.⁴⁸⁹ Stejně tak v ději nevystupovala v důležitější úloze Skanderbegova manželka Donika Arianiti, jejíž jméno ve Frashëriho díle ani jednou nezaznělo. Oproti tomu byla zmíněna aktivita Jiřího Kastriotiho spojená s výstavbou nových pohraničních pevností proti vpádům Osmanů a s opravou stávajícího opevnění.⁴⁹⁰

Většinu *Historie Skanderbega* poté obsahoval popis jednotlivých bitev mezi albánským vojskem a tím tureckým. V díle však Naim Frashëri vojenské střety nespecifikoval podle data, takže přesnější určení bitev je možné pouze podle toponym, která

⁴⁸⁵ V rámci pojetí Skanderbegova příběhu na základě dichotomie dobra/zla se Naim Frashëri vypořádal také s přeběhnutím Skanderbegova synovce Hamzy a šlechtice Moisia na tureckou stranu. Autor v této části nelíčil Hamzu a Moisia negativně. Spíše se jednalo o prosté konstatování, že se spojili s Osmany, ale po jejich porážce svého činu litovali a Skanderbeg jim odpustil. V dalším vývoji následně opět vystupovali na Skanderbegově straně bez nějakého negativního popisu. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 193, 206-209, 211.

⁴⁸⁶ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 93-94. O snaze Skanderbega přetvořit volné společenství albánských šlechticů, tzv. Lezhskou ligu, ve vlastní panství byla řeč již výše. Postupné změny poměrů mezi albánskými šlechtici se stále dominantnějším postavením Skanderbega bylo patrné také na jeho titulování. Ve 40. letech 15. stol. se označoval jako *pán Kruji*, poté však jako *pán Albánie* (dominus Albaniae). Papež Kalixtus II. Skanderbega odměnil za jeho boj s Turky titulem *bojovníka Krista* (athleta Christi). Marin Barleti poté Skanderbega v názvu svého díla označil za *epirotského knížete* (epirotarum princeps). Formující se celek pod vládou Jiřího Kastriotiho měl vojenský charakter proti Osmanské říši, jako král Skanderbeg však titulován nebyl. Králem byl Jiří Kastrioti označen v anglickém překladu Barletioho životopisu z roku 1596: *Historie of George Castriot, surnamed Scanderbeg, King of Albinie*. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 109. ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History* (c. d.), s. 398-399.

⁴⁸⁷ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 93-94.

⁴⁸⁸ Tamtéž, s. 87, 96.

⁴⁸⁹ Tamtéž, s. 195.

⁴⁹⁰ Tamtéž, s. 175. Konkrétně Naim Frashëri zmiňoval např. vybudování pevnosti v oblasti Malësi proti tureckým tažením z Makedonie, avšak bez bližšího popisu umístění či názvu opevnění. Tamtéž.

Naim Frashëri do textu vložil, byť i ty byly v některých případech použity velmi vágně. Nadto byl popis bitev velmi schématický s pevně stanoveným scénářem.⁴⁹¹ Významnější roli zde hrál barvitý popis samotného průběhu boje, během kterého mohl autor přistoupit k popisu Skanderbega, popřípadě všech Albánců, jako velmi statečných, chytrých a silných válečníků. Mimo jednotlivé výjimky Naim Frashëri tvořil v *Historii Skanderbega* obraz Albánců jako neporažených bojovníků.⁴⁹²

S vývojem líčení Skanderbegova příběhu se Naim Frashëri dostal také k částem, kdy panovalo mezi Jiřím Kastriotim a osmanskou říší příměří. V *Historii Skanderbega* to však Naim Frashëri vždy vysvětloval potřebou samotného sultána, např. kvůli bojům s Peršany či zaměřením se na obléhání Konstantinopole, nikoliv však potřebou ze strany Albánců.⁴⁹³ V rámci jednoho z utlumení bojů kvůli konfliktu osmanské říše s Persií, Uherskem a dalšími sousedy Naim Frashëri ve svém díle popsal Skanderbegovu výpravu na Apeninský poloostrov na pomoc neapolskému králi Ferdinandovi.⁴⁹⁴ Popis bitev v Itálii byl velmi podobný jako v případě střetů Turků a Albánců na Balkáně a ze zavedeného schématu tak příliš nevybočovaly.⁴⁹⁵ Samotné postavení Skanderbega vůči Ferdinandovi bylo u Frashëriho totožné s pojetím Pashka Vasy, tedy navzájem si rovní panovníci. Naim Frashëri navíc zdůrazňoval přátelské vztahy obou vládců.⁴⁹⁶ Zároveň na konci líčení této výpravy vystupovali Albánci v čele se Skanderbegem přímo jako zachránci Itálie před jejími nepřáteli.⁴⁹⁷ Paralelu tu lze hledat s obrazem Albánců jako obránců zbytku Evropy před osmanskou říší a tedy obecným pojetím údělu albánského národa jako obránců, či zachránců, dobrého před zlým.

⁴⁹¹ Schéma bylo následující: albánské síly nejdříve byly rozděleny do menších skupin, jedna tureckému vojsku čelila přímo, další zaútočily z boků díky znalosti terénu. S příjezdem Skanderbega na bojiště poté nastala konečná fáze boje s drtivou porážkou osmanských vojsk a případným získáním turecké kořisti Albánci. Toto schéma bylo narušeno pouze v několika případech, kdy se jednalo o obléhání pevností. Jako příklad může být zmíněn popis boje o hraniční pevnost Svetigrad, která zároveň tvoří jednu z výjimek, kdy byla popsána porážka Albánců. Svetigrad Turci nakonec na Albáncích získali, avšak v pojetí Naim Frashëriho to bylo omlouváno tureckou lstí s otrávenou studnou, do které se jim podařilo hodit psa. Obránci se proto museli vzdát. Takovéto získání Svetigradu bylo považováno za nečestné a pojilo se s dichotomií dobra a zla mezi Turky a Albánci, na jejímž základě např. Skanderbeg Kruju u Naima Frashëriho dobyl, a nikoliv získal lstí jako u Pashka Vasy. Srov. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 108-110, 144-158, 196-199, 214-216, 296-297.

⁴⁹² FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 144-145, 165-166. Zkušenost albánských bojovníků Naim Frashëri demonstroval na popisu Skanderbegovi vojenské taktiky boje ze zálohy proti početnějším tureckým armádám. V rámci tematiky boje Naim Frashëri také zmínil technologickou nevýhodu oproti osmanské říši, co se týkalo děl a dalších palebných zbraní. To bylo zmíněno především při obléhání Kruji Muradem II. Podobně však jako Pashko Vasa v díle *Albanie a Albánci* vyvažoval Naim Frashëri tento handicap vojenskou zručností a odvahou albánských bojovníků. Tamtéž, s. 167-168.

⁴⁹³ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 195, 206, 217.

⁴⁹⁴ Tamtéž, s. 218-219.

⁴⁹⁵ Tamtéž, s. 228-229.

⁴⁹⁶ Tamtéž, s. 219.

⁴⁹⁷ Tamtéž, s. 230.

V rámci polarizovaného pohledu Naima Frashëriho byla jedinou výjimkou osoba osmanského velitele Aliho paši vystupující ke konci díla. Ten do děje vstoupil v části, ve které autor popisoval zoufalství Mehmeda II. z nezdarů při výpravách na albánská území. Ali paša byl vyobrazen jako moudrý rádce, který sultána přesvědčil k tomu, aby upustil od vojenských výprav proti Skanderbegovi a naopak s ním uzavřel příměří, protože pro osmanskou říši mělo být lepší mít v Albáncích spojence. Ali paša, byť osmanský velitel, zcela nezapadl do negativní strany Frashëriho schématu. Mimo jiné ho charakterizoval jako přítele Skanderbega. Domluvené příměří však Mehmed II. následně porušil a vyslal proti Skanderbegovi další vojenskou výpravu.⁴⁹⁸ V téže době se podle autorova výkladu Skanderbeg uchýlil do Lezhi ovládané Benátčany, aniž by byl vysvětlen důvod tohoto kroku, kde následně zemřel. Zde Naim Frashëri zdůraznil, že albánského krále nezabil žádný nepřátelský bojovník, ale nemoc. Zároveň byla smrt Jiřího Kastriotiho provázena patetickým popisem velkého smutku Albánců.⁴⁹⁹ Skanderbegova smrt však nebyla u Naima Frashëriho pojata jako konec albánského odporu proti osmanské říši. Poté ještě zmínil další boje s Turky bez přesnějšího popisu, což zřejmě představovalo turecké obléhání Skadaru. V pojetí Naima Frashëriho by Albánci dokázali Turkům vzdorovat i po smrti Skanderbega, pokud by se jim dostalo pomoci od zbytku Evropy. Tu zde ale vyličil v negativním světle, neboť měla zůstat pasivní s tím, že Benátky již byly proti osmanské říši slabé. Albánci tak byli poraženi a dostali se pod nadvládu Istanbulu.⁵⁰⁰

Výklad tohoto období Skanderbegova života v politickém manifestu Samiho Frashëriho se v zásadních momentech velmi podobá pojetí Naima Frashëriho. Při Skanderbegově návratu do Kruji byli Turci vyhnáni silou, nikoliv lstí a Sami Frashëri taktéž navázal na svého bratra v popisu Jiřího Kastriotiho jako krále celé Albánie, jímž ho měli prohlásit ostatní albánští šlechtici.⁵⁰¹ Autor tak v této epoše také hledal kořeny albánské státnosti s přímým zmíněním, že „poprvé se Albánie spojila do jednoho království se statečným a schopným králem, jakým Skanderbeg byl.“⁵⁰² Následně výklad neobsahoval podrobnější popisy Skanderbegových bitev proti osmanské říši, ale obecně zde lze najít již známé motivy z předchozích děl. Tedy především popis Albánců a Albánie jako jediného obránce Evropy proti postupujícím Turkům. Zbytek Evropy přitom měl k Albáncům vzhlížet s nadějí na svou záchranu.⁵⁰³ Opět zde Sami Frashëri zmiňoval aspekt hrdosti Albánie a její

⁴⁹⁸ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 300-303.

⁴⁹⁹ Tamtéž, s. 304-308.

⁵⁰⁰ Tamtéž, s. 315-317.

⁵⁰¹ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 11-12.

⁵⁰² Tamtéž, s. 11.

⁵⁰³ Tamtéž.

svobody během Skanderbegovy vlády, po jehož smrti se stala součástí osmanské říše. Oproti Naimu Frashërimu se ale o dalším odporu Albánců ve výkladu nezmiňoval.⁵⁰⁴

Tématiky Skanderbega a boje proti osmanské říši se dotkl také ve své básnické tvorbě Spiro Risto Dine ve sbírce *Vlhy moře* z roku 1908. Nejednalo se tedy o ucelený výklad s tím, že téma jednotlivých útvarů se nemuselo týkat přímo Skanderbega. Nicméně vybrané texty obsahovaly již známé motivy z výše popsaných děl. V básni *Pády Albánie a její jařmo* byl Skanderbeg pojat jako otec Albánie, za jehož vlády byla na vrcholu svých sil a po tureckém ovládnutí upadla do chudoby a zapomnění.⁵⁰⁵ Motiv Albánců a Skanderbega jako jediných bojovníků, kteří se odvážili postavit osmanské říši a stali se obránci Evropy, obsahovala báseň *Albánci neví, kým je*. Zároveň s tím bylo zmíněno válečné umění albánských bojovníků v boji proti Turkům. Spiro Risto Dine přímo zmínil obléhání Kruji Muradem II., který se měl síly Albánců zděsit a raději od pevnosti odtáhnout pryč.⁵⁰⁶

Obě zmíněné básně měly jako hlavní motiv apel na Albánce, že po osmanské nadvládě, která měla způsobit chudobu a zaostalost Albánie, je naděje na lepší budoucnost. Jednotlivé obrazy se Skanderbegem a bojem Albánců proti Turkům v tomto případě nebyly dlouze vysvětlovány, ale sloužily jako samostatné prvky v textu, na které se autor odkazoval pro zdůraznění jednoty Albánců, povzbuzení národní hrdosti čtenáře, zdůraznění rozdílnosti Albánců a Turků a možnosti zbavit se osmanské nadvlády.⁵⁰⁷

3.3.2 Období Skanderbega jako návrat ke starověké pelasgické epoše

Období Skanderbegova života se oproti předchozímu přechodnému období, zahrnujícího především dobu středověku, odlišuje u jednotlivých autorů důrazem na jednotu Albánců a společný boj proti nepříteli, v tomto případě proti osmanské říši. Opětovné sjednocení Albánců po období středověku a rozdělení bylo v dílech patrné především v momentu návratu Jiřího Kastriotiho-Skanderbega do Kruji, po němž následoval v případě díla Pashka Vasy *Albánie a Albánci* či turecké encyklopedii Samiho Frashëriho popis jeho svolání vrchním velitelem všech albánských sil a spojení albánských šlechticů v boji proti Muradovi II.⁵⁰⁸ V *Historii Skanderbega* Naima Frashëriho a politického manifestu Samiho Frashëriho byl Skanderbeg již označen jako král celé Albánie.⁵⁰⁹

⁵⁰⁴ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 12.

⁵⁰⁵ DINE, Spiro Risto. *Valët e detit* (c. d.), s. 3-4.

⁵⁰⁶ Tamtéž, s. 61-62.

⁵⁰⁷ Tamtéž, s. 3-4, 61-62.

⁵⁰⁸ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 35. FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 172-173.

⁵⁰⁹ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 93-94. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 11.

Podobné zdůraznění jednoty Albánců bylo v analyzovaných textech přítomné již dříve u období starověku, kdy se jednalo o motiv jednoty Makedonců, Epirotů a Ilyrů a jejich společného boje proti římské říši. Skanderbegovu dobu lze u některých představitelů národního hnutí pojímat jako obnovení dávné albánské jednoty z období starověku po jejím úpadku po bitvě u Pydny. Podobně jako bylo období starověku vnímáno coby slavná epocha albánského národa s odkazem na pelasgický původ, byla Skanderbegova éra vnímána také jako velmi důležitý, ne-li nejdůležitější, moment v dějinách Albánců. Pashko Vasa označil toto období za pevný bod albánských dějin a Skanderbega označil za hrdinu, který pro Albánii vydobyl čest a slávu svým odporem proti Turkům.⁵¹⁰ Sami Frashëri pak například Skanderbegovu dobu popsal jako nejlepší a nejpožehnanější období v dějinách Albánie.⁵¹¹

Vedle motivů jednoty Albánců a společného boje proti vnějšímu agresorovi, které představují obecné společné prvky období pelasgického starověku a epochy Skanderbega, lze najít ve vybraných dílech přímo zmíněné paralely mezi oběma částmi historického narativu. Jeronim de Rada v *Nešťastném Skanderbegovi* připomínal slavné období starověku poznámkou, že v Albánii žil Achilleus i Alexandr Veliký. Ti pro Albánce měli představovat inspiraci pro spojení svých sil proti turecké hrozbě.⁵¹² Přímou pelasgický původ Albánců ve Skanderbegově období zmiňoval Pashko Vasa ve francouzsky napsaném díle *Pravda o Albánii a Albáncích*. Společný boj Albánců popsal jako opětovné spojení Epirotů, Ilyrů a Makedonců, kteří se již měli v té době nazývat „Albanoi,“ tedy Albánci.⁵¹³ Spojení mezi obdobími starověku a Skanderbegem lze nalézt také v poemě Naima Frashëriho *Opravdová touha Albánců*, kde označil Albánce za vnuky Alexandra Velikého, Pyrrha a syny Skanderbega. Zároveň postavu Skanderbega, v rámci utváření obrazu národního hrdiny, vyzdvihl nad antické hrdiny z Homérových či Vergiliových děl.⁵¹⁴

K odkazu na období starověku sloužilo také Skanderbegovo jméno. Sami Frashëri v encyklopedii *Slovník světa* zmínil, že Skanderbeg byl Turky nazýván Alexandrem (alb. Skënder, osman. tur. İskender) podle Alexandra Velikého, který byl podle Frashëriho taktéž Albáncem.⁵¹⁵ Stejným způsobem byl Alexandr Veliký zmíněn v *Historii Skanderbega* od Janiho Vreta.⁵¹⁶ Ve vztahu k postavě Alexandra Velikého se také vázala poznámka v *Historii Skanderbega* od Naima Frashëriho. Ten připodobnil Skanderbegův válečnický um a jeho

⁵¹⁰ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 40.

⁵¹¹ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 12. Srov. s popisem období pelasgického starověku v jednotlivých výkladech představitelů národního hnutí v podkapitole 3.1.2 Antická Makedonie, Epirus a Ilýrie jako součást dějin albánského národa.

⁵¹² DE RADA, Jeronim. *Opera omnia: Skanderbeku i pafan* (c. d.), s. 494-496.

⁵¹³ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 74-75.

⁵¹⁴ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 137, 140.

⁵¹⁵ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 172.

⁵¹⁶ VRETO, Jani. *Veprat ë zgjedhura* (c. d.), s. 46.

úspěchy s rozšiřováním osmanské říše v Evropě a Asii k vojenským úspěchům Alexandra Velikého.⁵¹⁷

3.3.3 Role náboženství v popisu Skanderbega a jeho epochy

I přes výše zmíněné přímé paralely a stejné obecné motivy s obdobím starověku bylo období Skanderbega specifické utvářením mýtu o společném národním hrdinovi v podobě Jiřího Kastriotiho-Skanderbega. V případě období starověku se sice také můžeme setkat s postavami Alexandra Velikého, Pyrrha I., královny Teuty či Genthia, kteří byli považováni za Pelasgy, tedy Albánce, a významné postavy albánských dějin. U žádné z nich ale nedošlo k utvoření aureoly národního hrdiny, jako tomu bylo v případě Skanderbega. Při konstrukci obrazu hrdiny všech Albánců, který by mohl sloužit jako spojující prvek celého národa, však museli představitelé národního hnutí vyřešit otázku náboženské příslušnosti Jiřího Kastriotiho. Podle tradičního příběhu o Skanderbegovi z díla Marina Barlettiho *Příběh života a činů Skanderbegových* vydaného v roce 1508 byl pevně spjat s křesťanstvím. Problém zároveň představoval charakter Skanderbegova boje proti osmanské říši jako boje křesťanského světa proti muslimům.⁵¹⁸ To by pochopitelně v nábožensky rozdělené albánské společnosti znemožnilo přijetí Skanderbega muslimskou částí, u které se ostatně postava Skanderbega vytratila z povědomí během následujících tří staletí po jeho smrti.⁵¹⁹ V dílech Pashka Vasy, Naima Frashëriho a Samiho Frashëriho tak můžeme pozorovat snahu přetvořit dřívější pojetí Skanderbega jako ochránce křesťanské víry na Skanderbega jako ochránce albánského národa a jeho boj popsat jako boj Albánců proti Turkům bez zmínění konkrétní konfese.

Tato přeměna popisu Skanderbega se však neudála zlomově s nástupem albánského národního hnutí. První rozsáhlejší dílo zabývající se mimo jiné postavou Skanderbega, tedy *Nešťastný Skanderbeg* od Jeronima de Rady z roku 1872, potlačení tematiky náboženského vyznání Jiřího Kastriotiho, potažmo všech Albánců, nesplňovalo. De Rada Skanderbega vyobrazil jako vynikajícího bojovníka, který byl předurčen k obraně Albánců proti osmanské říši s nacionálním tónem. Albánská strana společně se Skanderbegem však byla v jeho pojetí stále silně spjatá s křesťanskou vírou, kdežto osmanská říše a Turci byli v díle jasně identifikováni s islámem. Jeronim de Rada popsal křesťanství jako oporu Albánců proti turecké nadvládě v období před Skanderbegovým návratem do Kruji.⁵²⁰ Taktéž samotnou postavu Jiřího Kastriotiho spojil s křesťanskou vírou. Patrné to je například v části, ve které popsal Skanderbegův příchod do mešity, aby „převzal roucho bezvěrců,“ tedy aby převzal

⁵¹⁷ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 49.

⁵¹⁸ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 113.

⁵¹⁹ Tamtéž, s. 114.

⁵²⁰ DE RADA, Jeronim. *Opera omnia: Skanderbeku i pafan* (c. d.), s. 492.

tureckou kulturu a víru. Jeronim de Rada zde vyobrazil Skanderbegovo zatvrzení a skrytí svého skutečného křesťanského vyznání.⁵²¹

Širší přijetí de Radova popisu Skanderbega, kterého sice pojímal jako bojovníka za svobodu Albánců, ale zároveň jako křesťana, bylo v nábožensky rozdělené albánské společnosti nemožné. Nicméně posun od obrazu velitele čistě křesťanských sil proti muslimům k pojetí Skanderbega jako vůdce Albánců v boji za svobodu proti osmanské říši byl u de Rady patrný. Zachování tématu křesťanské víry v *Nešťastném Skanderbegovi* jistě souviselo s arbëreshským původem samotného autora. Jeronim de Rada byl obklopen křesťanskou italo-albánskou komunitou, která příběh o Skanderbegovi uchovávala jako součást své kulturní identity.⁵²² Kvůli tomu tak zřejmě ve svém díle, které je jinak prodchnuté motivy národního hnutí o svržení turecké nadvlády, zachoval Skanderbega křesťanem.

Upozadění tematiky náboženství bylo patrné až v textech Pashka Vasy z let 1879. V díle *Albánie a Albánci a Pravda o Albánii a Albáncích* ani jednou nespojil albánské obyvatelstvo s křesťanstvím a Turky s islámem. V albánsky napsaném textu *Albánie a Albánci* sice autor zmínil Boha, kterému měli Albánci děkovat za osvobození Kruji, avšak bez upřesnění křesťanského či muslimského vyznání.⁵²³ Tedy tak, aby to nepředstavovalo problém pro žádnou z náboženských obcí. Pashko Vasa pocházel stejně jako Jeronim de Rada z křesťanského prostředí, přesněji z toho katolického ze severní Albánie.⁵²⁴ Nicméně na rozdíl od arbëreshského buditele po nějaký čas žil v bezprostředním kontaktu s muslimskou částí albánské společnosti a lépe chápal, že pro úspěšné emancipování albánského národa bylo nutné mimo jiné překonat náboženské rozdíly mezi Albánci.

Použití výrazu „Bůh“ bez specifikace konfese nalezneme také v *Historii Skanderbega* od Naima Frashëriho. V tomto případě představoval Bůh obecné dobro, které stálo na straně Albánců proti zlu v podobě Turků. S těmi naopak Naim Frashëri spojoval d'ábla.⁵²⁵ Mimo tuto rovinu však v díle autor nepoužil ani jednou slovo křesťan či muslim s jedinou výjimkou v podobě části, kdy Skanderbeg ovládl Kruju: „Ožilo okolí, zem se třásla, povstala celá Albánie říkajíc: Skanderbeg přišel, samotný Bůh přišel. Muslimové a křesťané se srotili pro vlast, a pospolu sdíleli čest, jako bratři, kterými byli.“⁵²⁶ Stejně tak samotný Skanderbeg nebyl nikdy spojen s jedním konkrétním vyznáním, pouze se všeobecně pojatým Bohem.⁵²⁷

⁵²¹ DE RADA, Jeronim. *Opera omnia: Skanderbeku i pafan* (c. d.), s. 278.

⁵²² HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 113-114.

⁵²³ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 35.

⁵²⁴ ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature* (c. d.), s. 258.

⁵²⁵ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 290-293.

⁵²⁶ Tamtéž, s. 84.

⁵²⁷ Tamtéž, s. 72-73, 89, 100, 110, 179, 278-279, 286, 298.

Podobně uvedl obecné označení Boha také Spiro Risto Dine v básni *Albánek neví, čím je*. V té připomněl radost Evropy z toho, že ji Skanderbeg a Bůh zachránili před Turky.⁵²⁸

Taktéž v dílech Samiho Frashëriho není u Skanderbega konkretizované jeho náboženské vyznání a obecně bylo celé toto téma upozaděno. V turecké encyklopedii přímo zmínil konfesi pouze u ostatních evropských vladařů jako křesťanů, u Albánců a Skanderbega nikoliv.⁵²⁹ V politickém manifestu z roku 1899 se Sami Frashëri tématu náboženského vyznání Skanderbega také zcela vyhnul. Pouze v části výkladu zabývající se předchozím přechodným obdobím mezi starověkem a epochou Skanderbega zmínil, že do Albánie přišlo křesťanství v době po rozdělení římské říše.⁵³⁰ Dále však toto téma již nefigurovalo. Skanderbeg byl vyobrazen čistě jako bojovník za svobodu Albánie s důrazem na nacionální stránku boje proti agresorovi v podobě osmanské říše.⁵³¹

Mezi analyzovanými texty z konce 19. století vystupuje také poema od Janiho Vreta *Historie Skanderbega*. Ta oproti výše zmíněným dílům narušovala laické pojetí Jiřího Kastriotiho. Ve druhé části textu, zachycující Skanderbega jako rukojmího v Edirne, autor použil motiv skrývání pravé identity. Nejdříve Vreto popsal, že se synové Jana Kastriotiho museli zříct křesťanství a přijmout islám. Jiří Kastrioti přitom dostal jméno Alexander (alb. Skënder). Přesto měl skrytě zůstat křesťanem a pouze navenek vystupovat jako poturčený Skanderbeg.⁵³² Samotné toto přízvisko zde bylo spojeno s Kastriotovou přetvářkou vůči Turkům a vytvářelo tak dvě roviny jeho osobnosti. První, která vystupovala navenek, se pojila s pojmenováním Skanderbeg a tureckým způsobem života a druhá, vnitřní, představovala uchování křesťanství a jména Jiří. Ke konci poemu Jani Vreto dokonce přímo specifikoval Kastriotovu skrytou konfesi jako ortodoxní.

Poté svému otci začal psát:

*„Turka ze mě udělal, Alexandrem mě pojmenoval,
nedobrovolně Murad, tím já ale nejsem.*

Ve svatou trojici věřím

A přikázání jsem nezapomněl

Evangelium mám ve svém srdci. “

⁵²⁸ DINE, Spiro Risto. *Valët e detit* (c. d.), s. 62. Postava Skanderbega tak i ve stěžejním díle, jakým je *Historie Skanderbega* od Naima Frashëriho, a dalších textech není zcela oproštěna od duchovní roviny. Náboženství bylo pouze s ohledem na potřebu národního hnutí pojato obecně bez konkretizace. Na základě toho lze polemizovat s tvrzením Pavla Hradečného z *Dějiny Albánie*, kde uvádí: „S ohledem na náboženskou rozrůzněnost albánského prostředí mohl Skanderbeg sehrát roli tohoto symbolu pouze za předpokladu totálního popření náboženského aspektu jeho působení.“ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 114-115.

⁵²⁹ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 39.

⁵³⁰ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 9.

⁵³¹ Tamtéž, s. 11-12.

⁵³² VRETO, Jani. *Veprat ë zgjedhura* (c. d.), s. 46.

*Řekl: „Toto psaní, Lako, rychle
pouze mému otci v Kruji přines
aby neměl starosti, řekni mu
že jsem pravým křesťanem
ortodoxním jak jsi sám viděl.“
Pouze jménem zůstal Alexandr.⁵³³*

Jani Vreto tuto svou poemu publikoval v novinách *Albánie* v roce 1897.⁵³⁴ Přidal k ní však také komentář, že *Historii Skanderbega* napsal již během svých studií na gymnáziu Zosimaia v Janině roku 1847.⁵³⁵ Tento fakt vysvětluje jeho označení Skanderbega jako pravoslavného křesťana, neboť sám Vreto pocházel z pravoslavného prostředí jižní Albánie a byl velmi ovlivněn řeckou kulturou a vzděláním.⁵³⁶ Proč se však rozhodl publikovat tento text v roce 1897 v nepozměněné formě, není jasné. Jani Vreto se již před tím stal zakládajícím členem Společnosti pro tisk albánských textů a byl v těsném kontaktu s dalšími představiteli národního hnutí.⁵³⁷ Myšlenka o překonání náboženských rozdílů mezi Albánci k dosažení jejich národního uvědomění mu tedy nemohla být cizí. Vysvětlením mohl být Vretiho záměr oslovit užší skupinu pravoslavných Albánců v Bukurešti, kde periodikum *Albánie* vycházelo.

3.4 Albánci a osmanská říše. Obraz vlády sultánů

Smrtí Jiřího Kastriotiho-Skanderbega v roce 1468 a ovládnutím takřka všech albánských území osmanskou říší začala chronologicky poslední část romantického historického narativu Albánců. Ta se věnovala pohledu na vládu osmanské říše nad Albánci a jejich úloze a postavení uvnitř tohoto státního útvaru. Byť lze počátek této epochy jasně ohraničit smrtí Skanderbega, není možné takto stanovit jeden určitý konec platný pro všechny analyzované prameny, které se touto problematikou zabývaly. Je tomu tak z prostého důvodu, že vykládané období již zasahovalo do aktivní tvorby představitelů národního hnutí, kteří tak plynule přešli od popisu svého pohledu na albánské dějiny k líčení aktuální situace Albánců uvnitř osmanské říše. Šířeji však lze jako konec této části historického narativu stanovit druhou polovinu 19. století, kdy byla vydána většina studovaných děl. Oproti předchozí epoše Skanderbega je informační penzum o období vlády osmanských sultánů menší a

⁵³³ VRETO, Jani. *Veprat ë zgjedhura* (c. d.), s. 47-48.

⁵³⁴ Tamtéž, s. 48.

⁵³⁵ Tamtéž.

⁵³⁶ ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History* (c. d.), s. 473.

⁵³⁷ ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature* (c. d.), s. 250-251.

nejednalo se o chronologický výklad událostí, nýbrž až na výjimky o časově neukotvený popis stavu věcí.⁵³⁸

Na základě obsahové analýzy pramenů je možné tuto epochu narativu rozdělit na dvě části, mezi nimiž bylo důležitým a zlomovým momentem ve vnímání osmanské říše období tanzimatu, tedy zavádění souboru hlubokých reforem říše od roku 1839.⁵³⁹ První část tak představovala delší období od Skanderbegovy smrti do začátku reforem. Druhá se poté zabývala situací během jejich zavádění a údobí po období tanzimatu, v závislosti na vydání konkrétního díla.

3.4.1 Období před reformami tanzimatu

Obecně lze říci, že období takřka čtyřsetleté turecké vlády před reformním snažením Abdülmecida I. bylo ve studovaných dílech popisováno pozitivně, byť paradoxně přímo navazovalo na glorifikující popis Skanderbegova boje právě proti osmanské říši. V jednotlivých textech vystupovala v tomto období především tematika udržení si vlastní svobody a tradic i pod vládou sultánů, která byla v textech charakterizována jako dobrá vláda. S tím se také ve většině děl pojilo zdůrazňování toho, že Albáncům na jejich území i nadále vládli albánští předáci, a nikoliv Turci vyslaní z Istanbulu či jiní cizinci.⁵⁴⁰ Dalším častým tématem bylo zapojení Albánců do správy říše s vyjmenováním těch, kteří zastávali významné funkce v říši. Především pak autoři vyzdvihovali účast Albánců na tureckých vojenských výpravách, během nichž měli projevovat statečnost, hrdost, ale také oddanost osmanským sultánům.⁵⁴¹

⁵³⁸ Z analyzovaných textů se touto problematikou nejdříve zabýval Thimi Mitko ve své publicistice otiskované v řeckých novinách *Pandora* z roku 1859. Stejně tak se v tureckých novinách *Tlumočník východu* objevily články obsahující pohled na vztah Albánců a osmanské říše od Samiho Frashëriho v roce 1878. Jednalo se o jeho reakci na tehdejší vývoj na Balkánském poloostrově a Berlínský kongres. Rok poté se již vládou osmanské říše nad Albánci zabýval Pashko Vasa ve svých dvou dílech *Albánie a Albánci a Pravda o Albánii a Albáncích*. Následně zde vystupují další ucelené výklady dějin Albánců, tedy *Všeobecná historie* od Naima Frashëriho a turecká encyklopedie a politický manifest od Samiho Frashëriho. Vedle toho se ale také problematiky vzájemného vztahu Albánců a osmanské říše dotkl Naim Frashëri ve své básnické tvorbě, stejně jako Spiro Risto Dine. MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 540. FRASHËRI, Sami, ISMAJLI, Rexhep (ed.). *Kush e prish pagen në Ballkan* (c. d.), s. 58-59, 106-109. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 29, 41-42, 77-79, 106-112. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 108-109. FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 40-44. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 12-13, 25-27, 26-38, 47. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 137, 141. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 111-112, 184, 191-192. DINE, Spiro Risto. *Valët e detit* (c. d.), s. 3-4.

⁵³⁹ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 176.

⁵⁴⁰ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 42, 77, 107. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 108-109. FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 40, 44. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 2* (c. d.), s. 111. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 13.

⁵⁴¹ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 108. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 2* (c. d.), s. 111-112, 184. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 41-42, 108. FRASHËRI, Sami. *Personalitetet*

Tuto tematickou strukturu lze nalézt v dílech Samiho Frashëriho, Naima Frashëriho a Pashka Vasy.⁵⁴² Jedná se především o ucelené výklady dějin Albánců doplněné o kratší básnické a publicistické útvary. Jednou z výjimek z pozitivního hodnocení osmanské vlády před reformami tanzimatu představoval článek Thimiho Mitka z roku 1859 s titulkem *Několik poznámek o Korči* z řeckých novin *Pandora*, který je však oproti výše zmíněným textům specifický ve dvou ohledech.⁵⁴³ Jak název napovídá, Mitko se soustředil pouze na popis situace v oblasti kolem města Korča a zároveň svůj pohled na osmanskou správu omezil pro účely svého článku především na období 20. let 19. století v reakci na situaci spojenou s vyhlášením nezávislého Řeckého království. Popis byl tedy situován těsně před zlom ve vnímání osmanské nadvlády v podobě reform tanzimatu u ostatních předáků národního hnutí.⁵⁴⁴

Thimi Mitko osmanskou vládu popsal ve zcela negativním světle. Zmínil kruté zacházení s korčskou komunitou v roce 1823 ze strany Abu Lobuta paši, představitele osmanské vlády v Larisse, kvůli odmítnutí poskytnout finanční půjčku. Představitelé Korči měli být následně násilím donuceni k souhlasu s poskytnutím prostředků. Poté Mitko zmínil vyrabování města Turky v roce 1824, přičemž zdůraznil především kruté zacházení s křesťany. V článku uvedl i další ukázky zloville Turků vůči Albáncům.⁵⁴⁵ Stejně tak celkově negativně ohodnotil epochu osmanské nadvlády Spiro Risto Dine v básni *Pády Albánie a její jármu* vydané ve sbírce *Vlny moře* roku 1908, kde označil posledních 400 let osmanské vlády za špatné období bez jediného šťastného dne pro Albánii, která byla chudá a zbídačená.⁵⁴⁶ Výrazným faktorem při hodnocení osmanské nadvlády byla zřejmě u obou autorů jejich konfese. Jak Thimi Mitko, tak Spiro Risto Dine pocházeli z jižního ortodoxního prostředí. Oba zároveň nebyli jakýmkoliv způsobem spojeni s říšskou administrativou, jako tomu bylo u Pashka Vasy. Ten, byť katolík, vnímal předchozí vládu Istanbulu pozitivně.

Opačný pohled, který již utvářel schéma převažujícího pozitivního vnímání osmanské říše před tanzimatem a negativního poté, nabídl Sami Frashëri ve své turecky psané publicistice z roku 1878. S ohledem na Berlínský kongres se ve článku *Balkán* vyjadřoval

shqiptare në Kâmûs al-a'lâm (c. d.), s. 41. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 13. Více o osobách albánského původu vyzdvihovaných pro jejich zapojení do správy osmanské říše a jejího budování viz podkapitulu 3.7 Významné postavy v historickém výkladu představitelů albánské národního hnutí.

⁵⁴² VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 41-42, 107-108. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 108. FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmûs al-a'lâm* (c. d.), s. 41. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 2* (c. d.), s. 111-112. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 13.

⁵⁴³ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 540.

⁵⁴⁴ Tamtéž.

⁵⁴⁵ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 540.

⁵⁴⁶ DINE, Spiro Risto. *Valët e detit* (c. d.), s. 3-4.

k minulosti osmanské říše.⁵⁴⁷ Byť v této části článku chybělo přímé spojení s Albánci, jednalo se o první text v rámci analyzovaných pramenů, ve kterém bylo významnou osobností albánského národního hnutí představeno pozitivní hodnocení období před tanzimatem. Sami Frashëri popsal osmanskou říši v minulosti jako velmi úspěšný stát, který šikovnou diplomacií a chytrým vedením dokázal získat mnohá vítězství. Do špatného stavu se však měla dostat právě kvůli zavádění reforem tanzimatu, které jsou ve článku přímo zmíněny jako „nové reformy.“⁵⁴⁸

Kladný pohled na období před reformami, nyní již se zaměřením na postavení Albánců, nalezneme v obou dílech Pashka Vasy z roku 1879, která zcela zapadají do tematické struktury popsané výše. V albánsky napsaném díle *Albánie a Albánci* kladl důraz na pokračující vládu Albánců na albánských územích. Dle výkladu Mehmed II. Albánci nepodmanil a neovládl jako ostatní obyvatelstvo Balkánu, ale nechal jim jejich předáky a zákony.⁵⁴⁹ Na základě toho poté Albánci bojovali s hrdostí v osmanském vojsku, ve kterém podle Vasy patřili k nejobávanějším a nejlepším sultánovým vojákům. Zároveň autor zdůraznil to, že si albánské obyvatelstvo vždy uchovalo svou identitu se všemi tradicemi a zvyklostmi.⁵⁵⁰ Patrné je zde pokračování ve vytváření obrazu Albánců z předešlých částí historického výkladu jako výjimečně schopných bojovníků, kteří se nikdy nedostali do skutečného poddanství. Důležitou součástí tohoto obrazu bylo také uchování vlastní albánské identity, čímž Pashko Vasa zřejmě reagoval na snahy sousedních národů zpochybňovat existenci albánského národa.⁵⁵¹ Zároveň se mohlo jednat o reakci na snahu Istanbulu vytvořit v rámci reforem tanzimatu kolektivní identitu veškerého obyvatelstva vztaženou pouze k osmanské říši v podobě tzv. osmanismu.

Obsáhlejší, francouzsky napsané dílo *Pravda o Albánii a Albáncích* bylo tematicky stejné. Velký výkladový rozdíl oproti *Albánii a Albáncům* však představovala přítomnost otázky náboženství. Pashko Vasa zmínil, že po ovládnutí všech albánských území se většina Albánců postupně stala muslimy, kdežto někteří si uchovali křesťanské vyznání, ať už pravoslavné či katolické.⁵⁵² Konverzi Albánců na islám ve svém textu nijak nehodnotil. Z dalšího výkladu však nepřímě vyplývá, že ji vnímal spíše pozitivně a pragmaticky, neboť to Albáncům dovolilo zapojit se ve větší míře do správy říše a jejího vojska. Podle Vasy byli Albánci jediným národem na Balkáně, který chtěl bojovat za osmanskou říši.⁵⁵³ Ostatní naopak nechtěli mít s muslimy nic společného, a tak „všichni skončili u obchodu,

⁵⁴⁷ FRASHËRI, Sami, ISMAJLI, Rexhep (ed.). *Kush e prish paqen në Ballkan* (c. d.), s. 105-106.

⁵⁴⁸ Tamtéž, s. 105-106.

⁵⁴⁹ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 41.

⁵⁵⁰ Tamtéž, s. 42.

⁵⁵¹ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 250.

⁵⁵² VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 77.

⁵⁵³ Tamtéž, s. 78.

řemeslnictví a zemědělství, jako nějací středověcí burani (*sic*).“⁵⁵⁴ Albánci oproti tomu podle výkladu byli nadále statečnými bojovníky nehledě na náboženské vyznání.⁵⁵⁵

Pashko Vasa v tomto díle přisuzoval uchování vlastních tradic a zvyků izolovanosti větší části Albánců kvůli přírodním podmínkám. S tím také zmínil existenci křesťanských kmenů na severu a jihu Albánie, kterým přináležela rozsáhlá privilegia.⁵⁵⁶ Ta však v textu blíže nespecifikoval. Dále ve výkladu zmínil existenci dvou pašalíků na počátku 19. století: jednak toho severního s centrem ve Skadaru pod vládou rodu Bushatlliu, tak také toho jižního v čele s Ali pašou Tepelenským se sídlem v Janině. Sice na vládce obou útvarů pohlížel jako na Albánce, kteří získali velký vliv a moc na úkor vlády v Istanbulu, avšak jejich odpor proti centrální vládě nedával za vzor národního odboje proti osmanské říši.⁵⁵⁷

Pashko Vasa zdůraznil své pojetí kladného vztahu mezi Albánci a osmanskou říší před reformami tanzimatu prohlášením, že Albánie dala Istanbulu nejlepší vezíry a nejstatečnější generály, přičemž některé z nich následně vyjmenovával.⁵⁵⁸ Stejný argument použil také Naim Frashëri v učebnici *Obecná historie* z roku 1886. V tomto případě Frashëri ještě zmínil paralelu, že v průběhu dějin vládlo mnoho Albánců mimo vlastní albánská území, k čemuž zmínil dynastii Ptolemaiovců.⁵⁵⁹

Za obdobím starověku se Naim Frashëri při popisu osmanské vlády ohlédl vícekrát. Života Albánců pod vládou osmanské říše připodobnil k situaci po dobytí území Ilýrie, Epiru a Makedonie římskou říší, kdy si Albánci i nadále měli zachovat svou statečnost a nezdolnost.⁵⁶⁰ Zdůraznil tak myšlenku o Albáncích jako o národu, nad nímž sice může vládnout větší státní útvar, nicméně i nadále žije svobodně podle svých vlastních tradic. Motiv nepoddajnosti Albánců vůči Římanům a Byzantincům stejně tak použil Sami Frashëri ve své turecké encyklopedii. Podle autora se Albánci po začlenění do osmanské říše ochotně zapojili do jejího budování. Následně Frashëri vyjmenoval příklady významných osmanských představitelů s albánskými kořeny. Podobně jako Pashko Vasa zmínil aspekt konverze dvou třetin Albánců k islámu a jejich pomoci při jeho šíření společně s rozšiřováním osmanské říše.⁵⁶¹ Přijetí islámu zapracoval také do svého politického manifestu, kde však konverzi Albánců do určité míry zlehčoval. Vysvětloval ji totiž tím, že Albánci měli mít touhu být všemi ctěni. Když však viděli, že Turci neprokazují takovou úctu těm, kteří nebyli stejného

⁵⁵⁴ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 78.

⁵⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁵⁶ Tamtéž, s. 77-78.

⁵⁵⁷ Tamtéž, s. 79. Více o postavě Aliho paši Tepelenského a rodu Bushatlliu v rámci utváření romantického historického narativu Albánců viz podkapitolu 3.7 Významné postavy v historickém výkladu představitelů albánské národního hnutí.

⁵⁵⁸ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 108.

⁵⁵⁹ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 108. O pojetí Ptolemaiovců coby Albánců viz podkapitolu 3.1.2 Antická Makedonie, Epirus a Ilýrie jako součást dějin albánského národa.

⁵⁶⁰ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 108.

⁵⁶¹ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lam* (c. d.), str. 40-41.

vyznání jako oni, rozhodli se převzít náboženství svých velitelů řídíce se příslovím „kde je meč, tam je víra.“⁵⁶² Připomněl ale, že ti Albánci, kteří si ponechali křesťanskou víru, nebyli ze strany Turků podrobeni jako další křesťanské obyvatelstvo Balkánu, ale také se zapojili do osmanského vojska po boku Albánců muslimského vyznání.⁵⁶³ Z toho je patrné, že se představitelé národního hnutí v pohledu na toto období již zcela nevyhýbali tematice náboženství, jako tomu bylo ve Skanderbegově epoše, ve které bylo upozadění otázky vyznání nezbytné pro vytvoření obrazu hrdiny všech Albánců. Téma konverze k islámu ale bylo doplněno důležitou částí s vyobrazením jednoty albánských muslimů a křesťanů ve službách osmanské říše, tedy ukázáním toho, že náboženství Albánce tehdy nerozdělovalo a rozdělovat je tedy nesmí při vytváření společné identity.

Zkušenosti Albánců se službou osmanské říše Naim Frashëri nepopsal pouze pozitivně. Ve stejném roce jako *Obecnou historii*, tedy 1886, publikoval také poemu *Opravdová touha Albánců*, ve které oproti výkladu v *Obecné historii* pohlížel na zapojení Albánců do správy říše spíše negativně. Konstatoval, že Albánci sice vykonali mnoho velkých věcí, ale vždy ve službách druhých, aniž by za to sami něco získali.⁵⁶⁴ Podle Frashëriho sloužili Turkům, které ale označoval za vrahy Albánců.⁵⁶⁵ Ne zcela jednoznačný pohled Naima Frashëri na službu Albánců v osmanské říši dokládá pozdější báseň *Ráj* z roku 1894, ve které pro změnu vychvaloval jména významných albánských osobností říše bez dalšího negativního popisu. Naopak je vyzdvihoval jako ty, kteří „dali život Turecku a velkou čest Albánii.“⁵⁶⁶ Proč Naim Frashëri do básně *Ráj* nepřidal negativní motiv slepé služby cizím zájmům není zcela jasné. Stejně jako básně, které tento motiv obsahovaly, byl i *Ráj* napsán v duchu národního hnutí. Snažil se u albánského publika vzbudit pocity hrdosti a sounáležitosti.

Ostatně ani v učebnici *Obecná Historie* Naim Frashëri žádný negativní aspekt osmanské vlády nezmiňoval. Albánci se dle jeho výkladu nestali otroky (*sic*) Istanbulu, ale uvnitř říše žili v přátelství a bratrství s Turky.⁵⁶⁷ Také Sami Frashëri v politickém manifestu z roku 1899 vyličil tuto část osmanské vlády velmi pozitivně v souladu s prve zmíněnou tematickou osnovou. Především vyzdvihl zapojení Albánců do osmanského vojska, což mělo vyhovovat jejich bojovnému způsobu života.⁵⁶⁸ Pokud pomineme výše popsané výjimky

⁵⁶² FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 12-13.

⁵⁶³ Tamtéž, s. 13.

⁵⁶⁴ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 141. Stejný popis služby Albánců pro ostatní, z čehož neměli nic dobrého, Naim Frashëri popsal také v básních *Albánie a Pelasgové-Albánci* z roku 1897 a také v závěru epické poemy o Skanderbegovi *Historie Skanderbega* z roku 1898. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 2* (c. d.), s. 184, 192. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 322.

⁵⁶⁵ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 141.

⁵⁶⁶ Tamtéž, s. 111-112.

⁵⁶⁷ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 109.

⁵⁶⁸ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 12-13.

s negativním pohledem na osmanskou nadvládu, tak popis až jakéhosi symbiotického vztahu Albánců a Istanbulu z díla Samiho Frashëriho zřejmě nejlépe vystihoval pohled představitelů národního hnutí na toto období: „Turci našli v Albáncích silného a věrného druha ve zbrani; a Albánci našli v Turcích pány, kteří jim otevřeli širý a neomezený prostor pro konání všeho, po čem jen toužili. Albánie se za dob Turecka stala bohatší a úrodnější, než kdy dřív; neboť Albánci pochodovali společně s Turky po všech koutech světa a vraceli se obtěžkaní zlatem a stříbrem, s výstavními zbraněmi a krásnými koni z Arábie, Egypta, Kurdistánu, Maďarska ...“⁵⁶⁹ Je důležité zmínit, že tento popis ale nepředstavoval Frashëriho vizi pro soudobý model vzájemných vztahů. Ideálem Samiho Frashëriho bylo naopak úplné odpoutání Albánců od osmanské říše.

3.4.2 Reformy tanzimatu jako zlomový bod ve vnímání osmanské říše

Období reforem tanzimatu, které začalo v roce 1839 vydáním tzv. hatt-i şerifu gülhanského a skončilo roku 1876 vyhlášením první osmanské ústavy, představovalo v analyzovaných textech zlom od pozitivního vnímání osmanské říše k odporu vůči sultánově vládě.⁵⁷⁰ Období tanzimatu jako problematický bod ve vztahu Albánců k osmanské říši reflektoval především Sami Frashëri v turecky psané publicistice z roku 1878 a politickém manifestu z roku 1899 a Pashko Vasa v obou dílech z roku 1879. Nepřímo se této tematiky dotkl také Naim Frashëri v básni *Albánie* z roku 1897. Ve všech těchto případech ale reformy nebyly kritizovány z pozice konzervativních hodnot či kvůli odporu ke změnám ve fungování státu. Zároveň v textech nenalezneme přímé negativní reakce na koncept tzv. osmanismu. Akcent kladený na uchování silné albánské identity a zvyků i pod vládou Istanbulu však mohlo být jedním ze způsobů, jak autoři vyjadřovali nesouhlas s politikou Vysoké porty v šíření osmanismu.

Jak Pashko Vasa, tak také Sami Frashëri, reformní snahu Mustafa Reşida paši zřejmě podporovali a vyslovovali se pro nutnou modernizaci říše. Pashko Vasa ve francouzsky napsaném díle *Pravda o Albánii a Albáncích* konstatoval, že předchozí systém vládnutí sice posloužil dobře v minulosti, avšak ve své době ho již označil za primitivní. Sami Frashëri v článku *Balkán* z tureckého periodika *Tlumočník východu* také odmítal zcela obdivovat období před počátkem reforem, u nichž podporoval jejich morální rozměr. Zároveň v politickém manifestu *Albánie-čím byla, čím je a čím se stane?* označoval albánské horské kmeny, které odmítaly platit nové daně a posílat odvedence do osmanského vojska, za divochy žijící v horách bez pořádné vlády a zabíjející se denně kvůli krevní mstě.⁵⁷¹

⁵⁶⁹ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 13.

⁵⁷⁰ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 176.

⁵⁷¹ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 26. U popisu albánských horských kmenů a udržení jejich tradičního způsobu života lze upozornit na rozdílný

Jádro Vasovy a Frashëriho kritiky reforem tanzimatu lze shrnout do dvou hlavních bodů. Prvním je samotné provádění reforem, kdy oba představitelé národního hnutí odsuzovali neschopnost, nekvalifikovanost a korupci tím pověřených úředníků a hodnostářů. Pashko Vasa v *Pravdě o Albánii a Albáncích* přímo zmínil, že „(...) pašové vyslaní z Konstantinopole vládnout zemi nebyli vždy vybráni z těch nejlepších; mnoho z nich vůbec necítilo lásku k vlasti, s lidem neměli žádného soucitu a vždy se projeví pod úroveň svého úřadu. Nevěděli, jak používat jim svěřenou moc, ani jak splnit touhy lidu. Neuměli sloužit zájmům vlády, ani poskytnout štěstí obyvatelstvu. Nenaplnovali svěřený úkol (reformy). Proto také situace v Albánii, kde bylo potřebné zlepšení pod novým systémem, který chtěli zapracovat do administrativy, nedopadla jinak, než zhoršením ze zcela jasných důvodů, jelikož ten systém byl nedodělaný a nedostatečný a lidé, kteří byli pověřeni jeho zaváděním v účinnost mu sami nerozuměli, či předstírali, že mu nerozumí.“⁵⁷² Sami Frashëri v již zmíněném článku *Balkán* kritizoval osmanské úředníky jako důvod nezdaru reforem kvůli upřednostnění vlastních partikulárních zájmů před zájmy státu. Stejně tak odsuzoval, dle jeho slov fanatické, zastávce starých pořádků a náboženských pravidel. Ty označil za překážku v pokroku civilizace a vzdělání.⁵⁷³ V politickém manifestu z roku 1899 zepsul především korupci a kupčení s úřady regionálních představitelů centrální vlády.⁵⁷⁴

Druhým bodem kritiky bylo obecné zchudnutí a zaostalost Albánie a uvalení nových vysokých daní na základě daňové reformy. Pashko Vasa k tomuto v *Pravdě o Albánii a Albáncích* poznamenal, že ztráta dřívějšího bohatství Albánců pramenila právě z neschopnosti dobře zavést do praxe nový systém a ze vnesení chaosu do všech částí administrativy.⁵⁷⁵ Obchod se měl utlumovat kvůli absenci dobré infrastruktury a špatné bezpečnosti situací. Zemědělství mělo být problematické kvůli novému systému daní a podle Vasy takřka chybělo průmyslové odvětví z důvodu nedostatku pobídek a jeho špatné ochrany ze strany vlády. Stejně tak kritizoval stav vzdělání a chybějící školy.⁵⁷⁶ V albánsky napsaném díle *Albánie a Albánci* celkově Albánii popsal jako velmi zaostalou, zchudlou a nevzdělanou.⁵⁷⁷ Stejně tak vyobrazil Albánii chudou a bez vzdělání Sami Frashëri v politickém manifestu. Dříve podle něho Albánci získávali bohatství díky kořisti z bojů či

pohled mezi Pashkem Vasou a Samim Frashërim. Pashko Vasa je pojímal jako pozitivní příklad albánského stylu života, který si horalé mohli uchovat díky geografické izolovanosti. Na tu Sami Frashëri naopak v této části pohlížel jako na překážku modernizace Albánců. Stejně kriticky pohlížel na některé albánské zvyky. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 77. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 26.

⁵⁷² VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 109-110.

⁵⁷³ FRASHËRI, Sami, ISMAJLI, Rexhep (ed.). *Kush e prish pagen në Ballkan* (c. d.), s. 107-108.

⁵⁷⁴ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 26-27.

⁵⁷⁵ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 110-111.

⁵⁷⁶ Tamtéž. Paradoxem je zde Vasova předchozí charakteristika osmanského obyvatelstva na Balkáně, které se soustředilo na obchod, řemeslo a zemědělství, jako středověkých buranů, zatím co Albánci se soustředili na boj a válečnou kořist.

⁵⁷⁷ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 29.

řemeslnou výrobou, přičemž daně nebyly tak časté a vysoké.⁵⁷⁸ „Dnes se věci mají jinak; Albánci se již nestávají vojáky za žold, ale dostávají se pod jakési vojenské jařmo; nevracejí se z války oděni zlatem a obtěžkaní vykládanými zbraněmi, ale bosí, nemocní a zbídačení,“⁵⁷⁹ lamentoval Frashëri nad situací po tanzimatu. Zároveň kritizoval špatné postavení albánských řemeslníků, potažmo obecně osmanských, vůči evropským továrnám, kterým nedokázali konkurovat. Stejně jako Vasa připomněl špatný stav cest v Albánii a problém s mokřady a bažinami, kvůli kterým tamní obyvatelstvo často trpělo nemocemi. Sami Frashëri také popsal těžkosti Albánců v jazykové a vzdělávací oblasti, neboť jim centrální vláda nedovolila otevřít ani jednu albánskou školu a používání albánštiny obecně potlačovala.⁵⁸⁰

Sami Frashëri se v politickém manifestu navíc oproti Pashko Vasovi věnoval obšírněji situaci Albánců v osmanském vojsku po zavedení reformy.⁵⁸¹ Ti měli sloužit daleko od své domoviny špatně vystrojeni a v důsledku toho byli ve špatné zdravotní kondici. Dále uvedl, že osmanské vojsko bylo z poloviny tvořeno Albánci, avšak důstojníkem nebyl ani jeden. Naopak mnoho Albánců mělo během služby zemřít kvůli špatnému velení tureckých velitelů.⁵⁸² Sami Frashëri svůj popis soudobé situace shrnul metaforou ukazující osmanskou říši jako krutý a špatný stát: „Turecko není pastýřem, který by krmil a pečoval o své ovce, aby si mohl vzít mléko a vlnu; ale je vlkem, který tu nebohou ovci chytí za šíji a nepustí ji bez kousanců, bez sežrání masa a bez rozdrcení kostí.“⁵⁸³ To následně, společně s dalším úpadkem říše, použil jako argument pro volání po vytvoření nezávislého albánského státu.

Osamostatnění Albánců lze brát z pohledu Samiho Frashëriho jako ideální vyvrcholení albánského narativu. Pashko Vasa naopak o dvacet let dříve, v roce 1879, myšlenku nezávislosti Albánců na Vysoké portě odmítal a svůj výklad o reformách tanzimatu zakončil výzvou, že by vládě v Istanbulu stačilo napravit chybné kroky v rámci reformy a nasměrovat zemi k pokroku a civilizaci, protože Albánci i přes neštěstí tanzimatu zůstávali dle jeho pohledu věrní sultánovi.⁵⁸⁴

⁵⁷⁸ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 36.

⁵⁷⁹ Tamtéž.

⁵⁸⁰ Tamtéž.

⁵⁸¹ Pashko Vasa v díle *Pravda o Albánii a Albáncích* ve vztahu ke službě ve vojsku poznamenal, že neplacená povinná služba postihla především muslimské obyvatelstvo, neboť kvůli konfliktům v rámci tzv. východní krize byli odvedeni zejména muslimští muži do armády a rodiny zůstaly bez sil na práce v zemědělství. Vasa v tomto případě odsoudil reakci evropských států, které se měly vždy soustředit pouze na podporu křesťanů, ale nad bídou muslimského obyvatelstva se nepozastavily. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 111.

⁵⁸² FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 26, 36.

⁵⁸³ Tamtéž, s. 47.

⁵⁸⁴ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 112.

3.5 Pohled na náboženství a náboženské obce

Problematika náboženství hrála ve vytváření obrazu albánských dějin specifickou roli. Jednalo se o jeden z faktorů nejvíce a nejvážněji rozdělujících albánskou společnost. Ta byla rozdělena mezi čtyři převládající vyznání, kterými byly sunnitský islám, pravoslaví, katolicismus a beктаšismus.⁵⁸⁵ Představitelé národního hnutí tento problém, který znesnadňoval utvoření kolektivní identity Albánců, ve svých dílech vnímali a reflektovali.⁵⁸⁶

Ve výkladech dějin Albánců a v dalších dílech dotýkajících se percepce historie vlastního národa dominoval především obecný popis vztahu Albánců k náboženství a vzájemného soužití obyvatelstva různého vyznání než soustředění popisu na konkrétní náboženské obce. V rámci obecného pohledu na náboženství lze v analyzovaných textech zaznamenat dvě hlavní tematické linky. První byla snaha vyobrazit idylické a bezproblémové soužití Albánců různého vyznání v minulosti a částečně i v současnosti. Druhé téma naopak představovalo kritiku náboženství, duchovních a náboženského fanatismu jako překážky ke sjednocení Albánců. Obsahovalo výzvy k upozadění identifikace sama sebe na základě konfese a naopak jejího nahrazení myšlenkou národní příslušnosti. Tato kritika se již vztahovala především k soudobé situaci, nicméně do určité míry byla spojena se samotným popisem dějin albánského národa, na který mnohde navazovala.

V rámci prvního tématu vyličil dobrý vztah mezi albánskými křesťany a muslimy Thimi Mitko ve své publicistice z roku 1867 v řeckých novin *Pandora*.⁵⁸⁷ Zde se však z jeho strany nejednalo o všeobecné idealizované tvrzení, že Albánci různých vyznání mezi sebou měli harmonický vztah, nýbrž svou poznámku vztáhnul ke konkrétním případům z okolí města Korči. Zmínil například pomoc muslimů s opravou kláštera sv. Mikuláše v Kamenici či s rozvojem kláštera sv. Nauma u Ohridu. Ten si okolní muslimské obyvatelstvo mělo velmi oblíbit a respektovat. Společně s těmito pozitivními příklady ale zároveň popsal muslimské nájezdy na většinově pravoslavnou Voskopoju, která byla nakonec v roce 1769 vypálena.⁵⁸⁸ Pojetí Thimiho Mitka z roku 1867 tak nelze zařadit do romantické snahy vytvořit obraz albánské jednoty navzdory rozdílnosti vyznání. Ukazoval naopak to, že vzájemné vztahy různých konfesí nebyly pouze bezproblémové.

Idealizování těchto vztahů můžeme najít až později v obou dílech Pashka Vasy z roku 1879, jak tedy v albánsky napsaném *Albánie a Albánci*, tak ve francouzsky vydaném

⁵⁸⁵ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 152-155, 249.

⁵⁸⁶ Tematika náboženství již byla z části představena v podkapitole týkající se historického výkladu Skanderbegovy epochy. Otázka konkrétního náboženského vyznání Albánců v období 14. a 15. století byla upozaděna pro vytvoření obrazu celalbánského národního hrdiny bez konfesní příslušnosti, coby překážky pro přijetí Skanderbega všemi částmi albánské společnosti. Viz podkapitolu 3.3.3 Role náboženství v popisu Skanderbega a jeho epochy.

⁵⁸⁷ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 551-552.

⁵⁸⁸ Tamtéž.

spisu *Pravda o Albánii a Albáncích*. Vztah mezi albánskými křesťany a muslimy popisoval jako bratrské. Mezi Albánci podle něho neměly po staletí vznikat žádné rozepře a hlubší rozdělení kvůli náboženství.⁵⁸⁹ Podobně popsal vztah mezi Albánci různého vyznání Naim Frashëri v učebnici *Obecná historie* z roku 1886. Z jeho pohledu měl být založený na bratrství, lásce a lidskosti. V učebnici historie zároveň srovnával stav u Albánců a v okolním světě, kde podle Frashëriho náboženství lidi naopak rozdělovalo.⁵⁹⁰ Stejný motiv lze nalézt v turecké encyklopedii Samiho Frashëriho s vysvětlením, že Albánci sice měli silné náboženské cítění, avšak spíše se věnovali práci a mezi lidmi různého vyznání panovala láska a porozumění.⁵⁹¹ Také v politickém manifestu z roku 1899 zmínil, že mezi Albánci nedocházelo k žádnému sektářskému násilí, na rozdíl od většiny Evropy či Blízkého východu.⁵⁹²

Poselství těchto sdělení bylo jasné: i přes konverzi části albánské společnosti k islámu, žili nadále Albánci pospolu bez konfliktů a v jednotě. Sami Frashëri k tomu v politickém manifestu dodával, že oproti dalším národům se Albánci v první řadě cítili jako Albánci, a až poté jako křesťané či muslimové. Tento postoj se měl dědit z jedné generace na druhou, což z jeho pohledu pomohlo k udržení vlastní identity, jazyka a zvyků.⁵⁹³ Náboženství tak nebylo obecně vnímané jako zcela negativní prvek v albánské společnosti. Spíše bylo představené jako něco, co sice Albánci odlišovalo mezi sebou, ale co jim nezabraňovalo žít společně v míru a pospolitosti.

V rámci druhé tematické linky však jednotliví autoři již pohlíželi na náboženství jako na problematický faktor na cestě k etablování myšlenky jednotného albánského národa. Důležitou úlohu přitom hrála kritika kléru a představitelů náboženských obcí, kteří měli mít podíl na rozdělování Albánců na základě jejich vyznání. Společným motivem tak zde bylo apelování na všechny Albánci, aby před identitu založenou na konfesní příslušnosti postavili tu národní.⁵⁹⁴ Jak již bylo zmíněno, tato část textů se týkala především soudobé situace autora, avšak byla zároveň spojena s předchozím historickým výkladem. Pro doplnění

⁵⁸⁹ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 41, 115.

⁵⁹⁰ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 110.

⁵⁹¹ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 43. Pod heslem Skadar (alb. Shkodër) se Sami Frashëri také zmínil o postoji horalů z oblasti Dukagjin a Mirdita k náboženství. Většina obyvatelstva měla být katolická, zbytek muslimský. Podle Samiho Frashëriho však na náboženství neměli příliš hledět a spíše klást důraz na příslušnost ke svému kmenu. FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), s. 242-243.

⁵⁹² FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 22.

⁵⁹³ Tamtéž, s. 22.

⁵⁹⁴ VINŠ, Přemysl (ed.). *Antologie literárních textů významných albánských autorů od 19. století až po současnost*. Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, 2014. s. 116-117. MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 583-584. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 2* (c. d.), s. 119-121. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 44. DINE, Spiro Risto. *Valët e detit* (c. d.), s. 35-36.

pohledu představitelů národního hnutí na úlohu náboženství v dějinách Albánců je tedy důležité zmínit i tuto část.

Paradoxem se totiž může zdát, že pokud by platilo předchozí tvrzení o bezproblémovém soužití Albánců různého vyznání vedle sebe, navíc podle Naima Frashëriho a Pashka Vasy v bratrství a podle Samiho Frashëriho dokonce s děděnou upozaděnou konfesní příslušností, tak by zřejmě nemuseli autoři naléhat na Albánce, aby potlačili vlastní náboženskou identitu ve prospěch albánského uvědomění. K tomu je však důležité připomenout, že v rámci této kritiky byl zahrnut také klérus a představitelé náboženských obcí. To souviselo s politikou sousedních států, především Řecka či samotné osmanské říše, vůči pravoslavnému a muslimskému albánskému obyvatelstvu, které bylo označováno buď za Řeky, či Turky.⁵⁹⁵ Náboženství se tak v očích představitelů národního hnutí zproblematizovalo jeho využitím k politickým a mocenským účelům během 19. století, což se podle jejich předchozího výkladu v minulosti dít nemělo.

Pravděpodobně nejznámějším příkladem kritiky náboženských představitelů a náboženství jako faktoru rozdělovacího národ je část z básně Pashka Vasy z období 1878-1880 *Ó moje Albánie, ó nebohá Albánie (O moj Shqypni, o mjera Shqypni)*: „Albánci s bratry se vraždí, do sta rodů jsou rozděleni. Jedni říkají – mám bibli, jiní zas – mám korán. Jeden: jsem Turek, jiný: Latin. Někteří říkají: jsem Řek, Slovan zase jiní. Však všichni jste bratři, nešťastníci! Kněží a hodžové vás oklamali, aby vás rozdělili a ožebračili...Povstaňte, Albánci, vzbud'te se ze spánku, semkněte se jako bratři jedné víry. Nehleďte na kostely ani mešity, vírou Albánce je albánství!“⁵⁹⁶ Podobné zvolání lze následně nalézt i u dalších autorů, kteří se zřejmě verši Pashka Vasy inspirovali. Nejvýraznějším příkladem je pravděpodobně báseň *Marsejesa* Thimiho Mitka, kterou napsal okolo roku 1880. Autor v ní kritizoval aktivity duchovních: „Albánie, moje drahá matko, shromáždí všechny syny dohromady, nechť slaví Svátek oběti i Velikonoce, ať vyženou nepřátele pryč. Neposlouchejte hodži ani kněze, neboť Bůh je zde pro všechny. Chtějí mezi nás vrazit klín, rozbít naše bratrství...“⁵⁹⁷

Výzvu k upozadění náboženského vyznání ve prospěch národnostního citění zakomponoval Naim Frashëri do poemu *Opravdová touha Albánců* z roku 1886 či do básně *Ráj* z roku 1894. V obou případech apeluje na Albánce, aby každý uctíval Boha podle svého a ostatní to respektovali, avšak aby se náboženství nestalo rozdělovacím bodem, jak se ho

⁵⁹⁵ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 213-214.

⁵⁹⁶ VINŠ, Přemysl (ed.). *Antologie literárních textů významných albánských autorů* (c. d.), s. 116-117. Ukázku básně přeložil Přemysl Vinš.

⁵⁹⁷ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 584. Svátek oběti (Eid al-Adha, alb. Kurban Bajram) je druhým ze dvou hlavních muslimských svátků označující vyvrcholení hadže, poutě do Mekky. *Eid al-Adha* [online]. Encyclopedia Britannica [cit. 19.4.2020]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Eid-al-Adha>.

pokoušeli podle Naima Frashëriho využívat nepřátelé Albánců.⁵⁹⁸ Sami Frashëri v politickém manifestu stejně tak vyzýval Albánce, aby nehleděli na náboženství, protože byli všichni bratry.⁵⁹⁹ Spiro Risto Dine poté v básni s názvem *Rozdělení Albánců na tři části: muslimy, pravoslavné a katolíky* ze sbírky *Vlny moře* označil absenci jednoty v otázce víry za hrozbu pro národ. Vyzval Albánce, aby náboženství odložili stranou a zaměřili se na vzájemný vztah coby příslušníků stejného národa pro rozkvet Albánie.⁶⁰⁰ V další básni *Nebohý muslimský Albáнец, který zapírá svůj původ* psal o cíli duchovních rozdělit Albánce na křesťany a muslimy.⁶⁰¹

Problematická role náboženství jako nástroje cizích politických a mocenských ambicí převládala také při zmiňování konkrétních náboženských obcí, kdy se jednalo především o řeckou ortodoxní církev a aktivity na poli vzdělání a kultury konstantinopolského patriarchátu se sídlem v istanbulské čtvrti Fanar. V roce 1879 se tomuto tématu věnoval Pashko Vasa ve francouzsky napsané *Pravdě o Albánii a Albáncích*. Prohlásil za nepřijatelné označovat ortodoxní Albánce za Řeky jen kvůli tomu, že se ve škole učili řecky a někteří měli s oblibou řecky hovořit. Kritizoval zde fakt, že se ve školách spravovaných řeckou ortodoxní církví nevyučovala albánština, ale pouze řečtina.⁶⁰² Podobně proti konstantinopolskému patriarchátu a pravoslavnému kléru vystoupil Thimi Mitko ve své poezii sepsané okolo roku 1880. V té přímo jmenoval biskupa Anthima sídlícího v Gjirokastrë, který měl ve svých listech věřícím z roku 1879 odsoudit všechny, kteří četli a psali knihy v albánštině.⁶⁰³

Odsuzování snahy nazývat pravoslavné albánské obyvatelstvo Řeky bylo přítomné také v řecky napsaném díle Naima Frashëriho *Opravdová touha Albánců* a v turecké encyklopedii Samiho Frashëriho, kde přímo zmiňoval problém s počítáním pravoslavných Tosků, kteří následně zapomněli svůj rodný jazyk.⁶⁰⁴ Stejně tak v politickém manifestu vinil vedle řecké vlády v Aténách také konstantinopolský patriarchát, který se snažil Albánce helenizovat skrze vzdělání v církevních školách.⁶⁰⁵ Spiro Risto Dine v básni *Albánci otrávení velkou církví* metaforou hovořil o otravě albánského obyvatelstva Řeky a

⁵⁹⁸ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 145-146. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 2* (c. d.), s. 119-121.

⁵⁹⁹ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 44.

⁶⁰⁰ DINE, Spiro Risto. *Valët e detit* (c. d.), s. 35-36.

⁶⁰¹ Tamtéž, s. 54-57.

⁶⁰² VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 81, 85, 89.

⁶⁰³ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 602-603.

⁶⁰⁴ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 143. FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 44.

⁶⁰⁵ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 30. Vinu za silnou grecizaci Albánců z jižní části albánského etnického prostoru připisoval Sami Frashëri také vládě v Istanbulu, kterou označil za pomocníka patriarchátu ve Fanaru v této věci, protože zakázala otevírat albánské školy, tisknout knihy a sloužit mše v albánštině. Tamtéž.

konstantinopolským patriarchátem pořečťováním, což se měla řecká strana pokoušet zakrývat Bohem, tedy náboženskou činností.⁶⁰⁶

Další reflexe náboženských obcí v rámci výkladu dějin albánského národa byly pouze výjimečné, v rámci analyzovaných textů se jednalo jen o dva případy. První se týkal katolicismu a františkánského řádu, který byl ve srovnání s ortodoxní řeckou církví pozitivně hodnocen Pashkem Vasou v díle *Pravda o Albánii a Albáncích*.⁶⁰⁷ Autor především vyzdvihoval fakt, že se v katolických školách v severních albánských území učila vedle italštiny také albánština a že se katoličtí duchovní nikdy nesnažili albánské obyvatelstvo poitalštit. Zároveň připomněl úlohu katolických kněží při tvorbě prvních albánsky psaných knih.⁶⁰⁸ Druhým případem pozitivního pohledu na jednu z náboženských obcí byl popis beктаšského řádu a jeho role v albánské společnosti od Naima Frashëriho. To se týkalo především jeho díla *Zápisník Bektašiho (Fletore e Bektashinjët)*. Panteistické vidění světa, příznačné právě pro beктаšismus, bylo přítomné i v další Frashëriho tvorbě jako *Opravdová touha Albánců* či báseň *Ráj*.⁶⁰⁹

Naim Frashëri vylíčil beктаšismus jako náboženský směr vyznávající dobro, lásku a bratrství. Jeho následovníci měli být přáteli s lidmi dalších vyznání, nejvíc však měli podle Frashëriho podporovat svou vlast a vlastence.⁶¹⁰ Bektašiové podle něj pracovali pro záchranu Albánie, pro podporu vzdělání a albánského jazyka a pro sjednocení Albánců bez rozdílů vyznání.⁶¹¹ Byť to Naim Frashëri v díle *Zápisník Bektašiho* ani jednou nezmínil, jeho popis beктаšismu poukazoval na myšlenku pozdvižení tohoto islámského mystického směru na celoalbánské náboženství, které by překlenulo rozdíly mezi muslimy a křesťany a vyřešilo otázku náboženského rozdělení.⁶¹²

Obecně lze říci, že tematika náboženství nepředstavovala v historických výkladech a dalších dílech s historizující tematikou dominantní téma. V určitých částech historického příběhu bylo navíc záměrně upozaděno, jako v případě Skanderbegova období. Od 15. století, kdy velmi pozvolna začala islamizace albánského etnického prostoru, do 19. století nebyla náboženská rozmanitost vnímána ve výkladech národní historie jako překážka idealizované jednoty Albánců, kteří se měli pokládat za bratry a být si vědomi jakési kolektivní identity. Zlom nastal s emancipací sousedních národů, využíváním náboženství k mocenským cílům a

⁶⁰⁶ DINE, Spiro Risto. *Valët e detit* (c. d.), s. 13-14.

⁶⁰⁷ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 89.

⁶⁰⁸ Tamtéž.

⁶⁰⁹ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 2* (c. d.), s. 119, 153-160. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 146.

⁶¹⁰ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 2* (c. d.), s. 153-155.

⁶¹¹ Tamtéž, s. 159-160.

⁶¹² Myšlenka o přijetí jedné konfese jako sjednocujícího prvku Albánců nebyla přítomná jen u Naima Frashëriho a jeho protěžování beктаšismu. V rámci národního hnutí padaly také návrhy, aby se všichni Albánci stali uniatskými křesťany či vyznavači protestantismu coby neutrálního vyznání v albánském prostředí. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 249.

snahou samotných představitelů albánského národního hnutí prosadit ideu albánského národa. V tomto momentě již náboženská diverzita představovala problematický bod pro jednotnou identitu Albánců. S ukončením historického výkladu a soustředěním se na soudobou situaci tak již bylo náboženské rozdělení Albánců kritizováno s tím, že mělo být přiživováno činností představitelů náboženských obcí k docílení jejich vlastních politických cílů. Předáci národního hnutí reagovali na tento stav výzvami k upozadění náboženského cítění a upřednostněním toho národnostního. Velmi úzce byla s touto tematikou spojena oblast vzdělání, jazyka a kultury obecně. Jako konkrétní příklad zde lze zmínit výrazně negativní pohled na řeckou ortodoxní církev a grekizaci Albánců z jižní části etnického albánského prostoru. Zajímavé je, že v ani jednom z analyzovaných textů se žádný autor nezmínil o snaze reformovat oblast náboženství během tanzimatu. Vláda v Istanbulu se během modernizačních kroků snažila omezit vliv náboženských obcí na věřící, např. soudní reformou s cílem zrušení náboženských soudů.⁶¹³ To by však zřejmě narušilo celkový negativní obraz období tanzimatu v rámci historického příběhu Albánců.

K obecné kritice role náboženství v albánské společnosti v 19. století lze také připojit odsuzování náboženského fanatismu v analyzovaných dílech. Již Thimi Mitko ve článku z roku 1859 připomínal, že v období kolem řecké revoluce se ve vnitrozemských oblastech kolem Korči stále projevovalo barbarství a náboženský fanatismus, kvůli čemuž došlo k utlumení obchodu v tomto regionu.⁶¹⁴ K období řecké revoluce se vázala také silná kritika náboženského fanatismu od Pashka Vasy z *Pravdy o Albánii a Albáncích*, který popisoval boj mezi křesťanskými Albánci na řecké straně a těmi muslimskými na osmanské, přičemž oni samotní podle Vasy měli boj chápat právě jako náboženský, nikoliv jako národnostní.⁶¹⁵ Fanatismus byl zmíněn i Naimem Frashërim v díle *Opravdová touha Albánců*. V té však v souladu s romantickým pohledem uvedl, že v albánské společnosti naopak přílišné náboženské zapálení přítomné nebylo.⁶¹⁶ To zmínil také Sami Frashëri v turecké encyklopedii pod heslem Albánci.⁶¹⁷

3.6 Vnímání dalších národů v rámci historického narativu Albánců

Během utváření národního historického příběhu autoři jednotlivých děl vložili do textů své vnímání dalších skupin obyvatelstva v dichotomii my/oni, která představovala důležitou složku formování národní identity. Miroslav Hroch hovoří v této souvislosti o utváření obrazu národního nepřítele, k čemuž v rámci národních hnutí v multietnických říších

⁶¹³ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 178.

⁶¹⁴ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 539.

⁶¹⁵ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 79-80.

⁶¹⁶ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra I* (c. d.), s. 146.

⁶¹⁷ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 43.

uvádí: „V případě Osmanské říše je odpověď poměrně jednoduchá: všechna nastupující národní hnutí mohla nepřítele zobrazit v podobě nediferencovaného „Turka“, jenž byl politickým utiskovatelem, ekonomickým vykořisťovatelem a náboženským nepřítelem. Rozdíl mezi „MY“ a „ONI“ byl tedy jasně vymezen.“⁶¹⁸

V případě albánského národního hnutí a albánského historického narativu však utváření obrazu národního nepřítele nebylo tak jednoznačné, jak by mohlo vyplývat z Hrochova pohledu. Ten platí pro národní hnutí těch národů, které byly nábožensky homogenní a pojem „Turek/Turci“ tak mohli vnímat jako označení etnické a zároveň také náboženské. V případě albánské společnosti s převládajícím muslimským vyznáním a nemalou částí křesťanů situace nebyla takto jednoduchá. Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, obraz Turků, potažmo osmanské říše, se měnil v různých obdobích od obecně negativního vnímání během Skanderbegovy epochy po pozitivní v etapě od jeho smrti do období tanzimatu.⁶¹⁹ Vedle Turků vystupovali ve výkladech dějin Albánců a dalších dílech dotýkajících se této tematiky také ve větší míře Slované a v první řadě Řekové. Ti dohromady utvářeli skupinu obyvatelstva Balkánu, která v rámci tematiky „obrazu druhého“ zaujímal v dílech největší prostor. V některých textech lze také pozorovat utváření obrazu o zbylých národech, které jsou v dílech všeobecně pojmenovány jako „Evropa.“ To se týká především Skanderbegova období.

Ve většině případů byl popis Evropy jako celku v historickém narativu v části ze 14. a 15. století záporný. Hlavním schématem bylo pojetí Albánců jako jediného národa, který se postavil proti výbojům osmanské říše do Evropy, čímž ji uchránili od pohromy turecké nadvlády. Ostatní evropské síly měly od Albánců pasivně očekávat záchranu, aniž by k obraně jakýmkoliv způsobem samy přispěly. Tento motiv navíc zcela zapadal do konstruování obrazu Albánců jako výjimečně schopných a statečných bojovníků. Naim Frashëri v poemě *Opravdová touha Albánců* uvedl, že celý západní svět spolu s Ruskem se před barbary z východu třásl a neudělal nic pro svou obranu.⁶²⁰ Podobně následně evropské státy popsal v básni *Ráj*: „Kdo se postavil proti Turecku, pouze muži Albánie, ani Srbsko ani Bulharsko, ani Řecko ani Valašsko, ani Benátky neobstály, ani další národy se neodvážily. Evropa byla ustrašená, prokletí lidé zemřeli ze strachu ... Skanderbeg s panstvem, se všemi Albánci, vzdorovali Turecku, čest přinesli Albánii, vyjeli a bojovali, celou Evropu zachránili. Ve Skanderbega vkládala naději, tehdy zrádná Evropa.“⁶²¹ Stejný motiv se objevil také v epické poemě Naima Frashëriho *Historie Skanderbega* z roku 1898. V té však lze najít také jednu z výjimek v pohledu na zbytek Evropy v podobě dobrých albánsko-italských vztahů

⁶¹⁸ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody* (c. d.), s. 57-58.

⁶¹⁹ Viz podkapitolu 3.4 Albánci a osmanská říše.

⁶²⁰ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 139.

⁶²¹ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 2* (c. d.), s. 110.

založených na vyobrazeném přátelství Jiřího Kastriotiho-Skanderbega a neapolského krále Alfonse Aragonského. Obecně Naim Frashëri zmínil, že Itálie a Albánie si byly navzájem přáteli.⁶²² Další výjimku poté představovalo pojetí Jeronima de Rady v *Nešťastném Skanderbegovi*, kde popsal společný boj benátských a latinských, tedy obecně katolických, bojovníků po boku Albánců proti osmanské říši.⁶²³ To koresponduje s arbëreshským prostředím Jeronima de Rady a jeho důrazem na křesťanské vyznání Albánců v průběhu dějin.

Celkový negativní popis Evropy během Skanderbegovy epochy se objevil poté v dílech Samiho Frashëriho. V jeho případě byla ještě více potvrzená role Albánců jako neohrožených bojovníků proti osmanské říši, kterým přes všechny přísliby nikdo nepřišel na pomoc. V turecké encyklopedii zmínil, že západní národy a papež slibovali Skanderbegovi pomoc v boji proti Turkům, kterou ale nikdy neposlali a pouze ho využívali jako obranou hráz proti nebezpečí z východu.⁶²⁴ Podobné pojetí obsahoval Frashëriho politický manifest z roku 1899. Albánci byli v období Skanderbega vyobrazeni jako zachránci Evropy, kteří se však zároveň stali obětí vypočítavosti zbytku Evropy neochotného vystoupit na podporu albánského odporu proti osmanské říši.⁶²⁵

V manifestu *Albánie-čím byla, čím je a čím se stane?* byl následně znatelný posun k pozitivnímu vnímání Evropy v 19. století. Sami Frashëri zmínil, že byť je Albánie obklopená nepřáteli, nelze říci, že by neměla žádné přátele. Podle jeho pohledu všechny národy Evropy, jako Italové, Francouzi, Angličané a Němci, obdivovali Albánce a měli je v oblibě. Stejně tak pohlížel na přítomnost Rakouska-Uherska na Balkáně jako na pozitivní faktor společně s rolí Rumunska, které popsal jako přítele Albánců proti rozpínavosti Slovanů.⁶²⁶ Tuto část zároveň Frashëri použil k povzbuzení národní hrdosti Albánců a k vyobrazení pojetí vlastní národní důležitosti: „... všichni evropští spisovatelé o nás psali vždy v dobrém, znají nás jako hrdiny a čestné muže, uznávají nás jako nejstarší a nejušlechtlejší národ Evropy. Začali studovat náš jazyk, čímž mu dali velký význam v obecné literatuře.“⁶²⁷ Sami Frashëri se tím zřejmě odvolával na studie Johanna Ericha Thunmanna, Franze Boppa či Johanna Georga von Hahna.⁶²⁸

⁶²² FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 96, 160-161, 204-205, 218-219.

⁶²³ DE RADA, Jeronim. *Caratteri della lingua albanese* (c. d.), s. 194-196, 494.

⁶²⁴ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmûs al-a'lâm* (c. d.), s. 39-40.

⁶²⁵ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 11-12.

⁶²⁶ Tamtéž, s. 32. Sami Frashëri v textu přímo zmínil, že Francouzi již odedávna projevovali Albáncům náklonost, a to především katolíkům a horalům z Mirdity. Dále uvedl, že v Itálii bylo 300 tisíc Albánců (Arbëreshů), kteří se více než samotní Italové snažili o sjednocení Itálie. Tamtéž.

⁶²⁷ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 32.

⁶²⁸ Jedná se o studie Johanna Ericha Thunmanna *Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker*, Franze Boppa *Über das Albanesische in seinen verwandtschaftlichen Beziehungen* a Johanna Georga von Hahna *Albanesische Studien*.

3.6.1 Řekové

Obraz Řeků a hodnocení vzájemného vztahu Albánců a Řeků představovaly v analyzovaných dílech největší část v rámci tematiky dějinného vnímání druhých národů. To bylo zřejmě zapříčiněno geografickou blízkostí obou etnik a kultur, částečně společnou historií a komplikovaným vztahem s emancipací řeckého národního hnutí. Úlohu zde také hrála politika Řeckého království s podporou pravoslavných duchovních během 19. století a dále. Pohled významných představitelů albánského národního hnutí se v jednotlivých částech historického příběhu měnil od zcela pozitivního vnímání starých Řeků během antiky po zcela záporný pohled na Řeky v 19. století.⁶²⁹

Kladný pohled na Řeky jakožto jeden ze starověkých národů můžeme nalézt v obou dílech Pashka Vasy z roku 1879 a v učebnici historie Naima Frashëriho z roku 1886. V *Albánii a Albáncích* i v *Pravdě o Albánii a Albáncích* vyzdvihoval Vasa především vzdělanost starých Řeků a pokrok jejich kultury a civilizace vůbec. Řeky označil za dobré a statečné muže, kteří tvořili nejlepší a nejsilnější ze starých národů před obdobím vlády Filipa II.⁶³⁰ Zajímavá je Vasova poznámka o odporu starých Řeků proti perským výbojům na evropský kontinent, čímž měli ostatní obyvatelstvo Evropy zachránit před pohromou z Asie.⁶³¹ Styl výkladu se tu velmi podobal popisu albánského odporu proti osmanské říši za Skanderbega.

Stejně tak pozitivně pohlížel na staré Řeky Naim Frashëri v *Obecné historii*. Nejdříve v kapitole věnované pouze historii antického Řecka sice bez nějakého subjektivního hodnocení vylíčil historii starých Řeků od dob bájí po řecko-perské války a konflikt mezi Spartou a Aténami, avšak poté hodnotí jejich demokratické zřízení jako dobrou a osvícenou vládu na cestě k civilizaci.⁶³² Zároveň Naim Frashëri zmínil velký přínos starých Řeků na poli vědy, vzdělání a vědění vůbec.⁶³³ Zakomponování takto kladného pohledu na staré Řeky lze u zmíněných dvou autorů vysvětlit jejich osobními sympatiemi k řecké kultuře, což již bylo zmíněno výše v podkapitole o původu Albánců. U Naima Frashëriho zřejmě roli také sehrálo vzdělání získané na janinském gymnáziu Zosimea a výsadní postavení řecké klasické kultury v evropském kulturním diskurzu.⁶³⁴

Pozitivní vnímání řeckého elementu na Balkánském poloostrově se však dramaticky změnilo při popisu autorovi blízké minulosti a s ní související soudobé situace, kdy byla

⁶²⁹ Část tematiky pohledu na Řeky byla již popsána v kapitole týkající se původu Albánců, kde staří Řekové byli velmi často zmiňováni především pro zdůraznění rozdílu mezi Albánci a Řeky. Viz podkapitolu 3.1.1 Původ Albánců a příchod starých Řeků.

⁶³⁰ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 17-18, 60-61, 73.

⁶³¹ Tamtéž, s. 22.

⁶³² N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 27-34, 39-45.

⁶³³ Tamtéž, s. 45-46.

⁶³⁴ ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature* (c. d.), s. 229.

především reflektována účast velkého počtu Albánců na bojích proti osmanské říši na straně Řeků během řecké revoluce z 20. let 19. století, snaha Řeků pořečtit albánské obyvatelstvo na území především janinského vilájetu a jejich expanzivní plány v rámci programu Megali idea. Proti územním aspiracím Řeků se v rámci analyzovaných děl vyslovil Sami Frashëri ve své publicistické tvorbě z roku 1878 reagující na Berlínský kongres, kde zároveň kritizoval helenizaci albánského obyvatelstva.⁶³⁵ O rok později označil snahy o pořečtení Albánců za kontraproduktivní také Thimi Mitko, který Albánce a Řeky označoval za přirozené spojence na Balkáně proti rozpínavosti slovanských států. Zároveň připomněl zapojení některých Albánců do řecké revoluce jako příklad vzájemné spolupráce. Svůj text doplnil ukázkou z řeckých levicových novin *Mellon* k demonstraci toho, že ne všichni v Řecku souhlasili s kroky své vlády směřující k helenizaci Albánců. Podle ukázky si někteří Řekové byli vědomi nebezpečí, jaké představovala politika Atén vůči dalším etnikům v Epiru.⁶³⁶

Změna z pozitivního pohledu na staré Řeky k negativnímu pojmání moderních Řeků byla patrná především u Naima Frashëriho. Již v *Obecné historii* při pokročení výkladu k blízké minulosti kritizoval Řeky za to, že se snažili překrucovat historii a označit vše významné v antické historii za řecké s tím, že Albánci měli na Balkán přijít až po Kristu, např. jako Slované.⁶³⁷ Nakonec konstatoval, že soudobí Řekové nebyli oněmi vyzdihovanými starými Řeky, ale pocházeli z promíšení různého obyvatelstva Balkánu se starými Řeky. Stejně tak již nemluvili starořečtinou, ale podle Frashëriho špinavým a poškozeným jazykem, jakým byla novořečtina.⁶³⁸ V poemě *Oprávdová touha Albánců* poukazoval na snahu Řeků pořečtit albánské obyvatelstvo pomocí různých intrik a podvodů.⁶³⁹ Zároveň v další básnické tvorbě připomněl zapojení Albánců do řecké revoluce a přetrvávající nepřátelství Řeků i přes albánskou pomoc v boji proti Istanbulu.⁶⁴⁰ Naim Frashëri tak vnímal zapojení některých Albánců, kteří poté převzali řeckou identitu, jako negativní. Nejlépe to snad vystihuje barvitá část z *Historie Skanderbega*, kde uvedl, že „na druhé straně pozvedli mizérii! Řecko! Podpořili zrádnou stařenu, tu lišku mazanou, a nenechali ji zemřít, jako bídnu čarodějnici! Pozvedli, ach, mizérii na hranicích Albánie!

⁶³⁵ FRASHËRI, Sami, ISMAJLI, Rexhep (ed.). *Kush e prish paqen në Ballkan* (c. d.), s. 50, 60.

⁶³⁶ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 560-565.

⁶³⁷ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 207. Podobnou kritiku Řeků kvůli přivlastňování si historických událostí a postav lze najít v básnické sbírce Spira R. Dineho *Vlly moře*. Vedle toho řecké aktivity označil za brzdu v rozvoji Albánců a Řecku označil za zdroj zla. DINE, Spiro Risto. *Valët e detit* (c. d.), s. 19-21, 121-122.

⁶³⁸ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 223-225. Stejně tak Sami Frashëri ve své turecké publicistice připomněl, že Řekové ztratili svůj jazyk již po dobytí Římany, neboť mluvili promíchaným jazykem řečtiny, latiny a dalších jazyků. To představovalo jeden z argumentů, kterými Frashëri zpochybňoval územní nároky Řeků založené na argumentech o rozšíření starých Řeků v antice. FRASHËRI, Sami, ISMAJLI, Rexhep (ed.). *Kush e prish paqen në Ballkan* (c. d.), s. 55.

⁶³⁹ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra I* (c. d.), s. 142-143.

⁶⁴⁰ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 2* (c. d.), s. 113.

Svini, špinavou kurvu, zdroj špatností! To vykonala statečnost, za kterou stála pošetilost, nikoliv však moudrost, která činí statečnost osvícenou.“⁶⁴¹

Ve velmi negativním světle vylíčil vztah Řeků a Albánců také Sami Frashëri v politickém manifestu, kde Řeky označil za největšího nepřítele Albánců. Zmínil, že stejně jako Řekové, tak i ostatní sousední národy, neuznávali svébytnost Albánců, přičemž jejich cílem bylo si Albánii a albánské obyvatelstvo rozdělit a začlenit do svých národních států.⁶⁴² Přitom však dodal, že mnoho Albánců se zapojilo do řecké revoluce a pomohlo Řekům, „kteří svobodu a království, které nyní mají, získali díky krvi Albánců, jako Bochari, Xhavella, Mjauli a dalších albánských hrdinů.“⁶⁴³ Poté také jmenovitě kritizoval rozpínavost Řeků ve formě konceptu Megali ideí a využívání škol k počítání Albánců.⁶⁴⁴

Vnímání Řeků se tedy vyvíjelo z kladného pohledu na řecký element během období antiky po zcela negativní percepci na počátku 19. století. V této době autoři reflektovali boj Řeků za nezávislost a jejich následnou politiku a aktivity zaměřené na ortodoxní albánské obyvatelstvo. Obraz národního nepřítele v případě albánského národního hnutí tedy nepředstavuje pouze „nediferencovaný Turek“, jak to označil Miroslav Hroch,⁶⁴⁵ nýbrž z velké části právě Řek, který nebyl vyobrazen jako politický utiskovatel, ekonomický vykořisťovatel či náboženský nepřítel, ale především jako kulturní a mocenský utiskovatel a hrozba v podobě helenizace Albánců.

3.6.2 Turci

V případě Turků obsahovala jednotlivá analyzovaná díla v porovnání s Řeky výrazně méně informací. Je to způsobené jednak tím, že velká část textů byla věnována původu Albánců, kde Řekové byli logicky často zmiňováni. Zároveň zde sehrála roli geografická blízkost a zřejmě vnímání helenizace pravoslavného albánského obyvatelstva jako větší hrozby než jakou byla snaha Istanbulu prezentovat muslimské Albánce jako Turky, byť i to bylo v dílech reflektováno.

Celkový obraz Turků byl ve výkladech národních dějin a dílech dotýkajících se historické tematiky velmi rozporuplný. V části popisující období Skanderbega, která zahrnovala také vládu Jana Kastriotiho, vystupovali Turci logicky v záporném světle. Byli

⁶⁴¹ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 319.

⁶⁴² FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 29-31. Sami Frashëri ve spojitosti s helenizací Albánců také zmínil problém tzv. grekomanů. Tyto Albánce označil za neznalé zrádce, kteří převzali řečtinu proponovanou Řeky jako jediný jazyk pravoslaví a jejich myšlenku, že kdo byl křesťanem, ten s tím zároveň byl i Řekem. Důvod úspěchů Řeků v jejich snažení počítat albánské obyvatelstvo přičítal jeho nevzdělanosti. Poté doplnil, že s rozvojem psané albánštiny grekomanů ubývalo každým dnem, neboť vzdělaná Albánci již byli schopni prohlédnout řecké intriky. Tamtéž, s. 30.

⁶⁴³ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 29.

⁶⁴⁴ Tamtéž, s. 29.

⁶⁴⁵ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody* (c. d.), s. 57-58.

vnímání jako agresor, který měl za cíl zbavit Albánce jejich svobody a území. Jeronim de Rada je v díle *Nešťastný Skanderbeg* přirovnal ke psům, kteří kroužili kolem Albánie, aby na ní následně mohli zaútočit a zničit vše dobré.⁶⁴⁶ V případě Jeronima de Rady byl antagonismus vůči Turkům ještě posílen nezapíranou náboženskou rovinou boje Albánců proti Turkům, která však zcela nezapadala do tvorby dalších významných představitelů národního hnutí. To byl ostatně také případ poemu Janiho Vreta *Historie Skanderbega*, kde Turky popsal obecně negativně jako divoký národ.⁶⁴⁷

Vyobrazení Turků v období Skanderbega nejen jako nepřátel Albánců, ale zároveň celého civilizovaného světa, se zřejmě nejbarvitěji povedlo opět Naimu Frashërimu v epické poemě *Historie Skanderbega*. Turky v ní popsal jako „velké divoštství, které když se přičítalo z Asie, rozleзло se jako temnota a zakrylo celý svět jako stín. Byl to prokletý národ, v jazyce (vychytralé) lišky, v oku divokost, v srdci ďábelství. Kam přišli a kudy šli, smutek a neštěstí působili, zabíjeli, ničili a drancovali, kam vkročili, tráva nerostla; na jedné straně měli sílu, na druhé pletichy, pro zničení lidství tu se stali vlky, tu liškami ... Do moře padla civilizace, pozvedla se temnota, na zemi se rozšířila nevědomost, krev, smrt, pustina!“⁶⁴⁸ V díle Naima Frashëriho bylo nepřátelství proti Turkům postaveno čistě na laickém základu bez zmínění náboženství. Turky tedy vyobrazil především jako barbarský lid, kterému byla cizí kultura a vzdělanost, kterou ničil tam, kam vkročil.

Následně však po období Skanderbegova odporu proti osmanské říši přišel do jisté míry zlom ve vnímání Turků. Z nepřátel se stali respektovanými a ctěnými vládci, pod nimiž se Albáncům dobře dařilo díky zapojení do osmanských válečných výprav. Paradoxně turecká rozpínavost, kterou Naim Frashëri tak barvitě zkritizoval v *Historii Skanderbega*, byla u Pashka Vasy či Samiho Frashëriho pojímána jako skvělý způsob obohacení pro Albánce.⁶⁴⁹ Byť na Turky v období nadvlády osmanské říše nad Albánci do reform tanzimatu bylo pohlíženo pozitivně, nebyli popsáni vyloženě jako přátelé Albánců. Spíše se mělo jednat o vzájemný respekt a využívání výhod, která nastalá situace nabízela.⁶⁵⁰

Po převážně pozitivním vnímání soužití Albánců a Turků nastala změna v části popisující snahu Istanbulu zavádět modernizační reformy od konce 30. let 19. století. To se sice týkalo především pohledu na osmanskou říši jako na státní útvar, avšak vnímání samotných Turků se to dotklo také. Naim Frashëri v učebnici *Obecná historie* z roku 1886

⁶⁴⁶ DE RADA, Jeronim. *Caratteri della lingua albanese* (c. d.), s. 202.

⁶⁴⁷ VRETO, Jani. *Veprat ë zgjedhura* (c. d.), s. 43.

⁶⁴⁸ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra I* (c. d.), s. 9-10. Naim při popisu Turků použil také staré přísloví „Kam Turek vkročí, tam tráva neroste“. To ve svém slovník z roku 1635 zaznamenal již Frang Bardhi. BIANCHI, Francesco. *Dictionarium latino-epiroticum: me parathënie nga Mario Roques*. Tirana: Çabej, 2006.

⁶⁴⁹ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 41. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqipëria ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 13.

⁶⁵⁰ Tamtéž.

věnoval Turkům dvě kratší kapitoly s názvem „Pád Byzance a Turecko“ a „Turecko“, avšak jednalo se o čistě historický výklad a vyjmenování tureckých sultánů bez autorova vlastního hodnocení. To ovšem přichází v jeho dalším díle *Opravdová touha Albánců*, kde Turkey popsal jako krvelačnou, divokou mongolskou zvěř, ničitele světa, vlky sžírající lidem střeva, vrahy Albánců, příšery či Turkey-ničitele.⁶⁵¹ Takový popis vztahoval na Turkey obecně a nespojoval ho s nějakou částí historického výkladu Albánců. Ve svém pohledu se tak zde Naim Frashëri neshodoval s vnímáním prospěchu Albánců ze spojení s Turkey před obdobím tanzimatu.

Rozpor ve vnímání Turků byl patrný také v případě Samiho Frashëriho. Ten v politickém manifestu po popisu fungující spolupráce Albánců a Turků před tanzimatem přešel k popisu Turků obecně ve velmi negativním duchu. Přitom to vztáhnul na celé období vlády osmanské říše nad Albánci, čímž si do jisté míry protiřečil s vlastním pohledem na vzájemné vztahy obou etnik od 15. století do 19. století popsáním v témže díle. Přímou zmínil, že Turecko pro Albánii nevykonalo nic dobrého a Turkey označil, vedle Řeků a Slovanů, za nepřátele Albánců.⁶⁵² Další popis se velmi podobal vyobrazení Turků z *Historie Skanderbega* Naima Frashëriho: „Kdo jsou Turci? – Divoký národ přišed z pustin severní Asie s bodáky v rukou. Ti se svou divokostí zabrali nejkrásnější a nejrozvinutější země světa; podmanili je, poničili a vypálili je, a dodnes je drží v barbarství, chudobě, pod tyranii, která děsí celý svět. Ze všech těch zemí, které naříkají již několik set let, je jednou i ubohá Albánie ... Turci jsou z těch národů, které se proháněly po zemi jako přívál a sníh. Kde jsou dnes Hunové, Vandalové, Mongolové, Avaři, Gótové a další divoké národy, které zabraly polovinu světa pálíce, pleníce a prolévající krev? Turci nemají právo žít déle, než tito jejich přátelé;“⁶⁵³ Zároveň Sami Frashëri kritizoval Turkey, že omezováním používání albánštiny ve vzdělání, při náboženských obřadech a obecně ve veřejném prostoru napomáhali snahám vlastních nepřátel, tedy Řeků a Slovanů, v počítání a slavizaci albánského obyvatelstva.⁶⁵⁴ Poukazoval na jejich snahu vytvořit mezi Albánci rozpory a rozdělit je podle náboženského vyznání, přičemž označení Albánců neuznávali a z muslimů chtěli udělat Turkey, kdežto albánské křesťany nazývali podle jejich příslušnosti ke křesťanskému milletu „Rum“, což podle Samiho Frashëriho mohlo znamenat také Řek, Bulhar, Srb, Latin atd.⁶⁵⁵

⁶⁵¹ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra I* (c. d.), s. 141.

⁶⁵² FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 17, 31.

⁶⁵³ Tamtéž, s. 42.

⁶⁵⁴ Kroky proti etablování albánštiny jako jazyka vzdělanosti a kultury uskutečnila Vysoká porta již roku 1881 po potlačení Prizrenské ligy, kdy zakázala činnost Společnosti pro vydávání albánských tisků. Cílem Istanbulu bylo zachovat rozdrobení albánské společnosti, ve které by se muslimové nadále ztotožňovali s osmanskými Turkey. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 251.

⁶⁵⁵ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 29. Pojmenováním Latin je v tomto případě myšlen příslušník katolické církve.

Výše popsané vnímání Turků oběma bratry pouze podtrhuje rozporuplný a komplikovaný pohled na Turky a osmanskou říši. Ta byla na jednu stranu chápána jako útvar, v jehož rámci se Albánci s úspěchem zapojili do válečných výprav, do samotné správy říše a zároveň byli uvnitř jeho hranic uchráněni před rozpínavostí sousedních etnik, následně ale také jako utlačovatel Albánců během jejich snah o národní emancipaci.

3.6.3 Slované

V rámci analyzovaných textů doplňují Slované pomyslný trojlístek nepřátel Albánců. Na rozdíl od Řeků či Turků však v jejich případě nelze nalézt v průběhu historického výkladu nějaké období, kdy by je alespoň jeden z čelných představitelů vnímal pozitivně. Zároveň ze tří uvedených etnik byl popis Slovanů obecně nejméně rozsáhlý. Buď o nich autoři psali v nespecifikované podobě jako o „Slovanech,“ či byli přímo zmíněni především Srbové a Bulhaři. Sami Frashëri se tak negativně vyjadřoval v turecky psané publicistice z roku 1878 všeobecně o „slovanské“ rozpínavosti v Rumélii, kdy přímo zmínil Srbsko, Černou Horu a Bulharsko, které mělo pokládat za bulharské území i to, kde žil byt' jediný Bulhar.⁶⁵⁶ Thimi Mitko o rok později uvedl, že Řekové a Albánci by měli být spojenci proti „slovanskému“ vlivu, opět zmínil především Srbsko a Černou Horu.⁶⁵⁷

Negativní pohled na slovanské obyvatelstvo Balkánu obsahovala také učebnice Naima Frashëriho ve spojitosti s jeho pohledem na zmenšování albánského etnického prostoru probíhající od starověku. To bylo založeno na přesvědčení, že Albánie kdysi představovala veškeré území obývané Ilyry, starými Makedonci a obyvatelstvem Epiru. Naim Frashëri tedy zmínil, že byt' byla Albánie kdysi rozlehlá, následně se úměrně zmenšovala s rozšiřováním Slovanů a Řeků.⁶⁵⁸ Zajímavostí také je, že v úvodu učebnice, kde klasifikuje jednotlivé národy, etnika a jejich jazyky, Slovany a jejich jazyk nezařadil do indoevropské skupiny, což mohlo souviset se snahou autora podtrhnout postavení Albánců jako dřívějších obyvatel Balkánského poloostrova vůči Slovanům.⁶⁵⁹

Sami Frashëri v turecké encyklopedii *Slovník světa* a v politickém manifestu z roku 1899 v případě zmiňování Slovanů také používal buď obecné označení bez konkretizace národa, či zmiňoval zejména Srby a Bulhary.⁶⁶⁰ Obyvatele Černé Hory, Bosny a Hercegoviny a Dalmácie naopak nepovažoval zcela za slovanské obyvatelstvo. Podle Frashëriho výkladu se totiž po příchodu Slovanů na Balkán v 7. století tamní Ilyrové sice slavizovali, avšak pouze jazykově. Naopak vzezřením, tradicemi a zvyky mu spíše než

⁶⁵⁶ FRASHËRI, Sami, ISMAJLI, Rexhep (ed.). *Kush e prish paqen në Ballkan* (c. d.), s. 50.

⁶⁵⁷ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 560-561.

⁶⁵⁸ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 108.

⁶⁵⁹ Tamtéž, s. 224.

⁶⁶⁰ FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), s. 102-103, 157-159. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 9, 31.

Slovany připomínali Albánce, tedy podle jeho pojetí přímé potomky starověkých Ilyrů. Pouze jazykem, který však Sami Frashëri označoval za hlavní znak národa, se měli odlišovat od Albánců.⁶⁶¹

Již samotný příchod slovanského obyvatelstva tak byl pojímán jako negativní událost. V politickém manifestu *Albánie-čím byla, čím je a čím se stane?* to Sami Frashëri popsal tak, že „v sedmém století Krista se slovanské a bulharské davy přihnuly ze severu a východu a vstoupily v dobrém i ve zlém do zemí Byzance. Z těch Srbové zaplnili severní kraje Ilýrie, tedy Bosnu, Hercegovinu, Dalmácii, Černou Horu a Srbsko, a Bulhaři promíšení se Slovany zabrali Makedonii.“⁶⁶² V témže díle následně Srby a Bulhary označil, stejně jako Řeky a Turky, přímo za nepřátele Albánců s tím, že se s ostatními sousedy snažili Albánce rozdělit a zabrat jejich území. Zmínil, že Srbové a Bulhaři postupovali stejně jako Řekové na jihu. Využívali pravoslaví a náboženské školy k přetvoření albánského obyvatelstva na to slovanské.⁶⁶³ Vnímání Slovanů v blízké minulosti a soudobé situaci autora se tak tematicky velmi nelišilo od pohledu na Řeky a do jisté míry také na Turky, u nichž však logicky chybělo zdůraznění aspektu územní rozpínivosti.

3.7 Významné postavy v historickém výkladu představitelů albánské národního hnutí

V dílech reflektujících dějiny vlastního národa vystupovalo ve větším rozsahu několik historických osob, u kterých lze ve větší či menší míře nalézt charakteristiku dané postavy a pojetí její role v dějinách Albánců. Část z nich byla v textech glorifikována a vyobrazena veskrze kladně. Osobnosti z této skupiny je možné pojmut jako pomyslný panteon albánských národních hrdinů utvořený na základě děl významných představitelů národního hnutí. Nejvíce zmiňovaných osob bylo z období starověku, tedy z „pelasgické“ epochy, vnímané vedle období Skanderbega jako nejslavnější období albánských dějin. Patřil sem v první řadě Alexandr Veliký, následně epirský král Pyrrhos I. a v menší míře ilyrští vládci Teuta a Genthius. Ústřední postavou onoho panteonu byl Jiří Kastrioti-Skanderbeg, u kterého vznikl obraz celoalbánského hrdiny a vedle ucelených historických výkladů a zmínek v jednotlivých básních mu byly věnovány delší básnická díla, jako např. poema Naima Frashëriho *Historie Skanderbega*.⁶⁶⁴

⁶⁶¹ FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), s. 103-104. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 9.

⁶⁶² FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 9.

⁶⁶³ Tamtéž, s. 31. Stejně jako v případě Řeků, kdy Sami Frashëri popsal tzv. grekomany, tak u Slovanů také zmínil případy pravoslavných Albánců ze severu a východu, kteří z nevzdělanosti a neznalosti inklinovali ke slovanskému jazyku a zapomínali svou rodnou řeč. Tamtéž.

⁶⁶⁴ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.).

Další osobnosti, které byly vyzdvihovány v části výkladu o osmanské vládě nad Albánci, autoři vždy zmiňovali pouze ve výčtu úspěšných a vlivných postav osmanské říše s albánským původem. Demonstrovali tak důležitou roli Albánců ve fungování státu, kterého se stali součástí po Skanderbegově boji proti Turkům. Žádnou bližší charakteristiku však u nich najít nelze. V dílech byl zmiňován především rod Qyprilliu (tur. Köprülü), z něhož se od 17. století do počátku 19. století rekrutovalo několik osmanských velkovezírů a dalších významných představitelů osmanské říše. Pashko Vasa v díle *Pravda o Albánii a Albáncích* a Sami Frashëri ve své turecké encyklopedii uvedli přímo Mehmeda pašu Qyprilliu, který byl prvním velkovezírem z této významné rodiny s albánským původem. Mezi další zmiňované osobnosti, které zastávaly úřad sadrazama, patřil Bajraktar Mustafa paša (Alemdar Mustafa paša), který byl velkovezírem na začátku 19. století, či Koca Sinan paša z konce 16. století. Vedle velkovezírů byl zmiňován také Muhammad Ali paša, místokrál Egypta z počátku 19. století a zakladatel egyptské královské dynastie vládoucí v Egyptě do poloviny 20. století.⁶⁶⁵

Vedle kladně vnímaných historických postav se v dílech objevilo také několik jmen, která naopak byla vyobrazena v záporném světle jako nepřátelé Albánců. Mezi takovými případy, kdy se jednalo o příslušníky cizích etnik, vynikali především dva sultáni, Murad II. a Mehmed II., což bylo logické s ohledem na důležité místo Skanderbegovy epochy v utvářeném národním historickém příběhu. I tak však jejich popis nalezneme pouze v malém počtu děl, která se vztahovala především ke Skanderbegovi a jeho období. Například Jeronim de Rada v díle *Nešťastný Skanderbeg* vyobrazil Murada II. jako tyрана a krutého vládce a Naim Frashëri ho v již zmiňované *Historii Skanderbega* popsal jako silného sultána, který měl na své straně štěstí i ďábla, měl zlou mysl a byl nepřítelem vzdělanosti. V jeho verzi byl vychytralým, mazaným a podlým.⁶⁶⁶ Trochu odlišný obraz můžeme nalézt v kratší poemě Janiho Vreta *Historie Skanderbega*, kde jsou Turci popsáni všeobecně negativně, ale Murad II. vystupoval jako moudrý, oblíbený a spravedlivý vládce. Zároveň však měl být velmi bojovný, protože byl „v srdci drakem“ a po Janu Kastriotovi požadoval jeho čtyři syny jako rukojmí pro udržení Kastriotovy loajality.⁶⁶⁷

⁶⁶⁵ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 108. FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmûs al-a'lâm* (c. d.), s. 41. N. Frashëri, *Obecná historie*, s. 108. N. Frashëri, *Vepra – 2 Shqipëri*, s. 184. Köprülü Mehmed Paşa [online]. Encyclopedia Britannica [cit. 19.4.2020]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Koprulu-Mehmed-Pasa>. Muhammad Ali [online]. Encyclopedia Britannica [cit. 19.4.2020]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Muhammad-Ali-pasha-and-viceroy-of-Egypt>. KIA, Mehrdad. *The Ottoman Empire: A Historical Encyclopedia I*. https://books.google.cz/books?id=UgUmDwAAQBAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, s. 57-58. ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History* (c. d.), s. 416.

⁶⁶⁶ DE RADA, Jeronim. *Opera omnia: Skanderbeku i pafan* (c. d.), s. 270. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 23-25, 29, 36, 144.

⁶⁶⁷ VRETO, Jani. *Veprat ë zgjedhura* (c. d.), s. 43-44.

Bližší charakteristiku syna Murada II., Mehmeda II., nalezneme také ve Frashëriho *Historie Skanderbega*. V ní byl popsán jako divočejší a odvážnější než jeho předchůdce. Zároveň měl Mehmed II. následovat svého otce v nepřátelství vůči Albáncům, přičemž se pokoušel porazit Skanderbega všemi možnými prostředky. Podle textu Naima Frashëriho se dokonce uchýlil ke spolčení se s čarodějnicemi a využití magie k poražení nepřítele.⁶⁶⁸ V polarizovaném pojetí Frashëriho pohledu na Skanderbegův boj proti Turkům však hlavní zlo, představované v této části Mehmedem II., proti dobru v podobě Skanderbega a Albánců nemohlo uspět.

V případě samotných Albánců, kteří byli v dílech vyobrazeni negativně jako nepřátelé vlastního národa, vystupovalo jméno Ballabana paši (?-1466). Ten byl osmanským vojenským velitelem albánského původu z oblasti Matu. Do služeb Turků se dostal po odvodu na základě systému devširme, načež se stal členem sboru janičárů a dostalo se mu vojenského výcviku. V roce 1465 byl vyslán Mehmedem II. do Albánie v čele vojska proti Skanderbegovi, se kterým svedl pět bitev.⁶⁶⁹ Díky válečnému umu a znalosti terénu se Ballabanovi podařilo zajmout několik Skanderbegových velitelů. V roce 1467 byl Ballaban paša zabit během obléhání Kruji, jehož velením byl pověřen po odjezdu Mehmeda II. Vedle analyzovaných děl z období albánského národního hnutí se postava Ballabana paši objevuje také v lidové tvorbě jako Skanderbegův velký protivník.⁶⁷⁰

V dílech Jeronima de Rady a Naima Frashëriho byl Ballaban paša vyobrazen jako poturčenec a velký nepřítel Albánců. V *Nešťastném Skanderbegovi* z roku 1872 vystupoval v několika částech jako velitel Turků „s divokými a červenými tvářemi.“⁶⁷¹ De Rada zde Ballabana pašu přímo označil za odpadlíka od albánského národa.⁶⁷² V *Historii Skanderbega* o něm nejdříve Naim Frashëri psal jako o skutečném bojovníkovi, který nebyl barbaram, tedy v pojetí autora Turkem, ale synem Albánce.⁶⁷³ Následně však byl popsán boj Ballabana paši jako jednoho z velitelů Mehmeda II. proti Jiřímu Kastriotovi-Skanderbegovi, kdy sultán měl Ballabanovi slíbit vládu nad Albánií od Skadaru po Janinu, pokud se mu Skanderbega podaří zabít. K tomu Naim Frashëri dodal, že Ballaban paša byl prokletým a nečestným zrádcem, který měl černou a ubohou mysl a který dal přednost zlatu před vlastí.⁶⁷⁴ Osobu Ballabana paši zahrnul také Sami Frashëri do své turecké encyklopedie. V ní však Ballaban

⁶⁶⁸ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 172, 193, 289.

⁶⁶⁹ LAFE, Emil, POPA, Ylli (eds.). *Fjalor enciklopedik shqiptar I* (c. d.), s. 164

⁶⁷⁰ ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History* (c. d.), s. 26. LAFE, Emil, POPA, Ylli (eds.). *Fjalor enciklopedik shqiptar I* (c. d.), s. 164.

⁶⁷¹ DE RADA, Jeronim. *Opera omnia: Skanderbeku i pafan* (c. d.), s. 352.

⁶⁷² Tamtéž, s. 351-352.

⁶⁷³ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 256.

⁶⁷⁴ Tamtéž, s. 257-258.

nevystupoval ze zřejmých důvodů jako negativní historická osobnost, ale jako důležitý a statečný osmanský válečník albánského původu.⁶⁷⁵

Vedle Murada II., Mahmuda II. a Ballabana paši představovaly zvláštní případ postavy Aliho paši Tepelenského a členů rodu Bushatliu, kteří vládli pašalíku s centrem ve Skadaru v první polovině 18. století a začátkem 19. století. Jak bude níže popsáno, ve většině děl byli z výkladu vynecháni a ve větší míře se začali v textech objevovat až ke konci 19. století.

3.7.1 Alexandr Veliký a Pyrrhos I.

Postavy Alexandra Velikého a Pyrrha I. fungovaly v rámci výkladu národních dějin v analyzovaných dílech velmi podobně. Dvojice představovala především symboly velikosti, síly a slávy albánského národa ve starověku, který byl v této epoše ztotožňován s pelasgickým obyvatelstvem. Hlavní úlohu v tomto případě hrála osoba Alexandra Velikého jako představitele starých Makedonců, tedy jednoho ze starověkých národů pojímaných představiteli národního hnutí coby pelasgických předků Albánců. Pyrrhos I. poté představoval hlavní postavu antického epirského obyvatelstva.⁶⁷⁶

Po vydání děl Pashka Vasy v roce 1879 lze pozorovat uvádění této neoddělitelné dvojice i v dílech dalších autorů albánského národního hnutí. Ta se nemusela primárně zaměřovat na dějiny Albánců, ale v určitém momentu se této problematice dotkla. V průběhu druhé pol. 19. stol. se Alexandr Veliký a Pyrrhos I. stali v analyzovaných textech doslova nerozlučným duem, které bylo vždy použito k ukázání velkých a starobyklých dějin albánského národa a zároveň jako jeho znak síly a bojovnosti. Dvojici Pyrrha a Alexandra Velikého tak můžeme nalézt v poezii Thimiho Mitky z roku 1880 s vyličením Albánců jako potomků Alexandra Velikého a Pyrrha.⁶⁷⁷ V podobném duchu byla mnohokrát zmíněna tato dvojice například i v poezii Naima Frashëriho⁶⁷⁸ a také u Jeronima de Rady v práci *Charakter albánského jazyka* z roku 1899.⁶⁷⁹

⁶⁷⁵ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 74. Sami Frashëri v jeho hesle zmínil, že do služeb Mehmeda II. se dostal jako páže-zajatec, přestoupil k islámu. Měl se stát jedním z prvních bojovníků osmanské armády, který se během obléhání dostal na hradby Konstantinopole. Úspěšný byl podle Samiho Frashëriho také při tažení do Albánie proti Skanderbegovi, kterého porazil v bitvě u Dibry. Následně však zemřel při obléhání Kruje, kdy se Skanderbegovi mělo podařit zajmout Ballabanova bratra Junuse a syna Hazara, které ukázal z hradeb pevnosti svázané, načež měl vydat Ballaban rozkaz k útoku, během kterého byl sám zabit. Tamtéž.

⁶⁷⁶ Viz podkapitulu 3.1.2 Antická Makedonie, Epirus a Ilýrie jako součást dějin albánského národa.

⁶⁷⁷ Báseň „*Nxitëje mbë Shqipëtarëtë për të shkruar gluhën e tyre*“. MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 589.

⁶⁷⁸ Epos *Historie Skanderbega*, poema *Opravdová touha Albánců*, báseň *Ráj* (*Parrajsa*), *Albánie* (*Shqipëria*), *Pelasgové-Albánci* (*Pellazsgët-Shqipëtarët*).

⁶⁷⁹ DE RADA, Jeronim. *Opera omnia: Skanderbeku i pafan* (c. d.), s. 12.

Duo ústředních osob ve výkladu starověkých dějin Albánců bylo v některých dílech doplněno ještě dalšími historickými postavami. Ty autoři pojímali jako albánské na základě toho, že pocházeli z území, která chápali jako původně albánská. V básni Naima Frashëriho *Ráj* tak nalezneme vedle Pyrrha a Alexandra Velikého také římského císaře Konstantina Velikého (280?-337).⁶⁸⁰ Naopak Thimi Mitko dvojici doplnil císařem Diokleciánem (245-316),⁶⁸¹ stejně jako Jeronim de Rada, který k nim přidává jako významnou albánskou osobnost ze starověku také císaře Flavia Claudia Juliana (331/332-363).⁶⁸²

Vedle popisu vojenských úspěchů a získané slávy obou vojevůdců se v některých dílech objevily také náznaky bližší charakteristiky, která buďto doplňovala pozitivní obraz osoby, či naopak s ním mohla být v rozporu. Takový případ platí pro popis Alexandra Makedonského Pashkem Vasou v díle *Albánie a Albánci* z roku 1879. Nejdříve ho zobrazil jako dobrého a statečného muže, který tím převyšoval i svého otce Filipa. Podle Vasy v té době neměl Alexandr Veliký sobě rovného.⁶⁸³ Po pozitivním popisu s postupem výkladu se však autorovo vnímání makedonského vojevůdce změnilo. Pashko Vasa zmínil, že po usídlení Alexandra v Babyloně začal přejímat perské „neřesti a špatnosti“ a opouštět naopak makedonské zvyklosti, tedy pohledem autora albánské a pozitivní. Zároveň bylo vyličeno propadání Alexandra a jeho armády alkoholu a opojení mocí.⁶⁸⁴ Vasa v této části také zmínil zavraždění blízkého druhá pod vlivem alkoholu: „Alexandr Veliký, který byl Albáncem a takovým hrdinou, že neměl sobě rovného, zanevřel na zvyky Makedonie a začal se oblékat a zkrášlovat podle Peršanů, a jedl a pil jako oni a převzal všechny jejich neřesti a špatnosti. Hodně pil a opíjel se bez zábran a v pití se začala topit část jeho armády a přátel, načež se dopustili několika skutků, které byly proti zvykům Albánců. Měl velitele, kterého měl velmi rád a byli přáteli na život a na smrt, neboť ten ho zachránil v jedné bitvě, během které se ocitnul ve velkém nebezpečí. Jmenoval se Kleitos. Jedné noci, kdy se Alexandr velmi opil, zabil vlastníma rukama tohoto Kleita a na další den, po vystřízlivění, ho hledal, aniž by si uvědomil, že ho v noci sám zardousil.“⁶⁸⁵

⁶⁸⁰ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 2* (c. d.), s. 100. Konstantin Veliký pocházel z Naissu v Moesii, kde dnes stojí srbské město Niš. *Constantine I.* [online]. Encyclopedia Britannica [cit. 19.4.2020]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Constantine-I-Roman-emperor>.

⁶⁸¹ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 596. Dioklecián zřejmě pocházel ze Salony v Dalmácii, kde je dnes město Solin. *Diocletian* [online]. Encyclopedia Britannica [cit. 19.4.2020]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Diocletian>.

⁶⁸² DE RADA, Jeronim. *Caratteri della lingua albanese* (c. d.), s. 12. Jeronim de Rada určoval jako Julianovo rodiště Prizren. Ve skutečnosti se narodil v Konstantinopoli. *Julian (Julianus Apostata)* [online]. Encyclopedia Britannica [cit. 19.4.2020]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Julian-Roman-emperor>.

⁶⁸³ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 23.

⁶⁸⁴ Tamtéž, s. 25.

⁶⁸⁵ Tamtéž, s. 25. V originálu Pashko Vasa nazývá Alexandra Makedonského (Velikého) albánsky „Leka i Madh“ a Kleita „Klito“. Tamtéž.

Negativní pohled na pozdní období Alexandra Makedonského po jeho výbojích zakomponoval do poemu *Historie Skanderbega* také Naim Frashëri. Akcentoval, že Alexandr Veliký časem zapomněl na svůj původ a vlast. Dle autora Albánie nic z jeho velkých úspěchů nezískala.⁶⁸⁶ Nicméně v tomtéž díle zmínil, stejně jako Pashko Vasa, že se Alexandrovi Makedonskému nikdo nemohl rovnat.⁶⁸⁷ Ostatně pouze kladné hodnocení starověkého vojevůdce bez jakýchkoliv záporných zmínek obsahovaly také další díla Naima Frashëriho. V učebnici *Obecná historie* ho popsal jako člověka se smyslem pro čest a milosrdenství.⁶⁸⁸ V básni *Ráj* ho označil za „velkého muže,“ který se staral o své poddané.⁶⁸⁹ V obou zmíněných případech také Naim Frashëri vyobrazil Alexandra Velikého jako osvoboditele lidí, ohleduplného vládce a budovatele velkých měst a komunikací. V básni *Ráj* Frashëri přímo zmínil, že Alexandr zachránil Asii ze jha a přinesl jí civilizaci.⁶⁹⁰

V případě postavy Pyrrha byl negativní prvek v jeho vnímání obsažen pouze u Naima Frashëriho, a to opět v *Historii Skanderbega* v podobném duchu, jako u Alexandra Velikého. Tedy že samotné Albánii po svých úspěších odkázal pouze dobré jméno.⁶⁹¹ Jinak byl však obraz postavy epirského vládce takřka identický s obrazem Alexandra Velikého. V básni *Ráj* o něm Naim Frashëri psal opět jako o velkém muži, který neměl sobě rovného a v *Obecné historii* Pyrrha popsal jako výjimečnou osobnost, muže cti, hrdinu a velkého krále.⁶⁹² Takto byl Pyrrhos I. vyobrazen také v obou dílech Pashka Vasy z roku 1879, jak v *Albánii a Albáncích*, tak také v *Pravdě o Albánii a Albáncích*.⁶⁹³ Jako významnou osobnost Pyrrha popsal ve své básni *Povzbuzení Albánců (Nxitje mbë Shqipëtarët)* z roku 1898 Thimi Mitko a v politickém manifestu Samiho Frashëriho z následujícího roku vystupoval jako osvícený a silný král.⁶⁹⁴ V případě epirského krále tak další charakteristika postavy pozitivně doplňovala již dříve popsané vytváření obrazu Pyrrha I. jako velkého a úspěšného albánského starověkého krále a vojevůdce. U Alexandra Velikého, který představoval hlavní postavu albánského historického příběhu v éře starověku, byl naopak nahlížený závěr jeho života u Pashka Vasy a částečně i u Naima Frashëriho negativně z důvodu upozadění svého původu, autory pojímaného jako albánského.

⁶⁸⁶ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra* 3 (c. d.), s. 68.

⁶⁸⁷ Tamtéž, s. 8.

⁶⁸⁸ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 48, 96.

⁶⁸⁹ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra* 2 (c. d.), s. 101.

⁶⁹⁰ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 48. FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra* 2 (c. d.), s. 101.

⁶⁹¹ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra* 3 (c. d.), s. 68.

⁶⁹² FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra* 2 (c. d.), s. 101. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 100.

⁶⁹³ VASA, Pashko. *Vepra* 4 (c. d.), s. 26-27, 56.

⁶⁹⁴ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 596-597. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 8.

3.7.2 Teuta a Genthius

Postavy dvou ilyrských vládců Teuty a Genthia doplňovaly dvojici Alexandra Makedonského a Pyrrha I. v historickém narativu v části týkající se starověku. Jednalo se o představitele starověkého národa Ilyrů, který byl v textech pojímán jako představitel třetí generace pelasgických předků Albánců. Oproti epirskému a makedonskému vojevůdci jim však byla věnována mnohem menší pozornost. Především byl vyzdvihován jejich boj proti Římu jako statečný odpor proti silnějšímu nepříteli, který se snažil zabrat ilyrská – chápáno albánská – území.⁶⁹⁵ Toto jejich primární pojetí bylo v souladu s obrazem dalších zmiňovaných významných osobností vytvářeného národního příběhu. Nepřítele u Pyrrha I. taktéž představovali Římané, které podle Jeronima de Rady porážel v bitvách v době jejich rozkvětu.⁶⁹⁶ Se jménem Alexandra Velikého je naopak spojený boj a vítězství proti mocné Persii a s Jiřím Kastriotim-Skanderbegem odpor vůči osmanské říši.

Jako hrdiny popsal ilyrské vládce Pashko Vasa v albánsky napsaném díle *Albánie a Albánci*, kde je vedle toho zároveň uvedl jako příklad dobrých a statečných vládců: „Království Ilýrie také mělo dobré krále a velké hrdiny. Z nich se zmiňuje jeden král, kterého zvali Genthius (org. Gjenço). Tento král měl své sídlo ve Skadaru a vládl všem zemím a všem horám rozprostírajícím se kolem. Po Genthiovi vládla jedna královna, která se jmenovala Teuta (org. Tefta), a ta také sídlila ve Skadaru, neboť v těch časech byl Skadar největším městem celé Ilýrie ... Po Genthiovi se stala královnou ve Skadaru jedna žena, kterou zmiňuji výše a kterou zvali jménem Teuta. I ona bojovala s Římany a vykonala velká hrdinství, ale byla poražena a nezbylo jí sil ke vzdoru.“⁶⁹⁷ Za nejslavnější ilyrskou královnou označil Teutu Naim Frashëri v *Obecné historii*, kdežto Sami Frashëri ve svém politickém manifestu z roku 1899 zmínil obě postavy opět dohromady jako hrdinné vůdce Ilyrů v bojích proti Římanům.⁶⁹⁸ Celkově se tak charakteristika obou zužuje na obraz nebojácných bojovníků proti vnějšímu agresorovi bez náznaků bližší charakteristiky, jakou jsme viděli u Alexandra Velikého. Pouze u Pashka Vasy lze nalézt také obecně kladné hodnocení jejich vlády.

3.7.3 Jiří Kastrioti-Skanderbeg

Utváření obrazu Skanderbega coby národního albánského hrdiny přijatelného pro všechny části albánské společnosti a s tím spojená specifická role náboženství již bylo

⁶⁹⁵ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 27-28, 31. N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 104-105. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 8.

⁶⁹⁶ DE RADA, Jeronim. *Caratteri della lingua albanese* (c. d.), s. 12.

⁶⁹⁷ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 27-28, 31.

⁶⁹⁸ N. H. F. *Istori e përgjithëshme* (c. d.), s. 104. FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 8.

popsáno v kapitole o Skanderbegově období. Popis historického výkladu této části národního příběhu lze totiž pouze těžko oddělit od hlavní osoby, která danou epochu charakterizuje. V této části práce tak nebude již pozornost zaměřena na funkci Jiřího Kastriotiho v romantickém konstruktu albánských dějin. Cílem naopak bude popsat pojetí samotné postavy Jiřího Kastriotiho-Skanderbega v jednotlivých dílech jako člověka a bližší charakteristiku jeho osobnosti.

Tématem Skanderbegovy osobnosti se mimo jiné zabýval současný albánský historik Kristo Frashëri ve své monografii *Skanderbeg – Život a dílo* (*Skënderbeu – Jeta dhe vepra*).⁶⁹⁹ V této publikaci uvedl obraz Skanderbegovy osobnosti na základě historických spisů. Zejména je nutné zmínit dílo Marina Barlettiho *Historia de vita et gestis Scanderbegi* a spisy Dhimitëra Frëngua (Dhimitër Frangu/Demetrio Franco).⁷⁰⁰ Podobné rysy Skanderbegovy charakteristiky, které byly obsaženy v historických pramenech, lze nalézt v některých analyzovaných dílech. Jedná se především o texty Naima Frashëriho, u kterého v tomto případě figuruje na prvním místě *Historie Skanderbega* z roku 1898. V té byla charakteristika osobnosti a vzhledu Skanderbega popsána na několika místech. Stejně jako Marin Barleti vložil Naim Frashëri popis Skanderbega do období jeho života v Edirne u dvora Murada II.: „Ten nejmladší z nich, který byl ze všech nejpozoruhodnější, tváří a chováním ho Bůh pozvedl, všechno dobré mu dal, zlé mu odňal, jedinou nedokonalost v něm nezanechal (...) Měl duši, srdce, city, také mysl, znalosti, krásu, postavu a chování, mluvu a sílu od Boha (...) Naučil se všemu poznání, stal se vzdělaným člověkem; (...) Čas plynul, jak se učil, dosáhl osmnácti let, byl požehnaným andělem, stal se tím, kým si přál; byl tak velice zdatný, že pokud ho popadlo sto mužů, starosti z toho neměl, protože udolat se jim ho nepodařilo.“⁷⁰¹ Fyzický vzhled Skanderbega byl popsán také dále v textu, kdy autor zmínil, že „byl mužem energickým a vysokým, se širokými rameny, nebyl vyzábělý a vychrtlý, ale

⁶⁹⁹ FRASHËRI, Kristo. *Gjergj Kastrioti Skënderbeu* (c. d.), Tirana, 2002.

⁷⁰⁰ Kristo Frashëri v úvodu kapitoly s názvem „Skanderbeg jako člověk“ konstatuje, že informací o samotném fyzickém vzhledu, chování, morálce či zvycích Jiřího Kastriotiho se dochovalo velmi málo. Z okruhu jemu blízkých osob popsal Skanderbega pouze Dhimitër Frëngu (Dhimitër Frangu/Demetrio Franco), jehož poznámky však byly útržkovité a nepočetné. Dále je zmíněn také Marin Barleti, jehož charakteristika Skanderbega však byla spíše založena na fantazii samotného autora, neboť nebyl Skanderbegovým současníkem. I přes to jeho životopis Skanderbega obsahuje téměř detailní popis jeho osoby z období pobytu na dvoře Murada II., když Skanderbegovi mělo být 18 let. Tento popis Kristo Frashëri uvedl: „Vysoká a mohutná postava, krásnějších paží nebylo vidět u žádného dalšího člověka; silný a prohnutý krk jako u atletů; obdivuhodná šířka ramen; bílá barva se lámala na skrytou rudou; pohled očí ani divokých, ani ospalých, ale velmi příjemných. Ty mu dodávaly mnoho dalších cností a vypadaly, že mu propůjčují dobrotu duše.“ Motiv nezvykle velké fyzické síly Skanderbega se objevuje i v albánském folkloru. Z historických pramenů se dochovaly také útržky o charakteru a chování Skanderbega. Podle byzantského kronikáře Nikéfora Gregora Albánci pod velením Skanderbega zajatce nepopravovali a nemučili, nýbrž je nechali odejít, či se k Albáncům dokonce přidali. Další úlomkovitou charakteristiku poskytl Dhimitër Frëngu, který Skanderbega popsal jako skromného člověka nabádajícího své bojovníky k ušetření životů žen a dětí nepřítelů. Frëngu zároveň také poznamenal, že vůči zajatcům byl Jiří Kastrioti milosrdný. FRASHËRI, Kristo. *Gjergj Kastrioti Skënderbeu* (c. d.), s. 249, 255.

⁷⁰¹ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 36-37.

byl jako květina v létě. Byl bílý s rudými tvářemi, nic na něm nebylo odpuzující, byl skvoucím se zlatem, také hbitým a statný. Byl králem krásy, jako slunce zářil, byl obrazem Boha, noc proměnil v den.⁷⁰² Zároveň Frashëri zmínil jeho dobrý vliv na vojáky, kterým velel a od nichž měl požadovat dobré zacházení s ženami, dětmi a starci.⁷⁰³ Podobný motiv lze nalézt i u již zmíněného Dhimitëra Frënga. Stejně *Historie Skanderbega* obsahuje části o Skanderbegově milosrdném zacházení se zajatci, které Frashëri v jednom případě dokonce spojil s požehnáním Kastriotimu od mýtické postavy albánského folkloru nazývané Krása země.⁷⁰⁴ Ta ale vystoupila v *Historii Skanderbega* jedinkrát a nestala se důležitou součástí Frashëriho historického narativu.

V podobném glorifikujícím duchu popsal Naim Frashëri Skanderbega již ve svém dřívějším díle *Opravdová touha Albánců*, kde ho označil za vzor lásky, pravdy, patriotismu, statečnosti a slávy.⁷⁰⁵ Ostatně aspekt statečnosti a mužnosti se v dalších textech vyskytoval u charakteristiky Skanderbega nejčastěji. Byl tak popsán v *Nešťastném Skanderbegovi* od Jeronima de Rady či v díle *Albánie a Albánci* Pashka Vasy.⁷⁰⁶ V jeho případě však byl Skanderbeg spojen také se lstí a vraždou sultánova posla, od kterého Jiří Kastrioti získal pečeť Murada II. pro zfalšování sultánova nařízení o převzetí Skanderbegova velení nad Krujou. To Vasa přímo v textu omlouval důležitým cílem Skanderbegova vést boj proti Turkům.⁷⁰⁷ Tato část s přiznáním negativního chování Skanderbega však byla v celém výkladu spíše epizodická a neměla zásadní vliv na jeho pozitivní vnímání.

V politickém manifestu *Albánie-čím byla, čím je a čím se stane?* Sami Frashëri uvedl Skanderbega jako příklad muže obdařeného statečností, válečným umem, vzdělaností, soucitem, láskou a velikostí ducha.⁷⁰⁸ Opět zde byla osoba Jiřího Kastriotiho spojena nejen s nadáním ve válečné oblasti s rovinou soucitu a milosrdenství, ale zároveň také s moudrostí a vzděláním, což bylo zmíněno i v *Historii Skanderbega* Naima Frashëriho.⁷⁰⁹

⁷⁰² FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 47-48.

⁷⁰³ Tamtéž, s. 45.

⁷⁰⁴ Tamtéž, s. 110-111, 122-123, 131, 194-195, 198-199. Jedna z částí o propuštění zajatců: „Král řekl: „Necht' jdou, je hodně těch, kteří zůstali, nikdo jim nebraňte, propust'te je, necht' odejdou.“ Ti se mnoho radovali a statečnému králi děkovali, ubozí s radostí šli říkající tato slova: „Andělem je, s takovým dobrým srdcem, nebo samotný Pán mu požehnal takovým milosrdenstvím?“ Boj skončil večer, jméno si vybojovala Albánie, král se velmi veselil, že Boha takto ctil. Tu se objevila Krása země, s pestrými očima a dlouhou šíjí, přistoupila a řekla Skanderbegovi: „Požehnaná ruka a meč.“ Tak pravila a zmizela v lese.“ Tamtéž, s. 110-111.

⁷⁰⁵ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1* (c. d.), s. 140.

⁷⁰⁶ DE RADA, Jeronim. *Opera omnia: Skanderbeku i pafan* (c. d.), s. 276. VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 33.

⁷⁰⁷ VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 33-34.

⁷⁰⁸ FRASHËRI, Sami, kol. *Shqiperia ch'ka gene, ch'eshte e ch'do te behete?* (c. d.), s. 10.

⁷⁰⁹ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 3* (c. d.), s. 36-37.

3.7.4 Ali paša Tepelenský a rod Bushatliu

Postavy Aliho paši Tepelenského a členů rodu Bushatliu byly ve většině děl z počátků druhé poloviny 19. století opomíjené.⁷¹⁰ Nenalezneme je ani v kratších textech Thimiho Mitka týkajících se historické tematiky z 50. a 60. let, ani v historizující poezii Naima Frashëriho z 80. let 19. století. Zároveň se zmínka o nich neobjevila ani ve výkladu dějin v prvním vydání jeho učebnice *Obecná historie* z roku 1886, ani v důležitém politickém manifestu Samiho Frashëriho z roku 1899.⁷¹¹ Výjimku z analyzovaných děl, ve které se Ali paša Tepelenský a rod Bushatliu objevili před poslední dekádou 19. století, představoval francouzský text Pashka Vasy *Pravda o Albánii a Albáncích* z roku 1879. V něm byli vyobrazení jednoznačně negativně. V obou případech Vasa popisoval, že vládci severního a jižního pašalíku se na svých územích chovali jako feudálové ze středověku a označil je za kruté tyrany a despoty. Zmínil však zároveň pragmatičnost jejich vlády, kdy dokázali skloubit křesťanský a muslimský element poddaných k dosažení svých cílů. Postupně však měli získat podle Vasy takovou moc, která začala znepokojovat Vysokou portu. Z toho důvodu proti nim byly vyslané trestné výpravy.⁷¹²

Vedle Vasova díla obsahovala negativní vyobrazení Aliho paši Tepelenského a Bushatliu také turecká encyklopedie Samiho Frashëriho, která začala vycházet od roku 1889. V jejím případě je však třeba mít na zřeteli fakt, že se nejednalo o dílo zaměřené primárně na albánskou veřejnost s cílem rozvinout národní uvědomění. Přesto v historickém výkladu pod heslem „Albánci“ Ali paša Tepelenský a rod Bushatliu zmíněni nebyli, byť encyklopedie dále obsahovala jejich samostatná hesla.⁷¹³

Heslo o Alim pašovi obsahovalo převážně negativní charakteristiku vládce jižního pašalíku s centrem v Janině. Sami Frashëri zde zmínil, že svými činy, krutostí a nemilosrdností dosáhl Ali paša velkého věhlasu. Drsnost v jeho povaze hledal v dětství a

⁷¹⁰ Rod Bushatliu byl následně ve většině textech zmiňován jako celek bez uvedení konkrétních osob. Zakladatelem dynastie byl Mehmet paša Bushatliu-Plaku, který roku 1757 zcela ovládl Skadar, centrum skadarského sandžaku, načež začal rozšiřovat jím ovládané území a vliv i mimo hranice sandžaku do Ulcinje, Tirany či Elbasanu. Na svém území začal vystupovat do jisté míry nezávisle na Istanbulu. Dalším vládcem zformovaného pašalíku byl Kara Mahmut paša, který navázal na polo-autonomní politiku svého otce. Vládl do roku 1796, kdy zemřel na vojenské výpravě proti Černé Hoře. Poté byl valím skadarského sandžaku jmenován Ibrahim paša Bushatliu, který byl po celou svou vládu loajální Vysoké portě. Po jeho smrti v roce 1810 nastoupil do čela sandžaku Mustafa paša Bushatliu, který sice ze začátku plánoval navázat na dřívější takřka nezávislou politiku Skadaru vůči Istanbulu, avšak kvůli hrozbě z mocenského růstu jižního pašalíku Aliho paši Tepelenského se tohoto záměru zřekl. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 161-165.

⁷¹¹ Aliho pašu Tepelenského naopak zahrnul do svého výkladu Johann Georg von Hahn v *Albánských studiích*, kde ho označil za nejzmiňovanějšího albánského pašu z Janiny. O dynastii Bushatliu ze Skadaru se ve svém historickém výkladu nezmiňoval. Jejich popis vložil pouze do části o samotném Skadaru. HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 141-145, 437-438.

⁷¹² VASA, Pashko. *Vepra 4* (c. d.), s. 79.

⁷¹³ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lam* (c. d.), s. 57-62, 76-78.

výchově ze strany matky, která ho měla vést ke krutosti, tyranství a lstivosti.⁷¹⁴ Zároveň ho Frashëri popsal jako ignoranta pohrdajícího vzděláním. V jeho osobě hledal původce nevzdělanosti, chudoby a amorálnosti Albánců.⁷¹⁵ Spolu s touto strohou kritikou však autor encyklopedie zmínil také pozitivní aspekty vlády a samotné osoby Aliho paši Tepelenského. Během bojů osmanské říše s habsburskou říší a Ruskem mezi léty 1778 a 1792 se proslavil svou odvahou a hrdinstvím, což mu mělo pomoci při stoupání v osmanské hierarchii. Zároveň ho Frashëri také popsal jako velmi schopného a inteligentního, díky čemuž na územích pod svým vlivem zajistil mír, klid a bezpečnost. Budoval nové cesty, mosty a pevnosti.⁷¹⁶ Kladný popis vlády Aliho paši Tepelenského obsahovalo také heslo „Janina“, kde Frashëri zmínil, že město nejvíce vzkvétalo a zkrásnělo v období Aliho paši. Počet obyvatel města měl v tomto období zaznamenat svůj vrchol.⁷¹⁷

Obraz rodu Bushatliu, který byl popsán pod jedním heslem, byl podobně rozporuplný, jako v případě Aliho paši Tepelenského. Výklad Frashëri začal zakladatelem dynastie ze severního pašalíku s centrem ve Skadaru Mehmedem pašou (?-1775), zvaným „plaku“ (alb. stařec). Ten si měl přední pozici ve Skadaru vydobýt svými schopnostmi a intrikami, na základě kterých byl následně uznán za valího celé oblasti.⁷¹⁸ Následně se násilím zbavil veškeré možné konkurence, ať už nepřátel či přátel. Nástupce Mehmeda paši, jeho syn Kara Mahmut paša (?-1796), byl Frashërim naopak popsán jako statečný, schopný a ohleduplný vládce, byť se později postavil proti vůli Vysoké porty, upadl v nemilost Istanbulu a úspěšně čelil pokusům o své sesazení. Odbojnost vládce skadarského pašalíku Sami Frashëri přisuzoval z části zákulisnímu pobízení Kara Mahmuda paši ze strany habsburské říše a Benátek k úplnému odtržení od osmanské říše. Později měl však pochopit, že zájmy těchto zemí šly na vrub jeho samotných, a tak se dle výkladu rozhodl zabít rakouské delegáty působící ve Skadaru.⁷¹⁹ Dalšímu vládci z rodu Bushatliu, Ibrahimu pašovi (?-1810), který byl mladším bratrem Kara Mahmuda paši, věnoval Frashëri pouze málo prostoru s tím, že byl poslušným a věrným Vysoké portě. Jeho bližší charakteristika však chyběla. To byl také případ posledního vládce skadarského pašalíku Mustafy paši (1797?-1860), syna Kara

⁷¹⁴ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmûs al-a'lâm* (c. d.), s. 57-58, 60.

⁷¹⁵ Tamtéž, s. 60-61.

⁷¹⁶ Tamtéž, s. 60.

⁷¹⁷ FRASHËRI, Sami. *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam* (c. d.), s. 105.

⁷¹⁸ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmûs al-a'lâm* (c. d.), s. 76. Valí – nejvyšší autorita jmenovaná sultánem na území administrativní jednotky vilajetu/sandžaku. Tamtéž, s. 212.

⁷¹⁹ Tamtéž, s. 76-77. Po jednáních v červnu 1788 mezi habsburskou říší a Kara Mahmudem pašou o možnosti vstupu jednotek skadarského paši do bojů proti osmanské říši v Bosně a otevření nové fronty na albánských územích byla rakouská vojenská delegace skutečně na přímý rozkaz Kara Mahmuda paši zavražděna při zpáteční plavbě po Skadarském jezeře. To ukazovalo na dvojakou politiku Skadaru vůči Istanbulu a dalším státům. HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie* (c. d.), s. 164.

Mahmuda paši. U něho Frashëri pouze popsal vývoj jeho vlády a sledování otcovy politiky proti zájmům Vysoké porty, která ho nakonec stála postavení vládce Skadaru.⁷²⁰

Oba případy popisu Aliho paši Tepelenského a Bushatlliů u Pashka Vasy a Samiho Frashëriho ukazují, že když už je autoři ve svém díle zmínili, tak se se nejednalo o zcela pozitivní pohled na postavu, která by případně mohla povzbudit albánské národní cítění a která nebyla zahrnuta mezi významné osobnosti historie Albánců. V dalších textech však byli z pomyslného katalogu osobností národních dějin prostě vynecháni. Jejich zamlčení v dílech vydaných mezi 50. a 90. léty 19. století bylo zřejmě způsobeno neslučitelností odbojného konání Mehmeda paši Bushatlliho-Plaku, Kara Mahmuda paši Bushatlliho, Mustafy paši Bushatlliho a Aliho paši Tepelenského se záměrem vyobrazit vztah Albánců k Vysoké portě v období před reformami Tanzimatu pozitivně. Roli také mohla hrát parcelace albánského areálu během existence obou pašalíků, jejichž vládci se nesnažili tento prostor sjednotit. Z toho důvodu tak pravděpodobně nebyli vyobrazeni jako stateční Albánci bojující proti Istanbulu se snahou vydobýt svobodu pro Albánii.

Vnímání role Aliho paši Tepelenského a Bushatlliů se začalo u některých představitelů národního hnutí měnit ke konci 19. století. Nejednalo se v obou případech o glorifikaci v rozsáhlých poemách či dlouhých kapitolách historických výkladů, ale o prosté zahrnutí Aliho paši Tepelenského a rodu Bushatlliů do seznamu významných osob albánských dějin v poezii Naima Frashëriho a Thimiho Mitka. V básni *Ráj* z roku 1894 zmínil Naim Frashëri společně Aliho pašu Tepelenského a Bushatllie, které pojmenovával „Skadarské“, jako významné bojovníky pocházející z Albánie.⁷²¹ V další básni *Albánie* opět zahrnul rod Bushatlliů mezi jím pojímané vynikající Albánce ve službách osmanské říše, vedle například rodu Qyprilliu (Köprülü) či egyptského místokrále Muhammada Alího.⁷²² Následně byla v roce 1898 otištěná báseň Thimiho Mitka s názvem *Povzbuzení Albánců*, ve které zařadil Aliho pašu Tepelenského a členy rodiny Bushatlliů mezi přední osobnosti albánské historie spolu s Alexandrem Makedonským, Pyrrhem, Diokleciánem, Skanderbegem či Muhammadem Alím a rodinou Qyprilliu.⁷²³ Rok po zmíněné Mitkově básni bylo publikováno nové vydání *Obecné historie* Naima Frashëriho, ve které již také jména Aliho paši Tepelenského a Bushatlliů nechyběla jako připomínka velkých postav albánských dějin a těch, kteří dle Frashëriho v minulosti pracovali pro dobro Albánie.⁷²⁴

Proč se u těchto dvou autorů začal objevovat Ali paša Tepelenský a Bushatlliové jako příklady významných a kladných postav albánských dějin je těžké jednoznačně určit. Rozhodně to nelze označit za jejich všeobecné přijetí coby důležité aktéry národního

⁷²⁰ FRASHËRI, Sami. *Personalitetet shqiptare në Kâmus al-a'lâm* (c. d.), s. 77-78.

⁷²¹ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 2* (c. d.), s. 111-112.

⁷²² Tamtéž, s. 184.

⁷²³ MITKO, Thimi. *Vepra* (c. d.), s. 596-597.

⁷²⁴ FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 5* (c. d.), s. 208, 228.

narativu. Vedle nového vydání *Obecné historie* totiž bylo v roce 1899 také vydáno stěžejní dílo albánského národního hnutí v podobě politického manifestu *Albanie-čím byla, čím je a čím se stane?* od Samiho Frashëriho, v němž zmínka o Alim pašovi či rodině Bushatliu v historickém výkladu o období osmanské nadvlády zcela chybí. V případě Naima Frashëriho a Thimiho Mitka mohl hrát roli čistě časový odstup od existence obou pašalíků s upozaděním kontroverzí spojených s jejich vládci či postupný vývoj samotného národního hnutí a pohledu na vztah Albánců a osmanské říše.

3.8 Konstrukt albánských dějin v období národního hnutí

Po detailním popsání reflexe dějin vlastního národa u vybraných čelných představitelů albánského národního hnutí lze nyní přistoupit k obecnějšímu pohledu na samotný konstrukt albánského historického příběhu. Zprvu je možné říci, že během této fáze nelze nalézt mezi jednotlivými autory větší rozpory v nahlížení na dějiny vlastního národa. Od výjimečných případů odlišných pohledů, které však na pojetí celých dějin následně neměly větší vliv, nyní odhlédneme.⁷²⁵ Všechny analyzované texty tak shodně sledovaly, či spoluutvářely, jeden hlavní rámec národních dějin – albánský romantický učební text.

3.8.1 Hierarchie narativu albánských dějin

K představení všeobecně přijímaného rámce romantických národních dějin nyní můžeme použít Thijsovu osnovu, která byla popsána v úvodu naší práce. První bod této osnovy hovoří o hlavních aktérech dějin. V případě obecného rámce albánských národních dějin se jednalo o výše zmíněné osobnosti Jiřího Kastriotiho-Skanderbega, Alexandra Makedonského a Pyrrha I. Především tyto tři postavy autoři textů zmiňovali v popisu slavné, dávné a velké historie Albánců. Samotný národ jako celek pak byl konstituován především na základě jazyka. V pojetí albánských dějin jak Alexandr Veliký, tak také Pyrrhos I. mluvili albánsky. Naopak otázka konfesní příslušnosti byla s ohledem na náboženskou diferenciaci albánské společnosti potlačena. Do národních dějin tedy bylo zahrnuto veškeré obyvatelstvo, které hovořilo albánsky či mělo mít albánský původ, tedy pocházelo z území pojímaného jako albánská. V albánském historickém příběhu tak nalezneme i příslušníky úřednické a vojenské elity osmanské říše s blízkým či dávným albánským původem. Zvláštní případ zde představovala osoba Aliho paši Tepelenského a rodu Bushatliu. Do pomyslného seznamu významných jmen albánské historie se dostali až ke konci 19. století. Před tím byli zamlčováni, či v textech vystupovali ve velmi negativním světle.

⁷²⁵ Takový případ neshody byl např. v otázce příbuznosti pelasgických předků Albánců a starých Řeků. Tento rozpor ale u jednotlivých autorů následně neutvářel zcela odlišný pohled na dějiny Albánců. Viz podkapitolu 3.1.1 Původ Albánců a příchod starých Řeků.

Dalším důležitým prvkem vytvářené historické identity albánského národa byl důraz na národní vlastnosti, které byly pro Albánce v průběhu času pojímány jako charakteristické. Představovala je zejména statečnost, bojovnost a ctění albánských zvyků a tradičních zákonů. Skrze celý historický příběh od starověku k reformám tanzimatu se vine jako červená nit téma a obraz Albánce jako neohroženého a úspěšného bojovníka, od výbojů Alexandra Velikého do Asie po zapojení do osmanských vojsk. S těmito vlastnostmi souviselo také vyzdvihování schopnosti Albánců udržet si vlastní typ vládnutí skrze rady starších navzdory jakékoliv nadvládě.⁷²⁶ Výjimečnost národa oproti dalším poté byla spatřována v jeho stáří. Albánci byli pojímáni v souvislosti s proponovaným pelagickým původem jako nejstarší, či jeden z nejstarších národů Evropy, který se na Balkánském poloostrově usadil ještě před příchodem starořeckých kmenů, nemluvě o těch slovanských.

Hledání počátků národa v antické a předhistorické době ovšem nepředstavovalo v 18. a 19. století nic výjimečného jak na Balkánském poloostrově, tak jinde v Evropě. Například významný rumunský historik Nicolae Iorga (1871-1940) ve svém pojetí rumunských dějin spojil římské kolonisty Dácie s moderními Rumuny. V případě maďarského historického narativu definoval jeho počátek mýtus o Hunech jako o předcích Maďarů. U Angličanů hrálo významnou roli dílo Geoffreyho z Monmouthu (1090?-1155?) z první poloviny 12. století coby zdroje materiálu pro utváření romantických národních mýtů. Setkáme se zde tak s popisem trojského původu zakladatelů království v Anglii, Walesu a Skotsku. Finské národní hnutí zase hledalo počátky národa v prehistorické době na základě eposu Kalevala.⁷²⁷

V případě skupin, které by mohly být označeny za hlavní nepřátele albánského národa, se jedná o Řeky, Turky a Slované. Tedy o národy, se kterými se Albánci museli stýkat a potýkat jako se svými sousedy jak v rámci multietnické osmanské říši, tak také v podobě Řeckého království, Černé Hory a Srbského knížectví a následně Srbského království. Nelze však říci, že by v průběhu historického příběhu Albánců dominoval jeden úhlavní nepřítel, či že role Řeků a Turků byla vždy vnímána jako negativní. Pozitivně byli vnímáni staří Řekové, kdežto v blízké minulosti 18. a 19. století byli vyobrazeni velmi negativně. V případě Turků obraz oscilloval od negativního vnímání během Skanderbegova období po neutrální, až pozitivní, během vlády sultánů mezi 15. a 19. stoletím. Zpět k negativnímu obrazu se jejich percepce obrátila s reformami tanzimatu. Obraz sousedních slovanských národů byl konstantně záporný a oproti Řekům a Turkům jim předáci národního hnutí věnovali méně pozornosti. To souviselo s důrazem analyzovaných textů na poukázání rozdílnosti Albánců od Řeků a Turků jako svébytného národa. Zároveň zřejmě Albánci

⁷²⁶ Podobný pozitivní obraz jakési samosprávy a její povznesení na charakteristickou vlastnost národa můžeme nalézt také v případě norského romantického historického narativu. V něm byla samospráva selských obcí vnímána jako pozitivní národní tradice spojená s mýtem svobodomyšlnosti a morálnosti norských sedláků. HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody* (c. d.), s. 186.

⁷²⁷ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody* (c. d.), s. 75-77, 182.

vnímali grecizaci a poturčování společně se zahraničním pohlížením na Albánce coby na Řeky či Turky jako větší hrozbu pro úspěšnost národního hnutí.⁷²⁸

Dalším z ústředních prvků hlavního historického rámce je vnímání času a samotná periodizace příběhu. Ta je v albánském případě jasně patrná. V dílech s historickou tematikou byl čas a historický vývoj zcela přizpůsoben tematickému rozvržení příběhu. Ten tak v albánském romantickém období spíše než kontinuální chronologickou linii představoval soubor tematických epoch, které sice byly z pohledu historického vývoje seřazené logicky za sebou, ale uvnitř nich samotných nebyla chronologická posloupnost důležitá. Tím byl naopak výklad situace, popis událostí a všeobecný pohled na danou dobu bez přesnějšího časového zasazení.

Těchto tematických period nalezneme v romantickém albánském narativu šest: 1. příchod a usazení Pelasgů na Balkáně; 2. zlatý věk pelasgického starověku; 3. temné období albánského středověku; 4. slavná Skanderbegova epocha; 5. dobrá vláda sultánů; 6. problematický tanzimat.

1. příchod a usazení Pelasgů na Balkáně

První dvě části jsou spjaté s otázkou samotného původu Albánců a obdobím starověku. V počáteční části byli Albánci označeni za potomky starého pelasgického obyvatelstva, či přímo za ně samotné coby dávné Albánce. Byl zde popsán příchod těchto domnělých předků z Asie přes Egejské moře do Evropy na jih Balkánského poloostrova, kde se usadili. Z geografického pohledu tedy albánský narativ začíná v Evropě na Peloponésu a dalších území dnešního Řecka. Časové vymezení této migrace bylo mlhavě určeno kolem 2. tisíciletí př. n. l., či prostě označeno za mýtické předhistorické období.

Důležité bylo poselství o stáří albánského národa a dokázání jeho historického nepřerušného trvání od prehistorie po moderní éru. Pelasgové vystupovali jako homogenní etnický celek. S původem národa byla těsně svázána myšlenka jazykové kontinuity od Pelasgů k novodobým Albáncům. Výsadní postavení jazyka a jeho adorace nebylo během národní emancipace ničím výjimečným a objevuje se v mnoha případech.⁷²⁹ Role jazyk však byla u albánského národního hnutí specifická svým ústředním postavením v argumentaci o stáří a rozšíření albánského národa a jeho nepřetržité existenci od antiky do 19. století.⁷³⁰

⁷²⁸ Viz podkapitolu 3.6 Vnímání dalších národů v rámci historického narativu Albánců.

⁷²⁹ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody* (c. d.), s. 209.

⁷³⁰ Historik Marius Turda, který se ve své studii *National Historiographies in the Balkans* zaměřil na konstrukt romantického historického příběhu Srbů, Rumunů a Bulharů, vytyčil dva důležité principy balkánských národních historiografií. Ty označil za dogmatický prvek v rámci historického povědomí o národu a státu. Prvním je koncept historického a přirozeného práva a druhým poté koncept historické kontinuity. Turda netvrdí, že by mimo Balkánský poloostrov byly tyto koncepty upozaděny či nepřítomné, ale dospěl k závěru, že u balkánských národních hnutí představovaly zvláště důležitý prvek. Vedle srbského, rumunského a bulharského případu to lze jednoznačně potvrdit také u

Konec první epochy představoval příchod starořeckých kmenů na jih Balkánu a odchod Pelasgů severněji. Konkrétní datové vymezení však nalézt nelze.

2. zlatý věk pelasgického starověku

Navazující druhá epocha představuje starověké dějiny albánského národa. Po příchodu starých Řeků se narativ geograficky posouvá severněji do staré Makedonie, Epiru a Ilýrie, ve které byla zahrnuta větší část dnešní Albánie. Dle konstruovaného příběhu se Pelasgové rozdělili do třech větších skupiny: starých Makedonců, Ilyrů a Epirotů. Na základě toho byla do dějin Albánců zahrnuta vedle ilyrského království také historie staré Makedonie a Epiru. Toto období pelasgického starověku lze označit za albánský zlatý věk. V popise výbojů Alexandra Velikého do Asie a válečnického umu Pyrrha I. byla demonstrována velikost a síla albánského národa. S tím byla těsně spjatá myšlenka bratrství mezi třemi starověkými národy a obraz jednoty Pelasgů/Albánců, který byl pro albánské národní hnutí velice důležitý s ohledem na náboženskou, jazykovou či kulturní různorodost albánské společnosti.

Konec druhé epochy byl jasně ohraničen bitvou u Pydny v roce 168 př. n. l. mezi posledním makedonským králem Perseem Makedonským a Římem. Předáci národního hnutí porážku Makedonců vyobrazili jako zánik slavných pelasgických států v Makedonii, Epiru a Ilýrii a vytvořili kolem této události mýtus o společném boji všech Pelasgů proti vnějšímu nepříteli. Porážka u Pydny byla vnímána jako tragický zlom v osudu Albánců, potažmo Pelasgů, a představovala konec pelasgického zlatého věku v albánském historickém narativu.⁷³¹

3. temné období albánského středověku

Po porážce u Pydny nastala podle analyzovaných textů temná etapa úpadku pelasgické civilizace. Z časového hlediska se jednalo o velmi dlouhý úsek od bitvy u Pydny až k Jiřímu Kastriotovi-Skanderbegovi, avšak autoři tomuto období celkově věnovali nejméně pozornosti a prostoru ze všech pěti částí. To zřejmě souviselo s absencí poznatků o samotných Albáncích v této době, kvůli čemuž někteří přešli od popisu dějin Albánců k popisu dějin regionu a vnějších vlivů zasahujících na Balkánský poloostrov. Obecně byl v dílech popsán zánik starověké jednoty Pelasgů, utvoření menších autonomních celků a výrazné zmenšení pelasgického/albánského prostoru na de facto území dnešní Albánie,

albánského národního hnutí, především v podobě proponované jazykové kontinuity, na které byla založena ta historická. BERGER, Stefan, LORENZ, Chris (eds.). *The Contested Nation* (c. d.), s. 466.

⁷³¹ Podobnou roli tragického zlomu v osudu národa v období antiky hrála ve francouzském historickém narativu prohraná bitva galského náčelníka Vercingetorixe proti římskému vojsku pod velením Julia Césara. V dalších národních hnutích nalezneme jiné příklady prohraných bitev, kolem nichž se vytvořil mýtický obraz zlomového bodu pro národ. V případě Srbů to byla bitva na Kosově poli (1389), u Maďarů bitva u Moháče (1525) či u Řeků dobytí Konstantinopole (1453), které bylo chápáno jako konec středověkého řeckého státu. HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody* (c. d.), s. 195-196.

Kosova a části Černé Hory, Srbska, Severní Makedonie a severozápadního Řecka. V těchto geografických hranicích se následně držel albánský historický narativ po zbytek výkladu dějin.

4. slavná Skanderbegova epocha

Po třetí „temné“ epoše následovala tematická část s dominantním fenoménem Jiřího Kastriotiho-Skanderbega a jeho boje proti osmanské říši. Tato čtvrtá perioda historického narativu představovala po zlatém věku antiky další vrchol albánských dějin. Utvářel se mýtus o celonárodním hrdinovi bez konkrétní konfesní příslušnosti, který bránil svobodu albánského národa proti nepříteli z východu. Albánci byli vyobrazeni jako jediní, kteří se odhodlali postavit se vojskům osmanské říše a ochránili tak zbytek Evropy před tureckou nadvládou.⁷³² Skanderbegova éra je také jedinou tematickou částí, ve které je jasně označena metropole albánského národa, a to pevnost Kruja.

Období Skanderbegova boje proti osmanské říši bylo do určité míry vnímáno jako návrat ztracené starověké jednoty Albánců, chápáno Pelasgů. To bylo založeno na obrazu sjednocení Albánců proti Osmanům do vojenské aliance, tzv. Lezshké ligy, pod vedením vojevůdce Jiřího Kastriotiho, který byl spojován s Alexandrem Velikým. Někteří představitelé národního hnutí zároveň v této čtvrté části historického narativu hledali existenci albánské středověké státnosti v podobě zmíněného vojenského spolku. Motiv společného postupu proti nepříteli a sjednocení albánského obyvatelstva autoři mnohokrát použili s cílem povzbudit albánské publikum a apelovat k obnovení jednoty.

5. dobrá vláda sultánů

Osmanská perioda narativu začíná se smrtí Skanderbega v roce 1468 a nastolením nadvlády Vysoké porty nad Albánci. Samotný konec této kapitoly historického příběhu však jasně určit nelze. Od historické tematiky totiž autoři plynule přecházeli k soudobé problematice albánského postavení v osmanské říši a stavu vnitřních věcí, čímž tato část historického narativu kontinuálně vyústila do poslední epochy tanzimatu.

Období vlády Istanbulu od 15. století do roku 1839 překvapivě nepředstavovalo propad historického příběhu do dalšího temného období po slavném Skanderbegově boji. Naopak bylo pozitivně vnímanou epochu koexistence a vzájemného respektu a prospěchu Albánců a Turků. Do obecného rámce albánských dějin byly zahrnuty osmanské vojenské a

⁷³² HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dilem náhody* (c. d.), s. 259. Do role obránců před Osmany se stejně jako Albánci stylizovali v národním historickém narativu i Poláci, Maďaři a Chorvaté. Tento obraz „hráze“ udržující Evropu v bezpečí můžeme nalézt také v dalších národních narativech. Předáci národních hnutí tím vynahrazovali geografické umístění národa na periferii Evropy a nikoliv v centru zvláštním národním posláním obrany zbytku Evropy. U Finů to představovalo obraz ochranného valu proti nebezpečí z Východu, u Rusů obranu Evropy proti Mongolům, ve španělském případě hráz proti Maurům. Tamtéž, s. 183, 258-259.

úřednické elity s albánským původem. Zároveň bylo pozitivně pohlíženo na zapojení Albánců do vojenských výprav a administrativy osmanské říše. Předáci národního hnutí přitom zdůrazňovali především udržení vlády albánské elity na albánských území a možnost obohatit se v rámci služby říši.

6. problematický tanzimat

Zlomovým bodem se staly reformy tanzimatu, které znamenaly změnu pohledu na vztah Albánců k osmanské říši, popřípadě k Turkům. V jednotlivých textech nebyly reformy kritizovány kvůli jejich modernizačním snahám, ale především kvůli neschopnosti státního aparátu změny vůbec provést. Kritizována byla korupce a nekvalifikovanost představitelů centrální moci v regionech. Modernizační obsah reforem však autoři vítali a vnímali ho jako nezbytný. Jako konec albánského historického narativu tedy lze označit kritiku situace v éře tanzimatu.

Ve struktuře hlavního narativu tak lze nalézt dva vrcholné momenty albánských dějin v podobě zlatého věku Alexandra Velikého, Pyrrha I. a Ilyrů a epochy Skanderbega. Podobné schéma popisující nejdůležitější momenty v albánských dějinách nalezneme v Hahnových *Albánských studiích* z roku 1854 na konci jeho historického výkladu: „S tímto přehledem albánských dějin přinášíme čtenáři hrubý nástin: je to přehled, ve kterém chybí některé významné postavy. Byli jsme nuceni ho zestručnit a vytvořit jakýsi rám, který zahrne Alexandra Velikého, Pyrrha, Skanderbega a Aliho z Tepeleny, a vyložíme souvislosti, na které je, dle našeho názoru, nutno mezi těmito osobnostmi poukázat. Přejeme si, aby tento rám brzy našel zdatného malíře.“⁷³³

⁷³³ HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare* (c. d.), s. 443.

Závěr

Cílem práce bylo představit utváření romantického historického narativu Albánců a jeho strukturu pomocí obsahové analýzy vybraných pramenů. Postupně tak byla popsána linie příběhu od idealizovaného prastarého původu albánského obyvatelstva u starověkých Pelasgů přes slavná léta Pyrrha a Alexandra Velikého, období středověku, boj Skanderbega proti osmanským sultánům až po vnímání role Albánců uvnitř osmanské říše a období tanzimatu. Kapitoly zahrnující tuto časovou osu byly doplněny problematikou role náboženství a náboženských obcí ve studovaných textech. Stejně tak byl popsán pohled klíčových představitelů albánského národního hnutí na stýkání a potýkání Albánců se sousedními národy v průběhu dějin a byl představen utvořený panteon národních hrdinů, i soubor záporně vyobrazených historických postav. Celá tato mozaika témat vyobrazující konstrukt albánských národních dějin byla následně zobecněna za pomoci Hrochova a Thijsova konceptu tzv. učebního textu, tedy konsenzuální a společností obecně přijímané závazné podoby národních dějin.

Na základě obsahové analýzy textů lze konstatovat, že mezi léty 1854 a 1912 existovala jasně patrná potřeba prezentovat Albánce jako autochtonní obyvatelstvo v oblastech pojímaných Albánci jako albánské při hrozbě včlenění těchto území do sousedních slovanských států či Řeckého království. Otázka historické kontinuity albánského národa byla silně spjata s prvními albanistickými spisy o historii a původu Albánců, do jejichž kontextu je utváření historického narativu vsazeno v úvodu této práce. Zvláště části o původu Albánců, o starověku s popisem staré Makedonie, Ilýrie a Epiru a o temném středověku byly silně inspirovány a ovlivněny albanistickými díly evropských učenců. Na základě četnosti a povahy odkazů v prostudovaných textech lze usuzovat, že klíčovou roli zde sehrála *Albánská studia* Johanna Georga von Hahna. Pokud vybraní autoři na někoho v textech přímo odkazovali, bylo to v drtivé většině právě Hahnovo dílo. V albánském případě neexistovalo to, co bylo běžné u formování národů v návaznosti na dřívější tradici státnosti, tedy starší historiografická tradice. Až na některé případy nelze nalézt albánské středověké či raně novověké kroniky a další historická díla, ze kterých by předáci albánského národního hnutí mohli čerpat základní materiál pro národní mýty a utváření národních dějin. Výjimku zde představovalo téma Jiřího Kastriotiho. Albánští předáci se mohli opřít o několik Skanderbegových životopisů. Za nejdůležitější lze označit dílo o životě Skanderbega od Marina Barletiho, na které bylo v některých textech z druhé poloviny 19. století přímo odkazováno.⁷³⁴ Zároveň v arbëreshském prostředí přetrvávala ústní tradice uchovávání příběhů o Skanderbegově životě a činech. Tato folklorní tradice zcela jistě ovlivnila i tvorbu

⁷³⁴ Jedná se o Barletiho dílo *Historia de vita et gestis Scanderbegi*.

Jeronima de Rady. Další zdroje z lidové slovesnosti se však v albánském historickém příběhu neprojevovaly, či v textech nebyly přiznávány.

Při této absenci historiografické tradice tak představitelé národního hnutí našli zdroj inspirace v obsáhlém díle Johanna Georga von Hahna, které navazovalo na práce arbëreshských učenců a texty Konráda Malte-Bruna. *Albánská studia* a další raně albanistická díla při formování počátečních částí národního narativu suplovala roli středověkých a raně novověkých kronik, či jejich falzifikátů, jako zdroje poznatků pro tvoření národních mýtů.

Pro ilustraci ústředního postavení Johanna Georga von Hahna v tehdejší diskurzu albánských intelektuálů lze zmínit báseň oslavující autora *Albánských studií*, kterou v duchu tradice oslavných hrdinských písní napsal Spiro Risto Dine a zahrnul ji do svého díla *Vlny moře* z roku 1908. Báseň nazval *Příteli Albánie p. Hahnovi (Mikut të Shqipërisë z. Han.)* a vyzdvihl v ní roli *Albánských studií* jako velmi důležitého historiografického díla, které mimo jiné mělo Albáncům ukázat pravdu o jejich minulosti. Dine ke konci básně pak Hahna nazývá „druhým Strabónem.“⁷³⁵ S jistotou však podle analyzovaných textů nelze říci, zda větší či menší část děl nebyla přímo inspirována také prací Arbëreshů Zefa Krispiho a především Vincenza Dorsy, který po příkladu Malte-Bruna zahrnul Epiry, Ilyry a Makedonce do svého pojetí albánských dějin. Stejně jako to následně udělal Georg von Hahn. Vybraní představitelé národního hnutí na ně ani jednou neodkázali. Není tedy jasné, jakou roli v tomto procesu sehrála díla arbëreshských učenců. Zdali sloužila jako inspirace pouze pro Hahnova *Albánská studia*, nebo zároveň i pro práce představitelů albánského národního hnutí.

Nicméně právě v dílech Malte-Bruneho, Krispiho, Dorsy a Hahna nalezneme základní myšlenku o pelasgickém původu Albánců, kterou se snažili podložit argumenty, jako například spojením albánštiny a jazyka starých Pelasgů. V pracích klíčových osobností albánské národního hnutí se poté na základě tohoto pojetí Pelasgové mění z neurčitěho a heterogenního obyvatelstva Balkánu, jež tak nazývali staří řečtí autoři, v homogenní etnický celek s jediným (albánským) jazykem a dalším historickým vývojem v podobě starých Makedonců, Epirotů, Ilyrů a následně Albánců jako jejich přímých pokračovatelů.

Inspirace díly Hahna či Matle-Bruna zřejmě měla vztah také k dalšímu zajímavému faktu ohledně romantického konstruktů albánských národních dějin. Tím byla jeho inklinace ke klasickému antickému, spíše okcidentálnímu národnímu narativu, byť cílovou skupinou bylo většinově muslimské obyvatelstvo. Vše, co přicházelo z východu, bylo vnímáno pro Albánce jako cizího a nevídaného, proti čemu se bylo nutné ohradit. Pro většinově muslimskou společnost tak byl vytvořen historický narativ s prvky, které byly běžné i u dalších evropských rodících se národů s většinově křesťanským obyvatelstvem. V albánském

⁷³⁵ DINE, Spiro Risto. *Valët e detit* (c. d.), s. 5-6. Spisy Strabóna, starořeckého historika a filozofa, byly jedním z častých zdrojů Hahna a Thunmanna při popisu albánských dějin.

případě samozřejmě představovalo specifikum zamlčení konfesní roviny národních dějin pro vytvoření ideji sounáležitosti v nábožensky velmi diverzifikované společnosti. Důvodem okcidentálního rysu albánského romantického narativu mohl být fakt, že většina významných představitelů Rilindji získala klasické vzdělání na gymnáziu Zosimaia v Janině či na dalších řeckých školách. Odhlédnout by se zde ani nemělo od prosté fascinace řeckou kulturou, zejména pak tou antickou, jako v případě Pashka Vasy. Zároveň je zřejmě nutné brát v potaz dobové nahlížení na západní prosperující kulturu jako dominantní prvek oproti stagnující orientální. Představitelé albánského národního hnutí přitom nebyli ve svém rozhledu omezeni pouze na společenský a kulturní svět osmanské říše, ale díky svému vzdělání se orientovali také v západní kultuře, jejímiž texty byli pravděpodobně ovlivněni.

Narušení klasického rázu historického narativu představovalo vyobrazení adaptace Albánců uvnitř osmanské říše, a to do té míry, že se do skupiny kladně vnímaných historických postav dostali také vysocí osmanští hodnostáři albánského původu. V tomto bodě se dosavadní paradigma obrací a naopak osmanská říše, tedy jakýsi orientální prvek v historickém narativu, přechází do neutrálního až kladného hodnocení a naopak Řekové, s ohledem na politický vývoj v 19. a na začátku 20. století, přejali roli albánských národních nepřátel. V této skupině přitom již byli od počátku zahrnuti všichni Slované a s obdobím tanzimatu se sem vrátili také Turci. S ohledem na takové proměny v pohledu na sousední národy je tak u Albánců nesprávné použít zobecnění, že Turci představovali pro národní hnutí na Balkáně jasného a snadno definovaného národního nepřítele, proti kterému se mohl vznikající národ vymezit. Stejně tak z provedeného výzkumu vyplývá, že není správné obecně řadit Aliho pašu Tepelenského, coby významnou albánskou postavu, do romantického národního panteonu Albánců.⁷³⁶ Jak bylo v práci popsáno, postava Aliho paši Tepelenského byla společně s rodem Bushatliu zahrnuta mezi významné historické osobnosti Albánců až na sklonku 19. století. V této fázi národních dějin se tak historický příběh odpoutával od hlavních inspiračních zdrojů jeho úvodních částí. Georg von Hahn či Vincenzo Dorsa totiž vnímali osobnost Aliho paši Tepelenského jako důležitý bod albánských dějin, byť samotný charakter janinského vládce byl jimi vyobrazen negativně.

Hlavní rámec romantického narativu se ve vzdělané albánské společnosti udržel i na počátku 20. století. Ohraničení výzkumu této práce sice představuje rok 1912, jako důležitý zlom v historickém vývoji Albánie, avšak bylo by chybné na tento milník pohlížet jako na úplný konec Rilindji a romantických vlivů v albánské společnosti. Historický narativ s důrazem na pelasgický původ Albánců se v textech objevoval i během prvních desetiletí 20. století. Důvodem zřejmě byly přetrvávající řecké nároky na jižní území Albánie, přičemž pelasgický mýtus poskytoval argument o usídlení předků Albánců v dané oblasti ještě před

⁷³⁶ Srov. CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar* (c. d.), s. 399-400.

Řeky a o jejich vzájemné rozdílnosti. Například Fan Noli spojoval Albánce a starověké Pelasgy ve svém článku v periodiku *Illyria* v roce 1916, a jak vyplývá ze studie Noela Malcolma o dílech autorů americké diaspory, byla pelasgická teze hlavní myšlenkou v tamním prostředí i na přelomu druhé a třetí dekády 20. století.⁷³⁷

Následně však společenské proměny a politický vývoj jak uvnitř Albánie, tak také na Balkánském poloostrově s sebou přinesly změnu v nahlížení Albánců na dějiny vlastního národa. Došlo k přetvoření národního historického příběhu a většina předních kulturních osobností a historiků od romantického rámce albánských dějin upustila. Jistě provokativní otázkou však zůstává, jak by i v dnešní době nejspíše dopadla anketa mezi albánským obyvatelstvem s otázkou, který národ na Balkánském poloostrově je nejstarší.

⁷³⁷ SCHWANDNER-SIEVERS, Stephanie, FISCHER, J. Bernd (eds.). *Albanian Identities* (c. d.), s. 73-77. Mezi autory, které Noel Malcolm uvádí jako příklad, patří Faik Konica, Kristo Dako či Kostandin Çekrezi.

Seznam pramenů a literatury

Prameny:

Publikované prameny

DE RADA, Jeronim. *Opera omnia: Skanderbeku i pafan (Scanderbeg sventurato) VI*. Soveria Mannelli: Rubbettino, 2005.

FRASHËRI, Naim, QOSJA, Rexhep (ed.). *Vepra 1-6*. Prishtinë: Rilindja, 1986.

FRASHËRI, Sami (BAKIU, Zyber překl.). *Viset shqiptare në Kamus Al-Alam*. Shkup: Logos-A, 2004.

FRASHËRI, Sami (POLISI, Mehdi překl.). *Personalitetet shqiptare në Kâmûs al-a'lâm*. Shkup: Logos-A, 2002.

FRASHËRI, Sami, ISMAJLI, Rexhep (ed.). *Kush e prish paqen në Ballkan: publicistika e Sami Frashërit turqisht*. Pejë: Dukagjini, 2000.

HAHN, Johan Georg von. *Studime shqiptare*. Tiranë: Instituti i Dialogut dhe Komunikimit, 2007.

MITKO, Thimi. *Vepra*. Tiranë: Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë, Instituti i Kulturës Popullore, 1981.

PLÚTARCHOS. *Životopisy slavných Řeků a Římanů I.*, Praha 2006.

THUNMANN, Johann. *Historia dhe gjuha e Shqiptarëve dhe Vllehëve*. Tiranë: Gent Grafik, 2018.

VASA, Pashko. *Vepra 4*, Tiranë: Toena, 2009.

VINŠ, Přemysl (ed.). *Antologie literárních textů významných albánských autorů od 19. století až po současnost*. Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, 2014.

VRETO, Jani. *Veprat ë zgjedhura*. Tiranë: Shtëpia botuese e librit politik, 1973.

XYLANDER, J. Ritter von. *Gjuha e Shqipëtarëve*. Tiranë: Shtëpia Botuese e Librit Shkollor e Re, 2017.

Dobová literatura

DE RADA, Jeronim. *Caratteri della lingua albanese e suoi monumenti nell'età preistorica*. Catanzaro: Officina tipografica di Giuseppe Calió, 1899.

DINE, Spiro Risto. *Valët e detit*. Sofia: S. Dine, 1908.

FRASHËRI, Sami, Naim FRASHËRI, Haxhi Murat CHAMI a Shefqet Bajo GJINOKASTRA. *Shqiperia ch'ka qene, ch'eshte e ch'do te behete?: edhe "Mesime" prej N. F. - "Parrajsa dhe Fjala Fluturake" prej N. F. - "Deshira e Vertete e Shqiptarevet" prej N. H. F. - "Psheretime" prej Haxhi Murat Chami, Shefqet Bajo Gjinokastras*. Worcester: Mass, 1919.

HAHN, Johann Georg von. *Albanesische Studien*. Jena, 1854.

MALTE-BRUN, *Universal Geography, or a Description of All the Parts of the World, on a New Plan, According to the Great Natural Divisions of the Globe, Accompanied with Analytical, Synoptical, and Elementary Tables, Vol. VI*. Edinburgh: Adam Black, 1827.

N. H. F. *Istori e përgjithëshme për mësonjëtoret të para*. Bukuresht: Dritë, 1886.

Ottův slovník naučný. První díl. Praha: J. Otto, 1888. [cit. 19.4.2020]. Dostupné z: <https://archive.org/stream/ottvslovnknauni15ottogooq#page/n645/mode/1up>.

PEKMEZI, Gjergj. *Bleta Shqypëtare e Thimi Mitkos*. Vídeň: Rabeck, 1924.

Použitá literatura a internetové zdroje:

BERGER, Stefan, LORENZ, Chris (eds.). *The Contested Nation: Ethnicity, Class, Religion and Gender in National Histories*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.

BIANCHI, Francesco. *Dictionarium latino-epiroticum: me parathënie nga Mario Roques*. Tirana: Çabej, 2006.

BURIAN, Jan, OLIVA, Pavel. *Civilizace starověkého Středomoří II*. Praha: Arista Books, 2015.

CLAYER, Nathalie. *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar, Lindja e një kombi me shumicë myslimane në Evropë*. Tiranë: përpjekja, 2012.

Constantine I. [online]. Encyclopedia Britannica [cit. 19.4.2020]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Constantine-I-Roman-emperor>.

Diocletian [online]. Encyclopedia Britannica [cit. 19.4.2020]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Diocletian>.

Eid al-Adha [online]. Encyclopedia Britannica [cit. 19.4.2020]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Eid-al-Adha>.

ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History*. London: I. B. Tauris, 2013.

ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature, V. I*. New York: Columbia University Press, 1995.

ELSIE, Robert. *The Elbasan Gospel Manuscript (Anonimi i Elbasanit), 1761, and the Struggle for an Original Albanian Alphabet* [online]. Robert Elsie – articles [cit. 19.4.2020]. Dostupné z: http://www.elsie.de/pdf/articles/A1995ElbasanMs_Fig.pdf.

FETIU, Muharrem. *Komiteti i Stambollit*. Prishtinë: SAS, 2017.

FRASHËRI, Kristo. *Gjergj Kastrioti Skënderbeu, jeta dhe vepra (1405-1468)*. Tiranë: Toena, 2002.

FRASHËRI, Kristo. *Gjergj Kastrioti Skënderbeu* (c. d.)

HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, kol. *Dějiny Albánie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.

HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009.

ISMAJLI, Rexhep. *Studime për historinë e shqipes në kontekst ballkanik*. Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, 2015.

Julian (Julianus Apostata) [online]. Encyclopedia Britannica [cit. 19.4.2020]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Julian-Roman-emperor>.

KALESHI, Hasan. *Sami Frashëri në letërsinë dhe filologjinë turke*. Shkup: Logos-A, 2010.

KIA, Mehrdad. *The Ottoman Empire: A Historical Encyclopedia I*. https://books.google.cz/books?id=UgUmDwAAQBAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.

Köprülü Mehmed Paşa [online]. Encyclopedia Britannica [cit. 19.4.2020]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Koprulu-Mehmed-Pasa>.

KREISER, Klaus a Christoph K. NEUMANN. Dějiny Turecka. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.

LAFE, Emil, POPA, Ylli (eds). *Fjalor enciklopedik shqiptar I-III*. Tiranë: Akademia e shkencave e Shqipërisë, 2008.

Muhammad Ali [online]. Encyclopedia Britannica [cit. 19.4.2020]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Muhammad-Ali-pasha-and-viceroy-of-Egypt>.

PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar, V.2: Rilindja kombëtare, vitet 30 të shek. XIX-1912*. Tiranë: Akademia e Shkencave, 2002.

PUTO, Artan. *The Idea of Nation during the Albanian National Movement (1878-1912)*. Florence, 2010. Disertační práce. European University Institute. Departament of History and Civilization.

QOSJA, Rexhep. *Historia e letërsisë shqipe: Romantizmi I-III*. Prishtinë: Rilindja, 1990.

RYCHLÍK, Jan, Jan PELIKÁN, Nadja DANOVA a Kráš'to MANČEV. *Mezi Vídní a Cařihradem*. Praha: Vyšehrad, 2009.

SCHWANDNER-SIEVERS, Stephanie, FISCHER, J. Bernd (eds.). *Albanian Identities, Myth and History*. London: Hurst & Co., 2002.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Stručné životopisy klíčových tvůrců albánského historického příběhu z období národního hnutí: Jeronim de Rada, Pashko Vasa, Thimi Mitko, Spiro Risto Dine, Sami Frashëri, Naim Frashëri, Jani Vreto.

Přílohy

Příloha č. 1: Stručné životopisy klíčových tvůrců albánského historického příběhu z období národního hnutí

Jeronim de Rada (it. Girolamo de Rada, 1814-1903)⁷³⁸ byl nejvýznamnější představitelem arbëreshské diaspory během období albánského národního hnutí. Záběr jeho činnosti a tvorby byl velmi široký od nacionálně laděné poezie přes sběr italoalbánské lidové slovesnosti až po organizování prvního albanistického shromáždění v Itálii či publikování periodik s albánskou tematikou. Svou tvorbou započal období albánského romantismu.

Jeronim de Rada se narodil ve vesnici Macchia Albanese v Kalábrii, která leží velmi blízko tehdejšího vzdělávacího centra této oblasti, města San Demetrio Corone s Kolegiem sv. Hadriána. Jeronim de Rada byl prostředím arbëreshského řecko-katolického vyznání obklopený po celý svůj život, což se následně projevilo i na jeho tvorbě zaměřené na národnostní emancipaci Albánců. Kvůli náboženské vyhraněnosti se rozcházela s formující se myšlenkou potřeby akonfesního přístupu k budování albánské národní identity.

Základní vzdělání Jeronim de Rada získal na Kolegiu sv. Hadriána, kde se již projevilo jeho nadšení pro sběr albánského folkloru a albánský jazyk obecně. V roce 1834 se přece jenom, byť jen na čas, odpoutal od silně uniatského prostředí, když se na přání svého otce zapsal na studium na právnické fakultě Neapolské univerzity. V jihoitalské metropoli de Radův zápal pro albánštinu neopadl. V Neapoli tak roku 1836 publikoval svou prvotinu na poli albánské poezie pod italským názvem *Albánská poezie z 15. století. Písňe Milosaovy, syna skadarského vládce* (*Poesie albanesi del secolo XV. Canti di Milosao, figlio del despota di Scutari*). Tato poema, známá pod zkráceným názvem *Milosaovy písňe*, se stala prvním dílem rodícího se albánského romantismu.

Studia práv v Neapoli nedokončil, nicméně ve městě zůstal až do revolučního roku 1848. V té době začal vydávat noviny *Italský Albánec* (*L'Albanese d'Italia*). Články zde byly psané vedle italštiny také v albánštině. Jednalo se tak o jedny z prvních periodik s albánským obsahem. Od začátku druhé poloviny 19. století začal být aktivní také v rámci albánského národního hnutí. Byl v těsném korespondenčním kontaktu jak s dalšími představiteli hnutí jako Samim Frashërim či Thimim Mitkem, ale také se zahraničními učenými se zájmem o

⁷³⁸ Mezi využitou literaturu pro tuto část práce patří: ELSIE, Robert. *A Biographical Dictionary of Albanian History*. London: I. B. Tauris, 2013. ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature, V. 1*. New York: Columbia University Press, 1995. LAJE, Emil, POPA, Ylli (eds.). *Fjalor enciklopedik shqiptar I-III*. Tiranë: Akademia e Shkencave, 2009. QOSJA, Rexhep. *Historia e letërsisë shqipe: Romantizmi I-III*. Prishtinë: Rilindja, 1990. KALESKI, Hasan. *Sami Frashëri në letërsinë dhe filologjinë turke*. Shkup: Logos-A, 2010. PRIFTI, Kristaq (ed.). *Historia e popullit shqiptar, V.2: Rilindja kombëtare, vitet 30 të shek. XIX-1912*. Tiranë: Akademia e Shkencave, 2002.

albánskou tematiku, např. s francouzským diplomatem Augustem Dozonem a německým indoeuropeistou a albanistou Gustavem Meyerem. Po bouřlivém dění v Itálii se roku 1848 vrátil do rodného kraje, kde získal místo učitele na již zmíněném Kolegiu sv. Hadriána. Zde pokračoval ve své literární činnosti a také v propagaci albánského jazyka. Ten se mu povedlo zanést do osnov kolegia jako obligatorní předmět. Nicméně o místo učitele přišel v roce 1853 z důvodů neshody s vedením školy kvůli de Radovým liberálním názorů. Ztráta zaměstnání ještě více prohloubila jeho špatnou finanční situaci, kdy v odlehlém jihoitalském regionu zůstal bez řádného příjmu.

Situace se pro Jeronima de Radu poněkud zlepšila v roce 1868, když získal místo ředitele na střední škole ve městě Corigliano Calabro, kde působil celých deset let. V této době publikoval další práce jak literárního, tak vědeckého charakteru, mezi něž se řadí i poema s historickými náměty *Nešťastný Skanderbeg (Scanderbeccu i pafaan)*, poprvé publikovaná roku 1872. Činnost Jeronima de Rady se ke konci 19. století zaměřovala především na vědecké pojetí albánštiny a její šíření. Od roku 1883 vydával noviny *Albánská vlajka (Fiámuri Arbërit – La bandierra dell’Albania)*, oproti *Italskému Albánci* již zcela bilingvní a hojně čtené také Albánci na Balkánském poloostrově. I přes získání ředitelské pozice a poté také návrat na místo učitele na kolegium sv. Hadriána byla poslední léta Jeronima de Rady poznamenána chudobou a osamocením.

Pashko Vasa (1925-1892), též známý pod jmény Vaso paša Shkodrani či Wassa Efendi, se narodil do katolické rodiny ze Skadaru. Ohledně Vasova vzdělání není mnoho známého, je však pravděpodobné, že základní vzdělání získal právě ve Skadaru v jedné z katolických škol. V roce 1842 začal pracovat jako tajemník na britském konzulátu ve Skadaru. Díky této práci si mladý Vasa osvojil cizí jazyky a seznámil se s mezinárodním prostředím. Pashko Vasa byl poté schopen užívat francouzštinu, italštinu, turečtinu a řečtinu, osvojil si základy angličtiny a srbštiny. K těmto jazykům později přidal arabštinu. U britské mise v severoalbánské metropoli pracoval Pashko Vasa do roku 1847.

Kolem roku 1848 se Vasa vydal na Apeninský poloostrov, kde se zapojil do revolučního dění. Z jeho pobytu v Itálii jsou dnes známy dva dokumenty ve formě Vasových dopisů adresovaných příteli v Benátkách. V korespondenci se výrazně odrážela situace v Evropě. Pashko Vasa se klonil k myšlence republikanismu a kritice dominantního postavení kléru ve společnosti. V květnu 1849 se účastnil protirakouského povstání v Benátkách, odkud následně uprchl při oklícení města rakouskými vojsky. Ze severu Apeninského poloostrova se Pashko Vasa dostal do přístavního města Ankony, kde byl však policií zatčen a deportován jako osmanský státní příslušník do Istanbulu. Tam započala zcela odlišná část jeho života, než byla ta dosavadní revoluční.

V hlavním městě říše Pashko Vasa zprvu neměl žádné kontakty a po deportaci z Itálie se ocitl v nelehké situaci. Nakonec se mu však podařilo nalézt práci v osmanské státní službě na ministerstvu zahraničí, kde naplno mohl využít své nabyté znalosti a zkušenosti z doby působení na britském konzulátu ve Skadaru. Od té doby Pashko Vasa vystřídal různé pozice ve službách Vysoké porty. V roce 1863 byl jmenován tajemníkem a osobním překladatelem Ahmeda Jevjeda paši, osmanského učenice, se kterým absolvoval studijní výpravu po Bosně a Hercegovině trvající téměř jeden rok. Po návratu do Istanbulu byl Pashko Vasa vyslán jako úředník do syrského Alepa, kde zřejmě působil mezi léty 1864 a 1867. V 70. letech se poté přímo zapojil do aktivit albánského národního hnutí a postupně se profiloval jako jeho přední osobnost. Stal se zakládajícím členem Ústředního výboru pro obranu práv albánské národnosti, v roce 1878 pomáhal založit tzv. Prizrenskou ligu a rok na to také Společnost pro vydávání albánských tisků. V této době napsal dvě stěžejní studie s historickou tematikou *Pravda o Albánii a Albáncích* (*La vérité sur l'Albanie et les Albanais. Etude historique et critique*) ve francouzštině a *Albánie a Albánci* (*Shqypnija e Shqyptart*) v albánštině a s největší pravděpodobností také svou nejznámější báseň *Ach Albánie, nebohá Albánie!* (*O moj Shqypni, o mjera Shqypni*), která se mezi Albánci šířila v podobě ručních prepisů.⁷³⁹

Energické zapojení Pashka Vasy do snah o emancipaci albánského obyvatelstva se nevyklučovalo s jeho pokračující kariérou zaměstnance státní správy, což není s ohledem na další osobnosti národního hnutí výjimečné. Vasa nikdy ve svých dílech nezpochybnil autoritu sultána a v politických požadavcích vystupoval velmi umírněně. Pokrok Albánců a respektování svrchovanosti Istanbulu nad albánským obyvatelstvem se ve Vasově pojetí nevyklučovaly. Ostatně roku 1879, kdy se spolupodílel na založení Společnosti pro vydávání albánských tisků, pracoval ve správě edirnského vilajetu společně s Ismailem Qemalim. Roku 1883 byl nakonec jmenován generálním guvernérem Libanonu, kterým zůstal až do své smrti po vleklé nemoci v červnu 1892.

Thimi Mitko (1820-1890) je spojen především s albánskou folkloristikou a diasporou Albánců v Egyptě, které se stal během albánského národního hnutí zřejmě nejvýznamnějším představitelem. Na sever Afriky se ale Thimi Mitko dostal až po dlouhé době strávené v různých místech Evropy. Původem byl z jihoalbánské Korči z křesťanského pravoslavného prostředí. Získal základní vzdělání na zdejší řecké škole. Pro zápis albánštiny běžně využíval abjadu. Z rodného města odjel v roce 1850 se strýcem Petim Mitkem, který byl jako vůdce potlačeného křesťanského povstání proti tanzimatu nucen osmanskou říši

⁷³⁹ Báseň se také někdy uvádí pod názvem *Mori Shqypni*. Těmito slovy začíná kopie básně, která byla nalezena v pozůstalosti Jeronima de Rady. Tu mu zřejmě poslal Sami Frashëri. Třetí verze se poté našla v pozůstalosti Thimiho Mitka. Publikována byla tato báseň poprvé v díle Jana Urbana Jarníka s názvem *K albánské jazykovědě* (*Zur albanischen Sprachkunde*) roku 1881. ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature* (c. d.), s. 263.

opustit. Thimi Mitko se tak nejdříve dostal přes Bitolu do Atén, odkud pokračoval do Plovdivu a do Vídně, kde se na delší dobu usadil.

V hlavní městě Rakouského císařství začal Mitkův zájem o sběr albánského folkloru. Během pobytu ve Vídni si začal dopisovat s arbëreshskými učiteli Jeronimem de Radou a Dhimitërem Camardou, se kterými sdílel nadšení pro albánskou lidovou slovesnost. Ve sběru folklorního materiálu byl aktivní především po svém přestěhování do města Beni-Suef v Egyptě. Lidové písně, říkanky a příběhy sesbíral na cestách jak na albánském jihu, ale také v prostředí albánské historické diaspory v Řecku, tzv. Arvanitů. Několik textů získal od Arbëreshů z jihu Itálie. Stěžejním dílem albánské folkloristiky se v 19. století stala Mitkova sbírka *Albánská včela (Bleta shqiptare)*, kterou vydal v Alexandrii roku 1878. Spolupracoval na ní se Spirem Ristem Dinem.⁷⁴⁰ Z úvodu lze vyčíst, že Mitko pojímal sběr folkloru v první řadě jako důležitou součást národnostních snah Albánců. Sbírkou měla dle jeho slov uchovat staré albánské tradice a především napomoci Albáncům ke studiu a zkulturnění mateřského jazyka.⁷⁴¹ Udržoval kontakt s Gustavem Meyerem či českým filologem Janem Urbanem Jarníkem, se kterými sdílel svůj folkloristický materiál.

Nacionálně laděná byla následně i další Mitkova tvorba, ve které bylo především přítomné téma vymezení se vůči velkořeckým ambicím. Velmi aktivní byl Mitko v publicistice. Přispíval hned do několika periodik, mezi něž se řadil *Hlas Albánie (I foni tis Alvanias)* a *Pandora* z řeckojazyčného prostředí, *Albánská vlajka (Fiámuri Arbërit – La bandierra dell'Albania)* a mezinárodní literární periodikum z rumunské Kluže *Acta comparationis litterarum universarum*. Vedle toho se Mitko věnoval v menší míře také básnické tvorbě, která byla opět prodchnuta myšlenkami albánského národního hnutí. Stal se členem Společnosti pro vydávání albánských tisků, jejíž egyptskou pobočku spoluzakládal s Ristem Spirem Dinem a dalšími nacionálně smýšlejícími Albánci v Egyptě. V Beni-Suef se mu vedle aktivit v rámci albánského národního hnutí podařilo založit úspěšnou obchodní společnost. V Egyptě zůstal až do své smrti.

Spiro Risto Dine (1844-1922) se rozsahem literární činnosti a aktivit v rámci albánského národního hnutí sice neřadí mezi jeho nejvýznamnější osobnosti, na druhou stranu ho však lze označit – vedle Mitky – za významného představitele albánské diaspory v Egyptě a důležitého sběratele albánského folkloru. Původem byl Spiro Risto Dine z jihoalbánské vesnice Vithkuq nedaleko Korče, kde získal základní vzdělání. V roce 1866 odjel do Egypta a trvale se tam usadil. Důležitým bodem v Dineho životě bylo setkání

⁷⁴⁰ Originál napsal Thimi Mitko alfabeta. Do latinky následně dílo přepsal Gjergj Pekmezi a vydal v roce 1924 ve Vídni.

⁷⁴¹ U tohoto Thimi Mitko v předmluvě citoval Herdera: „Národ nemůže žádným jiným způsobem vyjít z barbarství než zaměřením se na vlastní jazyk.“ Dále se poté v úvodu *Albánské včely* Thimi Mitko se vymezuje ke snahám Řeků helenizovat albánské obyvatelstvo. PEKMEZI, Gjergj. *Bleta Shqypëtare e Thimi Mitkos*. Vjenë: Rabeck, 1924., s. 11, 12-14.

s Thimim Mitkem, se kterým začal spolupracovat při sběru a třídění albánského folkloristického materiálu. Právě na popud Thimiho Mitka začal Spiro Risto Dine s vlastním sběrem albánského lidové slovesnosti. Část shromážděného materiálu poté Mitkovi poskytl do jeho stěžejní sbírky albánské lidové slovesnosti *Albánská včela*.

Během vypjatého období tzv. velké východní krize se Spiro Risto Dine v roce 1881 podílel na založení egyptské pobočky Společnosti pro vydávání albánských tisků. Udržoval korespondenční kontakt s dalšími představiteli národního hnutí mimo Egypt, jako například s Jeronimem de Radou. Dílo *Vlny moře (Valët e detit)* z roku 1908 je jeho jediným, nicméně pozoruhodným literárním počinem. Jednak svým rozsahem, neboť to byla v době publikování vůbec nejobjemnější kniha v albánštině, a také svým obsahem. Vedle sebraného folklorního materiálu a Dinových básní, které se částečně dotýkají i historické tematiky v nacionálním duchu, obsahuje verše i dalších albánských osobností. Díky velkému objemu sebraného materiálu se *Vlny moře* řadí vedle *Albánské včely* k nejvýznamnějším folkloristickým dílům albánského národního hnutí.

Sami Frashëri (1850-1904), v Turecku známý jako Şemseddin Sami, je jedním ze tří bratrů, kteří se významnou měrou podíleli na albánském národním hnutí. Narodil se ve vesnici Frashër, odkud se po smrti obou rodičů přesunul společně se sourozenci do Janiny, kde se rodina na delší dobu usídlila. Zde Sami Frashëri navštěvoval vyhlášené gymnázium Zosimaia, podobně jako mnoho dalších představitelů albánského národního hnutí z jihoalbánských oblastí. Vedle toho se Samimu dostalo soukromé výuky, díky níž ovládal vedle turečtiny také perštinu a arabštinu. Tato spíše orientální část edukace doplnila hodiny klasického vzdělání na janinském gymnáziu okcidentálního rázu s řečtinou, italštinou a francouzštinou. Po zakončení studií vstoupil do řad osmanského státního úřednictva. V roce 1871 pracoval ve správě janinského vilajetu a rok na to odjel za bratrem Abdylem Frashërim do Istanbulu, kde získal práci v říšské tiskové kanceláři. Právě s tiskem byla následně spjata Samiho kariéra, kdy do 80. let postupně pracoval v řadě tureckých a arabských periodik.

Již v roce 1874 z Istanbulu odjel do Tripolska v dnešní Libyi, kde byl pověřen založením a následně řízením turecko-arabských novin *Tarabulus garp*, oficiálního periodika tripolského vilajetu. Na severu Afriky pobýval do roku 1876, kdy se vrátil do Istanbulu a začal pracovat jako vedoucí redaktor deníku *Jitro (Sabah)*. Zároveň zastával několik dalších pozic v rámci státní správy. Po nějaký čas tak v roce 1877 působil jako tajemník Savy paši, guvernéra Rhodu, a ve stejné funkci následně působil pod Abedinem pašou u janinské vojenské komise. Práce v redakcích, v úřednických pozicích, zapojení do aktivit albánského národního hnutí a vlastní literární a vědecká tvorba se následně prolínaly zbytkem Samiho života. Během tzv. velké východní krize a fungování tzv. Prizrenské ligy se podílel na založení Ústředního výboru pro obranu práv albánské národnosti a Společnosti pro vydávání

albánských tisků, kterou následně vedl. V témže období se stal vedoucím redaktorem tureckých istanbulských novin *Thumočník východu* (*Tercümân-i Şark*). V nich publikoval řadu článků reflektujících dění na Balkánském poloostrově, které propagovaly pohled albánského národního hnutí. Do roku 1881 a potlačení Prizrenské ligy Sami Frashëri vystřídal ještě několik tureckých periodik, nicméně již zůstal natrvalo usídlený v Istanbulu. V roce 1881 byl jmenován tajemníkem nově vzniklé osmanské vojenské kontrolní komise, kterým zůstal až do své smrti.

Od 80. let 19. století se Sami Frashëri soustředil především na vědeckou činnost v turečtině. Svými pracemi na poli filologie, lexikografie a encyklopedistiky si v tureckých vědeckých a kulturních kruzích vydobyl značné renomé. Z více než čtyřiceti děl lze zmínit dvě nejvýznamnější. Prvním je *Slovník turečtiny* (*Kamûs-ı Türkî*) vydaný roku 1901, který v roce 1934 použila Turecká filologická společnost při konstituování moderního spisovného tureckého jazyka. Druhé představuje monumentální šestidílné encyklopedické dílo *Slovník světa* (*Kamûs-ül Â'lâm*), opus historického a geografického zaměření. Na Samiho Frashëriho je tak nutné pohlížet jako na osobu rozkročenou mezi dvěma různými oblastmi. Jednou bylo albánské národní hnutí, v rámci kterého zaujal pozici významného ideologa se svým politickým manifestem z roku 1899 a s dalšími aktivitami. Na druhé straně stojí Sami Frashëri jako osmanský vědec, který významně ovlivnil turecký kulturní a akademický život. Albánský orientalista a znalec díla Samiho Frashëriho Hasan Kaleshi k tomuto dodává, že se lze setkat v nemalém počtu publikací se zavádějícím výkladem s vynecháním té, či oné Frashëriho tvorby. Pro nezkrácený pohled je však potřeba brát v potaz jak albánskou, tak také tureckou část textů Samiho Frashëriho dohromady.⁷⁴²

Naim Frashëri (1846-1900) prošel stejným vzdělávacím procesem, jako jeho bratr Sami. V rodné jihoalbánské vesnici Frashër tedy nejdříve získal vhled do tradic spíše orientálního rázu v tamní bektášijské svatyni, kde se zřejmě také začal učit turecky, persky a arabsky. Ostatně bektášismus Naima Frashëriho velmi ovlivnil a narážky či přímé odkazy na něj můžeme najít v řadě jeho literárních děl. Po usazení rodiny v Janině společně s bratrem Samim navštěvoval gymnázium Zosimaia. Mládí tedy Naim Frashëri strávil v podobném duchu jako Sami Frashëri s jedním velkým rozdílem. V tomto období Naim prodělal tuberkulózu, což do budoucna výrazně poznamenalo jeho zdraví.

Po úspěšném dokončení studia v Janině se Naim Frashëri vydal do Istanbulu, kde se mu povedlo v roce 1871 poprvé publikovat text v podobě turecky napsané *Gramatiky perského jazyka podle nové metody* (*Kavâid-i farisiyye dar tarz-i nevîn*). Podobně jako jeho bratr Sami tak směřoval k životu osmanského učenice, který byl zároveň ve službách osmanské administrativy. Nicméně kvůli svému podlomenému zdraví se rozhodl vrátit do

⁷⁴² KALESHI, Hasan. *Sami Frashëri në letërsinë dhe filologjinë turke* (c. d.), s. 9-10.

Albánie, kde doufal v úlevu na čerstvém vzduchu poblíž hor. Z tohoto důvodu po nějaký čas pobýval v rakouském Badenu, přičemž navštívil také Vídeň. V Albánii si poté našel práci v Beratu ve správě města a mezi léty 1874 a 1877 žil v malém přístavním městě Saranda, kde pracoval jako celní úředník.

Do této doby Naim Frashëri nebyl výrazně publikačně aktivní, pomineme-li gramatiku perštiny, a výrazněji se ani nezapojil do albánského národního hnutí. To se však změnilo na počátku 80. let 19. století. Po zatčení Abdyla Frashëriho na jaře roku 1881 se Naim vrátil do Istanbulu a zapojil se po boku Samiho a dalších představitelů národního hnutí jak do činnosti Ústředního výboru pro obranu práv albánské národnosti, tak také Společnosti pro vydávání albánských tisků. Poněkud paradoxně v témže čase přijal místo ředitele osmanské censorské kanceláře na ministerstvu školství. Na jednu stranu tak byl do určité míry omezen ve volném vydávání vlastních děl i za hranicemi osmanské říše, kdy u mnohých použil spíše než své plné jméno iniciály N.H., N.H.F či N.F., na druhou stranu však pozice hlavního censored ministerstva školství skýtala výhodu v možnosti občasného obejití přísného opatření proti publikování albánských knih po roce 1881. Po návratu do Istanbulu, kde již Naim Frashëri zůstal usazený, začal být také literárně aktivní. Dohromady napsal patnáct albánských děl, mezi která se řadí ústřední texty albánského národního hnutí, jakým je poema *Pastýřské a rolnické písně* (*Bagëti e bujqësia*) či historický epos *Historie Skanderbega* (*Istori' e Skenderbeut*). Vedle toho ale jeho tvorba zahrnovala další lyrickou, náboženskou a nacionálně laděnou poezii jak v albánštině, tak v řečtině. Texty Naima Frashëriho se staly natolik vlivnými a symbolickými, že se mu dnes přezdívá slavík albánského jazyka a je považován za albánského národního básníka.

Jani Vreto (1820-1900) představoval v řadách albánského národního hnutí výraznou postavu inklinující k řecké kultuře. Pocházel z pravoslavného prostředí albánského jihu z vesnice Postenan, základní vzdělání získal na řeckojazyčné škole ve Vurbanu poblíž Konitsy v dnešním Řecku. Zalíbení Janiho Vreta v řecké kultuře zřejmě ještě zesílilo během studií na gymnáziu Zosimaia v Janině mezi léty 1843 a 1847. Jeho až grekomaniacké sklony, jak je nazval Faik Konica, v žádném případě však nepředstavovaly Vretiho inklinaci k politice Atén či řecké pravoslavné církve. Za svou pozdější činnost šíření albánského jazyka byl pravoslavným biskupem z Gjirokastry exkomunikován. Již během studií v Janině se začal zajímat o albánský jazyk a folklor a sepsal svou prvotinu *Historie Skanderbega* (*Istori e Skënderbeut*).⁷⁴³ Po zakončení studií v Janině odjel Jani Vreto do Istanbulu, kde začal pracovat od roku 1854 jako tajemník tabákové společnosti.

⁷⁴³ Báseň byla Janim Vretim publikována až v roce 1897. ELSIE, Robert. *History of Albanian Literature* (c. d.), s. 253.

Od 60. let se aktivně zapojil do albánských nacionálních aktivit v Istanbulu a navázal kontakty s dalšími představiteli národního hnutí. Stal se zakládajícím členem Ústředního výboru pro obranu práv albánské národnosti a Společnosti pro vydávání albánských tisků, v rámci níž sehrál významnou úlohu při sepsání jejích stanov (*Kanonizma*) a při organizaci tiskařských aktivit v Rumunsku. Tam se přesunul po zákazu činnosti Společnosti pro vydávání albánských tisků na území osmanské říše vydaném v roce 1881. V Bukurešti se nejdříve zapojil do zakládání rumunské pobočky Společnosti. Po jejím rozpadu se stal tajemníkem nově vzniklé společnosti Drita (Světlo), která v roce 1886 zprovoznila vlastní tiskárnu. Jani Vreto jednak pro první sadu výtisků připravil vlastní texty filozofického a didaktického rázu, zároveň se staral o celkový provoz tiskárny. Připravené texty kontroloval a následně zajišťoval jejich vazbu a distribuci.

Ještě ke konci 80. let 19. století byl Jani Vreto literárně aktivní. Jeho významným počinem v tomto období bylo přepsání poemy od předního básníka bejtedžijské literatury Muhameda Kyçykua s názvem *Erveheja*, jež vyprávěla o životních zkouškách protagonistky Ervehe.⁷⁴⁴ Báseň v roce 1888 převedl z arabského písma do tzv. istanbulské abecedy a zbavil ho většiny orientalismů, které se v bejtedžijské literatuře v hojném počtu vyskytovaly. Ke konci 90. let se Jani Vreto z aktivní účasti na albánském národním hnutí stáhnul do ústraní, což bylo způsobeno rozpory uvnitř albánské diaspory v Rumunsku. Opomenout by se však v tomto ohledu neměl ani Vretiho pokročilý věk. V roce 1899 odjel do Atén, kde poté již zůstal do své smrti způsobenou zřejmě vyhladověním.

⁷⁴⁴ Hlavním rysem bejtedžijské literatury (*letërsia e bejtexhinjve*) je používání arabského písma pro zápis albánštiny. Dále se specifika této literatury vztahují k sociálně-kulturnímu prostředí albánské vzdělané muslimské společnosti.